

DIGITALES ARCHIV

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft
ZBW – Leibniz Information Centre for Economics

Luca, Lucian; Alexandri, Cecilia; Ionel, Iuliana et al.

Book

Securitatea alimentară, ca element al politicii agricole comune și agriculturii României în context european : provocări 2023 - 2027

Provided in Cooperation with:

European Institute of Romania (EIR), Bucharest

Reference: Luca, Lucian/Alexandri, Cecilia et. al. (2023). Securitatea alimentară, ca element al politicii agricole comune și agriculturii României în context european : provocări 2023 - 2027. București : Institutul European din România.
http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2023/01/Studiul-1_SPOS-2022_Securitatea-alimentara_Final.pdf.

This Version is available at:

<http://hdl.handle.net/11159/13107>

Kontakt/Contact

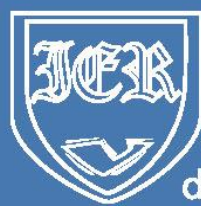
ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft/Leibniz Information Centre for Economics
Düsternbrooker Weg 120
24105 Kiel (Germany)
E-Mail: [rights\[at\]zbw.eu](mailto:rights[at]zbw.eu)
<https://www.zbw.eu/>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Dieses Dokument darf zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen. Sofern für das Dokument eine Open-Content-Lizenz verwendet wurde, so gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der Lizenz gewährten Nutzungsrechte.
<https://savearchive.zbw.eu/termsfuse>

Terms of use:

This document may be saved and copied for your personal and scholarly purposes. You are not to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public. If the document is made available under a Creative Commons Licence you may exercise further usage rights as specified in the licence.

Institutul
European
din România

**Securitatea alimentară, ca element
al politicii agricole comune
și agriculturii României
în context european.
Provocări 2023 – 2027**

Lucian LUCA (coordonator)
Cecilia ALEXANDRI
Iuliana IONEL
Marie-Jacqueline-Cosette LEONTE

STUDII DE
STRATEGIE
ȘI POLITICI

SPOS 2022
NR. 1

Studii de Strategie și Politici SPOS 2022

Studiul nr. 1

Securitatea alimentară, ca element al politicii agricole comune și agriculturii României în context european. Provocări 2023 – 2027

Autori:

Lucian LUCA (coordonator)

Cecilia ALEXANDRI

Iuliana IONEL

Marie-Jacqueline-Cosette LEONTE

BUCUREȘTI

2023

Coordonator de proiect din partea Institutului European din România: **Iulian ONEAȘCĂ**

© Institutul European din România, 2023

Bd. Regina Elisabeta 7-9

Sector 3, București

www.ier.gov.ro

ISBN online: 978-606-8202-71-6

Studiul exprimă opinia autorilor și nu reprezintă poziția Institutului European din România.

Despre autori

Lucian LUCA este director adjunct la Institutul de Economie Agrară al Academiei Române. De formație economist, s-a specializat în cercetarea de economie agrară, având ca principale domenii de interes politicile agricole, structurile agrare și securitatea alimentară, participând la studii de fundamentare a strategiilor sectoriale ale agriculturii. Recent a făcut parte din echipele de cercetători ale institutului implicate în două proiecte finanțate prin programul Orizont 2020 al Uniunii Europene: SURE-Farm, unde s-a ocupat de evaluarea politicilor aplicabile fermelor mici, din perspectiva rezilienței; și LIFT, unde a contribuit la analiza discursului politicilor referitoare la practicile ecologice din agricultură.

Cecilia ALEXANDRI este directorul Institutului de Economie Agrară. Este economist și cercetător științific cu preocupări în domeniul piețelor agricole, politicilor agricole, securitate alimentară și consolidarea terenurilor agricole. Tema lucrării de doctorat, susținută în anul 2000, a fost „Securitate și echilibru alimentar în România”. Ea a lucrat în proiecte referitoare la politicile agricole și alimentare din perioada tranziției, evaluarea impactului adoptării Politicii Agricole Comune asupra piețelor agricole, veniturilor fermierilor și ale consumatorilor. De asemenea, în perioada 2015-2016 a colaborat la proiectul Academiei Române privind „Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani / Proiectul 5. Securitate și siguranță alimentară”.

Iuliana IONEL este doctor în horticultură la Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București (1998). Are peste 25 de ani de experiență profesională în cercetarea economiei agricole. Este cercetător științific II la Institutul de Economie Agrară al Academiei Române, unde coordonează sectorul Piețe agricole. Ea a participat la mai multe proiecte internaționale și naționale care au fost derulate în România cu finanțare de la USAID, Banca Mondială, FAO, Uniunea Europeană și, de asemenea, finanțate de guvernul și sectorul privat din România.

Jacqueline LEONTE este cercetător științific III la Institutul de Economie Agrară din cadrul Academiei Române. A absolvit facultatea de Economie Agrară din cadrul Academiei de Studii Economice București, iar tema lucrării de doctorat, susținută în anul 2000, a fost „Cooperarea agricolă în condițiile economiei de piață”. Ea are experiență de lucru în mediul academic, administrație publică, cercetare și consultanță agricolă. A colaborat în proiecte referitoare la evaluarea politicilor agricole și alimentare (cuantificarea costurilor și beneficiilor aderării la UE, evaluarea reformelor PAC sub impactul extinderii UE și a schimbărilor climatice, legislație agricolă).

About the authors

Lucian LUCA is deputy director at the Institute of Agricultural Economics of the Romanian Academy. An economist by training, he specialized in agricultural economics research, with agricultural policies, agrarian structures and food security as his main areas of interest, participating in studies to substantiate the sectoral strategies of agriculture. Recently, he was part of the institute research teams involved in two projects funded by the European Union's Horizon 2020 program: SURE-Farm, where he was involved in the evaluation of policies applicable to small farms, from the perspective of resilience; and LIFT, where he contributed to policy discourse analysis on ecological practices in agriculture.

Cecilia ALEXANDRI is the director of the Institute of Agricultural Economics of the Romanian Academy. She is an economist and scientific researcher with concerns in the field of agricultural markets, agricultural policies, food security and agricultural land consolidation. The topic of her PhD dissertation, which she submitted in the year 2000, was “Food Security and Equilibrium in Romania”. She has worked in different projects on agricultural and food policies in the transition period, evaluation of the impact of adopting the Common Agricultural Policy on agricultural markets, farmers’ incomes and consumers. In the period 2015-2016 she also participated in the Romanian Academy project “Romania’s Development Strategy for the Next 20 Years / Project 5. Food Security and Safety”.

Iuliana IONEL is a doctor in horticulture from the University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine of Bucharest, Romania (1998). She has over 25 years of professional experience in agricultural economics research. She is a senior researcher at the Institute of Agricultural Economics of the Romanian Academy, where she coordinates the Agricultural markets department. She participated in several international and national projects that were carried out in Romania with funding from USAID, World Bank, FAO, European Union and also from Romania’s government and the private sector.

Jacqueline LEONTE is a senior researcher at the Institute of Agricultural Economics of the Romanian Academy. She graduated the Faculty of Agricultural Economics at the Bucharest University of Economic Studies, in 1993; the topic of her PhD dissertation, submitted in 2000, was “Agricultural Cooperation in market economy context”. She has worked in the academic sector, in public administration, research and agricultural consultancy. She was a contributor to projects focusing on the assessment of the agricultural and food policies (Economic Welfare - Costs & Benefits of EU Alignment, Assessment of CAP reforms under the impact of EU enlargement and climate change, agricultural legislation).

Cuprins

Sinteza studiului.....	1
Executive summary	9
Introducere.....	17
Capitolul 1. Starea securității alimentare a României.....	20
1.1 Indicatori utilizați pentru evaluarea securității alimentare a unei țări	20
<i>Indicele global al securității alimentare (GFSI).....</i>	<i>21</i>
<i>Indicatori ai securității alimentare conform metodologiei FAO</i>	<i>24</i>
1.2 Analiza producției agricole din România și a constrângerilor acesteia	31
<i>Disponibilul pentru consum intern</i>	<i>32</i>
<i>Producția agricolă internă și volatilitatea.....</i>	<i>34</i>
<i>Dependența de importuri și nivelul de autosuficiență pe produse.....</i>	<i>35</i>
<i>Influența structurii agrare în asigurarea securității alimentare</i>	<i>37</i>
1.3 Accesul la hrană și condiționalitățile sale.....	39
<i>Prețurile agricole și alimentare pe plan mondial, european și în România.....</i>	<i>39</i>
<i>Veniturile, cheltuielile de consum și consumul alimentar</i>	<i>42</i>
Capitolul 2. Provocările Pactului verde european asupra securității alimentare.....	46
2.1 Tranziția globală către sisteme alimentare durabile	46
<i>Efectele schimbărilor climatice și reziliența sistemelor alimentare</i>	<i>48</i>
2.2 Provocările Strategiei „De la fermă la consumator” în România	50
<i>Estimarea impactului Pactului verde european asupra sectorului agricol.....</i>	<i>55</i>
<i>Implementarea strategiei „De la fermă la consumator” prin intermediul PAC</i>	<i>59</i>
<i>Suprapunerea crizelor și tranziția ecologică.....</i>	<i>60</i>
2.3 Politici pentru sistemele alimentare durabile.....	61
<i>Apropierea pozițiilor părților interesate de politicile agricole și alimentare</i>	<i>62</i>
Capitolul 3. Rolul industriei alimentare în asigurarea securității alimentare 65	
3.1. Analiza fluxurilor economice agroalimentare ale României	65
<i>Structura comerțului agroalimentar pe categorii de produse</i>	<i>66</i>
<i>Raportul între mărfurile agricole neprelucrate și produsele agro-alimentare prelucrate....</i>	<i>69</i>
3.2 Performanțele economice ale industriei alimentare românești	70
<i>Fabricarea produselor de morărit, a pâinii și a biscuiților</i>	<i>75</i>
<i>Producția cărnii și fabricarea produselor din carne</i>	<i>77</i>
<i>Procesarea legumelor și fructelor</i>	<i>80</i>
<i>Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor</i>	<i>82</i>

3.3 Problemele diferitelor sectoare de procesare și posibilitatea depășirii acestora.....	83
Capitolul 4. Sursele de finanțare a sectorului agro-alimentar în perioada 2023-2027	86
4.1 Finanțarea agriculturii și industriei alimentare românești din fonduri europene.....	86
<i>Programul SAPARD (2000-2006)</i>	86
<i>PNDR 2007-2013</i>	87
<i>PNDR 2014 – 2020</i>	88
<i>PAC post 2020</i>	89
4.2 Necesitățile de finanțare a sectorului agro-alimentar pentru 2023-2027	90
<i>PNS 2023-2027</i>	90
<i>Investițiile străine directe</i>	93
4.3 Recomandări privind simplificarea și eficientizarea accesării surselor de finanțare.....	94
<i>Simplificarea accesării fondurilor UE</i>	94
<i>Simplificarea accesării fondurilor guvernamentale</i>	95
<i>Simplificarea accesării fondurilor oferite de bănci și instituții non-bancare</i>	96
Concluzii.....	98
Anexe.....	102
Bibliografie.....	113

Lista Tabelelor

Tabelul 1.1 Nivelurile securității alimentare și nutriționale.....	21
Tabelul 1.2 Valorile Indicelui securității alimentare GFSI pentru România (din 100 puncte)	22
Tabelul 1.3 Scorurile Indicelui securității alimentare GFSI 2022 pentru unele țări europene (din 100 de puncte)	23
Tabelul 1.4 Adecvarea dietei calorice zilnice (%) (medie pe 3 ani)	24
Tabelul 1.5 Valoarea medie a producției alimentare pe locuitor (dolari internaționali)	24
Tabelul 1.6 Ponderea kaloriilor provenite din cereale și rădăcinoase (%)	25
Tabelul 1.7 Oferta disponibilă de proteină – grame/zi/persoană.....	25
Tabelul 1.8 Oferta disponibilă de proteină animală – grame/zi/persoană.....	25
Tabelul 1.9 Densitatea rețelei de cale ferată la 100 de km ² de teren.....	26
Tabelul 1.10 Produsul Intern Brut pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare (\$ 2017)	26
Tabelul 1.11 Ponderea terenului arabil echipat cu instalații de irigat (%)	27
Tabelul 1.12 Valoarea importurilor alimentare în total mărfuri exportate (%).....	27
Tabelul 1.13 Indicele stabilității politice și a absenței violenței în spațiul public.....	28
Tabelul 1.14 Variabilitatea producției alimentare pe locuitor în dolari internaționali	28
Tabelul 1.15 Variabilitatea ofertei alimentare exprimate în calorii/cap/zi.....	28
Tabelul 1.16 Accesul populației la surse îmbunătățite de apă potabilă (%).....	28

Tabelul 1.17 Ponderea populației care are acces la instalații sanitare îmbunătățite și la canalizare (%)	29
Tabelul 1.18 Procentul adulților supraponderali în total populație adultă (%)	29
Tabelul 1.19 Prezența anemiei printre femeile însărcinate (15-49 ani)	30
Tabelul 1.20 Prevalența insecurității alimentare severe, în populația totală, %.....	30
Tabelul 1.21 Prevalența insecurității alimentare severe sau moderate în populația totală %	30
Tabelul 1.22 Evoluții ale disponibilităților pentru consum uman în România în ultimii 60 de ani	33
Tabelul 1.23 Producția utilizabilă și volatilitatea la principalele produse în România.....	34
Tabelul 1.24 Dependența de importurile agro-alimentare în România (%)	35
Tabelul 1.25 Nivelul de autosuficiență la principalele grupe de produse alimentare în România (%).....	36
Tabelul 1.26 Evoluția numărului exploatațiilor și a suprafeței agricole utilizate în România	37
Tabelul 1.27 Evoluția exploatațiilor agricole din România, pe categorii după forma de organizare	37
Tabelul 1.28 Indicele prețurilor pentru alimente, băuturi și tutun, în unele țări, 2021 (media UE=100).....	40
Tabelul 1.29 Indicele prețurilor pentru patru categorii de alimente, în unele țări, 2021 (media UE=100)	41
Tabelul 1.30 Produsul Intern Brut pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare în România și alte state Central și Est Europene (% față de media UE-27).....	42
Tabelul 1.31 Ponderea cheltuielilor de consum alimentar în cheltuielile totale de consum (%) ..	43
Tabelul 1.32 Venitul disponibil al gospodăriilor cheltuit pe bunuri și servicii esențiale, media UE-27, % din venitul disponibil.....	44
Tabelul 1.33 Venitul disponibil al gospodăriilor cheltuit pe bunuri și servicii esențiale, România, % din venitul disponibil	44
Tabelul 1.34 Consumul anual pe cap de locuitor (kg) în România.....	45
Tabelul 2.1 Contribuția diferitelor componente ale PPFI pentru proteine (2016-2018).....	49
Tabelul 2.2 Contribuția diferitelor componente ale DSFI pentru kilocalorii (2016-2018).....	49
Tabelul 2.3 Contribuția diferitelor componente ale DSFI pentru fructe și legume (2016-2018).....	49
Tabelul 2.4 Contribuția diferitelor componente ale DSFI pentru proteine (2016-2018)	49
Tabelul 2.5 Contribuția diferitelor componente ale DSFI pentru grăsimi (2016-2018)	50
Tabelul 2.6 Estimarea impactului asupra principalilor indicatori în cazul scenariului „numai UE”	55
Tabelul 2.7 Estimarea impactului asupra principalilor indicatori în cazul scenariului „de mijloc”	56
Tabelul 2.8 Estimarea impactului asupra principalilor indicatori în cazul scenariului „global” ..	57
Tabelul 2.9 Estimarea impactului asupra cheltuielilor cu alimentele pentru cele trei scenarii (schimbarea anuală, pe locuitor, în USD)	57
Tabelul 2.10 Trei surse de fricțiuni și posibile abordări ale politicilor pentru sistemele alimentare	61
Tabelul 3.1 Balanța agro-alimentară pe grupe de produse agro-alimentare (secțiuni din Nomenclatorul Combinat) (milioane euro).....	66
Tabelul 3.2 Principalele produse agro-alimentare exportate.....	67

Tabelul 3.3 Principalele produse agro-alimentare importate	68
Tabelul 3.4 Situația sintetică a exporturilor cu balanțe comerciale pozitive și a importurilor cu balanțe comerciale negative (milioane euro).....	68
Tabelul 3.5 Locul industriei alimentare în cadrul industriei prelucrătoare din România (2019) ..	71
Tabelul 3.6 Distribuția întreprinderilor din industria alimentară din România, după numărul de angajați	71
Tabelul 3.7 Indicatori economici ai întreprinderilor din industria alimentară în anul 2019	73
Tabelul 3.8 Indicatori ai întreprinderilor din industria alimentară din România	74
Tabelul 3.9 Indicatori ai întreprinderilor din industria alimentară din unele state membre UE (2019)	74
Tabelul 3.10 Indicatori ai întreprinderilor din grupa Fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon din România.....	75
Tabelul 3.11 Indicatori ai întreprinderilor din grupa Fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon din unele state membre UE (2019).....	75
Tabelul 3.12 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea pâinii, fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie din România.....	75
Tabelul 3.13 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea pâinii, fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie din unele state membre UE (2019)	76
Tabelul 3.14 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea biscuiților și pișcoturilor; fabricarea prăjiturilor și a produselor conservate de patiserie din România	77
Tabelul 3.15 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea biscuiților și pișcoturilor; fabricarea prăjiturilor și a produselor conservate de patiserie din unele state membre UE (2019)	77
Tabelul 3.16 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Producția și conservarea cărnii din România	77
Tabelul 3.17 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Producția și conservarea cărnii din unele state membre UE (2019).....	78
Tabelul 3.18 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre din România	79
Tabelul 3.19 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre din unele state membre UE (2019).....	79
Tabelul 3.20 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre) din România	80
Tabelul 3.21 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre) din unele state membre UE (2019).....	80
Tabelul 3.22 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor din România	81
Tabelul 3.23 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor din unele state membre UE (2019).....	81
Tabelul 3.24 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor din România.....	82
Tabelul 3.25 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor din unele state membre UE (2019)	82

Tabelul 4.1 Stadiul implementării măsurilor privind producția agricolă și alimentară din PNDR 2014 – 2020 la data de 6 ianuarie 2022	88
Tabelul 4.2 Situația alocărilor publice pentru perioada de tranziție și PNS 2023-2027 pentru măsurile privind producția agricolă și alimentară(euro)	89
Tabelul 4.3 Primele 10 intervenții de dezvoltare rurală din PNS 2023-2027	91
Tabelul 4.4 Fluxul net de ISD în anul 2021 și componentele acestuia pe domenii de activitate ale întreprinderilor ISD	93

Lista Figurilor

Figura 1.1 Evoluția disponibilului pentru consum intern și a consumului uman în cazul grâului în România.....	32
Figura 1.2 Valoarea consumului alimentar lunar pe medii de rezidență, în medie pe o gospodărie	38
Figura 1.3 Evoluția prețurilor alimentare în perioada 2004-2021 la nivel mondial (%).	39
Figura 1.4 Indicii prețurilor alimentelor la consumator în anii 2021 și 2022 în România (% față de aceeași lună a anului precedent)	41
Figura 1.5 Indicii prețurilor agricole cu bază fixă, ianuarie 2021=100.....	42
Figura 1.6 Veniturile totale medii lunare pe o persoană pe medii de rezidență	43
Figura 3.1 România: comerțul internațional cu produse agro-alimentare	65
Figura 3.2. Exporturile, importurile și balanța comercială pe principalele destinații (intra-UE și extra-UE)	66
Figura 3.3 Raportul între mărfurile agricole neprelucrate și produsele agro-alimentare prelucrate în comerțul românesc	70
Figura 3.4 Indicii de volum ai producției industriale românești (2015 este anul de bază)	73
Figura 4.1 Evoluția soldului ISD pentru agricultură și industria alimentară în perioada 2012-2021	93

Lista Casetelor

Caseta 1.1 Concepte privind securitatea alimentară.....	20
Caseta 2.1 Plan de urgență pentru garantarea aprovizionării cu alimente și a securității alimentare în vremuri de criză (Comunicarea Comisiei Europene din 12.11. 2021)	52
Caseta 2.2 Nevoia de apropiere a viziunilor experților, decidenților și fermierilor	54
Caseta 2.3 Observațiile Comisiei Europene cu privire la țintele Pactului verde european cuprinse în Planul Național Strategic PAC al României	59
Caseta 2.4 Irlanda: viziunea pentru un lider global al sistemelor alimentare durabile	63

Lista Anexelor

Anexa 1. Indicatorii care compun Indicele global al securității alimentare GFSI în 2022	102
Anexa 2. Structura fermelor și a suprafețelor cultivate pe culturi și mărimi de ferme în 2016 ..	105
Anexa 3. Indicele prețurilor pentru unele categorii de alimente la nivel european.....	106
Anexa 4. Principalele elemente ale Poziției COPA-COGECA cu privire la strategia „De la fermă la consumator”	107
Anexa 5. Situația balanțelor comerciale la nivelul grupelor de produse (milioane euro)	109
Anexa 6. Principalele produse și categorii de produse alimentare fabricate în România	110
Anexa 7. Intervențiile PNS 2023-2027 finanțate din FEADR	111

Sinteza studiului

Examinarea stării actuale a securității alimentare a României și evidențierea acelor elemente de politici care duc la stimularea rezilienței în acest domeniu, tratată în **Capitolul 1 Starea securității alimentare a României**, a urmărit interpretarea valorilor unor indicatori recunoscuți la nivel internațional, calculați de *Economist Impact* și de FAO, analiza ofertei interne de produse alimentare, pe baza datelor din bilanțurile alimentare, și a cheltuielilor de consum alimentar, pe baza datelor din anchetele bugetelor de familie.

Starea securității alimentare a României, reflectată de scorurile acordate celor patru dimensiuni ale acestuia (accesibilitatea; disponibilitatea; calitatea și siguranța; sustenabilitatea și adaptarea) care compun *Indicele global al securității alimentare* GFSI în ediția a unsprezecea (din 2022), primea calificativul „moderat” pe ansamblu (cu un scor de 68,8 din 100 de puncte), ca rezultat al unor scoruri mai mari la accesibilitate (85,1 puncte, calificativul „foarte bine”) și la calitate și siguranță (77,9 puncte, calificativul „bine”) și al unor scoruri mai mici la disponibilitate (60,6 puncte, calificativul „moderat”) și la sustenabilitate și adaptare (47,1 puncte, calificativul „slab”). Aceste scoruri sugerează că vulnerabilitățile securității alimentare din România pot să apară, din aceste două direcții, respectiv dinspre oferta alimentară și condițiile de mediu. Scorurile defalcate pe indicatori arată mai detaliat punctele slabe pentru securitatea alimentară: volatilitatea producției agricole și angajamentele politice privind accesul (adică absența unei strategii privind securitatea alimentară asumate oficial și a unei agenții pentru coordonarea acestui domeniu), respectiv faptul că politicile pentru combaterea efectelor climatice asupra resurselor naturale nu sunt suficient de coordonate și consistente.

Analiza securității alimentare a României prin prisma indicatorilor furnizați de FAO reflectă o serie de deficiențe privind alimentația și securitatea alimentară a populației vulnerabile. Astfel, procentul populației din România aflată în insecuritate alimentară severă a fost în perioada 2018-2020 de 3,4%, iar al populației aflate în insecuritate severă și moderată de aproape 14%. E de subliniat faptul că aceste ponderi ale populației aflate în insecuritate severă și medie sunt aproape duble față de media zonei țărilor dezvoltate (America de Nord și Europa) și aproape de trei ori mai mari față de unele țări europene (Franța și Polonia). În acest context se poate remarca faptul că problema accesului la hrană reprezintă un aspect nerezolvat pentru anumite categorii de gospodării din România (cele aparținând grupelor cu venituri scăzute, cu precădere din mediul rural, sau anumitor minorități etnice) și constituie o provocare pentru asigurarea securității alimentare.

Analiza ofertei interne de produse alimentare indică o volatilitate ridicată mai ales la produsele de origine vegetală, care sunt mai vulnerabile la fenomenele climatice extreme, dar și o dependență mare de importuri la o gamă largă de produse atât de origine vegetală cât și animală. Astfel, dependența de importuri a necesarului de consum intern a fost în perioada 2018-2020 de 26% la grâu și secară și produsele care le conțin, 21% la legume și produse din legume, 34% la fructe și produse din fructe, 85% la zahăr și produse din zahăr, 48% la carne de porcine și produsele care conțin carne de porcine, 31% la grăsimi vegetale și animale și 88% la pește și produse din pește. Deci, o parte importantă a alimentelor consumate de populație vine din import, chiar dacă în România se produc materii prime în cantități mari (cum ar fi cerealele și oleaginoasele). Multe din produsele importate sunt produse procesate, iar acest lucru ridică problema eficienței lanțurilor de aprovizionare și a procesării din România.

Structura agrară polarizată (cu un număr mare de ferme mici și un număr mic de ferme mari) poate influența de asemenea, securitatea alimentară. Astfel, prezența unui număr mare de ferme mici poate accentua volatilitatea producției agricole, deoarece fermele mici sunt mai puțin dotate cu resurse, aplică tehnologii mai puțin productive și pot deveni un factor perturbator pentru stabilitatea ofertei agricole. În același timp, aceste ferme mici au o contribuție importantă la

securitatea alimentară a populației rurale și constituie o plasă de siguranță în condiții de criză economică. Din altă perspectivă, fermele mici, care practică de multe ori o agricultură tradițională și folosesc de regulă mai puține inputuri chimice, au o șansă mai mare să asigure trecerea la o agricultură ecologică, să producă alimente mai curate și să contribuie la protejarea mediului.

Ponderea cheltuielilor de consum alimentar în cheltuielile totale de consum ale gospodăriilor a scăzut în ultimii ani, de la 41,7% în anul 2011 la 33,4 % în anul 2021, dar acest nivel este dintre cele mai ridicate din țările Uniunii Europene, pentru țările dezvoltate valorile indicatorului situându-se în general între 10 și 15%. Se observă și decalajul pe medii de rezidență și anume faptul că în mediul rural, unde nivelul veniturilor este mai scăzut, ponderea cheltuielilor alimentare (care include și autoconsumul) ajunge la 37% în 2021. Decalajul între mediul urban și mediul rural privind ponderea cheltuielilor de consum alimentar se datorează sărăciei mai accentuate din mediul rural.

Consumul alimentar din România a reflectat de-a lungul anilor caracteristicile unei economii emergente și a unei populații cu venituri scăzute spre medii, cu un potențial de creștere a cererii mai ales în termeni cantitativi și mai puțin în termeni calitativi. Spre deosebire de alte state dezvoltate din Uniunea Europeană, care înregistrează fenomenul de saturare a cererii la unele produse alimentare (de exemplu, carne), cererea alimentară din România este pe un trend de creștere la numeroase produse importante, cum ar fi carnea, legumele, fructele, peștele. Datele privind evoluția consumurilor alimentare indică evoluții specifice unei țări care se află într-un proces de creștere economică, dar care are o cerere nesaturată și foarte elastică la produsele considerate superioare din punct de vedere nutrițional.

Identificarea provocărilor curente și viitoare la adresa securității alimentare a României, inclusiv din punct de vedere al implementării strategiilor europene ce vizează înverzirea agriculturii, tratată în **Capitolul 2** *Provocările Pactului verde european asupra securității alimentare*, a avut la bază rezultatele unui studiu realizat de INRAE cu privire la efectele schimbărilor climatice asupra producției agricole, un studiu FAO referitor la reziliența sistemelor alimentare, care include indicatori calculați pentru România, dar și unele studii care estimează impactul implementării Țintelor strategiei „De la fermă la consumator” asupra producției agricole, prețurilor și comerțului internațional, în încercarea de a găsi o abordare care să aducă împreună decidenții politici și reprezentanții fermierilor în tranziția către sisteme alimentare durabile.

În contextul îngrijorărilor legate de securitatea alimentară, ca urmare a schimbărilor climatice, INRAE a analizat într-un studiu complex publicat în 2020 dubla provocare cu care se confruntă agricultura europeană: reducerea impactului agriculturii asupra mediului și menținerea nivelului producției pentru acoperirea cererii interne și mondiale. Astfel, cuantificarea efectelor schimbărilor climatice asupra producției agricole la nivel global și european, a pus în evidență tendințe de extindere a suprafețelor cultivate la nivel mondial (în funcție de evoluția randamentelor), însemnând o creștere a suprafețelor cultivate în unele regiuni (de exemplu, în America Latină) și o diminuare a nevoii de terenuri cultivate în alte regiuni (de exemplu, în zona ex-sovietică). Astfel de situații sunt întâlnite și în Europa, România aflându-se într-o regiune care va avea un „surplus de teren” (o diminuare a nevoii de terenuri cultivate), conform rezultatelor modelului. În ce privește schimburile comerciale mondiale, acestea vor fi în creștere până în 2050, fără modificări ale pozițiilor deținute în prezent (exportatorii neți vor continua să exporte, iar importatorii neți vor continua să importe), cu precizarea că în Europa se estimează că toate regiunile își îmbunătățesc pozițiile de schimburi comerciale, în sensul creșterii exporturilor pentru exportatorii neți și reducerii importurilor pentru importatorii neți.

La nivelul sistemelor agroalimentare naționale, un raport FAO din 2021 care estimează reziliența acestora la șocuri și stres, ca o funcție care depinde de mai mulți factori (sistemul intern de producție agricolă existent; disponibilitatea alimentelor pentru consumatori din producția internă, stocuri sau importuri; eficiența și flexibilitatea sistemelor de transport al alimentelor pentru

a facilita comerțul intern și a asigura accesul fizic la alimente; accesul economic al populației la hrană) a calculat două categorii de indici de flexibilitate, *Indicele de flexibilitate a producției primare* și *Indicele de flexibilitate a aprovizionării cu alimente*, pentru mai multe țări, inclusiv pentru România. *Indicele de flexibilitate a producției primare* reflectă capacitatea sectorului agricol de absorbi șocurile, o valoare ridicată a acestuia însemnând un potențial mare de valorificare a producției și găsirea unor deșeuri pentru producția primară (aici, conform analizei FAO, România are o situație mai bună decât Franța și Polonia din punct de vedere al flexibilității producției primare de proteine). La rândul lui, *indicele de flexibilitate a aprovizionării cu alimente* măsoară flexibilitatea în aprovizionarea unei unități alimentare specifice, pentru a evalua rolul diversificării în producția internă, în stocuri și în importuri, astfel încât să fie asigurată disponibilitatea alimentelor care conduc spre o dietă sănătoasă (aici România se plasează în urma Poloniei și a Franței, dar păstrează un profil asemănător, cu o diversitate ridicată a producției interne).

La nivelul Uniunii Europene, obiectivul central al strategiei „De la fermă la consumator”, adoptată în 2020, îl reprezintă crearea unui lanț alimentar care să funcționeze pentru consumatori, producători, climă și mediu, care vizează trei rezultate principale: asigurarea că lanțul alimentar, pe toată lungimea lui, are un impact neutru sau pozitiv asupra mediului; garantarea accesului fiecărei persoane la produse alimentare suficiente, nutritive și durabile; și ambiția de a se ajunge ca alimentele cele mai durabile să devină și cele mai accesibile. Pentru transformarea metodelor de producție, strategia propune anumite obiective specifice la nivel european, exprimate prin ținte cantitative pentru anul 2030 (reducerea cu 50% a nivelului de utilizare a pesticidelor chimice, reducerea utilizării îngrășămintelor chimice cu cel puțin 20%, reducerea cu 50% a vânzărilor de substanțe anti microbiene pentru animalele, creșterea la cel puțin 25% a ponderii terenurilor agricole destinate agriculturii ecologice), care să fie materializate prin includerea lor în planurile strategice naționale PAC.

O estimare a impactului acestor ținte, realizată de USDA în 2020, pentru trei scenarii de adoptare progresivă a obiectivelor Pactului verde european (scenariile „numai UE”, „de mijloc” și „global”), a ajuns la concluzia că reducerile propuse ale inputurilor afectează fermierii din UE prin reducerea producției agricole cu 7% până la 12% și conduc la reducerea competitivității acestora atât pe piețele interne cât și pe cele externe. Dincolo de impactul adoptării acestor constrângeri asupra producției și prețurilor agricole, comerțului și unor indicatori economici (venitul agricol brut), a fost estimat și impactul asupra securității alimentare din anumite regiuni, măsurat prin creșterea numărului de persoane aflate în insecuritate alimentară (cu 22 milioane în scenariul „numai UE”, cu 103 milioane în scenariul „de mijloc” și cu 185 de milioane în scenariul „global”), cele mai afectate regiuni fiind Africa și Orientul Mijlociu și Africa de Nord.

Rezultatele unor astfel de estimări, dar și primele propuneri de reglementare venite din partea Comisiei Europene (regulamentul pentru pesticide), au condus la cristalizarea unor poziții destul de refractare ale reprezentanților fermierilor la nivel european (punctual, îngrijorările COPA-COGECA sunt legate de reducerea producției agricole, ca urmare a reducerii folosirii pesticidelor, îngrășămintelor și antibioticelor) și național (inclusiv în România). Totuși, pozițiile fermierilor români (exprimate de oficialii unei organizații reprezentative pentru cultura mare) în privința acestei strategii sunt mai nuanțate, ceea ce lasă loc speranței că se poate identifica o combinație de măsuri care ar putea aduce la un numitor comun viziunile decidenților europeni și ale fermierilor români, prin utilizarea celor trei mari categorii de instrumente aflate la dispoziția guvernului: stimulentele (în principal sprijin financiar din fonduri europene și naționale), constrângerile (reglementări europene și naționale a căror nerespectare este penalizată) și convingerea (prin recomandările experților și politicile adoptate de decidenți, inclusiv promovarea acestora).

Deși implementarea măsurilor propuse de strategia „De la fermă la consumator” continuă conform planificării la nivel european, evoluțiile globale, regionale și naționale din ultimii doi ani au pus la încercare determinarea decidenților politici (mai ales la nivel național) de a susține astfel de obiective durabile pe termen lung, mai ales în contextul suprapunerii crizei sanitare (pandemia de Covid-19) cu criza climatică (generatoare de fenomene meteorologice extreme) și cu criza geostrategică regională (conflictul ruso-ucrainean). Impactul agresiunii Rusiei împotriva Ucrainei asupra securității alimentare globale ar putea fi păstrat în limite gestionabile, conform recomandării OECD, prin concentrarea eforturilor pe furnizarea de sprijin logistic Ucrainei pentru a permite exporturile agricole (pe termen scurt) și prin măsuri pentru creșterea ofertei sau reducerea cererii de produse agricole (pe termen mediu), în contextul unui comerț internațional cu alimente și îngrășăminte care să rămână deschis, pentru a permite ajustările comerciale necesare și pentru a preveni ca războiul să amplifice insecuritatea alimentară globală.

Strategia „De la fermă la consumator”, prin implicarea actorilor de pe întreg lanțul alimentar (fermieri, procesatori, comercianți, consumatori), reprezintă o oportunitate pentru decidenții din România și pentru toate părțile interesate în definirea unor obiective de politici pentru sistemul alimentar (și durabilitatea acestuia). Planul Național Strategic 2023-2027, deși un exercițiu de planificare complex, nu poate acoperi toate sectoarele vizate de strategie, cum nici consultările care au avut loc cu ocazia pregătirii PNS 2023-2027 nu au putut include toate părțile interesate. De aceea, rămâne importantă utilizarea unor instrumente de tipul evaluării impactului reglementărilor (MADR are o anumită experiență), pentru a reduce diferențele între percepția publică și dovezile științifice, prin construirea unei înțelegeri larg împărtășite asupra faptelor. De asemenea, resursele sectorului de prelucrare alimentară ar putea fi mai bine mobilizate pentru o acțiune sinergică, prin intermediul unei strategii pe 10 ani (după modelul *Food Wise 2025*, elaborată de Irlanda, de exemplu). Până atunci MADR trebuie să continue identificarea de soluții pentru cele mai presante probleme ale sectorului agro-alimentar, cum este, de exemplu, asigurarea desfacerii produselor agricole (în special ale micilor producători), prin intermediul lanțurilor scurte de aprovizionare.

Propunerea de recomandări privind dezvoltarea industriei alimentare și creșterea gradului de procesare a materiilor prime agricole în România, în acord cu obiectivele de mediu și de climă, abordată în **Capitolul 3 Rolul industriei alimentare în asigurarea securității alimentare**, este urmarea analizei schimburilor comerciale cu produse agro-alimentare, pe diferite niveluri de agregare, pentru identificarea sectoarelor și subsectoarelor cu balanțe comerciale negative în vederea găsirii unor posibile soluții pentru depășirea dificultăților întâmpinate de acestea, inclusiv în ce privește performanța economică a acestor sectoare.

Balanța comercială cu produse agro-alimentare a României a fost preponderent negativă în perioada 2010-2021, cu excepția unei scurte perioade (2013-2014), existând diferențe notabile între structura fluxurilor și balanței comerciale între destinațiile intra- și extra-comunitare: exporturile către UE rămân predominante, dar ponderea lor în total exporturi a scăzut (de la 74% la 57% în perioada 2010-2021), prin reorientarea acestora către țări terțe (în special cereale, oleaginoase și animale vii către țări din Orientul Apropiat și Mijlociu). Ponderea importurilor provenite din UE în total importuri agro-alimentare rămâne mare și relativ constantă (81-85%), în condițiile aplicării principiului preferinței comunitare.

Analiza comerțului pe cele patru grupe de produse agro-alimentare arată că pentru secțiunea animale vii și produse animale balanța este pozitivă pe relația extra-comunitară (în principal pe seama exporturilor de animale vii către zona mediteraneeană și Orientul Mijlociu), însă este intens negativă pe relația intra-comunitară (ca urmare a importurilor de carne, în special de porc), rezultând astfel pe total un deficit de aproximativ 1,6 miliarde euro în 2021. Secțiunea produse vegetale generează cel mai mare surplus de aproximativ 2,3 miliarde euro în 2021, determinat de exporturile masive de cereale și oleaginoase către țări din afara UE. Balanța pe

relația intra-comunitară este în general pozitivă, excepție făcând anii agricoli nefavorabili. Secțiunea grăsimi și uleiuri prezintă, de asemenea, o balanță totală pozitivă, generată de exporturile de uleiuri vegetale. Pe relația intra-comunitară mai apar ani cu balanță negativă, din cauza creșterii importurilor de ulei determinate de insuficiența materiei prime (semințe de floarea-soarelui și rapiță) în anii agricoli nefavorabili acestor culturi. Secțiunea produse alimentare, băuturi și tutun generează cel mai mare deficit comercial, de aproximativ 1,7 miliarde euro în 2021, înregistrând deficit pe ambele relații (intra- și extra-UE) și ilustrând incapacitatea industriei alimentare românești de a acoperi cantitativ și calitativ cererea internă de produse alimentare prelucrate, pe o piață internă în care este puternic concurată de produsele importate.

Creșterea rapidă a cererii de produse agro-alimentare prelucrate nu a putut fi acoperită prin oferta internă, ceea ce a avut drept consecință creșterea importurilor, în termeni valorici și cantitativi. Primele zece produse agro-alimentare importate, ordonate după valorile anului 2021, au fost: Carne de porcine proaspătă, refrigerată sau congelată, Produse de brutărie, de patiserie, biscuiți, paste făinoase uscate, Preparat alimentare diverse, Preparat pentru hrana animalelor de companie, Brânzeturi și cașuri, Ciocolată și alte preparate alimentare care conțin cacao, Porumb, Cafea, chiar prăjită sau decaffeinată, Turte și alte reziduuri din extracția uleiului de soia, Semințe de floarea-soarelui. Analiza acestui clasament al importurilor pe produse, coroborat cu clasamentul la nivelul grupelor Nomenclatorului Combinat și cu potențialul de producție agricolă al României a condus la selectarea a opt clase de produse pentru care s-au analizat indicatorii economici ai întreprinderilor din perioada 2016-2019 și unele aspecte recente privind funcționarea subsectoarelor, pentru identificarea dificultăților cu care se confruntă și propunerea unor soluții de depășire a acestora.

Pe total industrie alimentară, în perioada 2016-2019 numărul de întreprinderi s-a majorat cu 15%, ajungându-se la un totalul de 9564 de întreprinderi. Valoarea producției alimentare a crescut cu 15%, investițiile brute în bunuri corporale s-au majorat cu 34%, iar excedentul brut de exploatare a cunoscut un trend pozitiv. Se pare că întreprinderile nou apărute s-au încadrat în categoria microîntreprinderi sau întreprinderi mici, ceea ce a condus la diminuarea numărului mediu de angajați pe întreprindere (de la 20 la 17 persoane).

Comparativ cu cele două țări luate ca reper pentru analiză, productivitatea aparentă a muncii în întreprinderile din industria alimentară a României este sub jumătate din cea a întreprinderilor din Polonia, care la rândul ei este sub jumătate din cea a întreprinderilor din Franța, în principal ca urmare a unei valori adăugate mai reduse. Această valoare adăugată redusă face ca și rata investițiilor să fie aparent ridicată în România, însă o mare parte a investițiilor din România sunt finanțate prin programele de dezvoltare rurală (cu sprijin public de până la 50% din valoarea investiției). În ce privește ponderea excedentului brut de exploatare în valoarea adăugată (un fel de rată a profitului operațional, adică surplusul economic obținut din activitatea de producție), aceasta nu are pe total industrie alimentară o valoare îngrijorătoare, deși se află pe un trend descendent în ultimul deceniu, comparativ cu deceniul anterior. Mai îngrijorătoare ar putea fi eterogenitatea performanțelor la nivelul diferitelor subsectoare, pusă în evidență de datele pentru subsectoarele identificate ca fiind mai puțin competitive din perspectiva schimburilor comerciale internaționale.

Numărul întreprinderilor din grupa *Fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon* s-a redus constant după 2016, însă valoarea producției și valoarea adăugată brută au cunoscut o relansare în 2019. Îmbunătățirea performanțelor se reflectă și în valorile excedentului brut de exploatare din 2019, dar și în creșterea valorii investițiilor brute. Datele referitoare la productivitatea muncii din România, mai mică de patru ori decât cea din Franța, par să confirme declarația Patronatului ROMPAN, conform căruia morăritul este activitatea cu gradul cel mai redus de re tehnologizare din domeniul morărit panificație. Totuși, rata investițiilor din 2019 este de natură să dea speranțe de relansare a acestui sector.

Numărul întreprinderilor din clasa *Fabricarea pâinii, fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie* a fost în creștere în perioada analizată, deși excedentul brut de exploatare a fost preponderent negativ, abia în anul 2019 înregistrând o valoare pozitivă. Acest lucru dovedește faptul că întreprinderile de panificație se confruntă cu o situație dificilă și au nevoie să fie ajutate, ținând cont de importanța asigurării unui consum de pâine de calitate la prețuri accesibile. Decalajul față de nivelul productivității muncii din Franța și Polonia, în defavoarea întreprinderilor din România, ar putea fi recuperat în viitor, ținând cont de rata investițiilor relativ mai mare din anul 2019.

Întreprinderile din clasa *Fabricarea biscuiților și pișcoturilor; fabricarea prăjiturilor și a produselor conservate de patiserie* par a se afla pe un trend ascendent, înregistrând atât o creștere a numărului, cât și a valorii producției și a valorii adăugate brute, posibil datorită cererii interne mai mari pentru biscuiți, pișcoturi și prăjituri. Totuși, concurența pe această piață este mare, iar intrarea a noi firme este dificilă având în vedere și concurența marilor retaileri care importă direct astfel de produse. Productivitatea aparentă a muncii în România era în 2019 mult în urma Franței și a Poloniei, pe când acea rată a profitului operațional avea valori mai apropiate, însă rata investițiilor era mai mare în România.

Numărul întreprinderilor din clasa *Producția și conservarea cărnii* (care nu include producția de carne de pasăre) s-a diminuat ușor în perioada 2016-2019, probabil sub efectul epidemiei de pestă porcină africană apărută din 2017. Excedentul brut de exploatare a înregistrat constant valori negative în perioada 2016-2019, care într-o mare măsură a putut fi contrabalansat de plățile pentru bunăstarea animalelor și a despăgubirilor pentru sacrificările impuse de apariția de focare de pestă porcină africană, în cazul complexurilor integrate de creștere a porcilor. Compararea indicatorilor de performanță cu valorile celor din Franța și Polonia, pune în evidență situația dificilă în care se află sectorul de producție a cărnii (de porc) din România, cu pierderi din activitatea de producție, care necesită acordarea de sprijin sub orice formă posibilă pentru salvarea de la dispariție a acestui sector important pentru echilibrul alimentar al României.

Numărul întreprinderilor din clasa *Prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre* a crescut în anul 2018, când s-a înregistrat un salt și în valoarea producției. Cu toate acestea, excedentul brut de exploatare a înregistrat valori negative (dar relativ reduse) pentru doi din cei patru ani prezentați (inclusiv în 2019). Productivitatea muncii din întreprinderile românești de prelucrare și conservare a cărnii este de cinci ori mai mică decât în Franța și de trei ori mai mică decât în Polonia, poate și pentru că produsele românești ale industriei cărnii de pasăre fac parte din categoria produselor ieftine, respectiv din gama produselor de bază accesibile, cu adaosuri mici.

Numărul întreprinderilor din clasa *Fabricarea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre)* a crescut între 2016 și 2019, în timp ce numărul mediu de angajați pe întreprindere a cunoscut un trend descendent. Valoarea producției (exprimată în euro) a crescut de la un an la altul, excedentul brut de exploatare, care a avut valori negative, urmând un curs de diminuare. Productivitatea aparentă a muncii în întreprinderile din această clasă este de șase ori mai mică decât în Franța și de trei ori mai mică decât în Polonia, iar acest fapt se datorează specificului pieței interne, piață pe care cele mai cerute produse din carne sunt cele ieftine, cu marje de profit minime.

Numărul întreprinderilor din clasa *Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor* a crescut în fiecare an din perioada 2016-2019, și ca urmare a dezvoltării unităților care fabrică preparate alimentare perisabile din fructe și legume, incluse tot în această clasă. Pe de altă parte, numărul mediu de angajați pe întreprindere a scăzut, ceea ce sugerează că multe din întreprinderile nou înființate sunt de dimensiuni mai mici. Valoarea producției a crescut cu 16%, iar excedentul brut de exploatare a cunoscut, de asemenea, o creștere importantă, la fel ca valoarea adăugată, care a crescut de 1,9 ori. Productivitatea aparentă a muncii este de trei ori mai mică în România decât în Franța și aproape de două ori mai mică decât în Polonia, dar rata investițiilor și a profitului

operațional au valori comparabile (chiar superioare, dar nu trebuie uitat că valoarea adăugată brută din România este relativ mai mică).

Numărul întreprinderilor din clasa *Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor* a înregistrat o ușoară scădere în perioada 2016-2019, pe fondul unor preluări și achiziții care au avut loc în acest subsector, ca urmare a interesului unor mari companii internaționale. Dacă numărul mediu de angajați pe întreprindere a rămas aproape constant, valoarea producției a crescut cu 21%, ca urmare a automatizării și digitalizării producției în fabricile de dimensiuni mai mari. Valoarea adăugată a crescut, înregistrând un vârf în 2018, iar excedentul brut de exploatare și investițiile brute au rămas relativ constante. Prin comparație cu situația din Franța, productivitatea aparentă a muncii din acest sector este totuși de patru ori mai mică (și de două ori mai mică decât cea din Polonia), însă valorile pentru rata profitului operațional și rata investițiilor sunt comparabile, ceea ce arată că sectorul are o bază sănătoasă de dezvoltare.

Importul de produse alimentare și dimensiunea redusă a firmelor din industria alimentară românească, au făcut ca supermarketurile și hipermarketurile să devină importatori importanți de produse alimentare procesate. Pentru corectarea acestei situații este necesară o conlucrare strânsă între patronatele din industria alimentară și reprezentanții marilor rețele de *retail*, intermediare de autoritățile competente, pentru a se găsi și implementa soluții de producere a acestor alimente în țară, în condițiile în care și prețul transportului crește, iar producerea la nivel local ar putea elimina acest inconvenient.

Reducerea importurilor de carne de porc prin creșterea ofertei interne ar putea fi răspunsul la cea mai mare provocare pentru industria cărnii din România, asigurarea materiei prime, în principal a cărnii de porc, care în cea mai mare parte provine din import. Deși au fost făcute investiții în sectorul creșterii suinelor în ferme performante, datorită apariției pestei porcine africane acestea nu și-au putut produce efectele. Cum în România cea mai mare parte a focarelor de PPA au fost la porcii din gospodăriile populației, se pare că sunt necesare măsuri de biosecuritate care să fie respectate de către toți crescătorii de porcine, ceea ce va descuraja creșterea porcilor în gospodăriile populației.

Reducerea importurilor de lapte și produse lactate s-ar putea realiza prin stimularea investițiilor în ferme cu tehnologii moderne pentru vaci de lapte, pentru a putea crește producția medie de lapte pe cap de vacă furajată prin specializarea fermelor pe producția de lapte. Pe de altă parte, trebuie sprijiniți micii producători de lapte, prin implicarea autorităților locale pentru valorificarea producției de lapte din zonele montane cu tradiție și integrarea procesării locale, prin certificarea ca produs montan sau, unde este posibil, produs ecologic.

Riscul schimbărilor climatice poate duce la imposibilitatea cultivării de legume în zone considerate până acum favorabile și de aceea este necesară o evaluare riguroasă a potențialului actual de cultivare a legumelor destinate industrializării, având în vedere temperaturile tot mai ridicate și precipitațiile tot mai reduse în arealurile consacrate pentru cultivarea legumelor. O astfel de analiză ar trebui realizată la nivel național prin implicarea procesatorilor din domeniu, urmând ca fermierii să fie consiliați pentru înființarea de ferme legumicole pilot cu tehnologii moderne, care să limiteze pe cât posibil dependența de forța de muncă sezonieră.

Reducerea importurilor de făină se poate realiza prin diversificarea sortimentală (având la bază și introducerea în cultură a unor soiuri de grâu cu conținut ridicat de gluten) și continuarea investițiilor în morărit (pentru introducerea de tehnologii noi). Pentru reducerea importurilor de produse de panificație se impune continuarea investițiilor în tehnologii moderne destinate fabricării acestor produse, pentru a acoperi cât mai mult din cerere din producția internă. De asemenea, trebuie sprijinită tendința de creștere observată în producția internă de biscuiți și produse conservate de patiserie.

Progresele în automatizare oferă potențial pentru utilizarea extinsă a roboticii în fabricarea alimentelor. Digitalizarea în cadrul lanțurilor de aprovizionare cu alimente este o tendință de durată. Aplicarea tehnologiei blockchain în cadrul sistemelor agroalimentare câștigă un interes din ce în ce mai mare ca mijloc de verificare a informațiilor (inclusiv autenticitatea), îmbunătățirea trasabilității și transparenței și facilitarea colaborării în lanțul de aprovizionare. Pentru a rămâne sau deveni competitive pe piața internă, dar și la nivel european, firmele românești din industria alimentară trebuie să investească tot mai mult în automatizare, digitalizare și tehnologii moderne. PNS 2023-2027 poate reprezenta o sursă de finanțare adecvată pentru astfel de proiecte.

Propunerea de recomandări privind simplificarea și eficientizarea accesării surselor de finanțare existente la nivel comunitar și regional, cu aplicabilitate directă asupra securității alimentare, abordată în **Capitolul 4** *Sursele de finanțare a sectorului agro-alimentar în perioada 2023-2027*, s-a făcut în principal pe baza analizei rapoartelor de evaluare ale programelor de dezvoltare rurală derulate în România, pentru investițiile sprijinite de măsurile și submăsurile relevante pentru securitatea alimentară, completată cu analiza propunerilor de intervenții pentru perioada 2023-2027, având la dispoziție și o analiză detaliată a nevoilor de finanțare ale sectoarelor agricol și alimentară din România.

Finanțarea agriculturii și industriei alimentare din România din fonduri europene, pe bază de criterii de eligibilitate și proceduri transparente, începută încă din exercițiul financiar 2000-2006, a atenuat șocul aderării României la UE în sectorul alimentară. Mizând pe potențialul agricol important, pentru exercițiul financiar 2017-2013, România a alocat sume importante pentru măsurile “Investiții în exploatarea agricole”, “Îmbunătățirea prelucrării și marketingului produselor agricole și piscicole” și “Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale”. În perioada 2014 – 2020 aceste direcții au continuat, iar pentru facilitarea finanțării investițiilor s-a introdus un instrument financiar de creditare cu partajarea riscului la nivel de portofoliu, finanțat din fondurile alocate prin PNDR.

Referitor la prioritizarea intervențiilor pentru finanțare la nivelul PNS 2023-2027, se remarcă importanța acordată unor intervenții cu impact pozitiv asupra securității alimentare: DR-06 „Bunăstarea animalelor”, DR-25 „Modernizarea infrastructurii de irigații”, „Agricultură ecologică” (DR-04 „Conversie” și DR-05 „Menținerea certificării”), DR-20 „Investiții în sectorul zootehnic” și DR-12 „Investiții în condiționarea, depozitarea și procesarea produselor agricole și pomicole” (industria alimentară).

Principalii determinanți ai cererii de finanțare din sectorul agricol îi reprezintă nevoia de investiții pentru modernizarea producției (prin achiziționarea de mașini și utilaje agricole, dar și de echipamente de irigații), investițiile pe teren (vii, livezi, sere) și capitalul de lucru (pentru cumpărarea de inputuri, în principal). În sectorul alimentară, principalii determinanți sunt nevoia de modernizare a întreprinderilor (prin investiții în mașini, și echipamente, dar și în facilități de sortare, calibrare și ambalare) și dezvoltarea de noi produse (pentru atragerea de noi clienți sau intrarea pe noi piețe). Luând în calcul cererea de finanțare nesatisfăcută, atât pentru sectorul agricol, cât pentru industria alimentară, recomandările pentru îmbunătățirea finanțării se îndreaptă spre proiectarea unor măsuri specifice orientate către fermele mici (iar în industria alimentară către întreprinderile mici și microîntreprinderi), dar și acordarea de sprijin tehnic pentru acești beneficiari, pentru a-și întări capacitatea de planificare a afacerilor și înțelegere a rigorilor de finanțare.

Executive summary

The analysis of the current state of food security in Romania, focusing on those policy elements that foster resilience in this area, as addressed in **Chapter 1** *State of Food Security in Romania*, aimed to interpret the values of internationally recognised indicators, calculated by *Economist Impact* and FAO, to analyse the domestic supply of food products, based on the food balance sheet data and food consumption expenditure, on the basis of family budget surveys.

The state of food security in Romania, as reflected in the scores given to its four dimensions (accessibility; availability; quality and safety; sustainability and adaptation) that compose the GFSI *Global Food Security Index* in the eleventh edition (2022), was rated ‘moderate’ overall (with a score of 68.8 out of 100 points), as a result of higher scores in accessibility (85.1 points, ‘very good’) and in quality and safety (77.9 points, ‘good’) and lower scores in availability (60.6 points, ‘moderate’ rating) and in sustainability and adaptation (47.1 points, ‘poor’). These scores suggest that food security vulnerabilities in Romania may occur from these two directions, i.e. from food supply and environmental conditions. The scores broken down by indicators show the weaknesses for food security in more detail: the volatility of agricultural production and the political commitments regarding access (i.e. the absence of an official food security strategy and of a coordinating agency in this area), and the fact that policies to combat the climate effects on natural resources are not sufficiently coordinated and consistent.

The analysis of Romania’s food security in the light of indicators provided by the FAO reflects a number of deficiencies in the nutrition and food security of the vulnerable population. Thus, the percentage of population affected by severe food insecurity in Romania in the period 2018 – 2020 was 3.4 %, while the population affected by severe and moderate insecurity was close to 14 %. It should be pointed out that these shares of the population affected by severe and medium insecurity are almost double the average of the developed countries (from North America and Europe) and almost three times higher than in certain European countries (France and Poland). In this context, it can be noted that access to food is an unresolved issue for certain categories of households in Romania (those belonging to low income groups, particularly in rural areas, or of certain ethnic minorities) and poses a challenge to ensuring food security.

The analysis of the domestic supply of food products reveals high volatility, especially for products of plant origin, which are more vulnerable to extreme weather events, as well as high dependence on imports in a wide range of products of both plant and animal origin. Thus, the import dependency of domestic consumption in the period 2018-2020 was 26 % in wheat and rye and the products based on these, 21 % in vegetables and vegetable products, 34 % in fruit and fruit products, 85 % in sugar and sugar products, 48 % in pig meat and pig meat-based products, 31 % in plant and animal fats and 88 % in fish and fish products. Thus, a significant part of the food consumed by the population comes from imports, even though large quantities of raw products are produced in Romania (such as cereals and oilseeds). Many of the imported products are processed products and this raises the issue of the efficiency of supply chains and processing in Romania.

The polarised agrarian structure (with a large number of small farms and a small number of large farms) can also influence food security. Thus, the presence of a large number of small farms may increase the volatility of agricultural production, as small farms are less resourced, apply less productive technologies and may become a disruptive factor for the stability of agricultural supply. At the same time, these small farms make an important contribution to the food security of the rural population and represent a safety net in times of economic crisis. From another perspective, small farms, which often practise traditional farming and typically use fewer chemical inputs, have a greater chance of switching to organic farming, producing cleaner food and helping to protect the environment.

The share of food consumption expenditure in total household consumption expenditure has declined in recent years, from 41.7 % in 2011 to 33.4 % in 2021, but this value is among the highest in the European Union, the indicator values for developed countries generally ranging from 10 to 15 %. A gap can be noticed by residence areas, as in the rural areas, where incomes are lower, the share of food expenditure (which also includes self-consumption) reached 37 % in 2021. The urban-rural divide in the share of food consumption expenditure is due to higher rural poverty.

Over the years, food consumption in Romania has reflected the characteristics of an emerging economy and of a low to middle-income population, with demand increase potential mainly in quantitative terms and less in qualitative terms. Unlike other developed countries in the European Union, which have experienced saturation of demand for some food products (e.g. meat), food demand in Romania has increased in many important products such as meat, vegetables, fruit, fish. Data on the evolution of food consumption indicate developments specific to a country that is in a process of economic growth but has an unsaturated and highly elastic demand for products considered to be nutritionally superior.

The identification of current and future challenges to Romania's food security, also in terms of the implementation of the European strategies for greening agriculture, as dealt with in **Chapter 2 Challenges of the European Green Deal on food security**, was based on the results of an INRAE study on the effects of climate change on agricultural production, an FAO study on the resilience of food systems, which includes indicators calculated for Romania, as well as on studies estimating the impact of the implementation of the Farm to Fork Strategy targets on agricultural production, prices and international trade, in an attempt to find an approach that brings together policy makers and farmers' representatives in the transition to sustainable food systems.

In the context of food security concerns as a result of climate change, in a complex study published in 2020, INRAE analysed the twin challenge facing agriculture in Europe: reducing the environmental impact of agriculture and maintaining the level of production to meet domestic and global demand. Thus, quantifying the effects of climate change on agricultural production at global and European level has revealed increasing trends of world cropland (depending on the evolution of yields), which means an increase in the cultivated areas in some regions (e.g. Latin America) and a diminution in the need for cropland in other regions (e.g. ex-Soviet area). Such situations are also found in Europe, as Romania is in a region that will have a "surplus of land" (and a decrease in the need for cropland), according to the results of the model. In terms of world trade, this will be increasing until 2050, without changes in current positions (net exporters will continue to export and net importers will continue to import), while in Europe all regions are expected to improve their trade positions, increasing exports for net exporters and reducing imports for net importers.

A 2021 FAO Report presents country-level indicators estimating the resilience of agro-food systems, measuring resilience to shocks and stress, as a function that depends on several factors (the existing internal agricultural production system; availability of food from domestic production to consumers, stocks or imports; efficiency and flexibility of food transport systems to facilitate internal trade and ensure physical access to food; population's economic access to food); two categories of flexibility indices are calculated, namely the *Primary Production Flexibility Index* and the *Food Supply Flexibility Index*, for several countries, including Romania. The *Primary Production Flexibility Index* reflects the capacity of the agricultural sector to absorb shocks, a high value of which means a high potential for production valorisation and finding outlets for primary production (here, according to the FAO analysis, Romania is better than France and Poland in terms of primary protein production flexibility). In its turn, the *Food Supply Flexibility Index* measures flexibility in the supply of a specific food unit, in order to assess the role of diversification in domestic production, in stocks and imports, so as to ensure food availability, leading to a healthy diet (here Romania lags behind Poland and France, but retains a similar profile, with a high diversity of domestic production).

At the European Union level, the Farm to Fork Strategy, adopted in 2020, has the main objective to create a food chain that works for consumers, producers, climate and environment, targeting three main outcomes: to ensure that the food chain, throughout its length, has a neutral or positive environmental impact; to ensure that everyone has access to sufficient, nutritious and sustainable food; and the ambition to make the most sustainable food the most affordable. For the transformation of production methods, the strategy proposes specific objectives at European level, expressed through quantitative targets for 2030 (50 % reduction in the use of chemical pesticides, reduction of the use of chemical fertilisers by at least 20 %, reduction of sales of antimicrobials for animals by 50 %, increase in the share of agricultural land under organic farming to at least 25 %) to be translated into the CAP National Strategic Plans.

An estimate of the impact of these targets, made by the USDA in 2020, for three scenarios for the progressive adoption of the European Green Deal ('EU only', 'middle' and 'global' scenarios), concluded that the proposed reductions in inputs affect EU farmers by reducing agricultural production by 7 % to 12 % and lead to the decrease of their competitiveness on both domestic and foreign markets. Beyond the impact of the adoption of these constraints on agricultural production and prices, trade and certain economic indicators (gross farm income), the impact on food security in certain regions has also been estimated, as measured by the increase in the number of people affected by food insecurity (by 22 million in the "EU only" scenario, by 103 million in the "middle" scenario and by 185 million in the "global" scenario), Africa, Middle East and North Africa being the most affected regions.

The results of such estimates, as well as the first regulatory proposals from the European Commission (the EU Pesticides Regulation), have led to quite reluctant positions of farmers' representatives at European level (specifically, COPA-COGECA concerns are related to the diminution of agricultural production due to lower use of pesticides, fertilisers and antibiotics) and at national level (also in Romania). However, the positions of Romanian farmers (expressed by the officials of a representative organisation for field crops) with regard to this strategy are more subtle, leaving room for hope that a combination of measures can be identified that could bring the views of European decision-makers and Romanian farmers to a common denominator by using the three main categories of instruments at government's disposal: incentives (mainly financial support from European and national funds), constraints (non-compliance with European and national regulations is penalised) and persuasion (through expert recommendations and policies adopted by decision-makers, including their promotion).

Although the implementation of measures proposed by the Farm to Fork Strategy continues as planned at European level, the global, regional and national developments over the past two years have challenged the determination of policy makers (at national level in particular) to support such long-term sustainable objectives, mainly in the context of the health crisis (Covid-19 pandemic) overlapping with the climate crisis (causing extreme weather events) and the regional geostrategic crisis (Russian-Ukrainian conflict). The impact of the Russian aggression against Ukraine on global food security could be kept within manageable limits, as recommended by the OECD, by focusing efforts on providing logistical support to Ukraine to enable (short-term) agricultural exports and by measures to increase supply or reduce demand for agricultural products (in the medium term), in the context of an open international trade in food and fertilisers, to allow for the necessary trade adjustments and to prevent the war from exacerbating global food insecurity.

The Farm to Fork Strategy, involving actors across the food chain (farmers, processors, traders, consumers), is an opportunity for Romanian decision-makers and all stakeholders to define policy objectives for the food system (and its sustainability). The National Strategic Plan (NSP) 2023-2027, although a complex planning exercise, cannot cover all the sectors targeted by the strategy, nor could the consultations that took place during the preparation of the 2023-2027 NSP

include all stakeholders. It therefore remains important to use tools such as regulatory impact assessment (MARD has some experience in this field) to reduce differences between public perception and scientific evidence by building a widely shared understanding of the facts. Food processing resources could also be better mobilised for synergistic action through a 10-year strategy (along the lines of the *Food Wise 2025* developed by Ireland, for example). Until then, MARD must continue to find solutions to the most pressing problems of the agri-food sector, for instance, ensuring that agricultural products (of small producers, in particular) are sold through short supply chains.

The proposal for recommendations on the development of food industry and on increasing the processing of agricultural raw materials in Romania, in line with the environmental and climate objectives, addressed in **Chapter 3** *The food industry role in ensuring food security*, follows the analysis of agri-food trade, at various levels of aggregation, in order to identify sectors and subsectors with negative trade balances and to find possible solutions to overcome their difficulties, also in terms of the economic performance of these sectors.

Romania's agri-food trade balance was predominantly negative from 2010 to 2021, with the exception of a short period (2013-2014), with notable differences in the structure of trade flows and balances between intra- and extra-Community destinations: exports to the EU remain predominant, but their share in total exports decreased (from 74 % to 57 % in the period 2010-2021), by their getting oriented to third countries (mainly cereals, oilseeds and live animals to countries in the Near and Middle East). The share of EU imports in total agri-food imports remains high and relatively constant (81-85 %), in the conditions of applying the Community preference principle.

The analysis of trade by the four groups of agri-food products shows that trade balance for live animals and animal products is positive in extra-EU trade (mainly on the account of live animal exports to the Mediterranean area and the Middle East), but is strongly negative in intra-EU trade (as a result of meat imports, of pork in particular), resulting in a total deficit of around EUR 1.6 billion in 2021. The crop production sector generates the largest surplus, of around EUR 2.3 billion in 2021, driven by massive exports of cereals and oilseeds to non-EU countries. The intra-community balance is generally positive, with the exception of unfavourable agricultural years. The fats and oils sector also shows a positive overall balance generated by exports of vegetable oils. In the intra-Community trade, there are still years with a negative balance due to the increase in oil imports due to the scarcity of raw materials (sunflower and rape seeds) in the agricultural years that are unfavourable to these crops. The food products, beverages and tobacco section generate the largest trade deficit of around EUR 1.7 billion in 2021, with a deficit in both intra- and extra-EU trade), illustrating the inability of the Romanian food industry to cover the domestic demand for processed food products in quantitative and qualitative terms, on a domestic market heavily constrained by imported products.

The fast increase in the demand for processed agri-food products could not be covered by domestic supply, resulting in increased imports in quantitative and value terms. The top ten imported agri-food products, in 2021, were: Fresh, chilled or frozen pig meat, Bakery, pastry, biscuits, dried pasta, Miscellaneous food preparations, Pet food, Cheese and curds, Chocolate and other food preparations containing cocoa, Maize, Coffee, whether or not roasted or decaffeinated, Oilcakes and other residues from the extraction of soybean oil, Sunflower seeds. The analysis of this ranking of imports by products, corroborated with the Combined Nomenclature group ranking and Romania's agricultural production potential, led to the selection of eight product classes for which the economic indicators of enterprises from 2016 to 2019 were analysed and some recent aspects of the functioning of sub-sectors were also analysed in order to identify the difficulties they are facing and propose solutions to overcome these difficulties.

Per total food industry, in the period 2016 - 2019, the number of enterprises increased by 15 % to a total of 9564 enterprises. The value of food production increased by 15 %, gross investment in tangible goods increased by 34 % and the gross operating surplus showed a positive trend. It appears that the newly-emerged enterprises fell into the category of micro- or small enterprises, leading to a decrease in the average number of employees per enterprise (from 20 to 17 persons).

Compared to the two countries taken as a benchmark for the analysis, apparent labour productivity in Romanian food industry enterprises is less than half of that in Poland, which in turn is less than half of that of enterprises in France, mainly due to lower value added. This low added value makes the investment rate also apparently high in Romania, but a large part of the investment in Romania is financed by rural development programmes (with public support of up to 50 % of the value of the investment). As regards the share of the gross operating surplus in value added (a sort of operating profit rate, i.e. the economic surplus obtained from the production activity), this does not have a worrying value per total food industry, although it has been on a downward trend in the recent decade, compared to the previous decade. It is the heterogeneity of performance across different sub-sectors that might be more worrying, as proved by the data for sub-sectors identified as less competitive in terms of international trade.

The number of enterprises in the group *Manufacture of milling products, starch and starch products* decreased steadily after 2016, but the value of production and gross value added rebounded in 2019. The improvement in performance is also reflected in the amounts of gross operating surplus in 2019, but also in the increase in gross investment. Data on labour productivity in Romania, less than four times than in France, seem to confirm the statement of the ROMPAN Employer Organization that milling is the sector with the lowest degree of technological revamping in the milling and bakery industry. However, the investment rate in 2019 is likely to give hope for the sector to restart.

The number of enterprises in the class *Manufacture of bread, cakes and fresh pastry products* increased in the investigated period, although the gross operating surplus was mainly negative, with a positive value only in the year 2019. This proves that bakeries are facing a difficult situation and need help, as providing affordable quality bread at accessible prices to consumers is of utmost importance. The gap between labour productivity in Romania and labour productivity in France and Poland, to the detriment of Romanian companies, could be recovered in the future, taking into consideration the relatively higher investment rate in 2019.

Enterprises in the class '*Manufacture of biscuits and cookies; manufacture of cakes and preserved pastry products*' appear to be on an upward trend, with an increase in number and in the value of production and in gross value added, possibly due to higher domestic demand for biscuits, cookies and cakes. However, competition on this market is high and the entry of new firms on the market is difficult, having also in view the competition of large retailers that directly import such products. The apparent labour productivity in Romania was far behind that of France and Poland in 2019, while the operating profit rate was closer to that of these countries; yet the investment rate was higher in Romania.

The number of enterprises in the class *Meat production and preservation* (which does not include the production of poultry meat) slightly decreased in the period 2016 – 2019, probably as a result of the African swine fever epidemic in 2017. The gross operating surplus was consistently negative in the period 2016-2019, which could be offset to a large extent by animal welfare payments and compensation for slaughtering imposed by African swine fever outbreaks in integrated pig farming complexes. The comparison of performance indicators with the values of France and Poland highlights the difficult situation of the Romanian (pig meat) production sector, with losses in production activity, which require support in any form possible to save this important sector for Romania's food balance from disappearing.

The number of enterprises in the class *'Processing and preservation of poultry meat'* increased in 2018, when there was also a surge in the value of production. However, the gross operating surplus had negative (but relatively low) values in two of the four years presented (including the year 2019). Labour productivity in the Romanian meat processing and preservation companies is five times lower than in France and three times lower than in Poland, perhaps also because Romanian poultry meat products belong to the category of cheap products, i.e. to the category of accessible basic products, with small margins.

The number of enterprises in the class *Manufacture of meat products (including poultry meat products)* increased from 2016 to 2019, while the average number of employees per enterprise showed a downward trend. The value of production (expressed in euros) increased from one year to the next, with the gross operating surplus, which was negative, following a downward trend. The apparent labour productivity of enterprises in this class is six times lower than in France and three times lower than in Poland; this is due to the specificities of the domestic market, where the most demanded meat products are the cheap ones, with minimum profit margins.

The number of enterprises in the class *Processing and preservation of fruit and vegetables* increased each year from 2016 to 2019, also as a result of the development of companies manufacturing perishable fruit and vegetable preparations, also included in this class. On the other hand, the average number of employees per enterprise has decreased, suggesting that many of the start-ups are smaller. The value of production increased by 16 % and the gross operating surplus also increased significantly, the same as value added, which increased 1.9 times. Apparent labour productivity is three times lower in Romania than in France, and almost twice as low as in Poland, yet investment and operating profit rates are comparable (even higher, but it should not be overlooked that gross value added in Romania is relatively lower).

The number of *Dairy and cheese* businesses decreased slightly between 2016 and 2019, under the background of takeovers and acquisitions in this sub-sector, as a result of the interest of large international companies. While the average number of employees per enterprise remained almost constant, the value of production increased by 21 % as a result of production automation and digitalisation in larger factories. Value added increased, peaking in 2018, while gross operating surplus and gross investment remained relatively constant. In comparison with the situation in France, the apparent labour productivity in this sector is, however, four times lower (and twice as low as that in Poland), but the values of the operating profit rate and investment rate are comparable, showing that the sector has a solid basis for development.

The import of food products and the small size of businesses in the Romanian food industry have made supermarkets and hypermarkets important importers of processed food products. In order to correct this situation, a close cooperation between employers in the food industry and the representatives of large *retail* networks, mediated by competent authorities, is necessary, in order to find and implement solutions for the production of these foodstuffs in the country, in the conditions in which the price of transport also increases, and local production could eliminate this inconvenience.

Reducing pork imports by increasing domestic supply could be the response to the biggest challenge for the Romanian meat industry, namely the provision of raw material, mainly pig meat, which is mostly imported. Although investments have been made in well-performing farms in the pig sector, due to the emergence of African swine fever, these did not have the expected effects. As in Romania the majority of ASF outbreaks were in pigs raised in people's households, biosecurity measures appear to be needed to be respected by all pig farmers, which will discourage backyard pig farming.

The reduction of imports of milk and dairy products could be achieved by incentivising investment in farms with modern technologies for dairy cows in order to increase the average milk

yield per fed cow by specialising farms in milk production. On the other hand, support should be provided to small dairy farmers by involving local authorities to promote milk production in traditional mountain areas and to integrate local processing, through certification as a mountain product or, where possible, organic product.

The risk of climate change may make it impossible to grow vegetables in areas that have hitherto been considered to be favourable, and it is therefore necessary to carry out a thorough assessment of the current potential for growing vegetables intended for industrialisation, given the increasing temperatures and decreasing rainfall in the established areas for growing vegetables. Such analysis should be carried out at national level by involving processors in the sector, with advice being given to farmers to set up pilot vegetable farms with modern technologies that limit as much as possible the dependence on seasonal labour.

The reduction of flour imports can be achieved through assortment diversification (also based on the cultivation of high gluten wheat varieties) and by continuing to invest in milling (for introducing new technologies). In order to reduce imports of bakery products, it is necessary to continue to invest in modern production technologies in order to cover the demand from domestic production as much as possible. The upward trend noticed in the domestic production of biscuits and preserved pastry products should also be encouraged.

Advances in automation offer potential for the extensive use of robotics in food manufacturing. Digitalisation in food supply chains is a long-lasting trend. The application of blockchain technology in agri-food systems is gaining an increasing interest as a means of verifying information (including authenticity), improving traceability and transparency and facilitating collaboration in the supply chain. To remain or become competitive in the domestic market, but also at European level, Romanian food companies need to increasingly invest in automation, digitalisation and modern technologies. The 2023-2027 NSP can be an appropriate funding source for such projects.

The proposal for recommendations to simplify and streamline access to existing Community and regional sources of funding, directly applicable to food security, addressed in **Chapter 4** *Sources for financing the agri-food sector in the period 2023-2027*, was mainly based on the analysis of the evaluation reports of the rural development programmes carried out in Romania, for investments supported by measures and sub-measures relevant to food security, complemented by the analysis of the proposals for interventions for the period 2023-2027, with a detailed analysis of the financing needs of the agricultural and food sectors in Romania.

The financing of Romanian agriculture and food industry from EU funds, based on eligibility criteria and transparent procedures, started as early as the financial year 2000-2006, mitigated the shock of Romania's accession to the EU in the food sector. Based on the important agricultural potential, for the financial year 2017-2013, Romania allocated significant amounts to the measures "Investments in agricultural holdings", "Improving the processing and marketing of agricultural and fishery products" and "Development and improvement of rural infrastructure". In the period 2014-2020, these directions were continued, and in order to facilitate financing of investments, a risk-sharing loan instrument was introduced at portfolio level, financed from the funds allocated under the NRDP.

With regard to the prioritisation of financing measures at the level of the NSP 2023-2027, the importance attached to interventions with a positive impact on food security is worth noting: DR-06 „Animal welfare”, DR-25 „Modernization of irrigation infrastructure”, „Organic agriculture” (DR-04 „Conversion” and DR-05 „Maintenance of certification”), DR-20 „Investments in the livestock sector” and DR-12 „Investments in conditioning, storage and processing agricultural and orchards products” (food industry).

The main drivers of the demand for funding in the agricultural sector are the need for investments to modernise production (through the purchase of agricultural machinery and equipment, as well as irrigation equipment), investments in improved plantations (vineyards, orchards, greenhouses) and working capital (mainly for buying inputs). In the food sector, the main drivers are the need to modernise businesses (by investing in machinery, equipment, but also in sorting, calibration and packaging facilities) and developing new products (to attract new customers or enter new markets). Taking into consideration the unsatisfied demand for funding, both for the agricultural sector and for the food industry, recommendations for improving funding are geared towards designing specific measures targeting small farms (and small and micro enterprises in the food industry), but also providing technical support to these beneficiaries in order to strengthen their business planning capacity and understand the funding rules.

Introducere

La nivelul societății românești, în ultima perioadă, este percepută tot mai acut o anumită fragilizare a termenilor securității alimentare a populației, mai ales în contextul creat de criza prețurilor la energie și de efectele agresiunii asupra Ucrainei. Totuși, în România au existat constant preocupări privind securitatea alimentară, inclusiv în perioada pandemiei de Covid-19, din cauza îngrijorărilor legate de creșterea deficitelor comerciale la anumite categorii de produse, sub presiunea creșterii consumului la produsele cu valoare nutrițională ridicată (produse de origine animală, legume, fructe, pește), pe fondul unor politici de creștere a veniturilor populației.

Deteriorarea echilibrului comerțului internațional cu produse agro-alimentare al României a avut loc în paralel cu anumite schimbări structurale la nivelul sectorului agricol, care au început încă din primii ani ai tranziției, dar s-au accelerat după aderarea României la Uniunea Europeană. Este vorba despre specializarea treptată a agriculturii românești în producția (și exportul) de cereale și plante uleioase, culturi care au început să reprezinte principalele produse din structura producției agricole. Astfel, s-a ajuns la o structură dezechilibrată a producției agricole, respectiv o creștere a ponderii sectorului vegetal în producția totală către 75% începând cu anii 2010, față de cca 55% la începutul anilor 1990. Corespunzător, ponderea sectorului animal s-a redus de la 45% la cca 25% din valoarea producției agricole, iar acest fapt a condus la creșterea deficitului comercial al comerțului agro-alimentar, deoarece tot mai multe produse au trebuit să fie importate, carnea și produsele alimentare de origine animală fiind printre cele mai semnificative.

Punctul de plecare al cercetării l-a constituit abordarea unei serii de aspecte teoretice legate de conceptul de securitate alimentară, așa cum a fost dezvoltat de-a lungul ultimelor decenii de organisme internaționale specializate, în special FAO. În prezent securitatea alimentară a devenit un concept complex, în evaluarea căreia sunt avute în vedere atât disponibilitatea alimentelor, inclusiv stabilitatea ofertei agricole, cât și accesul (economic) la alimente, care este condiționat de puterea de cumpărare a diferitelor categorii de populație. La acestea se adaugă modul de utilizare a alimentelor și, recent, modul de gestionare a resurselor naturale.

Problema securității alimentare depășește sfera agriculturii și a politicilor agricole, fiind condiționată și de politicile de venituri, de politicile sociale, de politicile de combatere a sărăciei și de politicile de adaptare la schimbările climatice și de atenuare a acestora. Totuși, într-o țară cu resursele României se poate considera că rolul agriculturii este esențial în asigurarea securității alimentare, deoarece producția agricolă internă reprezintă cea mai directă formă de asigurare a hranei pentru populația unei țări. În situația în care aceasta nu poate asigura autosuficiența, ca urmare a valorificării necorespunzătoare a resurselor agricole, se pot importa alimente, însă recurgerea la importuri alimentare masive reprezintă o vulnerabilitate pentru oricare stat, mai ales în contextul volatilității sporite a prețurilor agricole mondiale.

Pe de altă parte, securitatea alimentară este condiționată numai parțial de existența unei oferte agricole suficiente, de cele mai multe ori problemele și vulnerabilitățile manifestându-se la nivel microeconomic, unde accesul la hrană este limitat de puterea de cumpărare redusă, de lipsa veniturilor, de sărăcie în general. Astfel, un determinant esențial al securității alimentare pentru o țară îl constituie nivelul general de dezvoltare al acesteia.

La rândul ei, relația dintre securitatea alimentară și autosuficiență trebuie tratată cu atenție, deoarece autosuficiența nu se suprapune cu securitatea alimentară, chiar dacă cele două noțiuni interacționează în numeroase aspecte. Autosuficiența se concentrează pe unul din cei patru piloni ai securității alimentare și anume pe disponibilitatea hranei, respectiv pe originea alimentelor și pe capacitatea internă a țării de a produce suficientă hrană. Acest lucru influențează și stabilitatea ofertei și chiar accesibilitatea economică a acesteia, prin reducerea volatilității prețurilor la alimente. Totuși, fiecare criză economică sau agricolă a adus în prim plan ideea adoptării

autosuficienței ca obiectiv central al politicilor agricole și a readus în atenție chestiunea securității alimentare (și a suveranității alimentare europene), ca atribut al națiunilor (dar și al Uniunii Europene) de a avea dreptul la o hrană sănătoasă, produsă prin metode sustenabile, precum și dreptul la propriile politici agricole, în concordanță cu valorile culturale și sistemul de agricultură practicat.

Pentru compararea situației din România cu cea din alte țări (comparațiile cu Franța și cu Polonia au fost realizate când a fost posibil pentru mai mulți indicatori analizați) s-au folosit datele unor clasamente internaționale referitoare la starea securității alimentare la nivel național. În realizarea acestor clasamente sunt folosiți o serie de indicatori, în general din bazele de date ale organismelor internaționale. Sursele metodologice și informaționale sunt relativ numeroase, iar diversitatea indicatorilor reflectă caracterul complex al conceptului. Indicatorii prezentați detaliat în studiu sunt Indicele global al securității alimentare (*Global Food Security Index - GFSI*), dar și o serie de indicatori ai securității alimentare propuși de FAO.

La nivel național, un indicator sintetic al autosuficienței îl constituie gradul de autoaprovizionare (sau rata autosuficienței), care alături de disponibilul de aprovizionare, oferă o primă indicație asupra situației unor produse sau grupe de produse, din perspectiva securității alimentare.

O altă chestiune abordată în studiu a fost evoluția prețurilor și volatilitatea acestora pe principalele secvențe ale lanțurilor de aprovizionare, respectiv prețurile la producător și prețurile la consumator. Volatilitatea este definită prin schimbările prețului produselor agricole în amplitudine și frecvență, în jurul nivelului mediu. Fluctuațiile de preț apar atunci când există condiții de instabilitate la nivelul cererii sau al ofertei. Efectele variației ofertei sunt amplificate de caracterul inelastic al cererii pentru produsele agricole.

Analiza stării securității alimentare și nutriționale din România, în contextul crizelor recente sau în curs de desfășurare, a permis identificarea principalelor amenințări privind securitatea alimentară a populației din România, inclusiv a populației din mediul rural, evaluând rolul autoconsumului și contribuția fermelor mici și medii la asigurarea securității alimentare.

Provocările Strategiei „De la fermă la consumator” au fost analizate prin prisma noutății aduse de abordările propuse în documentele oficiale, dar și pe baza unor prime estimări a impactului, realizate la nivel european și global, cu relevanță pentru România. De asemenea, au fost identificate provocările aduse de această strategie la nivelul politicilor agricole și a fost analizată posibilitatea de depășire a disparităților dintre pozițiile asumate de decidenții politici (în special de la nivel european) și de fermieri (și organizațiile acestora).

Analiza sectorului pe procesare alimentară și recomandările privind dezvoltarea industriei alimentare au pornit de la analiza comerțului exterior și a balanței comerciale pe principalele grupe de produse și a avut în vedere evoluțiile și principalele dezechilibre. S-au analizat în detaliu câteva sectoare strategice de procesare a produselor agricole (legume-fructe, lactate, carne, pâine și produse de patiserie) din perspectiva disponibilității materiilor prime, a calității produselor și a numărului de procesatori, dar și a unor indicatori care măsoară performanța economică și în special investițiile și capacitatea de a investi, pe grupe și clase de activități economice (pentru subsectoarele identificate ca fiind vulnerabile).

Problema finanțării sectorului agro-alimentar a fost analizată din perspectiva realizărilor fiecărei perioade de programare financiară din perioada post aderare (dar și a realizărilor programului de pre-aderare destinat agriculturii), pe baza măsurilor și submăsurilor programelor de dezvoltare rurală derulate până în 2020 (inclusiv perioada de tranziție 2021-2022). Analiza necesităților de finanțare a sectorului agro-alimentar pentru perioada 2023-2027 a avut la bază prevederile proiectului Planului Național Strategic PAC 2023-2027, iar recomandările privind

simplificarea accesării surselor de finanțare au avut în vedere fondurile europene, fondurile guvernamentale și fondurile oferite de bănci și instituții non-bancare.

Obiectivele analizate, conform termenilor de referință ai studiului, au fost următoarele:

- examinarea stării actuale a securității alimentare a României și evidențierea acelor elemente de politici care duc la stimularea rezilienței în acest domeniu, tratată preponderent în primul capitol, intitulat **Starea securității alimentare a României**;
- identificarea provocărilor curente și viitoare la adresa securității alimentare a României, inclusiv din punct de vedere a implementării strategiilor europene ce vizează înverzirea agriculturii, tratată preponderent în al doilea capitol, intitulat **Provocările Pactului verde european asupra securității alimentare**;
- propunerea de recomandări privind dezvoltarea industriei alimentare și creșterea gradului de procesare a materiilor prime agricole în România, în acord cu obiectivele de mediu și de climă, abordată în principal în cadrul celui de-al treilea capitol, intitulat **Rolul industriei alimentare în asigurarea securității alimentare**;
- propunerea de recomandări privind simplificarea și eficientizarea accesării surselor de finanțare existente la nivel comunitar și regional, cu aplicabilitate directă asupra securității alimentare, abordată în principal în cel de-al patrulea capitol, intitulat **Sursele de finanțare a sectorului agro-alimentar în perioada 2023-2027**.

Capitolul 1. Starea securității alimentare a României

1.1 Indicatori utilizați pentru evaluarea securității alimentare a unei țări

Conceptul de securitate alimentară s-a dezvoltat treptat, de-a lungul ultimelor decenii incluzând tot mai multe aspecte care abordează problemele alimentației umane dintr-o perspectivă complexă, cantitativă și calitativă, cu referiri inclusiv la securitatea sanitară, calitatea mediului, cadrul socio-economic general, riscul de conflicte armate.

Primele încercări de a defini securitatea alimentară, de la începutul anilor 1970, au pus accentul pe problema disponibilității ofertei agricole și alimentare, deoarece se considera că securitatea alimentară a populației este rezolvată dacă toți oamenii au suficiente alimente pentru a duce o viață activă și sănătoasă, conform nevoilor lor. Problema accesului la hrană și a importanței factorilor economici care îl condiționează a apărut mai târziu. Treptat, conceptul de securitate alimentară a evoluat, unii autori amintind de existența a circa 200 de definiții pentru acest concept, la începutul anilor 1992 (Clay, 2003). O sinteză a celor mai uzitate concepte privind securitatea alimentară este prezentată în Caseta 1.

Caseta 1.1 Concepte privind securitatea alimentară

Securitatea alimentară a fost definită în *Proceedings of the 1972 World Summit* ca “existența permanentă, la nivel mondial, a unor disponibilități de alimente de bază care să susțină creșterea rapidă a consumului... și să contrabalanseze fluctuațiile producției și prețurilor”.

În anul 1983, FAO extinde conceptul său prin includerea celei de-a treia dimensiuni, “asigurarea că toți oamenii au, în mod permanent, acces fizic și economic la alimentele de care au nevoie”.

În raportul Băncii Mondiale din 1986, *Sărăcie și Foamete*, conceptul de securitate alimentară este definit ca “accesul pentru toți oamenii și în mod permanent, la suficientă hrană necesară unei vieți active și sănătoase”.

În planul de acțiune adoptat la *World Food Summit 1996*, definiția securității alimentare devine mai complexă: “Securitatea alimentară, la nivel individual, de gospodărie, național, regional și global este atinsă atunci când toți oamenii, în mod permanent, au acces fizic și economic la o hrană suficientă, sigură și nutritivă pentru a satisface nevoile dietetice și preferințele alimentare necesare unei vieți active și sănătoase”.

Sursa: Sinteza după „Food Security: Concepts and measurement” (Clay, 2003)

Securitatea alimentară poate fi evaluată la diferite niveluri, însă cele mai multe referințe se fac la nivelul macroeconomic (mondial, regional sau național), fără a face abstracție de nivelul microeconomic, adică al gospodăriei și al individului. În cazul folosirii termenului de securitate alimentară la nivel mondial sau național accentul se pune mai ales pe capacitatea țărilor de a furniza o ofertă agricolă suficientă pentru satisfacerea nevoilor alimentare și nutriționale ale populației (Pinstrup, 2009). În același timp unele abordări (FAO, 2014) atribuie o importanță specială „autosuficienței alimentare”, ca factor de stabilitate, care reduce vulnerabilitatea față de fluctuațiile piețelor agricole interne și internaționale. Fiecare criză economică sau agricolă a adus în prim plan ideea adoptării autosuficienței ca obiectiv central al politicilor agricole și a readus în atenție conceptele de securitate alimentară și suveranitate alimentară, ca atribut al națiunilor de a avea dreptul la o hrană sănătoasă, produsă în condiții și prin metode sustenabile și ecologice, precum și dreptul de a avea propriile politici agricole în concordanță cu valorile culturale și sistemul de agricultură practicat.

În perioadele sale timpurii, conceptul de securitate alimentară era strâns corelat cu noțiunea de stat națiune și cu cea de securitate națională, deoarece statele aveau datoria de a asigura hrana pentru cetățenii lor. Această idee despre securitatea alimentară se concentra în primul rând pe

asigurarea unei producții agricole interne și a unei oferte alimentare suficiente pentru ca țara să fie pregătită pentru situații de criză, inclusiv război sau alte urgențe, pentru a asigura stabilitatea politică și socială internă. În acest sens, sprijinul pentru agricultură și pentru aprovizionarea cu alimente a reprezentat din punct de vedere istoric o componentă cheie a statelor națiune. În perioada recentă însă, pericolul războaielor a scăzut pentru un număr mare de state, iar acestea și-au crescut treptat încrederea în piețele agricole internaționale, ca o cale de asigurare a necesarului de alimente. Totuși, în momente de criză opțiunea autosuficienței ca soluție completă pentru securitatea alimentară la nivel statal apare ca foarte seducătoare, mai ales pe fondul accentuării tendințelor naționaliste din diferitele societăți.

Securitatea alimentară și nutrițională cunoaște un nivel macroeconomic și un nivel microeconomic (Tabelul 1.1), însă cea mai importantă este securitatea alimentară la nivelul gospodăriilor și la nivel individual, pentru că aici pot fi percepute riscurile nutriționale.

Tabelul 1.1 Nivelurile securității alimentare și nutriționale

Securitate alimentară și nutrițională	Nivel macroeconomic	Mondial
		Regional
		Național
	Nivel microeconomic	Gospodărie
		Individual

Sursa: Adaptare după Pangaribowo et al. (2013)

Indicatorii pentru măsurarea securității alimentare sunt caracteristici pentru o anumită perspectivă a securității și un anumit nivel al evaluării. La nivelul macroeconomic - global, regional sau național - indicatorii se axează în principal pe identificarea disponibilității și stabilității ofertei agricole și alimentare, iar indicatorul cel mai uzitat este disponibilul produselor de bază și nivelul de autosuficiență la principalele grupe de produse alimentare. Se mai iau în considerare repartitia veniturilor și indicele sărăciei. La nivel microeconomic prevalează în schimb indicatorii proveniți din anchetele bugetelor de familie, în principal nivelul veniturilor, structura cheltuielilor și situația nutrienților consumați, în special calorile și proteinele.

În continuare este prezentată pe scurt metodologia de calcul a *Indicelui global al securității alimentare* (GFSI), care pornește de la o baterie extinsă de indicatori, reflectând atât aspecte legate de disponibilitatea producției agricole, cât și condițiile economice ale populației, factorii de mediu și, de asemenea, elemente din metodologia folosită de FAO, în care prevalează indicatorii legați de starea nutrițională a gospodăriilor, efectele situației nutriționale asupra indicatorilor legați de sănătatea și persoanelor vulnerabile din cadrul gospodăriilor.

Indicele global al securității alimentare (GFSI)

Acest indice, elaborat de grupul *The Economist* (inițial de către *Economist Intelligence Unit*, în prezent de către *Economist Impact*), reprezintă un scor pe baza căruia se realizează o clasificare a țărilor din punct de vedere al gradului de asigurare a securității alimentare. Prima ediție a fost publicată în 2012 și analiza trei dimensiuni larg acceptate ale securității alimentare - accesibilitatea, disponibilitatea și calitatea și siguranța -, ediția din 2022 (a unsprezecea) analizând și o a patra dimensiune, sustenabilitatea și adaptarea. Clasamentul cuprinde 113 țări - atât țări cu venituri ridicate, cât și țări din categoria celor cu venituri scăzute - evaluate în 2022 pe baza a 68 de indicatori.

Indicatorii folosiți sunt din categoria determinantilor securității alimentare și indicatorilor de risc. Baza de date este complexă, conținând indicatori cantitativi proveniți din surse naționale și internaționale. Sunt folosiți și indicatori calitativi stabiliți pe baza opiniilor experților, website-uri guvernamentale și diverse alte surse. Principalele surse de date provin însă de la organisme

internaționale precum FAO, Banca Mondială, FMI, UNDP, OMS, OMC, IFPRI și institutele naționale de statistică, precum și aprecieri ale experților.

În ultima ediție (din septembrie 2022) indicele ia în considerare patru dimensiuni ale securității alimentare: accesibilitatea; disponibilitatea; calitatea și siguranța; sustenabilitatea și adaptarea. A patra categorie a fost introdusă în 2021 sub denumirea „resurse naturale și reziliență”, fiind redenumită în 2022. Introducerea acestei a patra dimensiuni este urmarea accentuării schimbărilor climatice, care au un impact major asupra resurselor naturale și a constatării diferențelor dintre țări în ceea ce privește modul și ritmul în se pot adapta la aceste schimbări. Ponderile celor patru grupe de indicatori în calculul scorului final sunt: accesibilitatea 30,0%, disponibilitatea 25,0%, calitatea și siguranța 22,5%, iar sustenabilitatea și adaptarea 22,5%.

Prima dimensiune, accesibilitatea, evaluează posibilitatea consumatorilor de a-și cumpăra alimente, vulnerabilitatea lor la variațiile prețurilor, precum și politicile guvernamentale și programele care îi pot pune la adăpost de fluctuațiile excesive ale prețurilor. Cel mai important factor care condiționează accesul populației la hrană îl reprezintă prețurile alimentelor, mai ales în țările în curs de dezvoltare, unde datorită sărăciei populația este mai vulnerabilă. Indicatorii care măsoară această dimensiune sunt prezentați în Anexa 1, împreună cu indicatorii pentru celelalte dimensiuni și cu scorurile la nivel de indicator al ediției 2022.

Indicatorii auți în vedere pentru cuantificarea celei de a doua dimensiuni, disponibilitatea, măsoară suficiența producției agricole interne, riscurile apariției unor situații de criză în asigurarea ofertei interne, capacitatea de distribuire a alimentelor la nivel național, starea infrastructurii agricole și contribuția cercetării agricole pentru a îmbunătăți performanțele productive ale fermelor.

Indicatorii care cuantifică dimensiunea a treia, calitate și siguranță, sunt orientați în mare măsură pe aspectele nutriționale și calitative ale securității alimentare.

Cei șase indicatori ai dimensiunii a patra, sustenabilitate și adaptare, sunt orientați către analiza impactului pe care îl au asupra securității alimentare schimbările climatice, resursele naturale (apa pentru agricultură, terenurile, oceanele, râurile, lacurile) și angajamentul politic pentru adaptarea agriculturii naționale la aceste schimbări climatice.

Valorile indicelui securității alimentare GFSI (ediția 2022) indică o scădere a scorului general pentru România, respectiv o scădere cu 0,5 puncte față de estimarea pentru anul 2021, de la 69,3 puncte la 68,8 puncte (din 100), scădere produsă în principal din cauza creșterii volatilității producției agricole în estimarea din 2022, comparativ cu cea pentru anul 2021.

Tabelul 1.2 Valorile Indicelui securității alimentare GFSI pentru România (din 100 puncte)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Scor general	67,7	68,7	70,9	69,2	70,5	71,7	69,3	68,8
1. Accesibilitate	87,8	88,5	88,4	85,8	84,5	84,0	83,7	85,1
2. Disponibilitate	53,0	55,7	53,6	53,4	58,0	63,4	62,1	60,6
3. Calitate și siguranță	77,3	77,8	84,1	83,2	82,7	82,4	76,9	77,9
4. Sustenabilitate și adaptare	47,6	47,6	53,7	50,5	53,7	53,7	50,4	47,1

Sursa: Date extrase din *Global Food Security Index 2022* (Economist Impact, 2022)

În 2022, România ocupa poziția 45 din cele 113 țări cu un scor de 68,8 puncte și locul 23 între cele 26 de țări europene, scorul mediu la nivel european fiind de 74,8 puncte. Pe primele trei poziții în acest clasament se aflau Finlanda (cu 83,7 puncte), urmată de Irlanda (cu 81,7 puncte) și de Norvegia (cu 81,0 puncte), iar pe ultimele trei poziții erau Yemen (cu 40,1 puncte), Haiti (cu 38,5 puncte) și Siria (cu 36,3 puncte).

Se poate observa că dintre cele patru dimensiuni ale securității alimentare, în ediția 2022 România a înregistrat scoruri mai ridicate pentru variabilele privind accesibilitatea (85,1 puncte) și calitatea și siguranța (77,9 puncte). În schimb, pentru variabilele reprezentând disponibilitatea scorurile au fost mai scăzute (60,6 puncte) și la fel pentru variabilele ce reflectă sustenabilitatea și adaptarea (47,1 puncte). Aceste scoruri sugerează că principalele vulnerabilități ale securității alimentare din România pot să apară din aceste două direcții, respectiv dinspre oferta alimentară și condițiile de mediu. Scorurile defalcate pe indicatori conduc spre concluzia că în România politicile pentru combaterea efectelor climatice asupra resurselor naturale nu sunt suficient de coordonate și consistente. Astfel, scorul României pentru dimensiunea sustenabilitate și adaptare (47,1 puncte) este apreciat ca slab, fiind cel mai scăzut punctaj dintre cele înregistrate pe cele patru dimensiuni, poziționând-o pe locul 79 în clasamentul global al acestei dimensiuni și pe poziția 26 (ultima) între țările europene.

Cel mai ridicat punctaj înregistrat de România în anul 2022 este la accesibilitate (85,1 puncte), înregistrând poziția 36 în scorul general și poziția 20 între țările europene. Acest punctaj a fost în creștere începând din anul 2019, iar indicatorii care au imprimat această dinamică au fost în special nivelul general redus de sărăcie (comparativ cu nivelul mondial) și funcționarea programelor alimentare pentru categoriile defavorizate (în principal, programe europene). Scorul înregistrat de România la această dimensiune primește calificativul „foarte bine”.

La disponibilitate, România a înregistrat un punctaj în scădere începând cu anul 2020, având în 2022 un scor de 60,6 puncte care o poziționează pe locul 50 în punctajul general și locul 26 pe plan european. Acest scor este apreciat cu calificativul „moderat”. Indicatorii care au contribuit cel mai mult la acest rezultat în scădere sunt volatilitatea producției agricole și angajamentele politice privind accesul (respectiv absența unei strategii privind securitatea alimentară asumate oficial și a unei agenții pentru coordonarea acestui domeniu).

La calitate și siguranță, cu scorul de 77,9 puncte, calificativul a fost „bine”, România ocupând poziția 27 în scorul general și poziția 17 între cele 26 de țări europene. Acest rezultat bun se datorează punctajelor bune primite la indicatorii calitatea proteinelor și siguranța alimentelor¹.

Tabelul 1.3 Scorurile Indicelui securității alimentare GFSI 2022 pentru unele țări europene (din 100 de puncte)

	Scorurile pe dimensiuni				Scorul general	Calificativul general
	Accesibilitate	Disponibilitate	Calitate și siguranță	Sustenabilitate și adaptare		
Franța	91,3	69,0	87,7	70,3	80,2	Foarte bine
Polonia	87,4	63,8	81,5	66,7	75,5	Bine
România	85,1	60,6	77,9	47,1	68,8	Moderat

Sursa: Date extrase din *Global Food Security Index 2022* (Economist Impact, 2022)

Prin comparație cu România, Franța s-a clasat dintotdeauna pe o poziție superioară, în 2022 situându-se pe poziția a patra în clasamentul general, pe baza unor puncte tari cum ar fi managementul riscului de dezastre, infrastructura lanțului de aprovizionare și standardele nutriționale, cu calificativul general „foarte bine” (tabelul 1.3). Și Polonia este plasată mai bine decât România, ocupând poziția 21, cu un scor general pentru care primește calificativul „bine”, având ca puncte tari suficiența ofertei, standardele nutriționale și angajamentul politic pentru adaptare.

¹ Siguranța alimentelor (*food safety*) se referă la manipularea, prepararea și depozitarea alimentelor în moduri care să prevină bolile transmise de alimente și nu trebuie confundată cu securitatea alimentară (*food security*).

Indicatori ai securității alimentare conform metodologiei FAO

Metodologia FAO ia în considerare, de asemenea, patru dimensiuni ale securității alimentare, parțial diferite față de cele ale GFSI și anume *Disponibilitatea ofertei*, *Accesul la hrană*, *Utilizarea alimentelor* și *Stabilitatea ofertei*. Această metodologie se folosește pentru evaluarea securității alimentare la nivel macroeconomic, respectiv mondial, regional și național. Pentru evaluarea securității alimentare la nivel microeconomic, respectiv la nivelul gospodăriilor și nivelul individual, FAO folosește altă baterie de indicatori, proveniți în general din *Anchetele bugetelor de familie* și *Anchetele nutriționale*. În continuare sunt prezentați indicatorii mai relevanți pentru starea securității alimentare a României, comparând valorile acestora cu cele ale indicatorilor pentru Franța și Polonia, acolo unde posibil².

Disponibilitatea ofertei este evaluată cu ajutorul a cinci indicatori.

Adecvarea dietei calorice zilnice, care exprimă procentual în ce măsură disponibilul alimentar caloric zilnic satisface nevoile nutriționale specifice ale populației fiecărei țări, în conformitate cu recomandările autorităților medicale naționale.

Tabelul 1.4 Adecvarea dietei calorice zilnice (%) (medie pe 3 ani)

	2013-2015	2014-2016	2015-2017	2016-2018	2017-2019	2018-2020
Franța	139	140	141	141	141	141
Polonia	135	135	137	139	141	142
România	140	139	141	142	144	145

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2021

Securitatea alimentară este bună atunci când acest indicator depășește 100%. În majoritatea țărilor europene sau din America de Nord acest indicator cunoaște valori peste 100%. Valorile indicatorului apar sub forma unor medii mobile pe trei ani.

Valoarea medie a producției alimentare reprezintă valoarea producției alimentare pe locuitor, din fiecare țară, exprimată în dolari internaționali. Este calculată, de asemenea, ca o medie mobilă pe trei ani consecutivi, conform metodologiei Faostat.

Tabelul 1.5 Valoarea medie a producției alimentare pe locuitor (dolari internaționali)

	2013-2015	2014-2016	2015-2017	2016-2018	2017-2019	2018-2020
Franța	931	930	924	907	915	886
Polonia	783	802	815	833	834	847
România	728	737	773	834	867	810

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2021

Ponderea kaloriilor provenite din cereale și rădăcinoase în dieta zilnică reprezintă energia zilnică (kcal/cap/zi), provenită din cereale, rădăcinoase și tuberculi, raportată la disponibilul energetic zilnic. Are exprimare procentuală și constituie o modalitate de evaluare a calității dietei și a diversității alimentare din diferite țări și regiuni.

Acest indicator este calitativ și oferă informații despre diversitatea dietei alimentare a populației. El este corelat cu nivelul de trai al populației, dar depinde și de anumite caracteristici ale modelului de consum alimentar al populației dintr-o anumită regiune geografică, de disponibilitatea fizică și economică a anumitor categorii de alimente. În tabelul prezentat se observă că cea mai mică pondere a kaloriilor provenite din cereale și tuberculi este în Franța, care este și țara cu veniturile cele mai ridicate dintre cele trei.

² Pentru anumiți indicatori sau ani nu există înregistrări corespunzătoare României în baza de date FAO.

Tabelul 1.6 Ponderea caloriilor provenite din cereale și rădăcinoase (%)

	2013-2015	2014-2016	2015-2017	2016-2018	2017-2019	2018-2020
Franța	32	33	34	33	33	-
Polonia	39	38	38	37	38	-
România	42	40	40	40	-	-

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2021

Oferta disponibilă de proteină reprezintă cantitatea disponibilă de proteină (grame/zi/persoană) și se calculează ca o medie pe trei ani consecutivi. Constituie de asemenea un indicator al calității alimentației.

Tabelul 1.7 Oferta disponibilă de proteină – grame/zi/persoană

	2000-2002	2004-2006	2009-2011	2016-2018
Franța	118,0	111,7	111,7	108,7
Polonia	99,3	98,3	101,0	104,3
România	98,6	107,3	105,7	108,7

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2021

Disponibilul zilnic de proteină, exprimat în grame/zi/persoană reprezintă tot un indicator calitativ al ofertei alimentare a unei țări. Proteina reprezintă un indicator important al calității alimentației. În timp ce media mondială este de 80 grame/zi, media în toate cele trei țări analizate este de peste 100 grame/zi. Există totuși diferențe la nivelul calității acestei proteine.

Oferta disponibilă de proteină animală, este un indicator identic cu cel precedent, numai că se referă la disponibilitatea zilnică de proteină de origine animală (grame/zi/persoană).

Tabelul 1.8 Oferta disponibilă de proteină animală – grame/zi/persoană

	2000-2002	2004-2006	2009-2011	2016-2018
Franța	78,0	72,3	70,3	63,7
Polonia	49,7	49,0	51,7	57,0
România	43,7	52,0	51,0	54,0

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2021

Proteina animală disponibilă măsoară și mai bine calitatea alimentației disponibile pentru populația unei țări. Astfel, în Franța în intervalul 2016 - 2018 față de intervalul 2000 - 2002, trendul a fost descrescător, de la 78 grame proteină disponibilă zilnic pe persoană de origine animală la 63,7 grame, pe când în România această cantitate a crescut de la 43,7 grame la 54 grame, la fel ca în Polonia, de la 49,7 grame la 57 grame. În perioada 2016-2018, media mondială a fost de 31,6 grame/zi/persoană, în timp ce în America de Nord și Europa a fost dublu, respectiv 61,6 grame/zi/persoană.

Accesul la hrană. Pentru evaluarea accesului fizic și a accesului economic la hrană se folosesc următorii indicatori specifici (sunt prezentați numai indicatorii mai importanți):

Densitatea rețelei de cale ferată la 100 de km² de teren. Acest indicator furnizează informații privind accesul fizic pe piețele agricole și alimentare.

Tabelul 1.9 Densitatea rețelei de cale ferată la 100 de km² de teren

	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
Franța	5,4	5,5	5,5	5,4	---	5,3	5,1
Polonia	6,2	6,3	6,3	6,3	6,1	5,9	5,9
România	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5

Sursa: Date extrase din baza de date FAO, 2022

În versiunea anterioară a bazei de date Faostat existau încă doi indicatori referitori la accesul fizic, respectiv *Ponderea drumurilor pavate în totalul rețelei de drumuri* și *Densitatea drumurilor la 100 de km pătrați* de teritoriu, dar în baza de date actualizată, dedicată securității alimentare³, acești indicatori nu mai apar. În legătură cu densitatea drumurilor din România, ultimele cifre erau din 2011 și indicau o valoare de 46,8 km drum/ km², valoare mult inferioară celei din Polonia (131,8 km drum/ km²) sau din Franța (191,6 km drum/ km²). O valoare recentă pentru România, cea din 2020, este de 36,4 (Anuarul Statistic al României 2021⁴), dar nu este comparabilă deoarece include numai drumurile publice. Nici alte surse (Eurostat, de exemplu) nu sunt comparabile deoarece separă autostrăzile de celelalte drumuri, deși România nici la lungimea autostrăzilor nu stătea prea bine (920 km în 2020, față de 1 712 în Polonia și 11 660 în Franța), chiar dacă se aplică și corecția de dimensiune pentru fiecare țară. În ce privește drumurile pavate, pentru România și Franța nu există date în Eurostat, dar pentru Polonia s-a putut calcula ponderea acestor drumuri (altele decât autostrăzile), care avea valoarea de 72,9% în 2020. Similar, pentru România, pe baza datelor din Anuarul Statistic și Eurostat, ponderea drumurilor pavate în total (excluzând autostrăzile) era de 57,4% în 2020.

Produsul Intern Brut pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare. Acest indicator este folosit pentru evaluarea veniturilor populației și a accesului economic la hrană. PIB-ul este convertit în dolari internaționali folosind ratele parității puterii de cumpărare.

Tabelul 1.10 Produsul Intern Brut pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare (\$ 2017)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Franța	43 345,8	43 705,1	44 577,1	45 284,0	46 017,8	42 320,5	45 187,4
Polonia	27 797,1	28 682,7	30 064,5	31 674,1	33 185,2	32 398,7	34 363,0
România	23 878,2	25 145,0	27 141,9	28 523,5	29 875,1	28 925,8	30 854,6

Sursa: Date extrase din baza de date FAO, 2022

Prevalența populației subnutrite (exprimată procentual) reprezintă probabilitatea ca selectând în mod întâmplător o persoană din cadrul populației, aceasta să aibă un consum alimentar insuficient, care să nu-i asigure necesarul de calorii pentru ducerea unei vieți active și sănătoase. Conform *Anuarului statistic FAO*, ediția 2021, la nivel mondial, acest procent a scăzut de la 13,2% în intervalul 2000-2002 la 8,3% în intervalul 2017-2019, pentru ca ulterior să crească ușor la 8,9% în intervalul 2018 – 2020. În toată această perioadă, procentul a fost mai mic de 2,5% în Europa, inclusiv în Franța, Polonia și România.

Ponderea cheltuielilor de consum alimentar în total cheltuieli de consum la populația din quintila inferioară (populația cu veniturile cele mai scăzute). Conform legii lui Engel, cu cât veniturile unei gospodării sunt mai scăzute, cu atât ponderea cheltuielilor de consum alimentar este mai ridicată. La nivel național, acest indicator oferă o imagine sintetică a nivelului de trai al populației și constituie în același timp o măsură a vulnerabilității populației atunci când prețurile alimentelor cresc. De regulă, în cadrul cheltuielilor de consum alimentar este inclusă valoarea

³ FAOSTAT, Suite of Food Security Indicators, 2022, <https://www.fao.org/faostat/en/#data/FS>

⁴ Anuarul Statistic al României 2021, Institutul Național de Statistică, https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/anuarul_statistic_al_romaniei_carte_0.pdf

monetară a alimentelor provenite din toate sursele, adică cele cumpărate, cele din producția proprie, din cadouri sau plăți în natură.

Amploarea deficitului alimentar. Acest indicator evaluează câte calorii sunt necesare în medie pentru a aduce populația subnutrită dintr-o țară la nivelul consumului alimentar recomandat în țara respectivă. Se exprimă în kcalorii/cap/zi și este de actualitate în țările foarte sărace ale lumii, mai puțin în țările europene.

Prevalența populației care are o alimentație inadecvată. Exprimă ponderea populației care datorită riscurilor alimentare nu poate desfășura o activitate fizică normală. În această categorie nu este inclusă populația subnutrită, ci cea supusă riscului de a nu avea o rație energetică în conformitate cu cerințele activității fizice pe care o desfășoară. Conform *Anuarului statistic FAO*, ediția 2021, la nivel mondial, numărul acestor persoane a scăzut de la 804 milioane în intervalul 2004 - 2006 la 684 milioane în intervalul 2018 - 2020.

Stabilitatea ofertei. Această grupă de indicatori estimează în ce măsură statele pot asigura consumul alimentar al populației din resursele agricole interne (autosuficiența).

Ponderea terenului echipat cu instalații pentru irigații în totalul terenului arabil (%) oferă o imagine utilă privind stabilitatea producției agricole în condiții de secetă.

Tabelul 1.11 Ponderea terenului arabil echipat cu instalații de irigat (%)

	2013-2015	2014-2016	2015-2017	2016-2018	2017-2018
Franța	15,1	14,9	14,7	14,7	14,8
Polonia	1,3	1,9	2,3	2,5	2,5
România	35,9	36,1	36,5	36,6	36,1

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO

Informațiile din acest tabel nu sunt foarte relevante privind utilizarea irigațiilor, deoarece terenul amenajat pentru irigații nu reprezintă de fapt teren efectiv irigat (și nici măcar irigabil). În cazul României, procentul suprafeței arabile amenajate pentru irigații, prezentat în tabel, depășește o treime din suprafața arabilă, însă conform informațiilor Institutului Național de Statistică, în anul 2021 au fost efectiv irigate doar 343 mii hectare, deci aproximativ o zecime din suprafața amenajată pentru irigat.

Valoarea importurilor alimentare în total mărfuri exportate. Indicatorul oferă o imagine privind capacitatea țărilor de a importa alimente în caz de nevoie și disponibilitatea resurselor financiare în acest caz.

Tabelul 1.12 Valoarea importurilor alimentare în total mărfuri exportate (%)

	2005-2007	2007-2009	2009-2011	2011-2013	2013-2015	2015-2017	2017-2019	2019-2021
Franța	6,0	7,0	8,0	8,0	8,0	9,0	9,0	9,0
Polonia	5,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
România	8,0	10,0	8,0	8,0	8,0	9,0	9,0	10,0

Sursa: Date extrase din baza de date FAO, 2022

Indicele stabilității politice și absenței violenței în spațiul public. Măsoară percepțiile asupra posibilității ca guvernele să fie destabilizate prin măsuri neconstituționale și/ sau violente, inclusiv prin acte de violență sau terorism motivate politic. Sunt sintetizate informații din 30 de surse care reflectă experiențele cetățenilor, ale firmelor, ale antreprenorilor, ale experților din sectorul public și privat, ONG-uri privind calitatea guvernării din diferitele regiuni ale globului. Acest indicator variază de la -2.5 (stabilitate scăzută) la 2,5 (stabilitate ridicată).

Tabelul 1.13 Indicele stabilității politice și a absenței violenței în spațiul public

	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Franța	0,60	0,55	0,68	0,55	0,30	-0,10	0,03	0,31
Polonia	0,35	0,91	1,02	1,05	0,84	0,51	0,49	0,57
România	0,15	0,18	0,27	0,08	0,05	0,28	0,05	0,59

Sursa: Date extrase din baza de date FAO, 2022

Variabilitatea producției alimentare pe locuitor exprimă variabilitatea producției alimentare nete pe locuitor, exprimată în dolari internaționali. Pentru calculul variabilității se folosește deviația standard a trendului producției alimentare pe locuitor. Variabilitatea producției alimentare apare ca fiind mai mare în România, pe fondul variabilității mai accentuate a producției agricole și a ponderii ridicate a importurilor la unele produse.

Tabelul 1.14 Variabilitatea producției alimentare pe locuitor în dolari internaționali

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Franța	35,8	38,2	33,1	24,8	12,9	23,0	29,9	26,9
Polonia	20,4	25,5	26,0	24,9	16,6	19,3	20,3	23,8
România	80,5	58,8	89,8	55,7	64,9	67,4	57,9	61,8

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2022

Variabilitatea ofertei alimentare exprimate în calorii/cap/zi. Se calculează variabilitatea trendului pe o anumită perioadă folosind formula deviației standard.

Tabelul 1.15 Variabilitatea ofertei alimentare exprimate în calorii/cap/zi

	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Franța	44,0	36,0	36,0	36,0	28,0	48,0	64,0	45,0
Polonia	30,0	29,0	26,0	52,0	31,0	52,0	37,0	48,0
România	31,0	25,0	19,0	20,0	21,0	90,0	77,0	43,0

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2022

Utilizarea alimentelor. În această grupă sunt incluși atât indicatori care evaluează infrastructura necesară pentru o alimentație sănătoasă, cât și o serie de indicatori care evaluează riscul nutrițional al unor categorii vulnerabile.

Accesul populației la surse îmbunătățite de apă potabilă reprezintă ponderea populației care se bucură de un acces rezonabil la surse îmbunătățite de apă potabilă. Indicatorul ia în considerare informații legate de conectarea gospodăriilor, existența rețelelor publice de alimentare cu apă potabilă, protejarea surselor de apă potabilă. Se presupune că accesul rezonabil la apă potabilă are loc atunci când se asigură cel puțin 20 de litri pe zi pe persoană, iar sursa de aprovizionare este la mai puțin de un kilometru de gospodărie. În România, acest procent este de 99% începând cu anul 2002.

Tabelul 1.16 Accesul populației la surse îmbunătățite de apă potabilă (%)

	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Franța	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0
Polonia	98,1	98,1	98,3	98,7	99,0	99,0	99,0	99,0
România	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2022

Ponderea populației care are acces la instalații sanitare îmbunătățite și la canalizare pornește de la realitatea că existența unor instalații sanitare moderne, care oferă o tratare corectă

din punct de vedere sanitar a dejecțiilor, constituie o condiție pentru prevenirea bolilor provocate de animale, insecte, alți agenți patogeni. Astfel, prezența infrastructurii sanitare reprezintă o condiție pentru siguranța alimentelor și implicit pentru securitatea alimentară. În România problema infrastructurii sanitare a gospodăriilor rămâne încă deficitară, mai ales în mediul rural. În anul 2006 doar 75,6% dintre gospodării aveau acces la infrastructură sanitară modernă, iar în 2020 acest procent a crescut la 87,1%, în timp ce în majoritatea țărilor membre UE acest procent se apropie de 100%. O situație similară celei din România se întâlnește în Federația Rusă, în țări ale fostei Iugoslavii, sau alte state ex-sovietice (Lituania, Letonia, Republica Moldova, Ucraina) și Albania.

Tabelul 1.17 Ponderea populației care are acces la instalații sanitare îmbunătățite și la canalizare (%)

	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Franța	98,7	98,7	98,7	98,7	98,7	98,7	98,6	98,6
Polonia	92,6	93,9	95,3	96,7	98,0	99,0	99,0	99,0
România	75,6	77,3	79,0	80,7	82,2	83,8	85,4	87,1

Sursa: Date extrase din baza de date FAO, 2022

Procentul copiilor sub 5 ani aflați în pericol de a fi pierduți datorită subnutriției aparține unui set de indicatori care măsoară efectele subnutriției în rândul copiilor mici (copii subponderali sau copii opriți din creștere). Acest indicator este recunoscut pe plan internațional ca un indicator important pentru sănătatea publică. În plus, copiii care suferă de retard de creștere, ca urmare a dietei sărace și/ sau infecții recurente tind să aibă un risc mai mare de a suferi de boli și au un risc de deces mai ridicat. În România acest procent era în anul 2002 de 3,5%, procente similare înregistrându-se și în alte țări. În Polonia, acest procent era în anul 2011 de doar 0,7%.

Procentul copiilor sub 5 ani opriți din creștere datorită subnutriției a fost în România de 11,1% în anul 2010, iar în anul 2020 a fost de 9,7%. În mod similar, în același interval, în Polonia a scăzut de la 2,4% la 2,3%.

Procentul copiilor sub 5 ani care sunt subponderali a scăzut în România de la 10,3% în 2010 la 6,7% în 2020, iar în Polonia a crescut de la 5,6% la 6,7%. Este de menționat că țările europene cu asemenea probleme nutriționale în rândul copiilor sunt extrem de puține și provin de regulă dintre țările ex-comuniste.

Procentul adulților supraponderali în total populație adultă ilustrează felul în care în ultimele decenii s-au accentuat problemele legate de alimentația în exces și extinderea fenomenului adulților supraponderali și obezi mai ales în țările dezvoltate, cu venituri ridicate, unde consumul alimentar s-a mărit cu precădere în ce privește alimentele bogate în zahăr și grăsimi. Fenomenul obezității este la fel de nociv pentru securitatea alimentară a unei țări ca și problemele legate de lipsa hranei și prezența adulților și a copiilor subponderali.

Tabelul 1.18 Procentul adulților supraponderali în total populație adultă (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Franța	19,3	19,7	20,1	20,4	20,8	21,2	21,6
Polonia	20,8	21,2	21,5	21,9	22,3	22,7	23,1
România	19,8	20,2	20,7	21,1	21,6	22,1	22,5

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2021

Dacă un sfert din populația din Europa și America de Nord este supraponderală, fenomenul este din ce în ce mai prezent și în România, o dată cu creșterea veniturilor și a ofertei alimentare.

Prezența anemiei printre femeile însărcinate arată în ce măsură dezechilibrul nutrițional și malnutriția conduce la subnutriție, evaluată prin prevalența anemiei în rândul femeilor însărcinate. În România, acest indicator era de 34,5% în anul 1990 și a scăzut la 26,0% în anul 2011.

Tabelul 1.19 Prezența anemiei printre femeile însărcinate (15-49 ani)

	2010	2012	2014	2016	2018	2019
Franța	8,6	8,8	9,1	9,7	10,3	10,6
România	22,1	22,1	22,1	22,1	22,3	22,7

Sursa: Date extrase din baza de date FAO, 2022

Un indicator important în ceea ce privește securitatea alimentară se referă la prevalența insecurității alimentare, în variantele severă și respectiv, severă și moderată.

Tabelul 1.20 Prevalența insecurității alimentare severe, în populația totală, %

	2014–2016	2016–2018	2017–2019	2018–2020	2019–2021
Franța	1,6	0,9	0,7	0,7	0,6
Polonia	1,8	0,7	< 0,5	< 0,5	0,9
România	5,6	4,0	3,4	3,4	3,7

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2021

Prevalența insecurității alimentare severe este estimată prin procentul populației care trăiește în gospodării clasificate ca având insecuritate severă. Practic, se consideră că o gospodărie se găsește în această situație dacă nu există alimente pe parcursul unei întregi zile, pentru cel puțin un adult, care trebuie să sară peste mese, sau să rămână flămând o întreagă zi datorită lipsei banilor sau a altor resurse. Este un indicator care reflectă lipsa accesului la hrană în cadrul unei gospodării.

Tabelul 1.21 Prevalența insecurității alimentare severe sau moderate în populația totală %

	2014–2016	2016–2018	2017–2019	2018–2020	2019–2021
Franța	6,8	6,3	6,0	5,8	5,9
Polonia	8,9	5,3	4,3	5,8	7,4
România	19,3	14,7	14,5	13,9	13,4

Sursa: Date extrase din Baza de date FAO, 2021

Prevalența insecurității alimentare severe și moderate reprezintă o estimare a procentului populației care trăiește în gospodării cu insecuritate alimentară severă sau moderată. Insecuritatea severă sau moderată apare atunci când cel puțin un adult dintr-o gospodărie este expus unei alimentații insuficiente din punct de vedere cantitativ și calitativ pe parcursul unui an.

Procentul populației din România aflată în insecuritate alimentară severă a fost în perioada 2018-2020 de 3,4%, iar al populației în insecuritate severă și moderată de aproape 14%. Aceste ponderi ale populației aflate în insecuritate severă și medie sunt aproape duble față de media zonei țărilor dezvoltate (America de Nord și Europa) și aproape de trei ori mai mare față de unele țări europene (Franța și Polonia).

În acest context se poate remarca faptul că problema accesului la hrană reprezintă un aspect nerezolvat pentru anumite categorii de gospodării din România și o provocare pentru asigurarea securității alimentare. Studii efectuate în ultimii ani (Alexandri et al., 2015), folosind microdatele din *Ancheta Bugetelor de Familie* din România, au relevat existența insecurității alimentare pentru gospodăriile din grupele cu venituri scăzute, din mediul rural și aparținând anumitor minorități etnice (romi).

1.2 Analiza producției agricole din România și a constrângerilor acesteia

Problema securității alimentare a fost prezentă permanent în preocupările românilor în ultimul secol, chiar dacă România este una din țările europene cu cele mai întinse terenuri din Europa, dispunând astfel de resurse agricole semnificative. România posedă importante suprafețe agricole în cadrul UE-27, respectiv 8% din suprafața arabilă (poziția a 5-a după Franța, Spania, Germania și Polonia) și 8% din suprafața ocupată de pășunile permanente (poziția a 4-a după Spania, Franța și Germania).

În analizarea situației securității alimentare din România, în primul rând trebuie făcută distincția între informațiile obiective și percepția subiectivă a oamenilor. În acest context, trebuie subliniat faptul că în România, situația alimentară a populației a înregistrat probleme - unele majore - pe întreaga perioadă a ultimului secol.

În perioada interbelică România era considerată o putere agricolă europeană datorită pozițiilor deținute pe piața cerealelor. Însă situația alimentară a populației era precară, dacă avem în vedere faptul că în mediul rural, unde locuia 80% din populație, alimentele de bază erau reprezentate de produsele din cereale (consum anual 230 kg pe locuitor), dintre care ponderea cea mai importantă revenea mălaiului. Consumul de carne era extrem de scăzut: în anul 1938 era de 21 kg/locuitor/an.

Perioada comunistă s-a caracterizat - în primele decenii - printr-o îmbunătățire cantitativă și calitativă a consumurilor alimentare, ca urmare a creșterii puterii de cumpărare. Dar din anul 1980, sub impactul crizei de sistem traversată de economia centralizată, a început declinul, amplificându-se de la un an la altul decalajul dintre puterea de cumpărare a populației menținută printr-un sistem de prețuri controlate și oferta alimentară internă, din ce în ce mai firavă. Trebuie amintit că în toată perioada comunistă ponderea cheltuielilor cu alimentația a variat în intervalul 46%-50% din totalul cheltuielilor de consum, ceea ce reflectă de fapt starea de pauperitate a populației.

Perioada tranziției a debutat cu o îmbunătățire a situației alimentare în anul 1990, absolut necesară după frustrările din perioada comunistă. Dar această creștere a consumului alimentar a fost de scurtă durată și a fost însoțită de scăderea accentuată a producției industriale și de bunuri de consum. Concomitent, au crescut importurile alimentare, de la un an la altul, afectând echilibrul balanței comerciale și resursele valutare ale țării. Sub impactul unei tranziții incerte și ezitante și ca urmare a unei politici agroalimentare lipsite de continuitate, în perioada care a urmat nivelul de trai al populației a cunoscut o deteriorare continuă, implicând modificări negative sub aspect cantitativ și calitativ ale consumului alimentar, concretizate în creșterea cheltuielilor cu alimentația până la 57% (în anul 1998).

După anul 2000, odată cu reluarea creșterii economice, veniturile au crescut de la un an la altul, iar consumul alimentar a crescut, de asemenea, atât cantitativ cât și în termeni calitativi. Din păcate, industria de procesare nu a fost pregătită să satisfacă cererea alimentară în creștere, așa că importurile de produse alimentare procesate au crescut constant.

În prezent, când în lume se accentuează fenomenele legate de volatilitatea prețurilor agricole, iar criza economică și sanitară a lovit veniturile populației, inclusiv în țara noastră, problema securității alimentare a revenit în prim plan, iar unele studii efectuate la nivel mondial indică România ca având un oarecare grad de vulnerabilitate, datorită instabilității ofertei interne și dependenței de importuri la anumite produse, dar și nivelului de trai mai scăzut, concretizat într-o pondere ridicată a cheltuielilor alimentare în bugetul gospodăriilor.

Disponibilul pentru consum intern

Acesta reprezintă indicatorul care evaluează oferta cantitativă la principalele produse alimentare și calculează pe baza balanțelor pe produse. Acestea se calculează de către Institutul Național de Statistică conform metodologiei Eurostat și FAO. În mod concret, disponibilul pentru consum intern (D_{cu}) se calculează după formula

$$D_{cu} = P_u + (I - E) - V_s$$

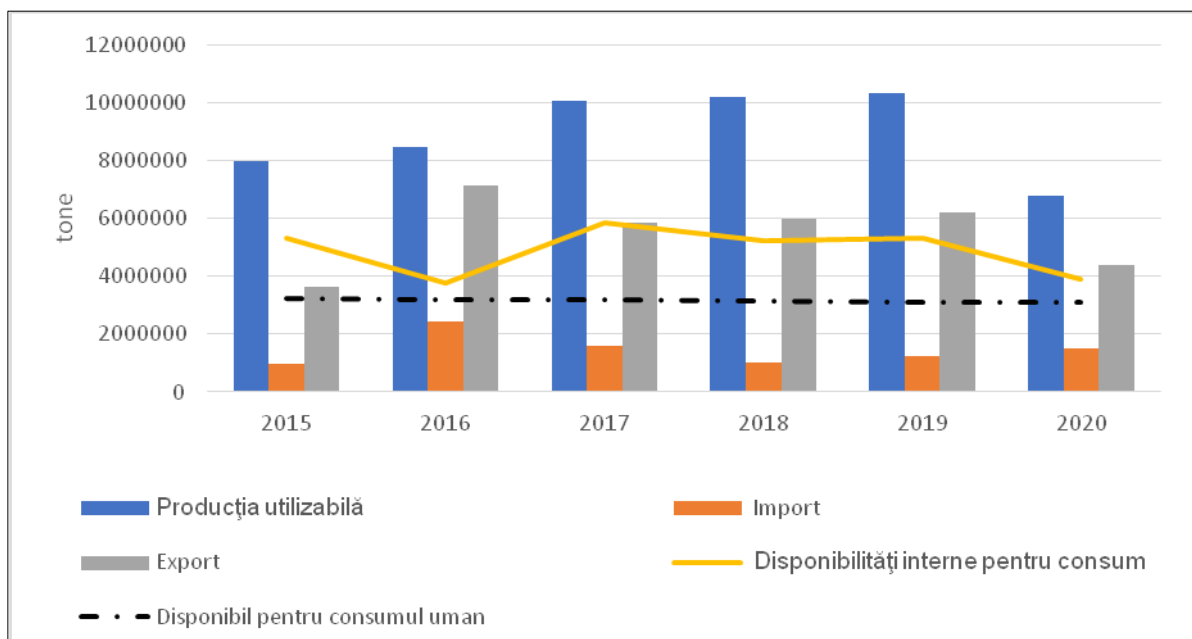
unde P_u este producția utilizabilă, I reprezintă importurile, E reprezintă exporturile, iar V_s reprezintă variația stocurilor.

În Figura 1.1 sunt prezentați indicatorii care concură la crearea disponibilului pentru consum intern, respectiv disponibilul pentru consum uman, în cazul produsului *Grâu și secară*.

Disponibilul pentru consum intern conține cantitățile destinate consumului intermediar, pierderile, variația stocurilor și disponibilul pentru consum uman, care reprezintă componenta cea mai importantă (60-70% din consumul intern total). Disponibilul pentru consum uman reprezintă o cantitate relativ stabilă, respectiv până în 3,2 milioane tone de grâu anual.

Se observă volatilitatea accentuată a producției de grâu, care a evoluat în perioada analizată (2015-2020) în intervalul 10,3 milioane tone - 6,9 milioane tone și, de asemenea, a exporturilor, care s-au situat între 7,1 - 3,6 milioane tone. În același timp, importurile au variat între 1 milion și 2,4 milioane tone anual.

Figura 1.1 Evoluția disponibilului pentru consum intern și a consumului uman în cazul grâului în România

Sursa: Prelucrare a autorilor pe baza datelor din *Disponibilitățile de consum ale populației*, INS, 2016, 2018, 2020

Evaluarea disponibilităților alimentare prin numărul de calorii pe persoană reprezintă o modalitate destul de sintetică și care nu oferă multe informații nuanțate privind trendurile schimbărilor obiceiurilor de consum și schimbărilor calitative la nivelul rațiilor alimentare. Acest indicator se calculează prin adunarea cantităților de diferite produse alimentare, exprimate în calorii. Totodată, se folosește producția de alimente și nu cea agricolă, deoarece aceasta este mult mai puțin volatilă, iar variațiile de stocuri compensează fluctuațiile recoltelor agricole.

Tabelul 1.22 Evoluții ale disponibilităților pentru consum uman în România în ultimii 60 de ani

	Kcal/persoană/zi			Proteină animală grame/persoană/zi	Consum anual de cereale kg/persoană	Consum anual de carne kg/persoană
	total	vegetale	animale			
1961	2841	2414	427	23,9	239,6	28,3
1970	2874	2352	523	28,5	206,2	39,2
1980	3185	2444	741	43,5	185,0	63,1
1990	3149	2347	802	46,5	176,8	73,8
2000	3178	2480	697	41,9	189,7	48,0
2005	3385	2488	897	57,4	214,8	68,3
2010	3147	2314	833	51,7	199,6	60,0
2015	3464	2570	894	57,0	211,2	66,4
2016	3467	2549	918	58,4	208,4	68,6
2017	3500	2569	931	59,3	208,2	71,5
2018	3552	2593	959	61,8	205,4	76,7
2019	3548	2578	970	62,3	204,2	77,7
2020	3554	2584	971	62,3	204,4	77,4

Sursa: Date extrase din Faostat și INS, Disponibilitățile de consum ale populației, pentru perioada 2005-2020

Din Tabelul 1.22 se observă că în ultimii 60 de ani au apărut elemente certe de îmbunătățire calitativă a disponibilităților alimentare în România, în sensul că practic s-a dublat disponibilul de calorii de origine animală, de la 427 în 1961 la 971 în 2020 și a crescut cantitatea de carne disponibilă pe cap de locuitor, de la 28 kg/locuitor în anul 1961 până la peste 77 kg/locuitor în anii recenți. Consumul de carne a avut o evoluție oarecum contradictorie, în sensul că a crescut brusc cu cca 10 kg/locuitor în anul 1990, după care a scăzut în perioada de criză economică din anii 1990. Creșterea a fost reluată după anul 2000. Consumul de carne pe locuitor reprezintă un indicator care reflectă mai îndeaproape calitatea alimentației și este mai sensibil la evoluția veniturilor populației, în sensul că are o elasticitate mai ridicată. Se observă în acest context faptul că în 2010 consumul de carne scade din nou pe fondul crizei economice din acei ani. Un alt aspect care trebuie adus în atenție se referă la scăderea consumului de cereale pe locuitor, în ultimii ani (începând din 2018), iar această evoluție reprezintă tot o manifestare a îmbunătățirii calității dietei alimentare din România.

O ultimă observație este aceea că Disponibilul pentru consum uman reflectă nivelul cantităților de alimente disponibile existente în oferta internă din țară, dar cantitățile efectiv consumate de populație depind și de venituri, prețuri, preferințe, respectiv de accesul economic la hrană și sunt reflectate de anchetele de consum alimentar.

În același timp, trebuie subliniat că evoluția disponibilului pentru consum uman la diferite categorii de produse este corelată cu nivelul de dezvoltare al țării, cu nivelul de venituri. În România la acest moment se înregistrează două tendințe importante care confirmă o tendință generală de creștere a calității alimentației, respectiv trendul de scădere a consumului de cereale pe locuitor și menținerea trendului crescător pentru consumul de carne (și pentru proteină animală în general).

La acest punct, trebuie aduse unele precizări referitoare la diferența dintre doi indicatori folosiți în mod curent pentru evaluarea disponibilităților alimentare ale populației și anume: *disponibilul alimentar* și *consumul alimentar*. Conform FAO, diferența dintre aceste două categorii o face pierderile care au loc în diferitele stadii ale filierei pe care o parcurge alimentul de la fermă până în farfuria consumatorului.

Pierderile post-recoltare și cele în gospodării sunt destul de semnificative. De exemplu, evaluări ale UNEP (*United Nations Environment Program - Programul Organizației Națiunilor Unite pentru Mediu*) indică faptul că pierderile reprezintă cca 70% din consumul disponibil la nivelul gospodăriilor, adică cca 1 400 calorii pe zi⁵. Aceste pierderi sunt mai reduse în gospodăriile populației din țările în curs de dezvoltare și mult mai accentuate în gospodăriile din țările dezvoltate. Se consideră că reducerea pierderilor pe filierele agroalimentare poate fi luată în considerare ca o sursă valabilă pentru creșterea consumului alimentar pe locuitor.

Producția agricolă internă și volatilitatea

Producțiile agricole din România au cunoscut certe îmbunătățiri la unele categorii de produse în perioada analizată, dintre care în mod deosebit la cereale, unde se observă o medie multianuală 2015-2020 de peste 24 milioane tone. Aceste realizări în domeniul producției de cereale au fost obținute datorită unui cumul de factori, între care e de amintit faptul că acestea se cultivă în general în ferme mari, de sute și mii de hectare, care primesc o finanțare consistentă prin PAC, respectiv prin plățile directe la hectar și astfel au posibilități financiare pentru a aplica tehnologii avansate, inputuri de ultimă generație, care asigură productivități ridicate la culturile de câmp, respectiv cereale și oleaginoase.

Tabelul 1.23 Producția utilizabilă și volatilitatea la principalele produse în România

Indicator	UM	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Media 2015-2020	Coef. de variație (%)
Cereale, din care:	mii tone	18963,7	21423,9	26725,4	31112,4	30017,0	19089,0	24555,2	22,2
- Grâu și secară	mii tone	7986,7	8457,1	10063,1	10172,3	10323,3	6783,0	8964,2	16,2
- Porumb	mii tone	8984,7	10746,4	14326,1	18663,9	17432,2	10942,3	13516,0	29,1
Cartofi	mii tone	2625,0	2689,7	3116,9	3022,8	2626,8	2698,5	2796,6	7,7
Legume	mii tone	3123,6	2880,8	3084,9	3213,6	3010,7	2970,6	3047,4	3,9
Fructe	mii tone	1994,4	1978,5	2125,6	2957,8	2465,3	2526,7	2341,4	16,3
Zahăr	mii tone	539,0	456,1	446,8	137,4	292,2	187,3	343,1	47,2
Lapte și lactate	mii hl	55648,0	54245,0	52666,0	52835,0	52568,0	52812,0	53462,3	2,3
Ouă	mil. buc.	6937,0	6585,0	5996,0	5713,0	5564,0	5446,0	6040,2	9,9
Carne, din care:	mii tone	988,7	1008,8	1012,0	1035,2	1046,0	1027,7	1019,7	2,0
- Carne porcine	mii tone	434,1	454,6	451,9	426,1	399,2	397,3	427,2	5,8
- Carne pasăre	mii tone	405,7	401,2	411,8	463,9	497,5	487,4	444,6	9,8
Grăsimi vegetale	mii tone	404,3	416,2	426,4	430,2	427,1	453,2	426,2	3,8
Pește	mii tone	19,6	23,2	25,9	23,5	23,8	19,5	22,6	11,3

Sursa: Date extrase din INS, Bilanțurile alimentare, 2016, 2018, 2020

În Tabelul 1.23 sunt prezentate producțiile utilizabile pentru principalele grupe de produse, dar și volatilitatea⁶ acestor producții. Se observă că produsele vegetale au o volatilitate mai ridicată și se remarcă aici volatilitatea cerealelor (22%), și cu precădere a porumbului (29%), a fructelor (16%) și a zahărului (47%). Producția de zahăr din România se bazează doar în mică măsură pe producția de sfeclă de zahăr locală, cea mai mare parte fiind zahăr brut importat. Produsele de

⁵ UNEP, *The environmental food crisis*, februarie, 2009, pp 31-32, <http://www.grida.no/publications/rr/food-crisis/ebook.aspx>

⁶ Ca indicator pentru măsurarea volatilității s-a folosit coeficientul de variație, calculat prin raportarea deviației standard la media aritmetică. Astfel, coeficientul de variație are avantajul față de deviația standard, indicatorul folosit în mod uzual, că oferă o reprezentare relativă, care permite efectuarea de comparații între diferitele produse.

origine vegetală au de regulă o volatilitate mai ridicată datorită impactului direct al factorilor climatici asupra producției vegetale. Procesele tehnologice aplicate în câmp au o importantă doză de incertitudine datorită evoluției factorilor naturali, necontrolabili, cum ar fi apa, temperatura, solul, diferite tipuri de boli și dăunători, care pot afecta în mod substanțial nivelul recoltelor.

Produsele de origine animală au o volatilitate mai scăzută, însă și aici pot interveni factori perturbatori incontrollabili, cum ar fi pesta porcină, care a decimat efectivele de porci din România în ultimii ani, sau gripa aviară.

Dependența de importuri și nivelul de autosuficiență pe produse

Rata de dependență față de importuri⁷ reprezintă un indicator de expunere, deoarece cea mai sigură sursă de aprovizionare cu alimente pentru populație o reprezintă producția internă. FAO recomandă utilizarea acestui indicator mai ales în cazul cerealelor, calculat ca medie multianuală (pe trei ani).

Tabelul 1.24 Dependența de importurile agro-alimentare în România (%)

Grupe de produse	2015-2017	2018-2020
Cereale și produse din cereale, din care:	22,7	16,5
- Grâu și secară	33,6	26,0
- Porumb	11,6	8,4
Cartofi	10,6	15,0
Legume și produse din legume	17,7	20,9
Fructe și produse din fructe	37,9	33,9
Zahăr și produse din zahăr	40,9	85,0
Lapte și produse din lapte	13,0	17,6
Ouă	69,8	7,4
Carne și produse din carne, din care:	35,1	39,2
- Carne porcine	38,9	48,2
- Carne pasăre	31,6	29,1
Grăsimi vegetale și animale	29,5	31,2
Pește și produse din pește	83,9	87,9

Sursa: Calcule proprii pe baza informațiilor din Disponibilitățile de consum ale populației, în anii 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 INS

Procentele prezentate în Tabelul 1.24 arată în ce măsură necesarul pentru consum intern la nivelul unei țări depinde de importuri. Se observă procentul ridicat de dependență față de importuri la grâu (33,6% în perioada 2015-2017 și 26,0% în perioada 2018-2020), într-o țară cu o producție agricolă preponderent cerealică, unde media multianuală a producției este de cca 9 milioane de tone, necesarul pentru consum intern fiind sub 5 milioane tone, iar necesarul pentru consum uman de cca 3,2 milioane tone anual.

Acest aspect este legat parțial și de practica marilor fermieri de a vinde grâul la recoltare pe piețele externe, acest lucru reprezentând o vulnerabilitate pentru securitatea alimentară, datorită conjuncturilor de pe piețele internaționale care pot genera creșteri neașteptate de prețuri, dar și altor evenimente mai grave care pot întrerupe lanțurile de aprovizionare, cum ar fi războaiele, pandemiile. Totuși, această dependență semnificativă față de importuri în cazul produselor din grâu provine din faptul că România exportă grâu materie primă și importă produse procesate din cereale (produse de brutărie, de patiserie și biscuiți, paste).

Se observă de asemenea o dependență mare față de importuri la carne și produse din carne, dar mai ales la carnea de porc, unde în perioada 2018-2020 aproape jumătate din necesarul pentru

⁷ Rata de dependență de importuri se calculează după formula: $\text{Import} / (\text{Producție} + \text{Import} - \text{Export}) \times 100$

consum vine din import. Aceste probleme legate de deficitul la producția de carne trenează de mulți ani și din păcate încercările făcute pentru a redresa situația nu au avut rezultate. Măsurile pentru susținerea sectorului zootehnic, cum ar fi plățile pentru bunăstarea animalelor și plățile cuplate care susțin producțiile de carne și lapte pentru diferite specii, probabil că ar trebui completate cu măsuri de organizare a producătorilor.

Ratele mari de dependență la legume și fructe se explică și prin faptul că România are o producție sezonieră la aceste produse, fiind făcute multe importuri în extra-sezon. Situația privind dependența de importuri la pește (88% în perioada 2018-2020) ar trebui să reprezinte un argument pentru realizarea unei strategii de revigorare a pisciculturii, pe fondul creșterii continue a consumului de pește al populației.

Tabelul 1.25 Nivelul de autosuficiență la principalele grupe de produse alimentare în România (%)

Grupe de produse	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Cereale și produse din cereale	147,9	160,4	203,3	238,3	223,9	155,6
Cartofi	87,3	90,4	96,6	95,5	90,8	92,1
Legume, produse din legume, leguminoase și pepeni	88,2	85,3	90,9	86,7	84,3	82,3
Fructe și produse din fructe	67,2	63,8	63,8	73,5	65,8	68,5
Zahăr și produse din zahăr	100,6	84,9	81,0	26,2	54,8	34,9
Lapte și produse din lapte	93,1	90,2	88,9	87,8	86,8	86,4
Ouă	102,5	96,6	98,7	101,4	97,5	96,8
Carne și produse din carne, din care:	79,0	78,5	75,9	72,5	72,7	72,1
- de porcine	70,0	70,1	63,8	57,1	54,3	55,3
- de pasăre	89,2	84,4	84,6	88,4	92,2	90,4
Pește și produse din pește	18,5	19,5	20,3	17,7	19,5	15,7
Grăsimi vegetale și animale	82,4	84,9	84,9	86,9	88,1	83,9

Sursa: Date extrase din *Disponibilitățile de consum ale populației*, INS, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020

Rata de autosuficiență⁸ (sau gradul de autoaprovizionare) era de peste 100% la grupa cereale și produse din cereale, adică producția depășea disponibilul pentru consum. Există grupe de produse cu un nivel ridicat de autosuficiență, de peste 80%, cum ar fi cartofii, legumele, laptele și produsele lactate, ouăle, carnea de pasăre și grăsimile animale și vegetale. Dar există și grupe de produse cu nivel de autosuficiență scăzut - care sunt importante în alimentația populației - și aici ar trebui concentrate eforturile pentru relansarea producției interne, între acestea fiind carnea de porc, în primul rând, dar și fructele, peștele și zahărul.

⁸ Rata de autosuficiență reprezintă procentul din consumul alimentar care este acoperit de producția internă și se calculează după formula: $RA = \text{Producția} \times 100 / (\text{Producție} + \text{Import} - \text{Export} - \text{Variația stocurilor})$

Influența structurii agrare în asigurarea securității alimentare

Datele *Recensământului General Agricol* din 2020 arată că numărul exploatațiilor din România a scăzut sub 3 milioane (tabelul 1.26), continuând trendul descendent al ultimelor două decenii așa cum a fost înregistrat de *Recensămintele Generale Agricole* (RGA) și de *Anchetele Structurale în Agricultură* (ASA). Structura agrară a României încă reflectă situația din perioada interbelică, deoarece retrocedările efectuate în perioada 1990-2000 au pornit de la suprafețele cu care țăranii au intrat în gospodăriile colective, la începutul perioadei comuniste. Această dispersare a structurii agrare s-a menținut în mod aparent pe fondul unui apetit scăzut pentru asociere, deși de la un an la altul s-a observat o tendință continuă de consolidare a terenurilor, de creare a fermelor medii, mari și foarte mari. Pe de altă parte, România are și unele dintre cele mai mari ferme din UE, de mii de hectare, mai ales în zonele de câmpie din Sud, Sud-Est și Vest.

Tabelul 1.26 Evoluția numărului exploatațiilor și a suprafeței agricole utilizate în România

Recensământul/ ancheta structurală	Numărul exploatațiilor agricole (mii)	Suprafața agricolă utilizată (mii ha)	Suprafața agricolă medie per exploatație (ha)
RGA 2002	4485	13931	3,11
ASA 2005	4256	13907	3,27
ASA 2007	3931	13753	3,50
RGA 2010	3859	13306	3,45
ASA 2013	3630	13056	3,60
ASA 2016	3422	12503	3,65
RGA 2020	2887	12763	4,42

Sursa: Date extrase din Comunicatul de presă nr. 74/24 martie 2022, INS

Analizate separat, pe categorii după forma de organizare (tabelul 1.27), se observă tendința de scădere accentuată a exploatațiilor de dimensiuni mici (media exploatației fără personalitate juridică era în 2020 de 2,73 ha), chiar dacă în ultimul deceniu și numărul exploatațiilor cu personalitate juridică a avut o scădere lentă (suprafața agricolă utilizată ce revenea în medie pe o exploatație cu personalitate juridică era în 2020 de 194,78 ha).

Tabelul 1.27 Evoluția exploatațiilor agricole din România, pe categorii după forma de organizare

Indicator	UM	2002	2005	2007	2010	2013	2016	2020
Exploatații fără personalitate juridică	Număr (mii)	4462	4238	3914	3828	3602	3396	2862
	Suprafață (mii ha)	7709	9102	8966	7450	7271	6927	7817
Exploatații cu personalitate juridică	Număr (mii)	23	18	17	31	28	26	25
	Suprafață (mii ha)	6222	4805	4787	5856	5785	5576	4946

Sursa: Date extrase din Comunicatul de presă nr. 74/24 martie 2022, INS

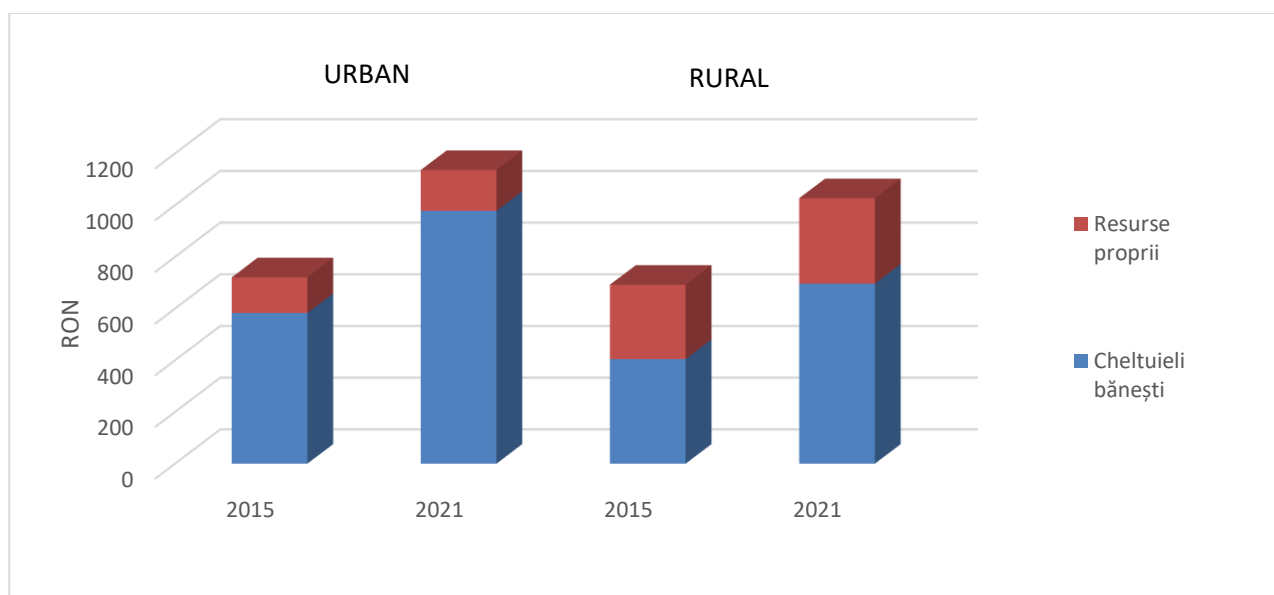
În tabelele din Anexa 2 se poate vedea care era structura fermelor și a suprafețelor, în cazul principalelor produse vegetale (pe datele anului 2016, datele RGA 2020 nefiind disponibile pe clase de mărime). Se observă că din cele aproximativ 3,3 milioane de exploatații 72% sunt sub 2 hectare, deci sunt ferme foarte mici și numai 0,4% sunt ferme de peste 100 ha, adică o dimensiune medie spre mare. Totuși, fermele sub 2 hectare exploatează doar 12,3% din suprafața agricolă utilizată, în timp ce fermele peste 100 ha exploatează 47,8% din suprafața agricolă utilizată.

Structura agrară dispersată și preponderența fermelor mici influențează securitatea alimentară prin trei căi importante:

- prezența unui număr mare de ferme mici poate accentua volatilitatea producției agricole, deoarece fermele mici sunt mai puțin dotate cu resurse, aplică tehnologii mai puțin avansate și productive, practică de regulă o agricultură tradițională, deci pot fi un factor perturbator pentru stabilitatea ofertei agricole;
- fermele mici sunt un element important pentru securitatea alimentară a populației rurale și constituie o plasă de siguranță în condiții de criză economică, când o importantă parte a populației rurale și-a asigurat hrana din producția acestor mici ferme, anchetele de consum alimentar indicând faptul că în țările sărace, o mare parte din producția gospodăriilor țărănești este consumată pe loc de membrii gospodăriei;
- aceste ferme mici, care practică de multe ori o agricultură tradițională și folosesc de regulă mai puține inputuri chimice, tehnologii avansate, au o șansă mai mare să asigure trecerea la o agricultură ecologică, să asigure alimente mai curate și să contribuie la protejarea mediului, a apelor, a solului și a peisajelor.

Importanța fermelor mici în asigurarea consumului gospodăriilor - și mai ales al gospodăriilor rurale - este importantă, după cum este reflectat în graficul 1.3, chiar dacă importanța relativă a consumului din resurse proprii a scăzut în timp, odată cu creșterea veniturilor și reducerea sărăciei. Astfel, valoarea consumului alimentar din resurse proprii reprezenta 28,6% în 2015 și 21,4% în 2021, din valoarea totală a consumului alimentar, pe total gospodării. Pentru mediul rural, aceste ponderi au fost mult mai ridicate, respectiv 41,5% în 2015 și 32,3% în 2021. În schimb, în mediul urban ponderea consumului din resurse proprii s-a redus de la 19,1% în 2015 la 13,9% în 2021.

Figura 1.2 Valoarea consumului alimentar lunar pe medii de rezidență, în medie pe o gospodărie

Sursa: Prelucrări ale autorilor pe baza datelor din ABF 2015 și 2021, Tempo on line, INS

Aceste cifre privind importanța consumului alimentar din resurse proprii confirmă importanța micilor gospodării rurale în situații de criză, ele oferind o plasă de siguranță atunci când sărăcia crește, iar familiile au mai puține venituri bănești pentru acoperirea nevoilor alimentare. Istoric, consumul din resurse proprii reprezintă o soluție de supraviețuire în situații dificile, de lipsuri, de sărăcie extremă, iar importanța lui scade odată ce societatea se dezvoltă și veniturile cresc, iar lanțurile de aprovizionare alimentară încep să funcționeze și să se modernizeze. În acest

context, se observă scăderea ponderii consumului din resurse proprii chiar în intervalul analizat 2015-2021.

În termeni cantitativi, în mediul rural, în perioada 2015-2021, ponderea consumului din resurse proprii în total consum a scăzut, pe grupe de produse, cel mai mult la carne (de la 47,5% la 31,4%), la lapte (de la 39,3% la 22,5%), la fructe (de la 39,1% la 26,0%) și la legume (de la 60,1% la 48,1%).

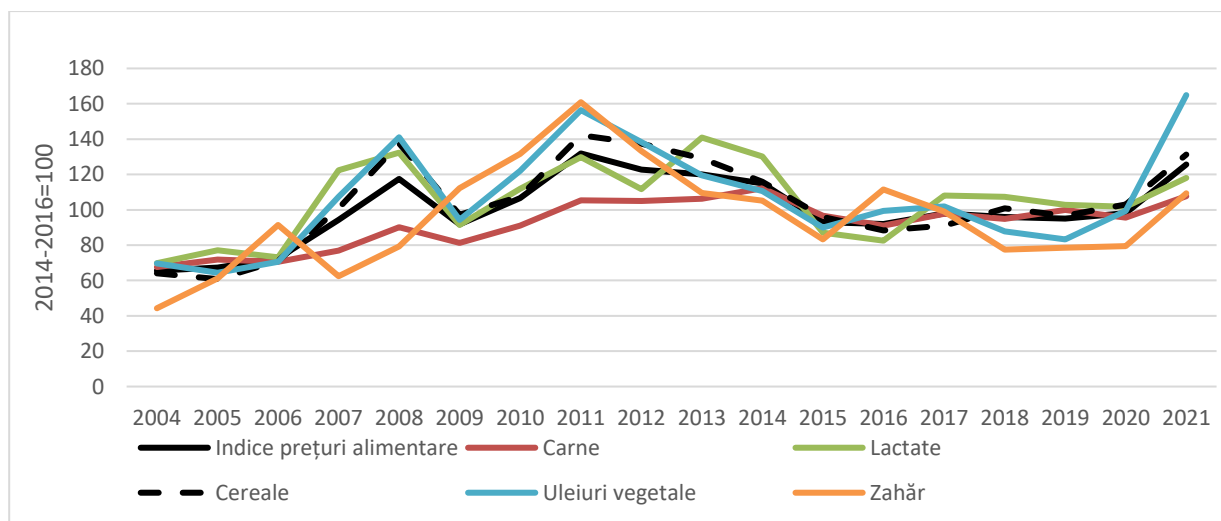
1.3 Accesul la hrană și condiționalitățile sale

Este cunoscut faptul că în ultimii trei ani, pe fondul crizei climatice, al crizei sanitare și al războiului din Ucraina, prețurile agricole și apoi prețurile la consumator au cunoscut evoluții ascendente greu de anticipat cu câțiva ani înainte de aceste crize. Indicele prețurilor alimentare la nivel mondial, calculat de FAO, înregistrează o creștere de 10 puncte procentuale (pp) în perioada august 2021- august 2022. Pe grupe de produse, aceste creșteri au fost de 27,3 pp la lapte, 14,8 pp la cereale, 9,3 pp la carne, 2,6 pp la uleiuri vegetale și 10,1 pp la zahăr. În România prețurile alimentelor la consumator au crescut în perioada iunie 2021- iunie 2022 cu 14,7%.

Prețurile agricole și alimentare pe plan mondial, european și în România

Graficul privind evoluția prețurilor alimentare mondiale arată că modificările pe termen mediu aduc în atenție și alte momente în care prețurile au escaladat. Astfel, există momentul 2007-2008, când datorită secetei prelungite din anul 2007 prețurile au crescut accentuat în 2008 la cereale, uleiuri vegetale și produse lactate. De asemenea, în anul 2011 când tot datorită condițiilor climatice dificile din anul precedent, prețurile au crescut foarte mult, la toate grupele de produse și mai accentuat la cele de origine vegetală (cereale, uleiuri vegetale, zahăr), dar și lactate și carne. Al treilea moment tensionat din această perioadă de 20 de ani, a fost în anul 2021, când prețurile la alimente au escaladat din nou, pe fondul secetei din anul 2020 și al pandemiei, care a perturbat lanțurile de aprovizionare la nivel mondial.

Figura 1.3 Evoluția prețurilor alimentare în perioada 2004-2021 la nivel mondial (%)

Sursa: Prelucrări ale autorilor pe baza datelor din *World food situation*/FAO Food Price Index

Anul 2022 a adus o creștere și mai accentuată a prețurilor alimentare pe fondul presiunilor exercitate de războiul din Ucraina asupra ofertei de cereale și nu numai. Astfel, în primăvara 2022

(luna mai), indicele prețurilor cerealelor era de 173,5%, iar al uleiurilor vegetale de 229,4% față de aceeași lună a anului 2021.

În continuare, se pune întrebarea la ce nivel se situează prețurile alimentelor din România în contextul țărilor din Uniunea Europeană. Este justificat acest demers, deoarece de multe ori au apărut în spațiul public, dar și în rândul experților din domeniu, informații bazate mai ales pe percepții individuale privind faptul că alimentele din România ar fi la fel de scumpe sau chiar mai scumpe decât cele din celelalte țări europene, mai ales din țările dezvoltate ale Uniunii Europene, unde veniturile populației sunt mai mari.

Pentru a aduce informații asupra acestui subiect, în tabelul 1.28 sunt prezentate prețurile comparabile ale principalelor grupe de alimente din Franța, Polonia și România, aceste informații fiind obținute în cadrul unei cercetări selective a prețurilor la nivel european, care realizează o comparație între nivelul prețurilor din diferite țări, comparativ cu media Uniunii Europene⁹.

Tabelul 1.28 Indicele prețurilor pentru alimente, băuturi și tutun, în unele țări, 2021 (media UE=100)

	Alimente	Băuturi nealcoolice	Băuturi alcoolice	Tutun
Franța	112,2	98,5	101,1	180,3
Polonia	70,7	89,5	90,6	59,0
România	68,2	78,4	86,6	76,0

Sursa: Date extrase din Eurostat, prc_ppp_ind

Analizând informațiile privind prețurile comparabile pentru mai multe țări din Europa (Tabelul A3.1 din Anexa 3), se observă că nivelul prețurilor alimentelor, băuturilor și tutunului variază considerabil în țările europene. În anul 2021, prețurile pentru alimente și băuturi nealcoolice au fost în Luxemburg cu 25% peste media europeană, în timp ce în România au fost cu 31% sub media europeană¹⁰. Dintre cele 36 de țări europene (nu doar state membre UE) participante la studiu, Elveția este cea mai scumpă țară pentru alimente, Norvegia pentru băuturile nealcoolice, Islanda pentru băuturile alcoolice și Irlanda pentru tutun. Dintre țările cele mai ieftine se menționează Turcia pentru alimente, băuturi nealcoolice și tutun și Macedonia de Nord pentru băuturi alcoolice.

În același timp se remarcă faptul că România este țara cu cele mai mici prețuri din Uniunea Europeană pentru alimente și băuturi nealcoolice, Ungaria țara în care băuturile alcoolice sunt cele mai ieftine din UE, iar Bulgaria țara în care tutunul este cel mai ieftin.

Pe categorii de alimente (Tabelul A3.2 din Anexa 3), se observă că Elveția este țara în care pâinea este cea mai scumpă, iar Islanda este țara cu cel mai ridicat nivel al prețurilor pentru lapte, brânză și ouă. România este țara membră a Uniunii Europene cu cel mai mic nivel al prețului pentru pâine și produse din cereale (59,4% din media europeană). De asemenea și nivelul produselor din carne este printre cele mai scăzute în țara noastră (61,7% din media UE). În schimb prețul la lactate, brânză, ouă se apropie de media Uniunii Europene fiind de 97,8%. Totodată, prețurile la grăsimi vegetale depășește media UE fiind de 109,4%, iar la grupa legume, fructe, cartofi, prețurile pe piața românească sunt sub cele de pe piața UE cu cca 20%.

⁹ Aplicația se bazează pe metodologia parității de cumpărare a prețurilor din diferite țări, care pornește de la cantitatea de unități monetare necesară în fiecare țară pentru achiziționarea unui coș de bunuri și servicii.

¹⁰ "Comparative price levels for food, beverages and tobacco", Eurostat, 21 June 2022

Tabelul 1.29 Indicele prețurilor pentru patru categorii de alimente, în unele țări, 2021 (media UE=100)

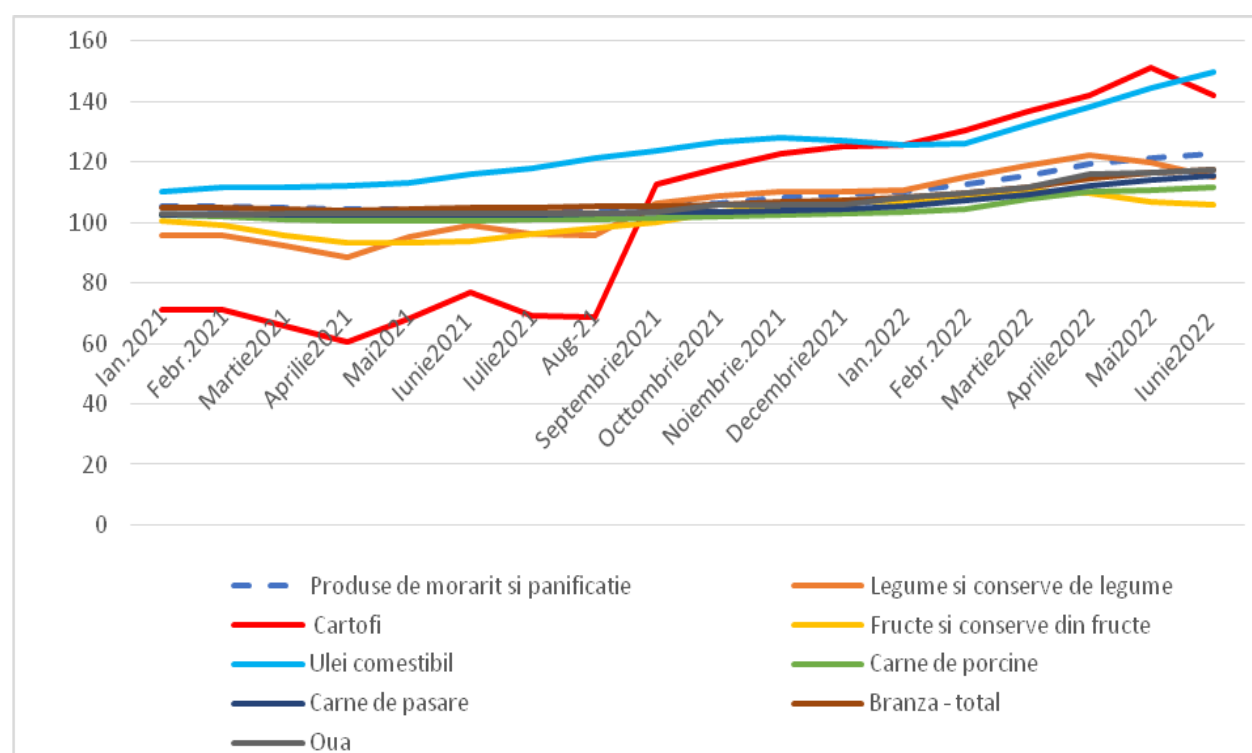
	Pâine și cereale	Carne	Pește	Lapte, brânză și ouă	Fructe, legume și cartofi
Franța	106,1	129,3	107,9	96,0	120,0
Polonia	70,3	61,2	83,5	74,4	72,6
România	59,4	61,7	76,0	97,8	58,6

Sursa: date extrase din Eurostat, prc_ppp_ind

Comparativ cu Franța și Polonia (Tabelul 1.29), România păstrează în general decalajele înregistrate la clasa alimente, cu excepția categoriei lapte, brânză, ouă pentru care înregistrează prețuri mai mari chiar decât în Franța.

Aceste estimări ale nivelului prețurilor relative aduc în atenție faptul că totuși alimentele sunt semnificativ mai ieftine în România față de nivelul din Uniunea Europeană, cu cca 31% în medie, însă situația diferă foarte mult pe grupe de produse, unele fiind sub media europeană, altele la nivelul mediei europene iar altele peste această medie.

Figura 1.4 Indicii prețurilor alimentelor la consumator în anii 2021 și 2022 în România (% față de aceeași lună a anului precedent)

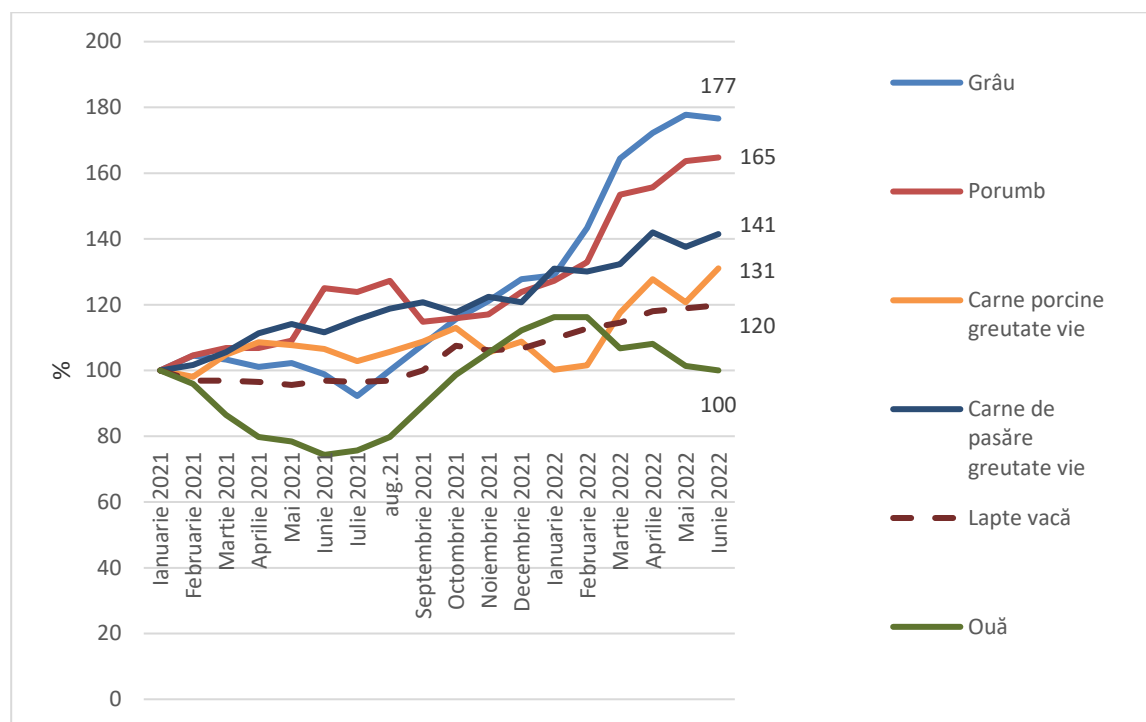
Sursa: Prelucrări ale autorilor pe baza datelor din Tempo online, INS

Prețurile la consumator pentru alimente au crescut în România cu 14,7% în luna iunie 2022 față de luna similară a anului 2021. Cele mai mari creșteri s-au înregistrat la cartofi (42,2%) și uleiuri comestibile (49,7%). De asemenea, prețul la pâine a înregistrat un avans consistent (22,6%), pe fondul problemelor din sectorul cerealelor, generate de secetă și războiul din Ucraina. În general însă majoritatea produselor alimentare au înregistrat creșteri ale prețurilor de peste 10%, mai puțin la fructe (efect sezonier) și băuturi alcoolice, iar aceasta a afectat considerabil puterea de cumpărare a consumatorilor.

Aceste creșteri de prețuri ale alimentelor la consumator au în spate creșteri ale costurilor pe filierele alimentare, la materiile prime agricole, la energie, la inputurile agricole, la transport și alte cheltuieli generate de procesarea și distribuția alimentelor.

În graficul 1.6. este prezentată creșterea prețurilor agricole în România în perioada ianuarie 2021- iunie 2022, la câteva produse agricole importante pentru alimentația umană. Se poate remarca creșterea mare a prețului la cereale și anume la grâu cu 77%, la porumb cu 65%, la cartofi de toamnă cu 67%, la carne de porc în viu cu 31% sau la carne de pasăre în viu cu 41%.

Figura 1.5 Indicii prețurilor agricole cu bază fixă, ianuarie 2021=100

Sursa: Prelucrări ale autorilor pe baza datelor din Tempo online, INS

Veniturile, cheltuielile de consum și consumul alimentar

Veniturile populației au crescut constant în perioada ce a urmat aderării la Uniunea Europeană, cu excepția perioadei de criză economică din anii 2009-2011, când s-a procedat la reducerea veniturilor bugetarilor pentru reducerea efectelor deficitelor macroeconomice.

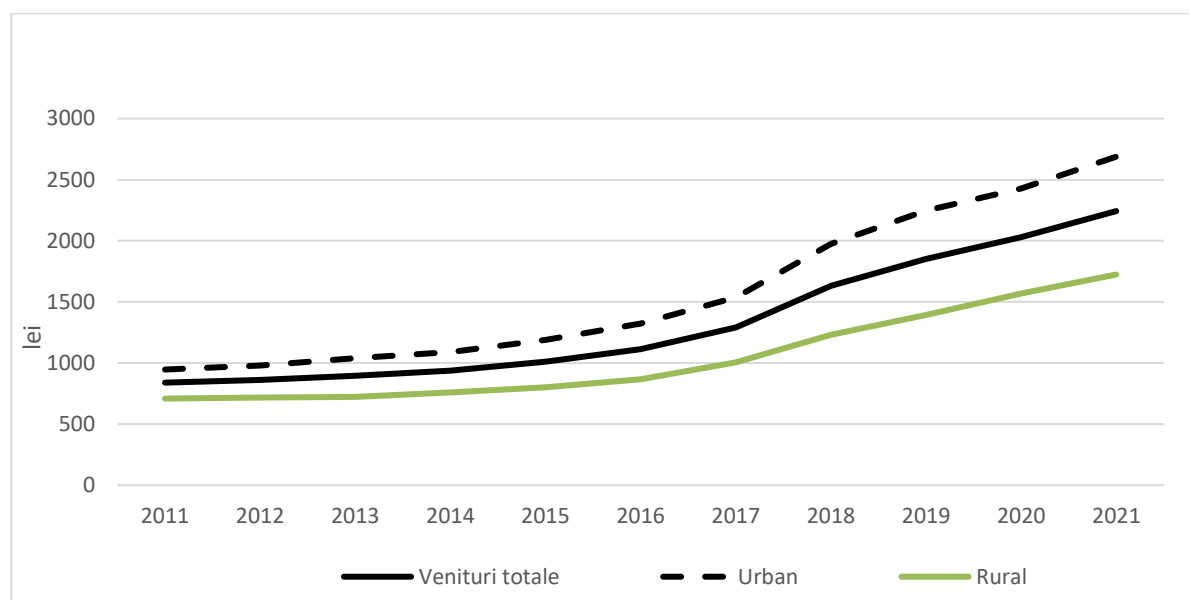
Tabelul 1.30 Produsul Intern Brut pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare în România și alte state Central și Est Europene (% față de media UE-27)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
UE-27	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Bulgaria	46	47	48	419	50	52	53	55	53
Cehia	85	88	89	89	91	92	93	93	91
Croația	61	60	61	62	64	65	66	64	70
Ungaria	68	69	70	69	69	71	73	74	76
Polonia	67	68	65	69	70	71	73	76	77
România	55	56	56	60	64	66	69	72	73
Slovacia	77	78	78	73	70	70	69	70	68

Sursa: Date extrase din baza de date Eurostat

Analizând Produsul Intern Brut pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare se remarcă în România o creștere semnificativă cu 18 pp între 2013-2021, cea mai mare dintre țările din regiunea Europei Centrale și de Est. Însă, dincolo de acest aspect, sunt importante și decalajele regionale, deoarece sunt semnificative: de exemplu, regiunea București-Ilfov are un nivel al veniturilor ce depășește media europeană, în schimb o regiune precum Nord-Est se situează mult mai jos, sub media europeană.

Figura 1.6 Veniturile totale medii lunare pe o persoană pe medii de rezidență

Sursa: Prelucrări ale autorilor pe baza datelor din Tempo online, INS

Creșterea veniturilor populației este reflectată și de informațiile din *Ancheta Bugetelor de Familie*, care indică o creștere a veniturilor totale, în perioada 2011-2021 cu 160% pe total, diferențiat pe medii de rezidență, în sensul că în mediul urban creșterea a fost cu 174%, iar în mediul rural doar cu 140%. Veniturile bănești au reprezentat în anul 2021 93% din veniturile totale, iar pe medii de rezidență 96% în mediul urban și 88% în mediul rural.

Pe fondul creșterii veniturilor gospodăriilor, consumul alimentar din România a cunoscut unele îmbunătățiri cantitative și calitative. Cu toate acestea, caracteristicile modelului de consum alimentar sunt încă dominate de o pondere ridicată a cheltuielilor alimentare în cadrul cheltuielilor totale de consum, fapt care vulnerabilizează securitatea alimentară a populației.

Tabelul 1.31 Ponderea cheltuielilor de consum alimentar în cheltuielile totale de consum (%)

	Medii de rezidență	2011	2013	2015	2017	2019	2021
Produse agroalimentare și băuturi nealcoolice	Total	41,7	41,4	38,2	34,3	32,5	33,4
	Urban	38,2	37,9	35,4	31,7	30,0	31,2
	Rural	47,8	47,7	42,8	38,8	36,7	37,0

Sursa: Date extrase din Tempo on line, INS

Ponderea cheltuielilor cu consumul produselor alimentare și al băuturilor nealcoolice a scăzut în ultimii ani, de la 41,7% în anul 2011 la 33,4 % în anul 2021, dar tot rămâne la un nivel foarte ridicat, acest nivel fiind dintre cele mai ridicate din țările Uniunii Europene, pentru țările dezvoltate acest indicator situându-se în general între 10-15%. Se observă de asemenea decalajul pe medii de rezidență și anume faptul că în mediul rural, unde nivelul veniturilor este mai scăzut ponderea cheltuielilor alimentare ajunge la 37% în 2021. Decalajul între mediul urban și mediul

rural privind ponderea cheltuielilor de consum alimentar se datorează sărăciei mai accentuate din mediul rural și aduce în atenție faptul că în rural există frecvent categorii vulnerabile din punct de vedere alimentar (cum ar fi copiii), pentru care ajutoarele alimentare sunt necesare.

Pentru a se putea observa decalajul dintre România și celelalte țări europene se poate analiza ponderea cheltuielilor alimentare în venitul disponibil, ca medie europeană și în România, pe quintile, în anul 2015, pe baza rezultatelor furnizate de o cercetare publicată de Eurostat.

Tabelul 1.32 Venitul disponibil al gospodăriilor cheltuit pe bunuri și servicii esențiale, media UE-27, % din venitul disponibil

	Total	Quintila 1	Quintila 2	Quintila 3	Quintila 4	Quintila 5
Alimente și băuturi nealcoolice	14,7	23,4	17,6	15,5	13,1	9,7
Băuturi alcoolice și tutun	2,1	4,6	2,8	2,3	1,8	1,3

Sursa: Date extrase din baza de date Eurostat

Ponderea cheltuielilor cu produse alimentare și băuturile nealcoolice în venitul disponibil este 14,7% în UE-27 și 34,4% în România, adică mai mult decât dublu. Mai îngrijorătoare este însă ponderea ridicată a cheltuielilor alimentare în quintila inferioară (Q1) și anume 63,5%, ceea ce indică o vulnerabilitate în securitatea alimentară a gospodăriilor cu venituri foarte mici.

Tabelul 1.33 Venitul disponibil al gospodăriilor cheltuit pe bunuri și servicii esențiale, România, % din venitul disponibil

	Total	Quintila 1	Quintila 2	Quintila 3	Quintila 4	Quintila 5
Alimente și băuturi nealcoolice	34,4	63,5	43,1	34,3	28,8	21,6
Băuturi alcoolice și tutun	5,5	9,1	5,4	5,1	5,1	4,7

Sursa: Date extrase din baza de date Eurostat

Se remarcă, de asemenea, faptul că ponderea cheltuielilor alimentare în quintila superioară (Q5), este de 21,6% în România, fiind mai mare semnificativ față de media Uniunii Europene (14,7%), ceea ce arată că nici gospodăriile din grupele superioare de venit din România, în medie, nu au ajuns la o structură a cheltuielilor alimentare comparabilă cu media europeană.

Consumul alimentar din România a reflectat de-a lungul anilor caracteristicile unei economii emergente și a unei populații cu venituri scăzute spre medii, cu un potențial de creștere a cererii mai ales în termeni cantitativi și mai puțin în termeni calitativi. Spre deosebire de alte state dezvoltate din Uniunea Europeană, care înregistrează fenomenul de saturare a cererii la unele produse alimentare (de exemplu, carnea), cererea alimentară din România este pe un trend de creștere la numeroase produse importante, cum ar fi carnea, legumele, fructele, peștele.

Îmbunătățirea calității alimentației și a diversității alimentare au devenit evidente abia în ultimii ani, datele privind evoluția consumurilor alimentare indică evoluții specifice unei țări care se află într-un proces de creștere economică, care are o cerere nesaturată și foarte elastică la produsele considerate superioare din punct de vedere nutrițional¹¹.

¹¹ Cecilia Alexandri, Bianca Păuna, Lucian Luca - An estimation of food demand system in Romania: implications for population's food security, *Procedia Economics and Finance* 22 (2015) 577 – 586, Elsevier,

Tabelul 1.34 Consumul anual pe cap de locuitor (kg) în România

	2007	2010	2013	2016	2019	2020	2020 față de 2007
Cereale și produse din cereale, echivalent cereale	213,4	211,3	218,1	208,4	204,2	204,4	-9
Cartofi	99,1	103,9	103	95,5	92,2	93,4	-5,7
Leguminoase boabe	3,4	3	3,3	2,1	4	3,6	+0,2
Legume și produse din legume în echivalent legume proaspete	149,9	155,7	152	155,8	170,2	167,8	+17,3
Fructe și produse din fructe în echivalent fructe proaspete	69,9	67	73,7	96	111,3	107,6	+37,7
Zahar și produse din zahar în echivalent zahar (inclusiv miere)	25,7	23,4	21,1	25,3	25,6	25,5	-0,2
Carne și produse din carne în echivalent carne proaspătă	64,7	59,9	54,4	65,5	74,4	74,1	+9,4
Lapte și produse din lapte în echivalent lapte 3,5% grăsime (exclusiv unt)	268,6	244,2	244,5	253,6	259,8	260,2	-8,4
Peste și produse din peste în echivalent peste proaspăt	3,9	4,9	4,3	5,9	6,4	6,3	+2,4
Vin și produse din vin (litri)	24,1	22,2	21,7	18	23,4	21,1	-3

Sursa: Date extrase din Tempo online, Disponibilitățile de consum ale populației, INS

Astfel, în perioada de creștere a veniturilor populației, cererea pentru produsele superioare - cum ar fi carnea (proteină animală), legumele și fructele - a crescut substanțial. Concret, în anul 2020, comparativ cu 2007, consumul de carne pe cap de locuitor a crescut cu 9,4 kg/ locuitor, consumul de legume cu 17,3 kg/ locuitor, iar cel de fructe cu aproape 38 kg/locuitor.

Concomitent a scăzut consumul de alimente pe bază de carbohidrați - cum ar fi cerealele (cu 9 kg/locuitor) și cartofii (cu 5,7 kg/locuitor). O situație atipică apare la consumul de lapte și produse lactate, probabil pe fondul reducerii efectivilor de vaci de lapte și implicit a autoconsumului. Ar fi de menționat de asemenea analiza aportului caloric al diferitelor grupe de alimente, care arată o scădere lentă dar constantă a ponderii cerealelor și produselor din cereale și, de asemenea, aportul caloric în creștere al grupei carne și produse din carne.

Capitolul 2. Provocările Pactului verde european asupra securității alimentare

2.1 Tranziția globală către sisteme alimentare durabile

În ultimii ani tot mai multe instituții internaționale sunt preocupate de sistemele alimentare durabile. Astfel, *Comitetul pentru securitatea alimentară mondială* (HLPE, 2019) a publicat un raport în care sunt analizate contribuția practicilor agroecologice la tranziția către sisteme alimentare durabile, dar și modalitățile de abordare a acestei tranziții, din perspectiva dimensiunii fermelor (inclusiv contribuțiile diferitelor categorii de ferme la securitatea alimentară și la nutriție), a introducerii biotehnologiilor, a utilizării tehnologiilor digitale, dar și a design-ului instituțional care să sprijine tranziția către sisteme alimentare durabile (prin cadrul de monitorizare care să integreze producția și consumul, de exemplu).

Un alt raport global referitor la politicile alimentare (IFPRI, 2022) consideră că, din perspectiva schimbărilor climatice, principala provocare a sistemelor alimentare este transformarea acestora în vederea adaptării practicilor de producție, distribuție și consum, pentru a sprijini mai bine comunitățile rurale și pentru a furniza o dietă sănătoasă pentru întreaga populație. Sunt analizate reorientarea sprijinului agricol, liberalizarea comerțului, investițiile în cercetare, finanțarea transformării sistemelor alimentare, schimbarea dietelor, introducerea bio-inovațiilor și a tehnologiilor digitale. Recomandările care pot sprijini răspunsul pe termen scurt și reziliența pe termen lung la provocările schimbărilor climatice privesc șase direcții de acțiune.

Prima se referă la cercetarea și dezvoltarea pentru sisteme alimentare reziliente climatic și eficiente din punct de vedere al utilizării resurselor și propune: investiții publice în cercetare-dezvoltare pentru creșterea productivității și inovații pentru reducerea emisiilor; investițiile trebuie să se concentreze asupra intensificării sustenabile în țările cu venituri medii spre scăzute; mecanisme globale pentru și regionale pentru diseminarea cunoștințelor (mai ales către țările cu capacitate limitată de cercetare); crearea de către guverne a unui mediu care să atragă investițiile sectorului privat în ce privește inovațiile agro-alimentare.

A doua direcție se referă la un management incluziv al resurselor de apă, terenuri, păduri și energie, prin: luarea în considerare a importanței peisajelor; întărirea drepturilor de deținere a terenurilor și de acces la alte resurse naturale ale fermierilor; promovarea de către guverne a adoptării surselor de energie curată.

Cu referire la promovarea unor diete sănătoase și o durabilitate sporită a producției alimentare (a treia direcție), se recomandă: adoptarea de către toate țările a unor ghiduri naționale pentru consumul de alimente; acordarea de prioritate în politicile de inovare cercetării pentru alimente bogate în nutrienți (inclusiv fructe și legume), care să facă dietele sănătoase mai accesibile; încurajarea consumatorilor pentru a face alegeri alimentare sănătoase și durabile.

Pentru îmbunătățirea eficienței lanțurilor valorice, facilitarea comerțului și reducerea pierderilor alimentare (direcția a patra), se propune: reducerea emisiilor de gaze cu efecte de seră (prin limitarea transportului) fără a afecta comerțul liber; investiții de-a lungul lanțurilor valorice pentru o depozitare și un transport eficiente și sigure; încurajarea cererii consumatorilor pentru produse durabile (prin programe de certificare, de exemplu), pentru stimularea schimbării practicilor de-a lungul lanțului valoric.

A cincea direcție o reprezintă incluziunea și protecția socială, ținând cont că populația rurală săracă dependentă de sistemele agroalimentare este printre cele mai vulnerabile la schimbările climatice, pentru care se recomandă: dezvoltarea unor instituții adecvate contextului (acces egal la serviciile climatice digitale, instrumente de asigurare inovative, servicii de

consiliere, servicii financiare); participarea femeilor; plase de siguranță pentru grupurile vulnerabile; extinderea programelor de protecție socială adaptabile (care combină asistența socială tradițională cu investiții climatice complementare ținute către populația săracă); îmbunătățirea monitorizării în timp real a riscurilor de crize alimentare.

Direcția a șasea o reprezintă reorientarea fluxurilor financiare și atragerea de noi finanțări, pentru care se recomandă: reforma stimulentei contraproductive ale actualelor politici agricole, comerciale și de investiții (reorientarea fondurilor către finanțarea climatică); reorientarea sprijinului pentru agricultură către cercetarea pentru inovații verzi și stimulente pentru producători pentru adoptarea de tehnologii și practici inteligente din punct de vedere climatic; orientarea fondurilor pentru dezvoltare internațională către atingerea scopurilor climatice și de durabilitate; reorientarea cererii consumatorilor, printr-o mai bună informare și instrumente fiscale, pentru crearea stimulentei pentru producători de a adopta practici reziliente climatic; explorarea unor mecanisme inovative (obligațiuni verzi), care să asigure finanțarea pentru climă.

O analiză a noilor tendințe și provocări referitoare la sistemele alimentare (Dury et al., 2019), realizată într-un cadru multi-instituțional, consideră că abordarea unitară a sistemului alimentar reprezintă o modalitate de a lua în calcul toate activitățile, de la producție la consum (și rezultatele acestora) și identifică trei obiective pentru sistemele alimentare: securitatea alimentară și nutrițională, dezvoltarea incluzivă și crearea unui mediu durabil. Raportul menționat identifică șase categorii de factori determinanți care modelează sistemele alimentare:

- factori determinanți biofizici și de mediu, care includ resursele naturale (resurse minerale și energetice, solul, apa și resursele biologice) și climatul (afectat de schimbările climatice, atribuite direct sau indirect activității umane care alterează compoziția atmosferei globale);
- factori determinanți demografici, între care se regăsesc creșterea populației (care va avea efect asupra cererii alimentare), urbanizarea (care modelează comportamentul consumatorilor și induce schimbări în dietă) și deplasarea populațiilor și migrația (din cauza conflictelor armate sau dezastrelor naturale, în interiorul sau în exteriorul statelor);
- factori determinanți ai inovării și tehnologiei (instrumente care afectează activitățile agricole și productivitatea muncii și a terenului, inclusiv noi modalități de a organiza producția, procesarea, marketingul și managementul deșeurilor) și ai infrastructurii (transportul și aprovizionarea cu apă și energie, dar și piețele, depozitele, porturile, rețelele de comunicații);
- factori determinanți economici, care includ veniturile (care au o mare influență asupra compoziției dietei, dar și asupra capacității fermierilor de a investi, precum și asupra încasărilor statului), comerțul și globalizarea (standardizarea produselor primare comercializate, standardizarea produselor alimentare procesate, dar și expansiunea supermarketurilor), prețurile (atât ale inputurilor, cât și ale alimentelor, dar și fluctuația acestora), sistemul financiar (crizele din sistemul financiar au consecințe asupra produselor agricole și alimentare, atât în ce privește prețurile, cât și investițiile);
- factori determinanți socio-culturali, care se regăsesc în culturi, ritualuri și tradiții (norme sociale, valori și practici), valori și identitate (hrana fiind considerată un element central al identității individului), educație și sănătate (importante atât pentru informarea consumatorilor, cât și pentru buna funcționare a angajaților);
- factori determinanți politici, care includ guvernarea (importantă pentru designul, executarea și aplicarea politicilor), politicile publice (reglementări și legi, investiții, subvenții și taxe, legitimarea sau sprijinul pentru actorii implicați în sistemele alimentare), conflictele și tulburările civile (conflictele determină în general crize alimentare severe).

În final este subliniată interdependența dintre acești factori determinanți, care poate amplifica ori accelera efectele asupra sistemelor alimentare.

Efectele schimbărilor climatice și reziliența sistemelor alimentare

Pentru cuantificarea efectelor schimbărilor climatice asupra producției agricole la nivel global și european, *Institutul național de cercetare pentru agricultură, alimentație și mediu* din Franța **INRAE** a realizat un studiu complex (Tibi et al., 2020) în care a analizat o dublă provocare pentru agricultura europeană: reducerea impactului agriculturii asupra mediului și menținerea nivelului producției pentru acoperirea cererii interne și mondiale. Modelarea a adus ca noutate împărțirea Europei în opt regiuni: Franța, Germania, Polonia, Europa Centrală, Europa de Est (din care face parte și România, alături de Ungaria, Serbia și Bulgaria), Europa de Sud, Regatul Unit, Restul Europei (țările nordice).

Evoluția unor variabile cheie ale sistemelor agricole și alimentare mondiale au fost proiectate între anii 2010 și 2050, respectiv: cererea de produse agricole (determinată de demografie și de evoluția regimurilor alimentare), randamentele (vegetale și animale), intensitatea culturilor (raportul dintre suprafața recoltată și cea cultivată), disponibilitatea terenurilor cultivabile.

Cu ajutorul unui model de bilanț (*GlobAgri-AE2050*) s-a simulat echilibrul între disponibilitate (producția și comerțul internațional) și nevoi (alimentația umană și animală, plus utilizările non alimentare) pentru fiecare produs agricol selectat (38 de produse, inclusiv 5 furaje), în 21 de regiuni ale lumii (dintre care 8 sunt europene). Regimurile alimentare și randamentele vegetale au făcut obiectul unor ipoteze diferențiate. Pentru regimurile alimentare au fost definite două evoluții contrastante: una tendențială (prelungirea tendințelor regionale trecute) și una mai favorabilă sănătății (o tranziție radicală și generalizată către regimuri cu diete echilibrate și diversificate).

Rezultatele acestei analize complexe au pus în evidență un efect minor al schimbărilor climatice asupra suprafețelor de terenuri cultivabile (stagnare în jur de 5 mld. ha, cu o compensare globală între regiuni), dar și tendințe de extindere a suprafețelor cultivate la nivel mondial (în funcție de evoluția randamentelor). Aceasta înseamnă o creștere a suprafețelor cultivate în unele regiuni (de exemplu, în America Latină) și o diminuare a nevoii de terenuri cultivate în alte regiuni (de exemplu, în zona ex-sovietică). Astfel de situații sunt întâlnite și în Europa, România aflându-se într-o regiune care va avea un „surplus de teren” (diminuarea nevoii de terenuri cultivate). În ce privește schimburile mondiale, acestea vor fi în creștere până în 2050, fără modificări ale pozițiilor deținute în prezent, exportatorii neți vor exporta, iar importatorii neți vor importa. În Europa toate regiunile își îmbunătățesc pozițiile de schimburi comerciale, în sensul creșterii exporturilor pentru exportatorii neți și reducerii importurilor pentru importatorii neți.

Estimarea rezilienței sistemelor agroalimentare naționale, așa cum se menționează într-un raport **FAO** recent (*The State of Food and Agriculture 2021*), trebuie să ia în considerare actorii cheie (producători, procesatori, distribuitori și consumatori) implicați în diferitele sisteme agro-alimentare, dar și diferitele niveluri ale acestora, de la producție la consum, inclusiv comerțul internațional. În cadrul propus de acest raport, reziliența sistemelor agro-alimentare naționale este o funcție care depinde de: sistemul intern de producție agricolă existent; de disponibilitatea alimentelor pentru consumatori din producția internă, stocuri sau importuri; eficiența și flexibilitatea sistemelor de transport al alimentelor pentru a facilita comerțul intern și a asigura accesul fizic la alimente; accesul economic al populației la hrană.

Raportul FAO (2021) a lansat o categorie specială de indici de flexibilitate, cu relevanță directă asupra rezilienței sistemelor alimentare, anume Indicele de flexibilitate a producției primare (*Primary production flexibility index* - PPFI) și Indicele de flexibilitate a aprovizionării cu alimente (*Dietary sourcing flexibility index* - DSFI), calculați și pentru România.

Pe scurt, *Indicele de flexibilitate a producției primare* (PPFI) reflectă capacitatea sectorului agricol de absorbi șocurile, care depinde de doi factori importanți: diversitatea mărfurilor produse

și diversitatea piețelor de desfacere în ce privește partenerii comerciali și cererea internă. O valoare ridicată a acestui indice înseamnă un potențial mare de valorificare a producției și găsirea unor deșeușe pentru producția primară, deci o mare capacitate de a absorbi șocurile. După cum se vede în tabelul 2.1, România are o situație mai bună decât Franța și Polonia din punct de vedere al flexibilității producției primare de proteine.

Tabelul 2.1 Contribuția diferitelor componente ale PPFi pentru proteine (2016-2018)

	Diversitatea producției interne pentru piața internă	Diversitatea exporturilor și a partenerilor comerciali	Balanța vânzărilor (piața internă sau export)	Valoarea totală a PPFi
Franța	0,31	0,30	0,13	0,74
Polonia	0,42	0,17	0,10	0,69
România	0,22	0,42	0,14	0,78

Sursa: Date extrase din FAO, 2021

La rândul lui, *Indicele de flexibilitate a aprovizionării cu alimente* (DSFI) măsoară flexibilitatea în aprovizionarea unei unități alimentare specifice, pentru a evalua rolul diversificării în producția internă, în stocuri și în importuri, astfel încât să fie asigurată disponibilitatea alimentelor care conduc spre o dietă sănătoasă. Acest indicator poate acoperi analiza din perspectiva kilocaloriilor, dar și a altor trei componente nutriționale: fructe și legume, grăsimi și proteine.

Din perspectiva kilocaloriilor România are o situație asemănătoare cu a Franței și a Poloniei, cu o contribuție mai mare a diversității producției interne, comparativ cu diversitatea importurilor și a stocurilor, România plasându-se totuși pe o poziție inferioară.

Tabelul 2.2 Contribuția diferitelor componente ale DSFI pentru kilocalorii (2016-2018)

	Diversitatea producției interne	Diversitatea importurilor	Diversitatea stocurilor alimentare	Valoarea totală a DSFI
Franța	0,42	0,23	0,14	0,80
Polonia	0,44	0,22	0,16	0,81
România	0,39	0,17	0,12	0,68

Sursa: Date extrase din FAO, 2021

În ce privește flexibilitatea aprovizionării cu fructe și legume, poziția României este, de asemenea, inferioară celor ale Poloniei și Franței, pe total, dar e de remarcat diversitatea producției interne, situată peste cea a Franței (care compensează cu o mai mare diversitate a importurilor).

Tabelul 2.3 Contribuția diferitelor componente ale DSFI pentru fructe și legume (2016-2018)

	Diversitatea producției interne	Diversitatea importurilor	Diversitatea stocurilor alimentare	Valoarea totală a DSFI
Franța	0,21	0,44	0,05	0,70
Polonia	0,29	0,30	0,03	0,62
România	0,24	0,27	0,04	0,54

Sursa: Date extrase din FAO, 2021

În tabelul 2.4 este prezentată situația celor trei țări în ce privește flexibilitatea aprovizionării cu proteine. În acest caz, România se plasează în urma Poloniei și a Franței, dar păstrează un profil asemănător, cu o diversitate ridicată a producției interne.

Tabelul 2.4 Contribuția diferitelor componente ale DSFI pentru proteine (2016-2018)

	Diversitatea producției interne	Diversitatea importurilor	Diversitatea stocurilor alimentare	Valoarea totală a DSFI
--	---------------------------------	---------------------------	------------------------------------	------------------------

Franța	0,43	0,20	0,09	0,71
Polonia	0,45	0,19	0,10	0,75
România	0,40	0,15	0,10	0,65

Sursa: Date extrase din FAO, 2021

Situația aprovizionării cu grăsimi plasează România tot în urma celor două țări, dar cu cea mai mare diversitate a producției interne (însă cu o diversitate mai mică a importurilor).

Tabelul 2.5 Contribuția diferitelor componente ale DSFI pentru grăsimi (2016-2018)

	Diversitatea producției interne	Diversitatea importurilor	Diversitatea stocurilor alimentare	Valoarea totală a DSFI
Franța	0,38	0,37	0,08	0,83
Polonia	0,33	0,33	0,13	0,79
România	0,41	0,19	0,13	0,72

Sursa: Date extrase din FAO, 2021

2.2 Provocările Strategiei „De la fermă la consumator” în România

Conștientizarea la nivel global a provocărilor asociate schimbărilor climatice s-a materializat la nivelul Uniunii Europene prin adoptarea *Pactului verde european*. În domeniul agriculturii și alimentației, răspunsul Comisiei Europene la această provocare complexă a fost Strategia „De la fermă la consumator” (EC, 2020), care își propune o abordare cuprinzătoare a sistemelor alimentare durabile.

După cum este menționat chiar în textul strategiei, aceasta reprezintă un element central al *Pactului verde european*, dar și al *Agendei Comisiei Europene pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă* (ODD) ale ONU. Ambiția acestei strategii este înscrierea sistemului alimentar ale UE pe o traiectorie durabilă, durabilitatea fiind înțeleasă prin triada „echitabil, sănătos, ecologic” care trebuie să caracterizeze sistemul alimentar. Această nouă abordare este prezentată ca o oportunitate de îmbunătățire a stilurilor de viață, a sănătății și a mediului. În acest context, este apreciată ca urgentă nevoia de a reduce dependența agriculturii de pesticide și antibiotice, de a reduce fertilizarea excesivă, de a dezvolta agricultura ecologică, de a îmbunătăți bunăstarea animalelor și de a inversa declinul biodiversității.

Provocarea reprezentată de insecuritatea alimentară chiar și în statele membre UE (în care 33 de milioane de oameni nu își puteau permite o masă de calitate o dată la două zile, conform datelor Eurostat din 2018) impune schimbarea modelelor de consum alimentar (inclusiv reducerea risipei alimentare).

Pe de altă parte, UE își propune să implice și restul lumii în această tranziție spre sisteme alimentare durabile, utilizându-și poziția de cel mai mare importator și exportator de produse agroalimentare din lume, prin creșterea standardelor la nivel mondial (evitând astfel externalizarea practicilor nedurabile).

Obiectivul central al strategiei „De la fermă la consumator” îl reprezintă crearea unui lanț alimentar care să funcționeze pentru consumatori, producători, climă și mediu, obiectiv concretizat prin cele trei rezultate principale vizate: asigurarea că lanțul alimentar, pe toată lungimea lui, are un impact neutru sau pozitiv asupra mediului; garantarea accesului fiecărei persoane la produse alimentare suficiente, nutritive și durabile (o definiție ad-hoc a securității alimentare); și ambiția de a se ajunge, prin acțiunea complementară a piețelor și a politicilor, ca alimentele cele mai durabile să devină și cele mai accesibile.

Pentru asigurarea unei producții alimentare durabile este necesară transformarea metodelor de producție, această schimbare fiind ilustrată cu un exemplu de model de afaceri ecologic, care presupune sechestrarea carbonului de către fermieri, practică ce ar urma să ofere agricultorilor o

nouă sursă de venituri (urmând să fie elaborat un cadru de reglementare pentru certificarea eliminărilor de dioxid de carbon). În completarea acestei propuneri, rămâne în continuare importantă valorificarea potențialului economiei circulare bazate pe agricultura ecologică (producția de bio-îngrășăminte, furaje proteice, bioenergie), precum și producția de biogaz prin valorificarea reziduurilor producției animale, sau amplasarea de panouri solari pe clădirile fermelor (investiții pentru care se recomandă acordarea de prioritate în cadrul planurilor strategice PAC).

Cu privire la utilizarea unor inputuri de sinteză, strategia „De la fermă la consumator” propune anumite obiective specifice la nivel european (unele exprimate prin ținte cantitative), care să fie materializate prin includerea lor în planurile strategice PAC, propuse la nivel național (care vor lua în considerare diferitele puncte de plecare și diferențele în ceea ce privește potențialul de ameliorare din statele membre), referitoare la:

- Pesticidele chimice. Este documentat faptul că folosirea acestora poluează solul, apa și aerul și contribuie la declinul biodiversității, drept pentru care Comisia Europeană a și definit un indicator armonizat de risc (pentru cuantificarea progreselor în reducerea riscurilor legate de pesticide). Încurajată de reducerea cu 20% a riscului de utilizare a pesticidelor din anteriorii cinci ani, Comisia propune reducerea cu 50% a nivelului de utilizare a pesticidelor chimice (și tot cu 50% a celor mai periculoase) până în 2030. Ca alternativă la pesticide se propune utilizarea managementului integrat al dăunătorilor (prin adoptarea unor tehnici precum rotația culturilor, plivitul mecanic) și introducerea unor pesticide care conțin substanțe active biologice.
- Excesul de nutrienți. Utilizarea excesivă a îngrășămintelor chimice (în special cele azotoase) reprezintă o sursă de poluare a aerului, a solului și a apei, având și un impact negativ asupra climei. Comisia Europeană fixează ca obiectiv reducerea pierderilor de nutrienți cu cel puțin 50% (însă fără deteriorarea fertilității solului), ceea ce va conduce la o reducere a utilizării îngrășămintelor cu cel puțin 20% până în 2030. Pentru atingerea acestei ținte Comisia va identifica împreună cu statele membre reducerile de nutrienți necesare, cu ajutorul unui plan integrat de acțiune în materie de gestionare a nutrienților, iar fiecare stat va include măsuri în această direcție în planurile strategice PAC.
- Emisiile de gaze cu efect de seră. Conform estimărilor oficiale, în UE agricultura este responsabilă pentru 10,3% din emisiile de gaze cu efect de seră, altele decât CO₂, în timp ce 68% din suprafața agricolă totală este utilizată pentru producția animală (care are un impact negativ asupra mediului și climei). Pentru o creștere a animalelor mai durabilă se intenționează introducerea pe piață de aditivi inovatori pentru hrana animalelor, dar și promovarea proteinelor vegetale, precum și materii prime alternative (insecte, alge). Ținând cont de nevoia introducerii unor metode durabile de creștere a animalelor, Comisia Europeană își propune evaluarea cu strictețe a sprijinului cuplat (în sectorul zootehnic) inclus în planurile strategice PAC.
- Rezistența antimicrobiană. Administrarea excesivă și necorespunzătoare de substanțe antimicrobiene în domeniul sănătății animale (dar și umane) are consecințe nefaste asupra vieții oamenilor și duce la creșterea costurilor cu asistența medicală. De aceea Comisia Europeană propune reducerea cu 50% până în 2030 a vânzărilor de substanțe antimicrobiene pentru animalele crescute în exploatații.
- Bunăstarea animalelor. O bunăstare superioară a animalelor îmbunătățește sănătatea animalelor și calitatea produselor alimentare, fiind apreciată și de cetățeni. Comisia Europeană își propune revizuirea legislației (inclusiv în ce privește transportul și sacrificarea animalelor, dar și o etichetare în materie de bunăstarea animalelor).
- Sănătatea plantelor. Provocările aduse de schimbările climatice impun măsuri pentru protejarea plantelor de organisme dăunătoare și de bolile emergente. Comisia Europeană

mizează inclusiv pe biotehnologii (cu condiția să fie sigure pentru consumatori și pentru mediu), dar este analizat și potențialul noilor tehnologii genomice.

- Agricultura ecologică. Cum consumatorii europeni apreciază valoarea alimentelor ecologice, e de așteptat ca piața acestora să își continue creșterea. Comisia se angaja să prezinte un plan de acțiune privind agricultura ecologică (deja propus în anul 2022), prin care să ajute statele membre să stimuleze atât cererea, cât și oferta de produse ecologice. Astfel, se propune atingerea obiectivului ca până în 2030 cel puțin 25% din terenurile agricole ale UE să fie destinate agriculturii ecologice.

Conform strategiei „De la fermă la consumator”, asigurarea securității alimentare este un obiectiv al sistemului alimentar durabil, definit printr-o aprovizionare (inclusiv în situații de criză) suficientă și diversificată a populației cu alimente sigure, nutritive, accesibile și durabile. La momentul lansării strategiei, Comisia Europeană își propunea elaborarea unui *Plan de urgență pentru asigurarea aprovizionării cu alimente și a securității alimentare*, ulterior fiind adoptată o Comunicare a Comisiei pe această temă (Caseta 2.1).

Caseta 2.1 Plan de urgență pentru garantarea aprovizionării cu alimente și a securității alimentare în vremuri de criză (Comunicarea Comisiei Europene din 12.11. 2021)

Comunicarea evidențiază gradul ridicat de reziliență a sistemului alimentar al Uniunii Europene, identifică neajunsurile și riscurile cu care se confruntă lanțul de aprovizionare al UE și prezintă acțiuni în vederea pregătirii pentru situațiile de criză.

Obiectivul *Planului de urgență pentru garantarea aprovizionării cu alimente și a securității alimentare în vremuri de criză* este identificarea măsurilor care pot fi luate la nivelul UE pentru rezolvarea deficiențelor și pentru asigurarea unei reacții mai bune în cazul unor crize viitoare.

Planul propus prevede instituirea mecanismului european de pregătire și răspuns în caz de criză în materie de securitate alimentară, care se va întemeia pe activitatea unui nou grup de experți format din reprezentanți ai statelor membre și pe un set de norme procedurale.

Principalele tipuri de acțiuni prevăzute în cadrul acestui mecanism sunt atât de natură prospectivă, pentru evaluarea și monitorizarea riscurilor (evaluarea vulnerabilității lanțului de aprovizionare prin teste de reziliență, examinarea infrastructurilor critice ale lanțului de aprovizionare cu alimente, crearea unor tablouri de bord specifice pentru monitorizarea aprovizionării cu alimente și a securității alimentare), cât și de natura coordonării, cooperării și comunicării (schimburi de informații și de bune practici prin intermediul platformelor digitale, încurajarea statelor membre în a-și dezvolta sau menține propriile planuri de urgență la nivel național, elaborarea de recomandări privind posibile măsuri de adoptat în cazul unei crize).

Sursa: Preluare după Ioniță și Barbu (2022)

În ceea ce privește industria alimentară și comerțul cu produse alimentare, prin strategia „De la fermă la consumator”, Comisia Europeană va solicita întreprinderilor angajamente concrete referitoare la sănătate și durabilitate (prin reformularea produselor alimentare, prin reducerea amprenteii lor asupra mediului, prin adaptarea strategiilor de marketing, prin reținerea în derularea unor campanii privind prețurile care să submineze percepția consumatorilor asupra valorii alimentelor și prin reducerea utilizării ambalajelor). La rândul ei, Comisia va elabora un cod de conduită pentru practicile comerciale și de marketing responsabile. De asemenea vor fi promovate modelele de afaceri circulare și vor fi revizuite standardele de comercializare, consolidând și cadrul legislativ privind indicațiile geografice (care vor include, după caz, criterii specifice de durabilitate).

Referitor la consumul alimentar, în strategie se apreciază că actualele modele nu sunt durabile nici din punct de vedere al sănătății, nici al mediului (exemplificând cu consumurile medii

de carne roșie, zahăr, sare și grăsimi, care depășesc recomandările, și cu cele de cereale integrale, fructe, legume și leguminoase, care sunt sub nivelul recomandat). Ca obiectiv, se propune inversarea tendinței de creștere în greutate și a ratelor obezității până în 2030. Pentru a le da consumatorilor posibilitatea să facă alegeri informate, Comisia va propune un sistem armonizat de etichetare nutrițională și va analiza posibilitatea de a extinde la anumite produse mențiunile obligatorii privind originea sau proveniența. De asemenea, vor fi identificate modalități de stabilire a unor criterii minime obligatorii pentru achizițiile publice durabile de produse alimentare.

Reducerea pierderilor și a risipei alimentare este considerată esențială pentru realizarea durabilității sistemelor alimentare, recuperarea și redistribuirea surplusului de alimente având și o dimensiune socială importantă. Angajamentul Comisiei este de a reduce la jumătate, până în 2030, deșeurile alimentare pe cap de locuitor (în comerțul cu amănuntul și la consumator), drept pentru care va propune obiective obligatorii pentru reducerea risipei de alimente în întreaga UE. Pentru combaterea fraudei alimentare, strategia „De la fermă la consumator” urmărește o politică de toleranță zero și va propune măsuri disuasive mai stricte, controale la import și implicarea OLAF.

La facilitarea tranziției spre sisteme alimentare durabile, conform strategiei „De la fermă la consumator”, va contribui pe de o parte cercetarea, inovarea, tehnologiile și investițiile, iar pe de altă parte serviciile de consiliere și schimbul de date, cunoștințe și competențe. Implicarea cercetării se realizează prin programul *Orizont Europa* (în care sunt propuse tematici referitoare produsele alimentare, biotehnologii, resursele naturale, agricultura, pescuitul, precum și utilizarea tehnologiilor digitale). Pe de altă parte va fi consolidat parteneriatul european pentru inovare (numit „Productivitatea și durabilitatea agriculturii”) în cadrul planurilor strategice PAC. În privința conectării la un internet rapid în bandă largă, Comisia urmărește atingerea obiectivului ca utilizatorii din zonele rurale să aibă acces 100% până în 2025. Pentru a permite accesul tuturor actorilor din sistemul alimentar la servicii de consiliere obiective și personalizate (inclusiv cu privire la opțiunile de gestionare durabilă), Comisia va promova sisteme de cunoștințe și inovare în agricultură (*Agricultural Knowledge and Innovation Systems - AKIS*) eficace, care vor fi sprijinite prin planurile strategice PAC. În plus, Comisia își propune transformarea *Rețelei de informații contabile agricole* în *Rețeaua de informații privind durabilitatea agricolă*.

Pentru a sprijini tranziția globală către sisteme alimentare durabile, UE va urmări prin politicile sale externe dezvoltarea de alianțe ecologice privind astfel de sisteme, dar și politica comercială poate contribui la obținerea de angajamente din partea țărilor terțe (în domeniul bunăstării animalelor sau al utilizării pesticidelor). Astfel, produsele alimentare importate vor trebui să respecte reglementările și standardele UE relevante, Comisia propunându-și să ia în calcul aspectele de mediu în evaluarea solicitărilor de toleranțe la import¹² pentru pesticidele care nu mai sunt aprobate pentru utilizare în UE.

Felul în care fermierii europeni se raportează la strategia „De la fermă la consumator” poate fi înțeles din poziția adoptată de cea mai reprezentativă organizație a agricultorilor și a cooperativelor agricole din Uniunea Europeană, COPA-COGECA¹³. În poziția cu privire la strategia „De la fermă la consumator”, COPA-COGECA apreciază că abordarea Comisiei

¹² Această intenție a avut ca rezultat propunerea UE (trimisă în iulie 2022 statelor membre OMC) de revizuire a limitelor maxime de reziduuri pentru două insecticide din clasa neonicotinoidelor, propunere care reprezintă o premieră în comerțul internațional, prin stabilirea acestor limite pe baza impactului de mediu al respectivelor pesticide și nu pe baza bunelor practici agricole, prin care este asigurată protecția sănătății consumatorilor în prezent. Analistii consideră că este improbabilă acceptarea acestor argumente de către țările exportatoare (Alan Matthews, <http://capreform.eu/eu-throws-hand-grenade-into-global-agri-food-trade/>).

¹³ COPA (Comitetul Organizațiilor Agricole Profesionale) a fost înființată în 1958, iar COGECA (Comitetul General al Cooperativelor Agricole din Uniunea Europeană) în 1959, devenind partenerii de dialog ai Comisiei Europene care își exprimase dorința de a avea o strânsă cooperare cu reprezentanții organizațiilor agricole încă de la semnarea Tratatului de la Roma din 1957.

reprezintă deopotrivă o oportunitate și o provocare pentru agricultorii europeni. Astfel se pledează pentru reintroducerea explicită a durabilității economice a sectorului agro-alimentar, alături de durabilitatea de mediu și socială. Punctual, îngrijorările organizației sunt legate de reducerea producției agricole, ca urmare a reducerii folosirii pesticidelor, îngrășămintelor și antibioticelor, iar speranțele sunt legate de noile tehnologii, între care tehnicile de reproducere. În ce privește competitivitatea în raport cu producția agricolă din afara UE, soluția propusă este respectarea standardelor europene în cazul importurilor din țări terțe. Un rezumat al principalelor propuneri și observații ale COPA-COGECA este prezentat în Anexa 4.

Între cele 60 de organizații care alcătuiesc COPA în prezent se regăsesc și patru organizații din România (*Federația Națională a Producătorilor din Agricultură, Industria Alimentară și Servicii Conexe din România* - PRO AGRO, *Liga Asociațiilor Producătorilor Agricoli din România* - LAPAR, *Uniunea de Ramură Națională a Cooperativelor din Sectorul Vegetal* - UNCSV și *Asociația Producătorilor de Porumb din România* - APPR), care împreună formează la nivel național *Alianța pentru Agricultură și Cooperare*.

Asocierea acestor organizații la COPA-COGECA a avut un efect benefic asupra nivelului dezbaterilor agricole la nivelul organizațiilor de reprezentare a fermierilor din România. Așa cum sunt relatate de mass media europeană, atitudinile fermierilor legate de strategia „De la fermă la consumator” nu sunt foarte favorabile acestei tranziții ecologice, inclusiv în România. Însă, așa cum rezultă dintr-un interviu aprofundat cu doi oficiali¹⁴ ai APPR, pozițiile fermierilor români în privința acestei strategii sunt mai nuanțate decât le reflectă presa agricolă românească (Caseta 2.2).

În cadrul aceluși interviu s-a încercat schițarea unei combinații de măsuri care ar putea aduce la un numitor comun viziunile decidenților europeni și ale fermierilor români (dar formula ar putea fi valabilă și pentru fermierii cu același profil productiv din alte state) o estimare a importanței pe care ar trebui să o aibă diferitele categorii de instrumente de politici agricole, respectiv stimulentele (în principal sprijin financiar din fonduri europene și naționale), constrângerile (reglementări europene și naționale a căror nerespectare este penalizată) și convingerea (prin recomandările experților și politicile adoptate de decidenți, inclusiv promovarea acestora). Importanța estimată ca pondere generică în mixul unor intervenții care să transforme fermierii în actori activi ai tranziției ecologice ar fi: stimulente (60%), constrângeri (30%) și convingere (10%).

Caseta 2.2 Nevoia de apropiere a viziunilor experților, decidenților și fermierilor

Pentru a identifica o soluție de apropiere între viziunile decidenților cu privire la necesitatea unei tranziții ecologice și atitudinea reticentă a fermierilor, au fost enumerate provocările concrete cu care se confruntă aceștia din urmă în cadrul a trei mari teme: schimbarea practicilor agricole (care derivă direct din obiectivele strategiei); estimările impactului acesteia (pe baza rezultatelor diferitelor studii publicate până în prezent); conjunctura (criza energetică și conflictul din Ucraina).

Referitor la schimbarea practicilor agricole:

- în cazul pesticidelor, cei mai mulți fermieri consideră că nivelul propus este arbitrar (iar România este defavorizată din cauza nivelului redus de aplicare din prezent, comparativ cu alte state membre), percepție care amplifică nemulțumirile legate de interzicerea unor pesticide din clasa neonicotinoidelor, pentru care nu există alternative viabile;
- în cazul îngrășămintelor situația este percepută ca mai puțin problematică, fermierii fiind dispuși să treacă la o gestionare mai precisă a nutrienților din sol pe baza balanței azotului și la o aplicare diferențiată cu ajutorul tehnicilor agriculturii de precizie (stimulați și de prețul ridicat al îngrășămintelor chimice);

¹⁴ Alina Crețu (director executiv) și Cristina Cionga (director afaceri europene)

- în cazul trecerii la agricultura ecologică, atitudinea față de această oportunitate diferă în funcție de condițiile climatice ale zonei, de structura culturilor, dar și de nivelul de informare, puținii fermieri care au experimentat culturi ecologice considerând că merită făcută această trecere spre o agricultură durabilă, în care o producție mai mică (și cu costuri mai mici) va fi recompensată de prețuri mai mari (care îi asigură rentabilitatea);
- în legătură cu alocarea a 10% din teren pentru elemente neproductive (în scopul protejării biodiversității), raportarea este diferită pentru marii fermieri (care o percep ca pe o povară), față de micii fermieri (care găsesc mai ușor soluții la această cerință);
- în legătură cu eco-schema propusă prin PNS pentru fermele mari, cerințele acestea (peste cele ale condiționalității consolidate) par rezonabile (mai ales că implementarea începe cu unele derogări propuse de Comisia Europeană pentru anul 2023);
- în legătură cu irigațiile, fermierii par să înțeleagă că acestea nu pot fi extinse pe termen scurt, iar pe termen lung nu pot fi subvenționate masiv (în condițiile creșterii prețurilor la energie), dar își pun speranțe în dezvoltarea tehnicilor de editare genomică (prin care s-ar putea obține soiuri mai adaptate la secetă, ca și la unii dăunători);
- în legătură cu implementarea concretă a diverselor restricții prin regulamente care se adresează uniform întregului spațiu european, fermierii probează cu exemple concrete inadecvarea unor propuneri prea rigide (cazul culturilor verzi, de acoperire a solului).

Referitor la rezultatele studiilor de estimare a impactului Țintelor Pactului verde european, temerea fermierilor este că efectul conjugat al diferitelor restricții este mai mare decât cel calculat pentru diverse scenarii care analizează separat, din motive metodologice, respectivele condiționări.

Sursa: Rezumatul interviului cu oficiali ai APPR

Estimarea impactului Pactului verde european asupra sectorului agricol

Unul din primele studii pe această temă a fost realizat de *Serviciul de cercetare al Departamentului Agriculturii al Statelor Unite - USDA* (Beckman et al., 2020). Pentru estimarea impactului economic au fost realizate o serie de simulări pentru 20 regiuni (geografice și agroecologice) și au fost dezvoltate trei scenarii de adoptare progresivă a obiectivelor *Pactului verde european*. În toate aceste scenarii a rezultat că reducerile propuse ale inputurilor afectează fermierii din UE prin reducerea producției agricole cu 7% până la 12% și conduce la reducerea competitivității acestora atât pe piețele interne cât și pe cele externe.

Impactul asupra producției și prețurilor agricole, comerțului și unor indicatori economici este diferit în funcție de fiecare scenariu. Astfel, în cazul scenariului „numai UE”, care presupune adoptarea constrângerilor legate de pesticide, îngrășăminte, antibiotice, terenuri agricole și agricultură ecologică numai în statele membre ale UE, efectele sunt relativ diferite în Uniunea Europeană, comparativ cu cele de la nivel global.

Tabelul 2.6 Estimarea impactului asupra principalilor indicatori în cazul scenariului „numai UE”

	Uniunea Europeană	Toate regiunile lumii
Producția agricolă (procentul schimbării)	-12 %	-1 %
Prețurile agricole (procentul schimbării)	+17 %	+9 %
Importurile agricole (procentul schimbării)	+2 %	-2 %
Exporturile agricole (procentul schimbării)	-20 %	-1 %
Venitul brut agricol (procentul schimbării)	-16 %	+2 %

Sursa: Sinteză după Beckman et al., 2020

Cele mai mari scăderi ale producției în UE, pe produs, sunt la semințe oleaginoase (61%), determinată de concurența mondială și creșterea prețurilor în UE, la grâu (49%), determinată de utilizarea redusă a îngrășămintelor și a terenului și la alte culturi (44%), unde scăderile rezultă din utilizarea redusă a terenului. Prețurile agricole cresc în toate cele 20 de regiuni ale globului din cauza creșterii prețurilor UE (care afectează importurile) și a creșterii concurenței pentru bunurile produse pe plan intern. Scăderea producției agricole din UE are un impact asupra comerțului internațional agricol cu o scădere de 2% a importurilor pentru toate regiunile. Pentru UE, acest scenariu ar duce la o creștere a importurilor de produse agricole (cu 2%) și la o scădere a exporturilor (cu 20%). La rândul lui, venitul brut agricol din UE scade cu 16%, deoarece scăderea productivității îi împiedică pe fermieri să beneficieze de prețuri mai mari, însă acest indicator crește în toate celelalte regiuni, ca urmare a creșterii cu 26% în regiunea EFTA, rezultată din creșterea exporturilor agricole către UE. Astfel, fermierii din întreaga lume beneficiază de prețuri mai mari și de o scădere a producției UE.

Scenariul „de mijloc” extinde restricțiile asupra folosirii inputurilor agricole la partenerii UE care depind de exporturile agricole și alimentare către UE. Țările care depind de comerțul cu produse agricole cu UE sau care au avut legături comerciale în trecut vor adopta aceste strategii cu scopul de a păstra legăturile comerciale cu Uniunea Europeană, acestea fiind țările membre EFTA, dar și Ucraina și Turcia, cât și cele din regiunea Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Acest scenariu include ipoteza restricționării cu 50% a importurilor din regiunile care nu adoptă standardele UE.

Tabelul 2.7 Estimarea impactului asupra principalilor indicatori în cazul scenariului „de mijloc”

	Uniunea Europeană	Toate regiunile lumii
Producția agricolă (procentul schimbării)	-11 %	-4 %
Prețurile agricole (procentul schimbării)	+60 %	+21 %
Importurile agricole (procentul schimbării)	-10 %	-9 %
Exporturile agricole (procentul schimbării)	-10 %	-8 %
Venitul brut agricol (procentul schimbării)	+8 %	+4 %

Sursa: Sinteză după Beckman et al., 2020

În scenariul „de mijloc”, producția agricolă mondială scade cu 4%, deoarece regiunile care adoptă strategiile - împreună cu UE - înregistrează și ele o scădere a producției agricole. Producția agricolă din Ucraina se reduce cu 33%, iar cele din regiunea Orientului Mijlociu și Africii de Nord și regiunea EFTA scad ambele cu 15%. Rezultatele legate de prețurile agricole arată diferențe între cei care aderă la inițiativa UE de reducere a inputurilor agricole și cei care nu aderă. Toate regiunile care adoptă strategiile UE înregistrează o creștere a prețului produselor agricole cu peste 50%, atât din cauza reducerii utilizării inputurilor, cât și ca urmare a restricțiilor comerciale. Mărfurile care sunt produse primare (producția vegetală) suferă creșteri importante, aceste creșteri ducând la prețuri mai mari și la carne, având în vedere prețurile mai mari ale furajelor (și scăderea utilizării antibioticelor). În schimb regiunile care păstrează practicile tradiționale de producție, fiind afectate doar de constrângerile din comerțul lor cu UE, înregistrează schimbări reduse ale prețurilor. Comerțul agricol mondial scade cu 9% (cea mai mare scădere din toate cele trei scenarii). Importurile scad în toate regiunile, cu excepția Ucrainei, care este un importator major de produse agricole din UE, în special fructe și legume și toate produsele din carne. Importurile din toate celelalte regiuni scad din cauza restricțiilor asupra exporturilor către regiunile care adoptă strategiile. În cazul exporturilor, reducerea comerțului către regiunile care adoptă strategiile este mai mare decât comerțul care are loc între regiunile care nu le adoptă. În ce privește venitul agricol brut rezultatele indică faptul că mai multe regiuni înregistrează scăderi generale ale acestuia, deoarece creșterile de preț sunt relativ reduse în aceste regiuni. În schimb, veniturile agricole brute cresc în regiunile care adoptă strategiile, din cauza creșterii importante a prețurilor agricole.

Scenariul „global” ia în considerare impactul rezultat din adoptarea globală a țințelor strategiilor UE, presupunând că toate cele 18 regiuni ale lumii adoptă reducerea inputurilor agricole la fel ca UE.

Tabelul 2.8 Estimarea impactului asupra principalilor indicatori în cazul scenariului „global”

	Uniunea Europeană	Toate regiunile lumii
Producția agricolă (procentul schimbării)	-7 %	-11 %
Prețurile agricole (procentul schimbării)	+53 %	+89 %
Importurile agricole (procentul schimbării)	-5 %	-4 %
Exporturile agricole (procentul schimbării)	+2 %	-4 %
Venitul brut agricol (procentul schimbării)	+15 %	+17 %

Sursa: Sinteză după Beckman et al., 2020

Scenariul „global” duce la cea mai mare reducere a producției agricole la nivel mondial (11 %), volumul total al producției agricole scăzând în fiecare regiune. Regiunile în care volumele totale de producție ar scădea cu cele mai mari procente sunt Ucraina (producția de semințe oleaginoase), Argentina (semințe oleaginoase și carne de vită) și Brazilia (semințe oleaginoase). Schimbările mai mari de producție din acest scenariu duc la modificări mai mari ale prețurilor în toate regiunile, cu creșteri de două cifre per total pentru toate regiunile și creșteri de trei cifre pentru multe regiuni. Prețul majorității culturilor crește cu trei cifre în fiecare regiune, iar regiunile care adoptau strategiile în scenariul „de mijloc” ar înregistra în continuare o creștere mai mare decât regiunile care nu adoptau acest scenariu. În același timp are loc o egalizare a prețurilor agricole la nivel mondial, deoarece comerțul nu este împiedicat în scenariul „global”, chiar dacă prețurile sunt cele mai ridicate în acest scenariu. La nivel mondial, comerțul cu produse agricole scade cu 4% dacă strategiile sunt adoptate de toate regiunile, modificările producției și prețurilor provocând modificări ale mixului de importuri agricole. Venitul brut agricol crește în aproape toate regiunile, cu creșteri mari în EFTA, unde producătorii pot profita de prețurile mai mari care rezultă din scăderea producției la nivel mondial, însă în UE creșterea este moderată, de 15%.

Impactul asupra cheltuielilor cu alimentele sunt exprimate prin modificările anuale ale cheltuielilor alimentare ale consumatorilor din fiecare regiune, calculate ca modificare a achizițiilor de produse agricole (atât interne, cât și importate) ca urmare a adoptării strategiilor, conform diferitelor scenarii (tabelul 2.9). În scenariul „numai UE” cheltuielile alimentare medii anuale cresc cu 51 USD pe cap de locuitor la nivel mondial, dar cresc cel mai mult în UE, deoarece aceasta este singura regiune care adoptă strategiile. În scenariul „de mijloc” cheltuielile anuale cu alimentele pe cap de locuitor cresc cu 159 USD la nivel mondial, ca urmare a creșterilor mari în regiunile care adoptă strategiile (creșteri mai mari de 500 USD). Scenariul „global” duce la o creștere a cheltuielilor anuale cu alimente de 450 USD pe cap de locuitor, ca urmare a creșterilor importante care se estimează pentru toate regiunile din model (cea mai mare creștere, de 919 USD, fiind în Asia dezvoltată).

Tabelul 2.9 Estimarea impactului asupra cheltuielilor cu alimentele pentru cele trei scenarii (schimbarea anuală, pe locuitor, în USD)

	Uniunea Europeană	Toate regiunile lumii
Scenariul „numai UE”	+153	+51
Scenariul „de mijloc”	+651	+159
Scenariul „global”	+602	+450

Sursa: Sinteză după Beckman et al., 2020

Având în vedere impactul creșterilor semnificative ale prețurilor la mărfurile agricole e de așteptat un impact asupra securității alimentare din anumite regiuni. Acesta este estimat folosind modelul IFSA (*International Food Security Assessment*) al USDA pentru a proiecta cererea de alimente pentru 76 de țări cu venituri mici și medii. Modelul IFSA analizează decalajul dintre

cererea estimată de alimente (care este o funcție a venitului pe cap de locuitor și a prețurilor alimentelor) și o țintă nutrițională de 2100 de calorii pe cap de locuitor pe zi, insecuritatea alimentară apărând atunci când nu se atinge acest obiectiv nutrițional. Creșterea numărului de persoane aflate în insecuritate alimentară este estimată la 22 milioane în scenariul „numai UE”, la 103 milioane în scenariul „de mijloc” și de 185 de milioane în scenariul „global”, cele mai afectate regiuni fiind Africa și Orientul Mijlociu și Africa de Nord.

O altă analiză a impactului țăntelor *Pactului verde european* asupra sectorului vegetal din UE, realizată de institutul de cercetare *Wageningen Economic Research* - **WER** (Bremmer et al., 2021), a ajuns la următoarele concluzii: punerea în practică a acestor obiective va produce o reducere a volumului producției pentru produsele vegetale cu procente situate între 10% și 20%. Ca atare, comerțul internațional se va modifica semnificativ în sensul că exporturile UE se vor micșora, iar importurile vor crește.

Realizarea obiectivului de a crește suprafața destinată producției ecologice la 25% va conduce la o scădere a producției de mai puțin de 10%, concomitent cu o creștere a prețurilor de 13%. Creșterea suprafeței destinate produselor ecologice ar trebui să conducă la reducerea folosirii pesticidelor și a riscului reprezentat de acestea și la reducerea pierderilor de nutrienți. Acest lucru este valabil pentru plantele anuale, dar pentru anumite plante perene există rezultate care sugerează o situație inversă. În aceste cazuri nu există motive de trecere la producția ecologică, din punct de vedere al sustenabilității.

Realizarea obiectivelor de reducere a riscului folosirii pesticidelor cu 50% și reducerea pierderilor de nutrienți tot cu 50% are un impact semnificativ asupra nivelului randamentelor la hectar. Reducerile de producție estimate în cadrul studiilor de caz variază în funcție de scenariile folosite, de la 7 la 50% în cazul scenariului cel mai complex (cu diferențe între culturi și regiuni).

Declinul randamentelor la hectar va afecta nivelul producției, al ofertei agricole pe piața internă a UE și va conduce la creșterea prețurilor. Impactul asupra comerțului va fi semnificativ și în procente mai mari decât șocurile asupra producției. Astfel, importurile UE de porumb și rapiță vor crește substanțial, în timp ce exporturile de grâu, mășline, vin vor scădea. Este probabil ca venitul fermierilor să aibă de suferit, deoarece sunt condiții ca încasările să descrească într-un ritm mai rapid decât probabila scădere a costurilor.

Estimarea efectelor adoptării *Pactului verde european* asupra sectorului animal, a fost realizată de asemenea de *Wageningen Economic Research* într-un document de politici (Jongeneel et al., 2021), bazat pe sinteza literaturii de specialitate și consultarea experților, dar integrând și rezultatele studiului WER pentru sectorul vegetal (Bremmer et al., 2021), cât și impactul asupra piețelor estimat de studiul JRC (Barreiro-Hurle et al., 2021), și completat cu estimarea veniturilor fermierilor pe baza datelor din Rețeaua de informații contabile agricole.

Rezultatele analizei arată că atingerea obiectivelor *Pactului verde european* duce la reducerea producției animale cu niveluri între 10% și 15%, în principal din cauza obiectivului de înjumătățire a pierderilor de nutrienți (o parte din aceasta realizându-se prin reducerea producției de gunoi de grajd). Pe de altă parte, este de așteptat o creștere a costurilor, în special cele legate de furajare, dar cuantificarea lor este dificilă. Pe termen scurt impactul asupra venitul net agricol este divers, fiind influențat de diferiți factori (prețurile, specificul regional al constrângerilor de mediu, nivelul compensațiilor).

Recomandarea studiului WER este de a se gândi politici adaptate regional, mai ales în regiunile cu presiuni de mediu induse de producția animală (unde există un surplus de nitrați pe hectar), care se vor confrunta cu un dezavantaj comparativ și vor suferi un declin al volumului producției. De altfel, reducerea pierderilor de nutrienți este considerat obiectivul cel mai restrictiv pentru producția animală. Reducerea utilizării pesticidelor afectează negativ volumul producției de furaje, putând induce o creștere a prețurilor furajelor, cu un efect negativ asupra marjelor

producției animale. Reducerea folosirii substanțelor antimicrobiene va necesita măsuri de management agricol, dar anumite studii empirice sugerează că atingerea obiectivului este fezabilă. Din perspectiva bunăstării animalelor, veniturile fermierilor pot fi afectate de două situații restrictive: încetarea creșterii păsărilor în baterii și reglementarea transportului animalelor, în cazul vițelilor. Creșterea suprafeței producției ecologice la 25% este de așteptat să aibă un impact negativ asupra disponibilității furajelor în întreaga UE. Concluzia este că fără plăți stimulative impactul asupra venitului net agricol este negativ (din cauza costurilor asociate cu măsurile ce trebuie luate de fermieri), iar un regim de adoptare voluntară a politicilor va reduce gradul de adoptare a măsurilor propuse de *Pactul verde european*.

Implementarea strategiei „De la fermă la consumator” prin intermediul PAC

Cum strategia „De la fermă la consumator” a fost adoptată în cursul negocierilor pentru regulamentul referitor la planurile strategice care urmează a fi elaborate de statele membre în cadrul politicii agricole comune (UE, 2021), acestea au integrat doar parțial obiectivele strategiei, dar Comisia în procesul de aprobare a planurilor naționale a urmărit respectarea angajamentelor prevăzute de strategia „De la fermă la consumator” și în general de *Pactul verde european*.

Prima formă a *Planului Național Strategic PAC al României* pentru perioada 2023-2027 (PNS 2023-2027) a fost trimis Comisiei Europene în februarie 2022, iar după o rundă de observații ale Comisiei (cele legate de țintele Pactului verde, în Caseta 2.3) și un răspuns al responsabililor naționali (Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale), este de așteptat ca PNS 2023-2027 să fie aprobat până la sfârșitul anului 2022, pentru a putea fi implementat începând cu anul 2023. Acest proces a fost sau este urmat de toate statele membre, unele dintre ele încheind deja procesul de aprobare a planurilor strategice PAC, Franța și Polonia aflându-se în această situație.

Caseta 2.3 Observațiile Comisiei Europene cu privire la țintele Pactului verde european cuprinse în Planul Național Strategic PAC al României

Între observațiile Comisiei Europene la Planul Național Strategic 2023-2027 se regăsesc și referirile la informațiile privind contribuția PNS la îndeplinirea obiectivelor Pactului verde european și coerența cu aceste obiective. Comisia consideră că România nu a inclus informații cu privire la valorile sale naționale pentru obiectivele Pactului verde cuprinse în Strategia „De la fermă la consumator” și în Strategia privind biodiversitatea. De asemenea, sesizează lipsa unor explicații calitative cu privire la coerența planului său cu aceste obiective și la contribuția planului la îndeplinirea acestora. De aceea, solicită României să consolideze planul prin specificarea unor valori naționale ambițioase și cuantificate pentru fiecare dintre ele.

În plus, evaluarea Comisiei este că eco-schemele, angajamentele în materie de gestionare și elementele de condiționalitate din plan au un potențial limitat de a contribui la îndeplinirea obiectivelor Pactului verde. În legătură cu rezistența la substanțele antimicrobiene, se recunoaște că intervențiile propuse în plan pot contribui la menținerea și reducerea în continuare a nivelului relativ scăzut al consumului de substanțe antimicrobiene din țară. În legătură cu pesticidele, pierderile de nutrienți și elementele de peisaj se cere o clarificare a modului în care vor fi abordate, deoarece intervențiile propuse nu par suficiente pentru a contribui în mod adecvat la ambiția comună. În legătură cu agricultura ecologică, observația este că sprijinul cuprins în plan este prevăzut pentru doar 3,53 % din suprafețele agricole utilizate, invitând România să își sporească nivelul de ambiție și sprijinul pentru agricultura ecologică, care poate asigura o pondere mai mare a valorii adăugate pentru fermierii din lanțul de aprovizionare.

Sursa: Preluare din https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/observation-letters_en

În legătură cu propunerea unor ținte naționale explicite pentru perioada 2023-2027, trebuie subliniată dificultatea stabilirii acestora, pentru că țintele prea ambițioase pot fi mai descurajante decât țintele modeste, mai ales atunci când nu există o posibilitate de control a acestora, ci numai de influențare prin mijloace indirecte. Acesta este și cazul reducerii consumului de îngrășăminte sau al creșterii suprafețelor destinate agriculturii ecologice: un comentariu asupra acestui subiect (Istudor et al., 2022) arată că și atunci când evaluările prospective nu se află sub presiunea unor comandamente politice pot apărea diferențe mai mici sau mai mari față de evoluțiile efective.

Cele două obiective făceau parte din cei 16 indicatori analizați în capitolul referitor la agricultură din *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani* (Hera, 2017), pentru care s-au proiectat trei scenarii (optimist, pesimist și realist) cu țintele aferente, pe baza unor largi consultări cu specialiștii din agricultură și cu reprezentanții fermierilor, pentru trei orizonturi de timp (2020, 2028 și 2038). O revizitare a acelor ținte arată că diferențele pot fi mari (de exemplu, creșterea peste așteptări a consumului alimentar, influențată de politica de creștere a veniturilor din perioada 2017-2020), deși puterea de orientare a strategiilor este reală, mai ales atunci când sunt implementate prin politici subsecvente, cum este și cazul politicii agricole comune.

Suprapunerea crizelor și tranziția ecologică

Evoluțiile globale, regionale și naționale din ultimii doi ani au pus la încercare determinarea decidenților politici de a susține obiective durabile pe termen lung. Suprapunerea crizei sanitare (pandemia de Covid-19) cu criza climatică (generatoare de fenomene meteorologice extreme, de genul secetei prelungite, valurilor de căldură repetate și inundații) și cu criza geostrategică regională (conflictul ruso-ucrainean, care a exacerbat criza energetică din UE) creează un context în care oameni politici responsabili¹⁵ se declară îngrijorați de aplicarea rapidă a Strategiei „De la fermă la consumator”.

Impactul agresiunii Rusiei împotriva Ucrainei asupra piețelor agricole și, mai larg, asupra securității alimentare la nivel global, a condus la perturbarea exporturilor de cereale și oleaginoase din Ucraina (reluare parțială după negocieri pentru crearea unor culoare sigure de transport pe Marea Neagră). OECD (2022) apreciază că o reducere a capacității de export din Ucraina și Rusia și creșterea prețurilor la energie și la îngrășăminte duce la creșterea prețurilor internaționale la alimente, amenințând astfel securitatea alimentară globală. Constatările OECD sugerează că pierderea totală a capacității Ucrainei de a exporta, împreună cu o reducere de 50% a exportului rusesc de grâu, ar putea duce la o creștere cu 34% a prețurilor internaționale la grâu în anul de comercializare 2022/23.

Pentru depășirea parțială a crizei, OECD recomandă - pe termen scurt - concentrarea eforturilor pe furnizarea de sprijin logistic Ucrainei pentru a permite exporturile agricole, iar pe termen mediu măsuri pentru creșterea ofertei sau reducerea cererii de produse agricole. În plus, comerțul internațional cu alimente și îngrășăminte ar trebui să rămână deschis, pentru a permite ajustările comerciale necesare și pentru a preveni ca războiul să amplifice insecuritatea alimentară globală.

Dependența prețului alimentelor de prețul energiei este analizată într-o publicație BNR din seria *România - Zona Euro Monitor* (Dăianu, 2022b), în care sunt descrise sintetic modalitățile în care prețul țițeiului afectează prețul alimentelor, atât pe partea de ofertă (prin creșterea costurilor de producție), cât și pe partea de cerere (prin concurența dintre alimente și biocombustibili).

În ce privește criza climatică și obiectivul de atingere a unei dezvoltări reziliente climatic, un raport al *Grupului interguvernamental de experți în evoluția climei* (IPPC, 2022), apreciază ca

¹⁵ Președintele Macron a avertizat că în contextul conflictului ruso-ucrainean, implementarea strategiei ar putea genera o scădere cu 13 % a producției alimentare a UE (Dăianu, 2022a).

fără echivoc faptul că schimbările climatice au perturbat deja sistemele umane și naturale, drept pentru care alegerile și acțiunile societale implementate în următorul deceniu vor determina măsura în care evoluțiile pe termen mediu și lung vor asigura o dezvoltare rezilientă climatic mai mare sau mai scăzută.

Experții IPPC apreciază că perspectivele de dezvoltare reziliente sunt din ce în ce mai limitate dacă emisiile actuale de gaze cu efect de seră nu scad rapid, în special dacă încălzirea globală de 1,5° C este depășită pe termen scurt. Aceste perspective sunt limitate de evoluția trecută, de emisiile și schimbările climatice și sunt favorizate de o guvernare incluzivă, de resurse umane și tehnologice adecvate, de informații și finanțare. Concret, reducerea drastică a utilizării combustibililor fosili, creșterea suprafețelor împădurite și scăderea consumului de carne sunt printre acțiunile necesare pentru a limita încălzirea globală.

2.3 Politici pentru sistemele alimentare durabile

Complexitatea sistemelor alimentare face ca politicile aplicate acestora (OECD, 2021) să țină cont de potențialele sinergii și compromisuri între trei direcții diferite: securitatea alimentară, nivelul de trai și durabilitatea mediului. Realizarea unor politici coerente care să urmărească mai multe obiective este o provocare pentru decidenți, mai ales când și posibilele instrumente de politici sunt multiple. În raportul OECD sunt identificate unele bune practici care pot evita fricțiunile dintre fapte, interese și valori. O sinteză a acestora este prezentată în tabelul 2.3.

Tabelul 2.10 Trei surse de fricțiuni și posibile abordări ale politicilor pentru sistemele alimentare

	Tipuri de fricțiuni	Posibile abordări de politici
Fapte	Lipsa datelor despre dimensiunea, cauzele și caracteristicile unei probleme de politici, despre sinergii și compromisuri cu alte probleme, despre eficacitatea diferitelor opțiuni de politici Diferențe între percepția publică și dovezile științifice	Construirea unei înțelegeri larg împărtășite asupra faptelor prin <i>Evaluarea de impact a reglementărilor</i> Utilizarea evaluării de impact ca input în consultarea părților interesate
Interese	Cele mai multe politici creează câștigători și pierzători Grupurile de interese pot furniza informații valabile pentru decidenți Există riscul ca anumite interese să captureze procesele de politici	Procesele instituționale și de politici trebuie să promoveze transparența, responsabilizarea și un teren de joc echitabil pentru a minimiza riscul capturării politicilor Poate fi necesară mobilizarea unei coaliții compensatorii
Valori	Multe probleme ale sistemelor alimentare sunt marcate de diferențe de valori (de ex., OMG, bunăstarea animalelor); spre deosebire de interese, este greu de „cumpărat” o opoziție bazată pe valori cu compensații	Rezolvări creative: politicile pot fi ajustate uneori pentru a fi acceptabile unor persoane cu valori diferite (concentrarea pe acțiuni și nu pe valori) Luarea deciziilor dificile prin procese deliberative, astfel ca alegerile să aibă legitimitate (consens societal sau măcar largă susținere)

Toate cele de mai sus	O controversă de politici combină toate tipurile de fricțiuni și sunt dificil de rezolvat datorită viziunilor incompatibile	Greu de rezolvat, deși anumite abordări pot ajuta (comunicarea de către experți cu diferite valori, pentru evitarea polarizării) Încorporarea bunelor practici în procesele instituționale pentru a crea încredere
-----------------------	---	---

Sursa: Prelucrare după OECD (2021) - Making Better Policies for Food Systems

Având în vedere că politica reflectată în Strategia „De la fermă la consumator” ar trebui să îmbunătățească coerența între domeniile de politică în materie de alimente, să crească nivelul de sensibilizare cu privire la valoarea produselor alimentare și să promoveze sistemele alimentare durabile, *Comitetul Economic și Social European* - **CESE** a pregătit, la solicitarea Președinției franceze a Consiliului UE, un aviz exploratoriu (CESE, 2022), în care a identificat mai multe pârgii la nivelul UE, a căror utilizare poate proteja competitivitatea producătorilor europeni, cu scopul de a asigura atât securitatea alimentară, cât și durabilitatea sistemului alimentar.

Sintetic, aceste pârgii se referă la: stimularea unei autonomii strategice în domeniul alimentar; dezvoltarea de tehnologii și semințe inovatoare; asigurarea acoperirii cu bandă largă pentru agricultura de precizie; facilitarea accesului producătorilor agricoli la formare în domeniul acestor noi tehnologii; asigurarea reciprocității standardelor prin includerea standardelor de sustenabilitate în acordurile comerciale ale UE; promovarea valorii produselor alimentare; garantarea unor prețuri și a unei distribuții echitabile a veniturilor de-a lungul lanțului; alinierea practicilor din sectorul alimentar la obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD); garantarea implicării și participării structurate a societății civile și a tuturor părților interesate.

De asemenea, au fost identificate și unele pârgii care să contribuie la reducerea dependenței de factorii de producție (inputuri, inclusiv cele de sinteză) și la îmbunătățirea autonomiei UE în materie de proteine: sprijinirea practicilor cu consum redus de factori de producție poluanți (combustibili fosili și pesticide); îmbunătățirea autonomiei UE în materie de proteine (dezvoltarea legumelor și leguminoaselor cu un conținut proteic ridicat); organizarea și sprijinirea sectorului proteinelor; îmbunătățirea producției de oleaginoase și de turte de oleaginoase; consolidarea acțiunii UE pentru a proteja și a reface pădurile planetei; dezvoltarea unor lanțuri de aprovizionare scurte (echitabile și transparente); ajutorul alimentar să rămână o politică obligatorie în statele membre; asigurarea faptului că alimentele pot fi produse în toate regiunile UE.

Apropierea pozițiilor părților interesate de politicile agricole și alimentare

Strategia „De la fermă la consumator”, prin implicarea actorilor de pe întreg lanțul alimentar, de la fermier până la consumator, reprezintă o oportunitate pentru decidenții din România de a aduce laolaltă toate părțile interesate în definirea unor obiective de politici care vor avea impact asupra sistemului alimentar și a durabilității acestuia. Planul Național Strategic 2023-2027, care reprezintă cel mai complex exercițiu de planificare de care a avut parte sectorul agro-alimentar românesc după Revoluție, nu poate acoperi toate sectoarele vizate de strategie, fiind centrat inevitabil pe agricultură și dezvoltarea rurală. Consultările ample care au avut loc cu ocazia pregătirii PNS 2023-2027, de asemenea, nu au putut include toate părțile interesate de această problemă. De aceea, este necesară utilizarea unor instrumente formalizate în elaborarea politicilor, de tipul evaluării impactului reglementărilor, în care experiența MADR este relativ limitată, deși nu inexistentă¹⁶.

¹⁶ De exemplu, unul din primele exerciții pilot ale acestui instrument a fost o evaluare privind integritatea alimentară în România (World Bank, 2015).

De asemenea, resursele sectorului de prelucrare alimentară ar putea fi mai bine mobilizate pentru o acțiune sinergică, prin intermediul unei strategii care poate impune industria alimentară din România drept cel mai important actor pe piața internă (ca o primă bornă pe calea consolidării poziției în lanțul agricol), după modelul strategiei *Food Wise 2025*, elaborate de Guvernul Irlandei (2015). Această strategie, adoptată în 2015, a propus o viziune pentru creșterea economiei agricole irlandeze în următorii 10 ani, identificând o serie de domenii care necesitau acțiuni strategice în vederea maximizării oportunităților de creștere până în 2025. Strategia este structurată pe opt sectoare importante pentru Irlanda: sectorul lactatelor, sectorul de carne, sectorul alimentelor preparate de consum, sectorul fructelor de mare, sectorul whisky și bere artizanală, horticultura, silvicultura, sectorul de cultivare a solului. *Food Wise 2025* a identificat obiective ambițioase și provocatoare pentru sectorul agro-alimentar, de genul creșterilor cu 85% a exporturilor, cu 70% a valorii adăugate și cu 65% a producției primare. Poate nu este fără legătură cu această strategie faptul că Irlanda ocupa în 2021 prima poziție în clasamentul GFSI la nivel global (în 2022 se găsește pe a doua). Probabil că de o astfel de strategie, centrată pe industria alimentară ca factor de antrenare a sectorului agricol (și adaptată la situația concretă din acest moment) are nevoie și România.

Pentru a rămâne la exemplul Irlandei, recent a fost elaborată o nouă strategie (Guvernul Irlandei, 2021), care este centrată pe sistemele alimentare durabile, ale cărei principale elemente sunt prezentate în caseta 2.4.

Caseta 2.4 Irlanda: viziunea pentru un lider global al sistemelor alimentare durabile

Food Vision 2030 este o nouă strategie pe zece ani pentru sectorul agroalimentar irlandez (adoptată pentru a include agricultura primară, prelucrarea și fabricarea alimentelor și a băuturilor, pescuitul, acvacultura și prelucrarea peștelui, silvicultura și prelucrarea forestieră și sectorul ecvin).

Viziunea acestei strategii este ca Irlanda să devină lider mondial în sistemele alimentare durabile în următorul deceniu, prin adoptarea unei abordări integrate a sistemelor alimentare.

Strategia constă din 22 de obiective, grupate în patru misiuni ale sectorului:

- 1) Un sector agroalimentar inteligent climatic și durabil din punct de vedere al mediului;
- 2) Producători primari viabili și rezilienți, cu prosperitate sporită;
- 3) Alimente sigure, hrănitoare și atrăgătoare, de încredere și apreciate acasă și în străinătate;
- 4) Un sector agroalimentar inovator, competitiv și rezilient, condus de tehnologie și talent.

Sursa: Sinteză după *Food Vision 2030: A World Leader in Sustainable Food Systems* (Guvernul Irlandei, 2021)

Până la realizarea unor astfel de documente programatice, România trebuie să continue identificarea de soluții pentru cele mai presante probleme ale sectorului agro-alimentar. Una dintre acestea o reprezintă și asigurarea desfacerii produselor agricole (în special ale micilor producători), pentru care s-au identificat deja anumite abordări posibile, reunite sub formula lanțurilor scurte de aprovizionare¹⁷, care se poate realiza sub forma *food hub*-urilor (Popa et al., 2021), un model verificat în practică (dar care nu poate fi aplicat peste tot), sau sub forma unor rețele organizate de marii retailerii (există modele care funcționează), sau prin intermediul grupurilor de producători sprijinite prin programele operaționale ale MADR (legume și fructe), sau prin cooperativele

¹⁷ Pentru care milita și ministrul Petre Daea, în cadrul Consiliului informal al miniștrilor agriculturii de la Praga din 14-16 septembrie 2022, <https://www.madr.ro/comunicare/7747-participarea-ministrului-petre-daea-la-consiliul-informal-al-ministrilor-agriculturii.html>

agricole tipice, sau prin abordările inovative de tip „coș cu produse” comandat la domiciliu, sau chiar prin intermediul Casei de Comerț Agroalimentar UNIREA (recent revitalizată).

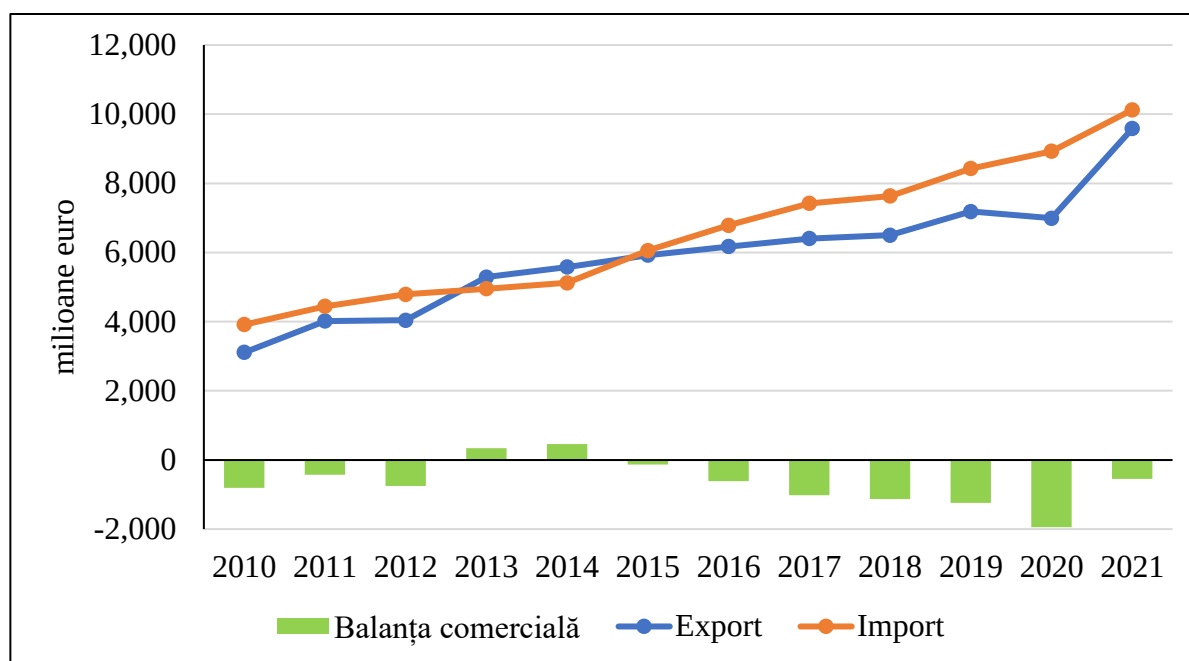
Capitolul 3. Rolul industriei alimentare în asigurarea securității alimentare

3.1. Analiza fluxurilor economice agroalimentare ale României

România are un potențial agricol ridicat, situându-se pe primele locuri în UE din perspectiva suprafeței agricole și arabile. Accesul pe Piața Unică și dezvoltarea sectorului agricol și alimentar în perioada post-aderare au dus la o expansiune semnificativă a comerțului cu produse agro-alimentare. Astfel, în perioada 2010-2021, valoarea exporturilor s-a triplat, iar cea a importurilor a crescut de 2,6 ori. Există însă probleme structurale majore în acest sector, iar acest lucru a transformat România într-un importator net de produse agroalimentare.

Balanța comercială cu produse agro-alimentare a fost preponderent negativă în perioada 2010-2021, cu excepția unei scurte perioade (2013-2014) (figura 3.1).

Figura 3.1 România: comerțul internațional cu produse agro-alimentare

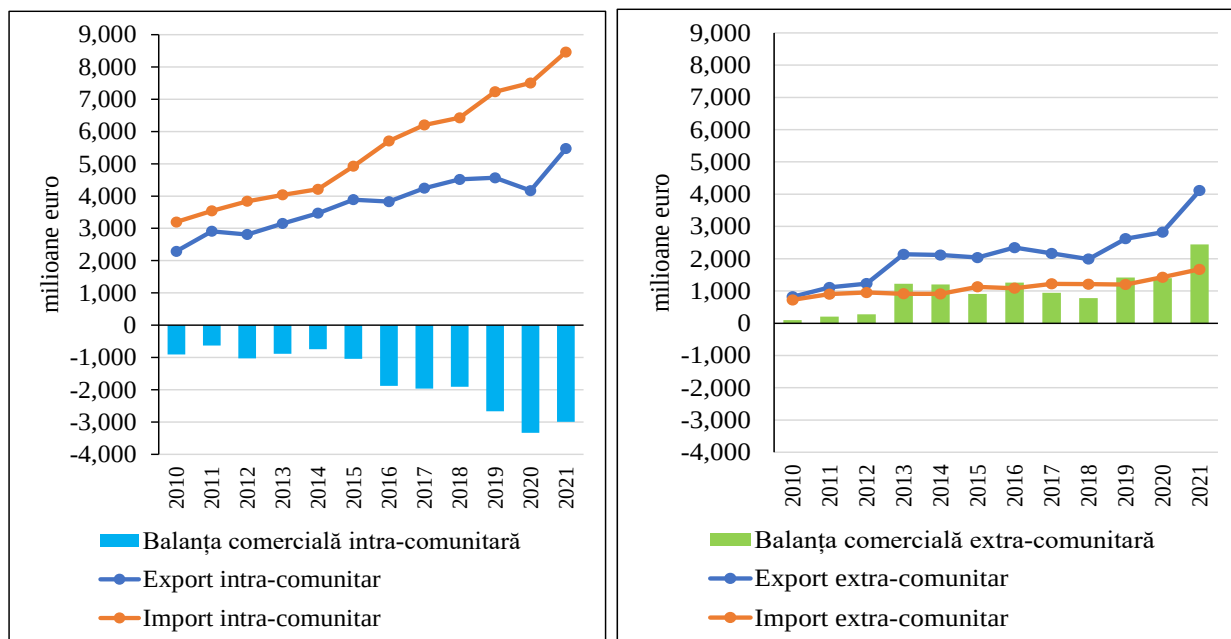

Sursa: Prelucrări date Eurostat

Principalii factori determinanți sunt lipsa de competitivitate a multor produse agro-alimentare, lipsa de concentrare a ofertei și variabilitatea acesteia din cauza dependenței puternice de condițiile climatice. Ca urmare, agricultura și industria alimentară locală au dificultăți în acoperirea cererii în creștere pentru astfel de produse. Potențialul de dezvoltare a firmelor producătoare de produse alimentare la nivel național este erodat de importuri, inclusiv pentru categorii de materii prime disponibile la nivel național.

Există diferențe notabile între structura fluxurilor și balanței comerciale între destinațiile intra- și extra-comunitare (figura 3.2). Exporturile către UE sunt predominante, dar ponderea lor în total exporturi a scăzut în perioada 2010-2021 de la 74% la 57%, prin reorientarea către țări terțe (în special cereale, oleaginoase și animale vii către țări din Orientul Apropiat și Mijlociu). Ponderea importurilor provenite din UE în total importuri agro-alimentare este mai mare și relativ constantă (81-85%) în condițiile aplicării principiului preferinței comunitare.

Figura 3.2. Exporturile, importurile și balanța comercială pe principalele destinații (intra-UE și extra-UE)

Sursa: Prelucrări date Eurostat

Structura comerțului agroalimentar pe categorii de produse

Analiza comerțului pe marile grupe de produse agro-alimentare (secțiunile I-IV din Nomenclatorul Combinat) oferă o imagine mai clară a orientării și volumului fluxurilor de export și import pe principalele destinații (tabelul 3.1).

Tabelul 3.1 Balanța agro-alimentară pe grupe de produse agro-alimentare (secțiuni din Nomenclatorul Combinat) (milioane euro)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>I - Animale vii și produse animale</i>							
Intra-UE	-639,0	-860,4	-1016,0	-1077,8	-1328,6	-1449,6	-1589,4
Extra-UE	166,7	233,5	273,2	199,4	277,0	299,0	373,6
Total	-472,3	-626,9	-742,7	-878,4	-1051,6	-1150,6	-1215,8
<i>II - Produse vegetale</i>							
Intra-UE	-77,6	-232,2	104,5	443,6	-60,8	-618,5	133,6
Extra-UE	1116,6	1341,9	1001,2	830,6	1419,8	1045,7	2157,7
Total	1039,0	1109,7	1105,7	1274,2	1359,0	427,1	2291,3
<i>III - Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale</i>							
Intra-UE	14,5	-20,4	-12,5	36,3	37,9	-24,3	39,1
Extra-UE	25,3	25,1	31,4	15,7	12,8	17,2	46,8
Total	39,9	4,7	18,9	52,0	50,7	-7,1	85,9
<i>IV - Produse alimentare, băuturi și tutun</i>							
Intra-UE	-336,7	-762,8	-1035,3	-1310,4	-1312,9	-1241,1	-1570,8
Extra-UE	-404,3	-341,9	-363,1	-269,6	-291,3	32,0	-135,3
Total	-741,0	-1104,7	-1398,3	-1580,0	-1604,2	-1209,1	-1706,1

Sursa: Prelucrări date Eurostat

La secțiunea animale vii și produse animale, balanța este pozitivă pe relația extra-comunitară (în principal pe seama exporturilor de animale vii către zona mediteraneeană și Orientul Mijlociu). Ea este însă accentuat negativă pe relația intra-comunitară (ca urmare a importurilor de carne, în special de porc), rezultând astfel pe total un deficit semnificativ la această secțiune (de aproximativ 1,6 miliarde euro în 2021).

Secțiunea produse vegetale generează cel mai mare surplus comercial dintre cele patru secțiuni (aproximativ 2,3 miliarde euro în 2021). Acesta este determinat de exporturile masive de cereale și oleaginoase către țări din afara UE (de exemplu, Egipt), piață pe care România a pătruns și s-a menținut după anul 2010. Balanța pe relația intra-comunitară este în general pozitivă, excepție făcând anii agricoli nefavorabili, când cresc importurile din UE (de exemplu, 2016 și 2020).

Secțiunea grăsimi și uleiuri prezintă de asemenea o balanță totală pozitivă, generată de exporturile de uleiuri vegetale. Pe relația intra-comunitară mai apar ani cu balanță negativă, din cauza creșterii importurilor de ulei determinate de insuficiența materiei prime (semințe de floarea-soarelui și rapiță) în anii agricoli nefavorabili pentru aceste culturi.

Secțiunea produse alimentare prelucrate, băuturi, tutun și produse din tutun generează cel mai mare deficit comercial (aproximativ 1,7 miliarde euro în 2021). Această categorie de produse prezintă deficit pe ambele relații (intra- și extra-UE), și ilustrează incapacitatea industriei alimentare românești de a acoperi cantitativ și calitativ cererea internă de produse alimentare prelucrate.

Principalele produse exportate au înregistrat creșteri importante în perioada 2010-2021, atât valoric cât și cantitativ (tabelul 3.2).

Tabelul 3.2 Principalele produse agro-alimentare exportate

Rang	Cod vamal	Denumire produs	Valoare (milioane euro)			Cantitate (mii tone)		
			2010	2020	2021	2010	2020	2021
1	1005	Porumb	393,3	1082,6	1639,7	2095,0	5650,1	6904,2
2	1001	Grâu și meslin	375,4	844,0	1539,7	2451,0	4304,4	6907,5
3	1206	Semințe de floarea-soarelui	214,7	603,0	844,5	557,7	1482,5	1446,7
4	2403	Alte tutunuri prelucrate și înlocuitori de tutun	2,8	668,3	722,7	0,5	11,9	12,5
5	2402	Țigări de foi, trabucuri, țigarete	377,0	702,0	616,5	20,6	40,9	37,4
6	1205	Semințe de rapiță	321,6	229,6	532,1	1016,6	542,2	984,0
7	1003	Orz	94,7	214,7	422,0	771,9	1306,5	2097,7
8	0104	Ovine sau caprine vii	87,2	231,5	275,0	44,1	87,9	93,1
9	1512	Uleiuri rafinate de floarea-soarelui	111,9	150,1	224,7	147,0	187,8	189,7
10	1905	Produse de brutărie, de patiserie, biscuiți, paste făinoase uscate	42,7	176,1	199,5	23,9	77,1	86,4
11	0102	Bovine vii	98,8	141,6	174,9	52,0	54,5	67,8
12	0207	Carne și organe comestibile de păsări (proaspete, refrigerate sau congelate)	82,2	121,1	154,4	59,0	75,4	79,0

Notă: produsele sunt ordonate după valorile anului 2021

Sursa: Prelucrări date Eurostat

Creșterile cantitative cele mai importante s-au înregistrat la exporturile de mărfuri agricole neprelucrate: la porumb (de 3,3 ori), la grâu (de 2,8 ori), la orz (de 2,7 ori), la semințe de floarea-soarelui (de 2,6 ori), la ovine și caprine vii (de 2,1 ori). În cazul produselor prelucrate, creșterile au fost mai moderate: de 1,3 ori la uleiul de floarea-soarelui și la carnea de pasăre. Ies în evidență

produsele de brutărie, de patiserie, biscuiți și paste făinoase, la care volumul exporturilor a crescut în intervalul analizat de 3,6 ori.

Creșterea rapidă a cererii de produse agro-alimentare prelucrate nu a putut fi acoperită prin oferta internă, ceea ce a avut drept consecință creșterea importurilor, în termeni valorici și cantitativi (tabelul 3.3).

Tabelul 3.3 Principalele produse agro-alimentare importate

Rang	Cod vamal	Denumire produs	Valoare (milioane euro)			Cantitate (mii tone)		
			2010	2020	2021	2010	2020	2021
1	0203	Carne de porcine proaspătă, refrigerată sau congelată	303,5	592,4	609,0	198,2	272,8	314,5
2	1905	Produse de brutărie, de patiserie, biscuiți, paste făinoase uscate	97,6	383,2	452,6	54,9	169,9	197,9
3	2106	Preparate alimentare diverse	143,1	319,3	394,5	52,4	69,4	85,8
4	2309	Preparate pentru hrana animalelor de companie (pet-food)	119,0	326,1	392,2	223,9	500,0	490,4
5	0406	Brânzeturi și cașuri	79,7	319,3	380,3	29,1	94,9	107,8
6	1806	Ciocolată și alte preparate alimentare care conțin cacao	97,7	316,9	353,1	33,5	86,9	88,5
7	1005	Porumb	89,8	320,7	301,8	433,2	1348,8	961,3
8	0901	Cafea, chiar prăjită sau decofeinizată	108,9	235,1	264,2	38,4	56,5	55,2
9	2304	Turte și alte reziduuri din extracția uleiului de soia	132,3	182,9	231,7	435,2	554,9	563,4
10	1206	Semințe de floarea-soarelui	109,8	206,5	229,5	205,4	242,8	232,6
11	1001	Grâu și meslin	112,7	220,0	218,5	724,6	1211,2	953,0
12	2208	Alcool etilic nedenaturat (<80% vol. alc.); distilate, rachiuri, lichioruri și alte băuturi spirtoase	44,7	106,2	195,7	9,4	24,8	39,3

Notă: produsele sunt ordonate după valorile anului 2021

Sursa: Prelucrări date Eurostat

Astfel, în perioada 2010-2021 s-au înregistrat creșteri cantitative semnificative la importurile de băuturile spirtoase (de 4,2 ori), la brânzeturi și cașuri (de 3,7 ori), la produsele de brutărie, de patiserie, biscuiți și paste făinoase (de 3,6 ori), la ciocolată (de 2,6 ori), la preparatele pentru hrana animalelor de companie (de 2,2 ori).

În intervalul 2010-2021, din cele 24 grupe ale Nomenclatorului Combinat, doar cinci grupe au înregistrat schimburi comerciale cu balanță pozitivă (cereale, tutun și înlocuitori de tutun, oleaginoase, animale vii, grăsimi și uleiuri comestibile) (Anexa 5). Ponderea acestora în totalul exporturilor a crescut de la 66% la 77%, în condițiile în care valoarea lor cumulată s-a mărit de 3,6 ori.

Tabelul 3.4 Situația sintetică a exporturilor cu balanțe comerciale pozitive și a importurilor cu balanțe comerciale negative (milioane euro)

	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Exporturi de produse cu balanță pozitivă (milioane euro)	2 042,0	4 343,6	4 580,9	4 612,3	4 679,2	5 276,3	4 903,4	7 350,1
- pondere în total exporturi (%)	65,6	73,4	74,2	72,0	72,0	73,5	70,2	76,7
Importuri de produse cu balanță negativă (milioane euro)	3 156,8	4 511,1	5 202,7	5 841,4	6 150,7	6 911,9	7 226,5	8 150,7
- pondere în total importuri (%)	80,6	74,5	76,6	78,7	80,6	82,0	80,9	80,5

Sursa: Prelucrări date Eurostat

Majoritatea produselor (19 grupe) înregistrează balanțe negative. Deși ele dețin o pondere relativ constantă în totalul importurilor (aproximativ 80%), valoarea lor cumulată a crescut de 2,6

ori în perioada 2010-2021. Acest model de import arată o lipsă de competitivitate semnificativă, ce se traduce în menținerea unei balanțe agro-alimentare totale deficitare.

Detaliind analiza la nivelul produselor (4 digiți), se poate observa că în cazul cărnii, legumelor și fructelor, deficitele au crescut de circa 2,5 ori în intervalul 2015-2020. În cazul cărnii și produselor din carne, s-au remarcat deficite pronunțate și persistente la nivelul cărnii neprocesate, dar și un surplus pentru produse prelucrate (în special mezeluri din carne de pui).

În structura grupei legumelor, produsele cu cele mai ridicate valori ale deficitului sunt tomatele, fasolea, ceapa și cartofii, existând un excedent pentru ciuperci și mazăre. După anul 2015 a apărut o inversare a balanței excedentare pentru castraveți. În cazul fructelor, s-au înregistrat valori ridicate ale deficitului pentru fructele exotice, în special banane, dar și citrice (lămâi și portocale) și o creștere graduală pentru avocado și mango. Un deficit relativ ridicat a fost consemnat chiar și în cazul produselor pentru care România are un potențial mare, cum ar fi merele proaspete (9 la sută din suprafața livezilor de măr din UE, dar cu o pondere în producție de doar 3,5 la sută), în tandem cu existența unui excedent pentru sucul de mere (totuși, în scădere).

Referitor la evoluția grupei lactatelor și ouălor, deficitul existent s-a accentuat la nivelul majorității subcomponentelor (brânzeturi și cașuri, unt). O contribuție semnificativă în raport cu ponderea în coșul de consum a venit din partea înghețatei. Cu toate acestea, în ultimii ani s-a manifestat o ușoară reducere a deficitului pe segmentul ouălor.

În ceea ce privește produsele industriei agroalimentare, se înregistrează deficite pentru majoritatea grupelor. Preparatele pe bază de cereale și băuturile au înregistrat modificări mai reduse, dar totuși semnificative, creșteri de 1,7 ori pentru prima categorie și, respectiv, de 2,2 ori în cazul celei de-a doua.

În grupa băuturilor s-au înregistrat deficite pronunțate pentru băuturi spirtoase, o evoluție oscilantă a deficitului la vinuri, valori reduse ale deficitului pentru apă, însă ridicate pentru sucuri. În grupa zahăr și îndulcitori, la zahăr s-au înregistrat deficite semnificative, cu o stabilizare în ultimii trei ani a balanței pentru zahăr din trestie, concomitent cu accentuarea deficitului pentru unele siropuri și îndulcitori. Mai mult, a existat o deteriorare a soldului produselor procesate din zahăr. Pe de altă parte, cu o magnitudine mult mai redusă, s-a consemnat un surplus pe balanța mierii, care este în creștere. Pentru cafea și ciocolată s-au consemnat deficite ridicate și în creștere. În cazul tutunului și produselor asociate a existat un deficit al balanței tutunului, mai mult decât contrabalansat de surplusul pe țigarete și alte produse din tutun.

Datele privind comerțul agro-alimentar românesc în anii pandemiei de COVID 19 (Alexandri, 2020; Rusali, 2021; Gavrilesco, 2022) relevă faptul că tendințele generale ascendente ale comerțului s-au menținut în mare parte. O ușoară scădere a exporturilor (-2,7%) a fost înregistrată în 2020 față de 2019, determinată de scăderea exporturilor către UE (-8,7%), dar fluxurile de import au prezentat o tendință ascendentă continuă. În al doilea an de pandemie atât exporturile, cât și importurile de produse agroalimentare românești au înregistrat importante tendințe ascendente. Trebuie amintit că 2021 a fost un an agricol favorabil, cu producții ridicate pentru majoritatea produselor, oferind astfel un fundal favorabil expansiunii exporturilor.

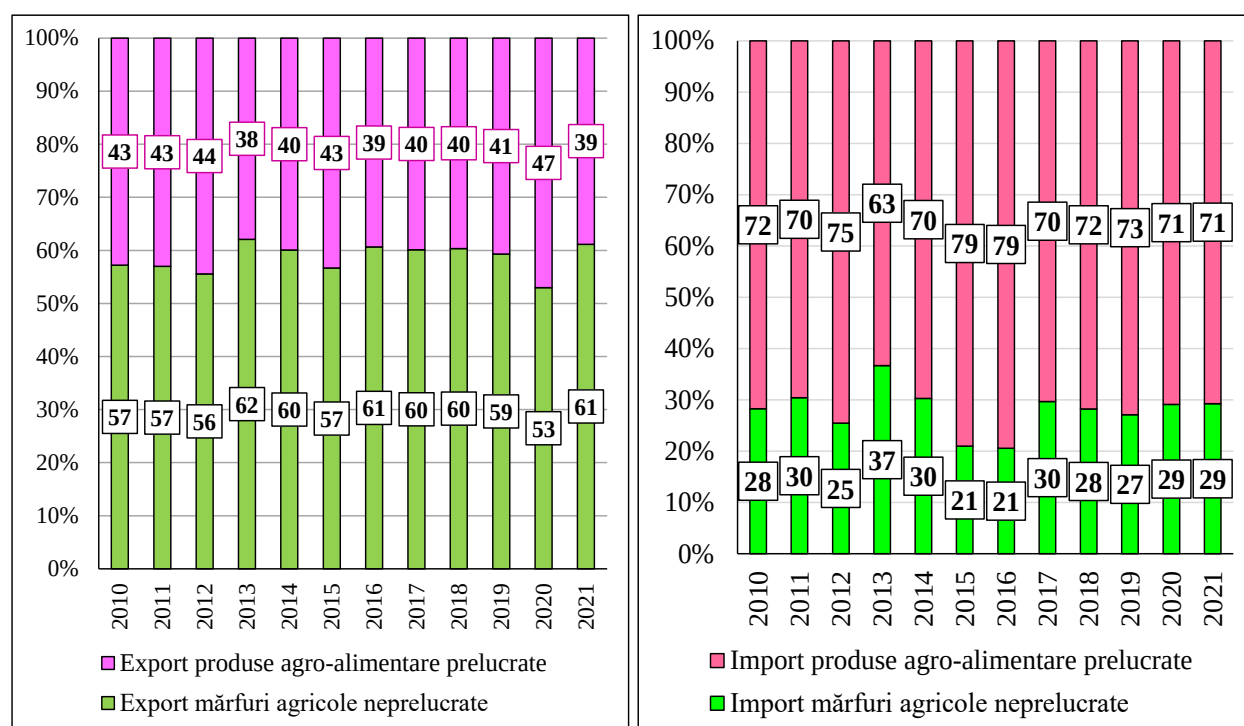
Raportul între mărfurile agricole neprelucrate și produsele agro-alimentare prelucrate

O analiză a raportului dintre mărfurile agricole de bază (neprelucrate) și produsele agro-alimentare prelucrate arată o structură nefavorabilă atât la export cât și la import (figura 3.3).

Mărfurile agricole neprelucrate cuprind cereale, oleaginoase, animale vii, ouă, legume și fructe proaspete, și constituie cea mai mare parte a exporturilor românești. În perioada 2010-2021, valoarea acestor exporturi a crescut de 3,3 ori, de la 1,8 la 5,9 miliarde euro; ponderea lor în total exporturi variind între 53 și 62%.

Produsele agro-alimentare prelucrate cuprind produsele semi-procesate, care necesită procese de prelucrare minimale (carne, lapte lichid, legume și fructe uscate sau congelate, făină de cereale, uleiuri comestibile, zahăr, cafea, ceai etc.) și produse procesate, rezultate în urma unor procese de prelucrare industrială mai laborioase (iaurturi, brânzeturi, înghețată, ciocolată, produse de brutărie, patiserie și cofetărie, vin, sucuri, preparate alimentare cum sunt mezelurile, supele, sosurile, conserve din legume, fructe, carne sau pește, hrana pentru animale de companie, țigărețe). În perioada 2010-2021, valoarea exporturilor de produse prelucrate a crescut de 2,8 ori, de la 1,3 la 3,7 miliarde euro, însă ponderea lor în total exporturi este încă relativ scăzută, în medie de 41%. Produsele prelucrate constituie însă cea mai mare parte a importurilor agro-alimentare românești (Gavrilescu, 2014). În perioada 2010-2021, valoarea lor a crescut de 4,3 ori, de la 0,7 la 3,1 miliarde euro, ponderea lor în total fiind în medie de 73%.

Figura 3.3 Raportul între mărfurile agricole neprelucrate și produsele agro-alimentare prelucrate în comerțul românesc

Sursa: Prelucrări date Eurostat

În concluzie, analiza evidențiază faptul că România continuă să exporte materii prime agricole (mărfuri neprelucrate) și să importe produse agro-alimentare prelucrate.

3.2 Performanțele economice ale industriei alimentare românești

Industria alimentară este printre cele mai mari sectoare manufacturiere din România cu o cifră de afaceri de 10 828 milioane euro și este cel mai important angajator cu 162 mii salariați (cifrele anului 2019). Industria alimentară a înregistrat un declin accentuat în anii de tranziție¹⁸. Acest lucru a fost cauzat de o serie de „șocuri”, printre care reducerea puterii de cumpărare a consumatorilor, ca urmare a reformelor economice, privatizarea, destrămarea lanțurilor mari de producție integrate pe verticală, dar și modificări în structura subvențiilor. Cea mai importantă

¹⁸ Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, *Strategia pentru dezvoltarea sectorului agroalimentar pe termen mediu și lung orizont 2020-2030* = proiect =, București, 2015, <https://www.madr.ro/docs/agricultura/strategia-agroalimentara-2020-2030.pdf>

provocare a sectorului agroalimentar românesc, înainte și după aderarea la UE, a fost să se conformeze standardelor europene de siguranță și calitate a alimentelor pe întregul lanț agroalimentar.

Capacitățile de producție ale industriei de procesare a produselor animale au fost subtilizate în ultimii ani. Acest lucru este cauzat de oferta fragmentată (doar 28% din producția totală de lapte a fost procesată de către industrie în anul 2021) și de existența a numeroși producători mici care nu sunt în conformitate cu regulile stricte de igienă ale UE. Din capacitatea totală de procesare pentru lapte și produse lactate, doar 94 de unități erau conforme cu cerințele UE, fiind autorizate pe piața europeană. Industria cărnii suferea de aceeași ofertă fragmentată și, în plus, de lipsa abatoarelor specializate (de exemplu, abatorizarea ovinelor avea loc în aceleași unități ca și porcinele).

Sectorul industriei alimentare este mult mai complex decât cel al producției agricole, acesta acoperă atât fabricarea cât și vânzarea produselor alimentare și a băuturilor.

Tabelul 3.5 Locul industriei alimentare în cadrul industriei prelucrătoare din România (2019)

Indicatori	Total industrie	Industria alimentară	Pondere industria alimentară în total
Întreprinderi - număr	54 061	9 564	18%
Cifra de afaceri - milioane euro	102 317,4	10 828	11%
Valoarea adăugată brută - milioane euro	23 453,1	1 795	8%
Persoane angajate - număr	1 201 878	162 190	13%

Sursa: Date extrase din Annual detailed enterprise statistics for industry (NACE Rev. 2, B-E) - Products Datasets - Eurostat (europa.eu)

În anul 2019 în România au funcționat 9564 de întreprinderi de procesare a alimentelor și băuturilor, însemnând 18% din totalul întreprinderilor din industria prelucrătoare. Valoarea cifrei de afaceri a acestora a fost de 10828 milioane euro, din care 1467 milioane euro a reprezentat valoarea adăugată la costul factorilor, iar numărul angajaților a depășit 162 mii de persoane, având o pondere importantă în totalul persoanelor angajate în industria prelucrătoare.

Majoritatea procesatorilor din industria alimentară românească sunt întreprinderi relativ mici, cu acoperire locală sau județeană. Există totuși și procesatori foarte mari care au acoperire la nivel național, unii dintre aceștia exportând cu succes produse alimentare către comunitățile românești din UE.

Tabelul 3.6 Distribuția întreprinderilor din industria alimentară din România, după numărul de angajați

	2016	2017	2018	2019
Număr de întreprinderi din industria alimentară	8,078	8,458	9,244	9,564
- între 0 și 9 persoane angajate	69%	70%	73%	75%
- între 10 și 19 persoane angajate	13%	13%	12%	10%
- între 20 și 49 persoane angajate	11%	10%	9%	9%
- între 50 și 249 persoane angajate	6%	6%	5%	4%
- 250 persoane angajate sau mai mult	1%	1%	1%	1%

Sursa: Date extrase din Eurostat Industry by employment size class (NACE Rev. 2, B-E) [SBS_SC_IND_R2_custom_3100671]

Marea majoritate a procesatorilor din perioada 2016-2020 erau microîntreprinderi sau întreprinderi mici care au angajat mai puțin de 50 de persoane. În schimb, întreprinderile mijlocii, care angajează între 50 și 249 de persoane, au reprezentat 4-6% din angajații sectorului și au investit mai mult în automatizarea și robotizarea liniilor de fabricație (Stanciu, 2015).

Firmele din industria alimentară românească sunt, în mare parte, firme de familie de mici dimensiuni care au desfacere pe plan local sau regional. O caracteristică a acestor firme este aceea că profitul este considerat venitul familiei și deciziile de reinvestire a acestuia, în multe cazuri, nu constituie o prioritate. Ca urmare firmele nu tind către o cifră de afaceri mai mare sau spre o clasă de mărime superioară. În plus, industria alimentară românească se concentrează, în general, pe produse alimentare de la baza gamei, care au valoare adăugată mică pentru a putea face față concurenței importurilor ieftine.

Conform *Analizei grupului de lucru privind diminuarea vulnerabilităților provenind din creșterea deficitului balanței comerciale cu produse agroalimentare* (CNSM, 2020), în cazul firmelor din industria alimentară evoluțiile referitoare la migrarea între clase de mărime sunt asemănătoare celor pentru domeniul agricol: 94% dintre microîntreprinderi rămân în această categorie, în timp ce 71% dintre întreprinderile mici, 68% din firmele de dimensiune mijlocie și 79,5% dintre corporații se mențin de asemenea în respectivele clase.

La nivelul UE procesatorii de produse alimentare și băuturi fabrică o gamă largă de produse care variază de la produse alimentare de bază până la produse de tip *gourmet*, uneori de mare valoare. Pe total UE, în 2020 (Eurostat, 2021), brânza neprocesată a fost produsul fabricat de industria alimentară cu cea mai mare valoare (30,5 miliarde euro). A doua și a treia cea mai mare valoare a producției au fost înregistrate pentru pâine și bere proaspătă, cu producție evaluată la 28,5 miliarde euro și respectiv 27,2 miliarde euro. În România în top 10 produse alimentare procesate se regăsesc, ca și la nivelul UE, berea, pâinea albă, carnea de porcine, uleiul de floarea soarelui, carnea de pasăre, brânzeturile, cârnații (Anexa 6). Ordinea lor este relevantă pentru profilul alimentar al consumatorilor din România și în același timp arată importanța existenței în țară a unor capacități de procesare care să răspundă preferințelor naționale.

O analiză sumară a unor indicatori economici la nivelul subsectoarelor industriei alimentare, pe baza datelor din tabelul 3.7 conduce spre următoarele constatări:

- cele mai multe întreprinderi din industria alimentară românească erau înregistrate în anul 2019 în sectorul de panificație, urmate de întreprinderile care produc carne, legume, fructe, băuturi, produse lactate;
- după cifra de afaceri, industria de carne și preparate din carne deține ponderea de 30%, urmată de industria de fabricare a băuturilor cu 27% și fabricarea produselor de panificație cu 20%;
- după valoarea adăugată, industria de fabricare a băuturilor deține 52% din total industrie alimentară, urmată de industria de panificație cu 31%, cea de fabricare a produselor din carne și preparate din carne cu 16% și, cu câte 12%, industria de morărit și industria pentru fabricarea laptelui și a produselor lactate;
- după numărul de persoane angajate pe subsectoarele industriei alimentare, se remarcă industria de morărit și panificație care angajează 49% din personalul industriei alimentare românești (deoarece multe dintre procesele de producție se efectuează manual), în timp ce industria cărnii și a preparatelor din carne angajează 26% din personalul industriei alimentare, dar atât industria de morărit panificație cât și cea de prelucrare a cărnii și preparatelor din carne se confruntă constant cu deficit de personal.

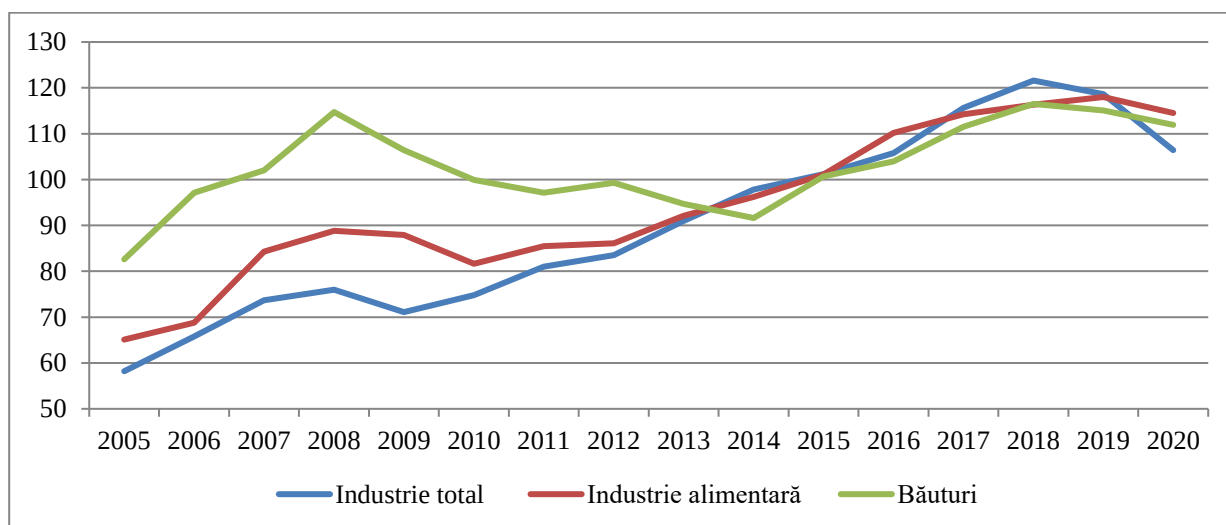
Tabelul 3.7 Indicatori economici ai întreprinderilor din industria alimentară în anul 2019

	Număr întreprinderi	Cifra de afaceri milioane euro	Valoarea adăugată milioane euro	Persoane angajate număr
Fabricarea produselor făinoase și de panificație	5 601	2 181	554	71 068
Fabricarea altor produse alimentare	1 052	1 205	359	14 794
Prelucrarea și conservarea cărnii și preparatelor din carne	834	3 237	282	42 604
Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor	682	523	94	5 794
Fabricarea băuturilor	646	2 968	931	21 941
Fabricarea de produse lactate	553	1 281	211	12 900
Fabricarea de produse de morărit, amidon și produse din amidon	522	690	141	7 729
Fabricarea de preparate pentru hrana animalelor	169	528	51	2 614
Fabricarea uleiurilor și grăsimilor vegetale și animale	120	1 077	93	3 380
Prelucrarea și conservarea peștelui, crustaceelor și moluștelor	31	106	12	1 307
Total industria alimentară	9 564	10 828	1 795	162 190

Sursa: Date extrase din Eurostat, Industry by employment size class (NACE Rev. 2, B-E) [SBS_SC_IND_R2_custom_3134899]

În graficul 3.4 sunt prezentați indicii de volum ai producției, care arată că nivelul producției alimentare din România a avut o dezvoltare mult mai uniformă între 2009 și 2018 decât producția de băuturi (care a înregistrat un regres în perioada 2008-2014, ca urmare a crizei economice). O scădere a activității economice are adesea un impact mai mare asupra achizițiilor de articole neesențiale, în timp ce cererea de produse esențiale, precum produsele alimentare de bază, continuă să rămână susținută. Scăderea producției industriale, de băuturi și produse alimentare în perioada 2019-2020 reflectă o scădere a cererii legată parțial de închiderea restaurantelor în anumite etape ale pandemiei de COVID-19 și instituirea de restricții atunci când li s-a permis să funcționeze.

Figura 3.4 Indicii de volum ai producției industriale românești (2015 este anul de bază)

Sursa : Prelucrare a autorilor pe baza datelor din Eurostat (online data code: sts_inpr_a) .

Pentru a identifica vulnerabilitățile industriei alimentare (și a anumitor subsectoare ale acesteia) a fost analizată o selecție de indicatori economici pentru perioada 2016-2019 (anii pentru care baza de date Eurostat conține înregistrări pentru toți indicatorii selectați). În perioada analizată (tabelul 3.8) numărul de întreprinderi din industria alimentară românească s-a majorat cu 15%, ajungându-se la un totalul de 9 564 de întreprinderi. Valoarea producției alimentare a crescut cu 15%, investițiile brute în bunuri corporale s-au majorat cu 34%, iar excedentul brut de exploatare s-a dublat (de 2,4 ori). Se pare că întreprinderile nou apărute s-au încadrat în categoria microîntreprinderi sau întreprinderi mici, ceea ce a condus la diminuarea numărului mediu de angajați pe întreprindere la numai 17 persoane.

Tabelul 3.8 Indicatori ai întreprinderilor din industria alimentară din România

Indicatori	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	8 078	8 458	9 244	9 564
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	20,1	19,3	17,8	17,0
Valoarea producției (milioane euro)	8 145,4	8 458,0	8 663,7	9 375,1
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	1 231,3	1 304,5	1 481,0	1 765,0
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	150,6	89,5	140,4	366,4
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	709,3	590,2	672,0	949,2

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Pentru a evalua performanțele întreprinderilor românești din industria alimentară, comparativ cu întreprinderile similare din Franța și Polonia, s-au analizat următorii trei indicatori:

- productivitatea aparentă a muncii (valoarea adăugată brută pe persoană angajată), exprimată în euro;
- o rată a profitului operațional (ponderea excedentului brut de exploatare în valoarea adăugată), exprimată în procente;
- rata investițiilor (investițiile raportate la valoarea adăugată brută), exprimată în procente.

Tabelul 3.9 Indicatori ai întreprinderilor din industria alimentară din unele state membre UE (2019)

	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	57,5	26,1	11,1
Rata profitului operațional - procent	25,5	47,4	20,4
Rata investițiilor - procent	18,2	23,7	52,9

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

După cum se vede din tabelul 3.9, productivitatea aparentă a muncii în întreprinderile din industria alimentară a României este sub jumătate din cea a întreprinderilor din Polonia, care la rândul ei este sub jumătate din cea a întreprinderilor din Franța, în principal ca urmare a unei valori adăugate mai reduse. Această valoare adăugată redusă face ca și rata investițiilor să fie aparent ridicată în România, însă cea mai mare parte a investițiilor din România sunt finanțate prin programele de dezvoltare rurală (cu sprijin public de până 50% din investiție). În ce privește ponderea excedentului brut de exploatare în valoarea adăugată (un fel de rată a profitului operațional, adică surplusul economic obținut din activitatea de producție), aceasta nu are pe total industrie alimentară o valoare îngrijorătoare, deși se află pe un trend descendent în ultimul deceniu, comparativ cu deceniul anterior. Mai îngrijorătoare ar putea fi eterogenitatea performanțelor la nivelul diferitelor subsectoare, pusă în evidență de datele pentru subsectoarele identificate ca mai puțin competitive din perspectiva schimburilor comerciale internaționale, respectiv: morărit și panificație, carne și produse din carne, legume și fructe procesate, produse lactate și brânzeturi.

Fabricarea produselor de morărit, a pâinii și a biscuiților

Numărul întreprinderilor din grupa *Fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon* s-a redus constant după 2016, însă valoarea producției și valoarea adăugată brută au cunoscut o relansare în 2019 (deși ar putea fi și un efect statistic, ținând cont că acest an marchează o întrerupere a seriei cauzate de schimbări metodologice). Îmbunătățirea performanțelor se reflectă și în valorile excedentului brut de exploatare din 2019, dar și în creșterea valorii investițiilor brute.

Tabelul 3.10 Indicatori ai întreprinderilor din grupa Fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon din România

	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	681	632	591	522
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	14,3	14,2	13,3	14,8
Valoarea producției (milioane euro)	598,0	549,4	466,1	661,6
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	81,1	69,9	65,1	140,8
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	22,9	2,7	1,5	71,0
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	78,6	47,4	95,0	110,7

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Datele Eurostat referitoare la productivitatea muncii din industria de morărit din România, mai mică de patru ori decât cea din Franța, par să confirme declarația Patronatului ROMPAN, conform căruia morăritul este activitatea cu gradul cel mai redus de re tehnologizare din domeniul morărit panificație. Totuși, rata investițiilor din 2019 este de natură să dea speranțe de relansare a acestui sector.

Tabelul 3.11 Indicatori ai întreprinderilor din grupa Fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon din unele state membre UE (2019)

	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	83,9	38,0	18,2
Rata profitului operațional - procent	30,5	58,2	50,5
Rata investițiilor - procent	27,5	21,2	78,6

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Datele din bilanțurile contabile¹⁹ arată că în anul 2021 funcționau în România 596 de întreprinderi înregistrate pentru morărit, care realizau o cifră de afaceri de 748,3 milioane de euro, aveau 6636 angajați și realizau un profit de 30,7 milioane de euro. Primele cinci întreprinderi cumulau 46% din cifra de afaceri a sectorului și 46% din personalul angajat, dar și un procent de 49% din profit.

Tabelul 3.12 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea pâinii, fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie din România

	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	4 320	4 554	4 893	5 118
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	14,6	14,0	13,1	12,3
Valoarea producției (milioane euro)	1 191,7	1 242,5	1 356,1	1 507,6
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	267,9	309,7	383,5	454,2
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	-55,5	-72,8	-21,5	36,2
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	150,9	124,8	128,4	166,4

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

¹⁹ Selectate și descărcate de pe [topfirme.com](#)

Numărul întreprinderilor din clasa *Fabricarea pâinii, fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie* a fost în creștere în perioada analizată, deși excedentul brut de exploatare a fost preponderent negativ, abia în anul 2019 înregistrând o valoare pozitivă. Acest lucru dovedește faptul că întreprinderile de panificație se confruntă cu o situație dificilă și au nevoie să fie ajutate, ținând cont de importanța asigurării unui consum de pâine de calitate la prețuri accesibile.

Decalajul față de nivelul productivității muncii din alte state membre UE, în defavoarea întreprinderilor din România, ar putea fi recuperat în viitor²⁰, ținând cont de rata investițiilor relativ mai mare din anul 2019.

Tabelul 3.13 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea pâinii, fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie din unele state membre UE (2019)

Indicatori	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	39,9	16,0	7,2
Rata profitului operațional - procent	23,1	43,4	8,0
Rata investițiilor - procent	14,5	17,0	36,6

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](https://statistics.eurostat.eu)

Principalele dificultăți apărute în perioada în care piața de morărit și panificație a fost lovită de pandemia de COVID-19, conform reprezentanților industriei, au fost cele legate de creșterea prețurilor la materiile prime, de asigurarea necesarului de grâu pentru panificație înainte de noua recoltă. Deși sectorul a continuat să își desfășoare activitatea în plină criză provocată de pandemie, unitățile din industria panificației s-au împărțit în două grupuri: brutăriile care au avut contract cu hipermarketurile și brutăriile care și-au livrat produsele prin magazine proprii sau prin alți parteneri locali. Unitățile de panificație din prima categorie au fost mai puțin afectate în acea perioadă dificilă, pe când celelalte s-au confruntat cu scăderi masive ale vânzărilor, chiar de peste 50%. În timp ce majoritatea firmelor s-au confruntat cu blocaje și scăderi masive ale vânzărilor, în anul 2020 au fost companii din domeniul panificației care au reușit să surmonteze criza și chiar să-și dezvolte afacerile.

Conform datelor din bilanțurile contabile²¹, în anul 2021 existau 6176 de întreprinderi înregistrate pentru fabricarea pâinii, prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie, care realizau o cifră de afaceri de 1,9 miliarde euro, funcționau cu 52400 angajați, realizând un profit de 194,7 milioane de euro. Primele cinci întreprinderi înregistrau 15% din cifra de afaceri a sectorului, cu numai 7% din personalul angajat în sector. Nu se poate spune că exista o concentrare în sectorul de fabricare a pâinii, prăjiturilor și produselor de panificație, deoarece primele cinci întreprinderi realizau doar 15% din profitul sectorului.

Întreprinderile din clasa *Fabricarea biscuiților și pișcoturilor; fabricarea prăjiturilor și a produselor conservate de patiserie* par a se afla pe un trend ascendent, înregistrând atât o creștere a numărului de întreprinderi, cât și a valorii producției și a valorii adăugate brute, posibil datorită cererii interne mai mari pentru biscuiți, pișcoturi și prăjituri. Totuși, concurența pe această piață este mare, iar intrarea a noi firme este dificilă având în vedere și concurența marilor retaileri care importă direct astfel de produse.

²⁰ Conform patronatului Rompan în industria morăritului 67% din capacități sunt modernizate, procent mai mic comparativ cu industria panificației și patiseriei (72%), a biscuiților (100%) și a pastelor făinoase (100%) la care tehnologia este performantă, obținută prin fonduri europene. <https://brutarul.ro/adunarea-general-a-rompan-2022/>

²¹ Selectate și descărcate de pe topfirme.com

Tabelul 3.14 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea biscuiților și pișcoturilor; fabricarea prăjiturilor și a produselor conservate de patiserie din România

Indicatori	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	322	339	373	389
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	19,2	19,8	18,8	19,7
Valoarea producției (milioane euro)	191,9	229,0	246,4	278,0
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	60,6	71,7	73,9	88,7
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	29,8	25,7	22,2	24,7
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	9,4	30,7	25,4	37,1

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Productivitatea aparentă a muncii din România era în 2019 mult în urma Franței și a Poloniei, pe când rata profitului operațional (ponderea excedentului brut de exploatare în valoarea adăugată) avea valori mai apropiate, ținând cont că este exprimată în termeni relativi. Rata investițiilor însă era mai mare în România.

Tabelul 3.15 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea biscuiților și pișcoturilor; fabricarea prăjiturilor și a produselor conservate de patiserie din unele state membre UE (2019)

Indicatori	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	52,8	26,7	11,6
Rata profitului operațional - procent	30,1	47,2	27,8
Rata investițiilor - procent	16,3	43,0	41,8

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Conform datelor din bilanțurile contabile²², în anul 2021 funcționau 468 de întreprinderi înregistrate pentru fabricarea biscuiților și pișcoturilor, fabricarea prăjiturilor și a produselor conservate de patiserie, care realizau o cifră de afaceri de 493,3 milioane euro, aveau 8759 angajați și realizau un profit de 43,6 milioane de euro. Primele cinci întreprinderi cumulau 57% din cifra de afaceri a sectorului și 45% din personalul angajat. S-ar putea spune că există o concentrare mare în sectorul de fabricarea biscuiților câtă vreme primele cinci întreprinderi au înregistrat 61% din profitul sectorului.

Producția cărnii și fabricarea produselor din carne

Numărul întreprinderilor din clasa *Producția și conservarea cărnii* (care nu include producția de carne de pasăre) s-a diminuat ușor în perioada 2016-2019.

Tabelul 3.16 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Producția și conservarea cărnii din România

Indicatori	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	430	444	433	411
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	31,9	30,5	31,4	27,8
Valoarea producției (milioane euro)	891,8	1 022,8	1 023,8	858,1
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	186,3	208,9	275,7	282,1
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	-22,3	-46,7	-57,0	-74,7
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	52,8	36,3	42,8	64,9

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

²² Selectate și descărcate de pe [topfirme.com](#)

Excedentul brut de exploatare a înregistrat constant valori negative în perioada 2016-2019. Ținând cont că marile complexuri de creștere a porcilor sunt întreprinderi care integrează creșterea și abatorizarea animalelor, deși excedentul brut de exploatare a fost negativ, rezultatul brut al exercițiului (profitul rezultat din activitatea de exploatare, la care se adaugă cel din operațiuni financiare și extraordinare) a fost totuși pozitiv, probabil pe seama plăților pentru bunăstarea animalelor și a despăgubirilor pentru sacrificările impuse de apariția de focare de pestă porcină africană.

Comparația indicatorilor de performanță cu valorile celor din Franța și Polonia, pune în evidență situația dificilă în care se află sectorul de producție a cărnii (de porc) din România, cu pierderi din activitatea de producție, care necesită acordarea de sprijin sub orice formă posibilă pentru salvarea de la dispariție a acestui sector important pentru echilibrul alimentar al României.

Tabelul 3.17 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Producția și conservarea cărnii din unele state membre UE (2019)

Indicatori	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	53,0	21,6	2,5
Rata profitului operațional - procent	19,7	45,4	-258,2
Rata investițiilor - procent	13,6	18,5	224,2

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat)

Conform datelor din bilanțurile contabile²³, în anul 2021 existau 420 de întreprinderi înregistrate pentru producția și conservarea cărnii, care realizau o cifră de afaceri de 1,4 miliarde euro și aveau 12.180 angajați, realizând un profit de 63,7 mil. euro. Primele cinci întreprinderi înregistrau 37% din cifra de afaceri a sectorului și dețineau o pondere de 38% din personalul angajat.

Situația în industria cărnii (de porc) s-a înrăutățit în ultimii cinci ani, deoarece la mijlocul anului 2017 a apărut virusul pestei porcine africane (PPA) și România a pierdut o cantitate însemnată de carne de porc. În 2021, România a importat carne și măruntaie comestibile în valoare de 977 de milioane de euro, de patru ori mai mult decât a exportat.

Reprezentanții Asociației Producătorilor de Carne de Porc din România consideră că în România trebuie controlată pesta porcină africană înainte de a se discuta despre investiții în acest sector. PPA, o boală fără tratament care afectează doar animalele, apărută la jumătatea anului 2017 în România, a dus la uciderea a peste 700 000 de porci la nivel național, astfel că producția de carne a scăzut iar importurile au crescut. În 2021 peste 20 de ferme comerciale mari au fost afectate de pesta porcină africană. În 2022, pe lângă efectele PPA, situația prețurilor s-a schimbat radical și prețul furajelor a crescut cu 30%, iar în structura costului de producție al cărnii de porc, 70% reprezintă costul cu furajele. Această creștere a dus la o presiune ridicată pe întregul lanț de producție. După declarațiile reprezentanților din industrie²⁴, costul de producție a ajuns să depășească cu 30% prețul de vânzare.

Numărul întreprinderilor din clasa *Prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre* a crescut în anul 2018, când s-a înregistrat un salt și în valoarea producției. Cu toate acestea excedentul brut de exploatare a înregistrat valori negative (dar relativ reduse) pentru doi din cei patru ani prezentați (inclusiv în 2019).

²³ Selectate și descărcate de pe topfirme.com

²⁴ ZF Agropower. Ioan Ladoși, președinte, Asociația Producătorilor de Carne de Porc din România: „Numărul porcilor sacrificați în România în ultimii șase ani a scăzut cu 1 milion. Ne așteptăm ca cifra importurilor să crească semnificativ în 2022“, Ziarul Financiar, 02.02.2022, <https://www.zf.ro/zf-agropower/zf-agropower-ioan-ladosi-presedinte-asociatia-producatorilor-carne-20497734>

Tabelul 3.18 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre din România

Indicatori	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	46	42	49	49
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	126,8	140,1	133,7	143,4
Valoarea producției (milioane euro)	389,9	393,2	501,7	533,6
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	17,3	58,6	63,0	63,9
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	-22,9	12,2	4,1	-5,1
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	13,7	16,1	41,4	64,3

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Productivitatea muncii din întreprinderile românești de prelucrare și conservare a cărnii este de cinci ori mai mică decât în Franța și de trei ori mai mică decât în Polonia. Produsele românești ale industriei de prelucrare și conservare a cărnii de pasăre fac parte din categoria produselor ieftine, respectiv din gama produselor de bază accesibile masei mari de cumpărători.

Tabelul 3.19 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre din unele state membre UE (2019)

Indicatori	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	47,4	28,5	9,1
Rata profitului operațional - procent	14,9	44,1	-8,0
Rata investițiilor - procent	19,0	29,3	100,7

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Conform datelor din bilanțurile contabile²⁵, în anul 2021 funcționau 64 de întreprinderi înregistrate pentru prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre, care realizau o cifră de afaceri de 517,2 milioane de euro, aveau 5 980 angajați și înregistrau un profit de 38,7 milioane de euro. Primele cinci întreprinderi cumulau 81% din cifră de afaceri a sectorului și 83% din angajați. Se poate spune că există o concentrare foarte mare în sectorul de prelucrare și conservare a cărnii de pasăre, câtă vreme 89% din profit este obținut de primele cinci întreprinderi.

Carnea de pasăre reprezintă 45% din producția totală de proteine animale din România, urmată de carnea de porc, vită și oaie. În ciuda provocărilor legate de Covid-19 și a concurenței din import, sectorul avicol rămâne lider în industria alimentară și agricolă din România. Creșterea păsărilor este una dintre cele mai dinamice ramuri agricole din România în ceea ce privește indicatorii de performanță și piețele de export.

Costurile competitive de producție, prețurile rezonabile ale furajelor, cererea în creștere a consumatorilor și provocările pentru sectorul porcilor (în special PPA) au determinat creșterea producției de carne de pasăre din România. Eficiența producției de pui s-a îmbunătățit în ultimul deceniu, conform Asociației Producătorilor de Păsări din România. La începutul anului 2020, focarul de gripă aviară dintr-o fermă comercială de găini ouătoare a determinat sacrificarea a 18 700 de păsări, dar nu s-a răspândit în alte ferme. Totuși, pandemia de COVID-19 a afectat negativ sectorul avicol din România, precum și concurența sporită din partea importurilor. Închiderile restaurantelor și unităților de catering, precum și alte restricții de atenuare a COVID-19, au dus la o reducere cu 5% a consumului de carne de pasăre în 2020, comparativ cu anul anterior.

Asociația Națională a Producătorilor de Furaje din România a remarcat că în 2019 sectorul avicol a consumat 56% din totalul furajelor combinate fabricate în țară. Deși 2020 nu a fost un an

²⁵ Selectate și descărcate de pe [topfirme.com](#)

excepțional, din cauza condițiilor severe de secetă, avicultura românească a beneficiat în general de acces la cereale furajere la prețuri competitive din producția internă. Ulterior prețurile ingredientelor pentru furaje au crescut, iar producătorii nu au reușit să recupereze pierderile prin creșterea prețurilor de consum, din cauza schimbărilor pe piață după pandemia de COVID-19.

Numărul întreprinderilor din clasa *Fabricarea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre)* a crescut între 2016 și 2019, în timp ce numărul mediu de angajați pe întreprindere a cunoscut un trend descendent. Valoarea producției (exprimată în euro) a crescut de la un an la altul, excedentul brut de exploatare, care a avut valori negative a urmat un curs de diminuare.

Tabelul 3.20 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre) din România

	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	324	328	357	374
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	73,4	72,8	67,3	64,6
Valoarea producției (milioane euro)	1 150,8	1 214,6	1 226,3	1 320,2
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	89,9	97,5	145,4	189,0
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	-79,1	-91,7	-68,1	-45,0
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	91,4	76,5	88,5	88,0

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Productivitatea aparentă a muncii în întreprinderile din clasa fabricarea produselor din carne este de șase ori mai mică decât în Franța și de 3 ori mai mică decât în Polonia, iar acest fapt se datorează specificului pieței interne, piață pe care cele mai cerute produse din carne sunt cele ieftine, cu marje de profit minime.

Tabelul 3.21 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre) din unele state membre UE (2019)

Indicatori	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	46,2	25,3	7,8
Rata profitului operațional - procent	13,8	47,9	-23,8
Rata investițiilor - procent	14,8	20,3	46,5

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Conform datelor din bilanțurile contabile²⁶, în anul 2021 existau 484 de întreprinderi înregistrate pentru fabricarea produselor din carne, care realizau o cifră de afaceri de 1,6 miliarde euro, cu 18 827 angajați, obținând un profit de 96,7 milioane de euro. Primele cinci întreprinderi înregistrau 33% din cifra de afaceri a sectorului, aveau 35% din angajați și 27% din profit.

Procesarea legumelor și fructelor

Numărul întreprinderilor din clasa *Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor* a crescut în fiecare an din perioada 2016-2019, inclusiv ca urmare a dezvoltării unităților care fabrică preparate alimentare perisabile din fructe și legume (de genul salate, legume curățate sau tăiate) incluse tot în această clasă de activitate. Pe de altă parte, numărul mediu de angajați pe întreprindere a scăzut, ceea ce sugerează că multe din întreprinderile nou înființate sunt de dimensiuni mai mici. Valoarea producției, pe total subsector, a crescut cu 16%, iar excedentul brut de exploatare a cunoscut de asemenea o creștere importantă, la fel ca valoarea adăugată, care a crescut de 1,9 ori.

²⁶ Selectate și descărcate de pe [topfirme.com](#)

Tabelul 3.22 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor din România

Indicatori	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	301	331	409	428
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	10,8	9,9	8,5	8,6
Valoarea producției (milioane euro)	208,1	223,0	238,8	241,0
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	28,9	45,0	53,1	54,1
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	10,6	23,6	29,8	26,0
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	16,6	24,0	9,6	19,3

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Productivitatea aparentă a muncii în industria de prelucrare și conservare a fructelor și legumelor este de trei ori mai mică în România decât în Franța și aproape de două ori mai mică decât în Polonia, dar rata investițiilor și cea a profitului operațional au valori comparabile (chiar superioare, însă nu trebuie uitat că valoarea adăugată brută din România este mai mică).

Tabelul 3.23 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor din unele state membre UE (2019)

Indicatori	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	62,7	24,6	14,8
Rata profitului operațional - procent	27,4	45,3	47,8
Rata investițiilor - procent	19,5	22,1	35,6

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Conform datelor din bilanțurile contabile²⁷, în anul 2021 funcționau 428 de întreprinderi înregistrate pentru prelucrarea și conservarea legumelor și fructelor, care realizau o cifră de afaceri de 199 milioane euro, cu 1794 angajați, obținând un profit de 16,7 milioane euro. Primele cinci întreprinderi cumulau 40% din cifra de afaceri a subsectorului și dețineau o pondere de 32% din personalul angajat, realizând 52% din profit, altfel spus primele cinci întreprinderi acopereau aproape jumătate din sectorul de procesare a legumelor și fructelor.

Această concentrare aparentă se datorează faptului că multe dintre fabricile mici, apărute după 1990, nu au reușit să îndeplinească condițiile de siguranța alimentelor, odată cu aderarea la UE, și și-au încetat activitatea. Ulterior, odată cu restructurarea sectorului agricol, procesatorii de legume și fructe au început să își reducă producția sau chiar să o oprească complet din lipsa materiei prime. Pentru că în România se produc cantități foarte mici de legume destinate industrializării, procesarea se face cu marfă semi-procesată din import (inclusiv din zona asiatică). Conform reprezentanților procesatorilor, piața conservelor din legume și fructe din România nu este încă foarte bine cristalizată, deși are un potențial important, ținând cont că aproape jumătate din conservele de legume și fructe sunt produse în afara țării. Atuul competitorilor importanți din industria procesării este faptul că își produc singuri materia primă sau au încheiat contracte ferme, de lungă durată, cu fermieri din România, contracte care prevăd inclusiv sprijinul financiar al acestora (pentru cumpărarea de inputuri), modelul fiind urmat de cele mai importante companii.

Piața conservelor de legume și fructe este dominată de ambalaje la cutie de metal, acestea având o cotă în volum și valoare de peste 60%, în timp ce legumele la borcan dețin aproximativ 40% din vânzări în volum și valoare. În condițiile în care borcanele se importau din Ucraina

²⁷ Selectate și descărcate de pe [topfirme.com](#)

(înlocuită acum cu Turcia), costul ambalajului este în creștere, ajungând la 15% din prețul total al produsului finit.

Lipsa depozitelor cu temperatură controlată din proximitatea bazinelor legumicole, dar și a centrelor de procesare sau insuficiența ambalajelor pentru transport pun presiune pe producătorii locali, care trebuie să vândă marfa imediat după recoltare. În același timp, fermierii consideră că nu mai pot susține costurile crescute cu energia și îngrășămintele, fie că produc legume destinate consumului în stare proaspătă, fie că produc legume destinate industrializării. Riscul mare de pierdere a recoltei din cauza capriciilor vremii, lipsa forței de muncă, precum și incertitudinile legate de sumele primite în urma vânzării producției de legume, i-au determinat pe mulți dintre marii producători agricoli să înlocuiască legumele cu cereale.

Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor

Numărul întreprinderilor din clasa *Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor* a înregistrat o ușoară scădere în perioada 2016-2019, pe fondul unor preluări și achiziții care au avut loc în acest subsector, ca urmare a interesului unor mari companii internaționale. Dacă numărul mediu de angajați pe întreprindere a rămas aproape constant, valoarea producției a crescut cu 21%, ca urmare a automatizării și digitalizării producției în fabricile de dimensiuni mai mari. Valoarea adăugată la costul factorilor a crescut, înregistrând un vârf în 2018 de 179,9 milioane euro, iar excedentul brut de exploatare și investițiile brute au rămas relativ constante în perioada analizată.

Tabelul 3.24 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor din România

Indicatori	2016	2017	2018	2019
Numărul de întreprinderi	393	395	397	364
Numărul mediu de angajați pe întreprindere	27,4	27,0	26,8	27,5
Valoarea producției (milioane euro)	844,1	896,1	972,2	1024,3
Valoarea adăugată brută (milioane euro)	149,6	155,9	179,7	171,0
Excedentul brut de exploatare (milioane euro)	56,8	60,1	75,1	59,2
Investițiile brute în bunuri corporale (milioane euro)	118,4	77,3	72,7	78,3

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Prin comparație cu situația din Franța productivitatea aparentă a muncii din acest sector este totuși de patru ori mai mică (și de două ori mai mică decât cea din Polonia), însă valorile pentru rata profitului operațional și rata investițiilor sunt comparabile, ceea ce arată că sectorul are o bază sănătoasă de dezvoltare.

Tabelul 3.25 Indicatori ai întreprinderilor din clasa Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor din unele state membre UE (2019)

Indicatori	Franța	Polonia	România
Productivitatea aparentă a muncii - mii euro	74,1	28,4	17,1
Rata profitului operațional - procent	24,8	41,1	34,6
Rata investițiilor - procent	21,9	24,8	45,8

Sursa: Date extrase din [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)

Conform datelor din bilanțurile contabile²⁸, în anul 2021 funcționau 424 de întreprinderi înregistrate pentru fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor, care realizau o cifră de afaceri de 1,3 miliarde euro, cu 8251 de angajați, obținând un profit net de 54 miliarde euro. Primele cinci întreprinderi cumulau 55% din cifra de afaceri a sectorului, dețineau o pondere de 27% din angajați și realizau 54% din profit, ceea ce indică o concentrare mare a afacerilor în sectorul produselor

²⁸ Selectate și descărcate de pe [topfirme.com](#)

lactate și brânzeturilor. Preluarea și comasarea fabricilor de prelucrare a laptelui²⁹ a fost cea mai dinamică din toată industria alimentară, după intrarea pe piață a unor mari procesatori de la nivelul european, care sunt în primele poziții și la nivel mondial. Sectorul este apreciat de specialiști ca fiind competitiv, în urma investițiilor în automatizare și digitalizare, dar restructurările au dus și la închiderea unor unități de prelucrare din zona montană, cu tradiție în producția laptelui (uneori specializate pe producția ecologică).

Conform reprezentanților industriei, piața lactatelor nu este atât de mult supusă globalizării, pentru că piața laptelui și a produselor lactate include alimente de bază, proaspete, cu termene de valabilitate relativ scurte și multe sortimente locale, tradiționale, care nu pot fi produse decât local. O parte din companiile românești care produc lapte și produse lactate au făcut parteneriate cu retailerii și au început să producă mărcile private ale acestora, pentru că cererea pentru ele a crescut (datorită prețurilor mai mici). Pe de altă parte, companiile cu capital autohton au crescut mai rapid prin creșterea capacității de producție ori dezvoltarea unor produse de nișă. Închiderea unităților HoReCa în timpul pandemiei de COVID-19 a afectat mai mulți producători, pentru că 39% din producția de lapte mergea către acest sector, conform reprezentanților Asociației Patronale Române din Industria Laptelui.

În perioada 2015-2020, România continua să fie pe ultimul loc în UE în ceea ce privește producția de lapte pe cap de vacă furajată. Ponderea efectivelor metise (31%) nespecializate pe producția de lapte, structura fragmentată a fermelor, în care predomină exploatațiile de dimensiuni mici (80% din exploatații au 1-2 capete de vaci de lapte, dar concentrează 40,8% din efective), condițiile inadecvate de întreținere și exploatare și în special hrănirea deficitară sunt unele dintre cauzele performanței scăzute la vacile de lapte din România.

Aprovizionarea cu lapte crud de către unitățile procesatoare se face, pe de o parte, de la exploatațiile agricole și centrele de colectare din țară, dar și din import în unele fabrici (Grodea, 2021). Cantitatea de lapte colectat din țară a crescut de la 903,8 mii tone în 2010 la 1 132 mii tone în 2020, după cum și importul de lapte crud a crescut în această perioadă de la 87,3 mii tone în 2010 la 135,6 mii tone în 2020.

3.3 Problemele diferitelor sectoare de procesare și posibilitatea depășirii acestora

Principalele riscuri asociate producției și distribuției de alimente oriunde în lume sunt reprezentate de: necesitatea garantării calității și siguranței alimentelor, presiunea din partea lanțurilor de magazine de a menține prețurile cât mai jos, prin reducerea la minimum a profitului și competiția accentuată, care impune necesitatea de a investi în tehnologii moderne. Pe acest fundal, comun și industriei alimentare românești, problemele specifice diferitelor subsectoare capătă forme mai mult sau mai puțin grave.

Importul de produse alimentare și dimensiunea redusă a firmelor din industria alimentară românească. Deoarece majoritatea procesatorilor din industria alimentară sunt întreprinderi mici (94% aveau sub 50 de angajați în anul 2019), nu produc partizi mari de marfă pentru a putea încheia contracte de distribuție cu marile rețele de magazine alimentare. În aceste condiții, supermarketurile și hipermarketurile au devenit importatori importanți de produse alimentare procesate. Pentru corectarea acestei situații este necesară o conlucrare strânsă între patronatele din industria alimentară, autoritățile competente dar și reprezentanții marilor rețele de retail care vând produse alimentare, pentru a se găsi și implementa soluții de producere a acestor

²⁹ În industria lactatelor, Lactalis România, cu companiile Albalact, Covalact și Dorna Lactate, controlate de grupul francez Lactalis, are o cotă de piață de 20% în volum și 19% în valoare, conducând astfel în clasamentul jucătorilor din industrie.

alimente în țară, în condițiile în care prețul transportului crește, iar producerea la nivel local ar putea elimina acest inconvenient.

Reducerea importurilor de carne de porc prin creșterea ofertei interne. Cea mai mare provocare pentru industria cărnii din România este asigurarea materiei prime, în principal a cărnii de porc. Deși au fost făcute investiții în sectorul creșterii suinelor în ferme performante, după apariția pestei porcine africane (PPA) în anul 2017 și a ineficienței gestionării a epidemiei, investițiile au fost cvasi-suspendate. România a înregistrat din 2017 aproape 90% din focarele de PPA la nivelul UE, cea mai mare parte dintre acestea fiind la porcul domestic din gospodăriile populației, ceea ce sugerează că sunt necesare măsuri de biosecuritate care să fie respectate de către toți crescătorii de porcine, trebuind întărit controlul mișcării animalelor vii și al produselor din carne de porc.

În acest context, Asociația Producătorilor de Carne de Porc din România a comandat un studiu către institutul Wageningen Economic Research WER pentru a identifica opțiunile de politici care să conducă la reducerea riscului apariției focarelor de PPA. Potrivit studiului (Bergevoet et al., 2020), recomandările pentru eradicarea/ ținerea sub control a pandemiei cuprind șase opțiuni, cu diferite grade de fezabilitate a implementării și cu un impact socio-economic diferit, care ar trebui implementate pe cât posibil simultan pentru o acțiune eficientă:

- îmbunătățirea biosecurității la nivelul fermei, care presupune nu numai crearea unei infrastructuri adecvate, ci și conștientizarea celor implicați în creșterea porcilor;
- eliminarea tuturor porcilor din gospodăriile populației în jurul fermelor comerciale, care poate fi permanentă sau pentru un timp limitat (pe durata unui focar activ);
- colaborarea dintre fermele comerciale și gospodăriile populației, care vizează organizarea producției în gospodăriile populației, cu ajutorul fermelor comerciale din zonă (care le furnizează purceii și furajele), astfel încât să fie redus numărul de contacte periculoase;
- regionalizarea și compartimentarea producției, care presupune definirea unei subpopulații de animale pe bază geografică și definirea unor compartimente sănătoase;
- înființarea de ferme integrate într-o singură locație;
- implementarea de măsuri de biosecuritate pentru vânători.

Studiul arată că PPA, nu doar că are un impact negativ asupra industriei porcine, dar reprezintă și o amenințare serioasă pentru supraviețuirea producției de carne de porc din România, în condițiile în care modul de creștere al porcilor în gospodăriile populației prezintă un risc major pentru răspândirea PPA. Asigurarea ofertei de carne de porc din producția internă implică în primul rând eradicarea PPA, altfel investiții autohtone sau străine în acest domeniu vor fi descurajate, iar dependența de importuri se va accentua.

Reducerea importurilor de lapte și produse lactate prin stimularea producției interne de lapte crud materie primă și monitorizarea laptelui destinat autoconsumului și vânzărilor directe. Acest deziderat poate fi atins prin stimularea investițiilor în ferme cu tehnologii moderne pentru vaci de lapte, pentru a putea crește producția medie de lapte pe cap de vacă prin specializarea fermelor pe producția de lapte. Pe de altă parte, trebuie sprijiniți micii producători de lapte, prin implicarea patronatelor, a decidenților de la nivel central și a autorităților locale pentru valorificarea producției de lapte din zonele montane cu tradiție și integrarea procesării locale, prin certificarea ca produs montan sau, unde este posibil, produs ecologic.

Adaptarea producției de legume la provocările schimbărilor climatice. Riscul schimbărilor climatice poate duce la imposibilitatea cultivării de legume în zone considerate până acum favorabile și de aceea este necesară o evaluare atentă a potențialului actual de cultivare a legumelor destinate industrializării, având în vedere temperaturile tot mai ridicate și precipitațiile tot mai reduse în arealurile consacrate pentru cultivarea legumelor. O astfel de analiză ar trebui realizată la nivel național prin implicarea procesatorilor din domeniu, urmând ca fermierii să fie

consiliați pentru înființarea de ferme legumicole pilot cu tehnologii moderne, care să limiteze pe cât posibil dependența de forța de muncă sezonieră. Experiențele anterioare ale firmelor olandeze privind consilierea pentru sectorul horticola din România par promițătoare, ceea ar putea duce la replicarea la nivel național a soluțiilor identificate.

Reducerea importurilor de făină prin diversificarea ofertei de produse de morărit și panificație din producția internă. Reducerea importurilor de făină prin diversificarea sortimentală (având la bază și introducerea în cultură a unor soiuri de grâu cu conținut ridicat de gluten) și continuarea investițiilor în morărit (pentru introducerea de tehnologii noi). Pentru reducerea importurilor de produse de panificație se impune continuarea investițiilor în tehnologii moderne destinate fabricării acestor produse, pentru a acoperi cât mai mult din cerere din producția internă. De asemenea, trebuie sprijinită tendința de creștere observată în producția internă de biscuiți și produse conservate de patiserie.

Stimularea cererii de produse alimentare cu valoare adăugată ridicată. Succesul sectorului de procesare a alimentelor este puternic legat de cererea de produse cu valoare adăugată ridicată. Sursa creșterii cererii pentru astfel de produse o reprezintă industria turismului și sistemul HoReCa. În același timp, interesul crescând pentru produsele sănătoase (și ecologice) poate reprezenta o oportunitate pentru dezvoltarea unor capacități de producție specifice în România.

Investiții în automatizare, digitalizare și tehnologii durabile. Progresele în automatizare oferă potențial pentru utilizarea extinsă a roboticii în fabricarea alimentelor și este probabil ca pandemia COVID-19 să fi dat impulsul pentru o mai mare automatizare (Jonasson et al., 2020). Dincolo de fezabilitatea tehnologică a roboticii și automatizarea sporită în procesarea alimentelor, fezabilitatea economică este un factor cheie de decizie pentru o firmă. Digitalizarea în cadrul lanțurilor de aprovizionare cu alimente este o tendință de durată, iar aplicarea tehnologiei blockchain în cadrul sistemelor agroalimentare câștigă un interes din ce în ce mai mare ca mijloc de verificare a informațiilor (inclusiv autenticitatea), îmbunătățirea trasabilității și transparenței și facilitarea colaborării în lanțul de aprovizionare. Pentru a rămâne sau deveni competitive pe piața internă, dar și la nivel european, firmele românești din industria alimentară trebuie să investească tot mai mult în automatizare, digitalizare și tehnologii moderne. PNS 2023-2027 poate reprezenta o sursă de finanțare adecvată pentru astfel de proiecte. O oportunitate ar putea-o constitui programul InvestEU.

Prețurile produselor alimentare. Ca urmare a suprapunerii unor crize recente (sanitară, energetică, a migrației, conflictul din Ucraina) mass-media europeană relatează avertismentele fermierilor și producătorilor de alimente din Europa cu privire la penurii și scumpiri semnificative la o gamă largă de produse de bază în perioada următoare, solicitând susținere guvernamentală pentru a putea face față costurilor în creștere în special la energie. *Food Drink Europe* și *Primary Food Processors*, două asociații ale producătorilor de alimente, au anunțat că membrii lor au început deja să-și închidă operațiunile și să-și reducă producția, cerând ca lanțul alimentar să nu fie inclus în planurile europene de raționalizare a energiei. În România, a fost luată măsura de menținere a prețurilor plafonate la energia electrică și gaze (OUG 119 din 1 septembrie 2022), aplicabilă atât industriei alimentare, cât și depozitelor frigorifice din magazinele de distribuție a alimentelor.

Capitolul 4. Sursele de finanțare a sectorului agro-alimentar în perioada 2023-2027

4.1 Finanțarea agriculturii și industriei alimentare românești din fonduri europene

România a avut o oportunitate din punct de vedere instituțional, în ceea ce privește finanțarea agriculturii cu ajutorul fondurilor europene, datorită posibilității ca încă din perioada de pre-aderare să deruleze investiții cu sprijin european în scopul pregătirii aderării României la UE. În vederea implementării politicii agricole comune (PAC) au fost pregătiți atât fermierii români, cât și instituțiile necesare pentru o absorbție corectă și rapidă a fondurilor europene. A fost un exercițiu util pentru stabilirea manualelor de procedură pentru evaluarea, selectarea și finanțarea proiectelor de investiții, materializat instituțional prin constituirea și funcționarea Agenției SAPARD. La acea dată finanțarea PAC era asigurată dintr-un singur fond, și anume *Fondul european de orientare și garantare agricolă* (FEOGA). La 1 ianuarie 2007, data la care România a aderat, FEOGA a fost înlocuit cu *Fondul European de Garantare Agricolă* (FEGA) și *Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală* (FEADR). FEGA finanțează Pilonul 1 al PAC (plățile directe și măsurile de piață), iar FEADR finanțează Pilonul 2 al PAC (programele de dezvoltare rurală).

În perioada 2007-2013 sumele aferente Pilonului 1 s-au derulat prin Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA), înființată încă din 2004, iar cele aferente Pilonului 2 prin Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP), înființată prin reorganizarea Agenției SAPARD. În următorul exercițiu financiar, în perioada 2014-2020, sumele aferente Pilonului 2 s-au derulat prin Agenția pentru Finanțarea Investițiilor Rurale (AFIR), înființată la rândul ei prin reorganizarea APDRP.

Programul SAPARD (2000-2006)

România a alocat marea majoritate a resurselor perioadei 2000-2006 pentru trei măsuri ale programului SAPARD, concentrându-și eforturile de planificare pe producția agricolă, industria alimentară și infrastructura necesară pentru accesul fizic. Faptul că primele trei măsuri finanțate prin acest program (codificate M.3.1, M.1.1 și M.2.1), totalizează aproape 87% din fondurile de dezvoltare rurală, arată că Programul SAPARD a răspuns cu intervenții îndreptate spre anumite probleme majore ale acelei perioade: infrastructura rurală și crearea de servicii pentru populație; competitivitatea sectorului agro-industrial și productivitatea întreprinderilor agricole.

Măsura 3.1 „Investiții în exploatațile agricole”, cu o alocare de aproximativ 17% din resursele totale planificate, a urmărit modernizarea tehnologiei utilizate în agricultură, pentru a limita costurile de producție și a asigura o creștere a veniturilor provenite din activități agricole. Măsura s-a adresat proiectelor având drept scop dezvoltarea și modernizarea exploataților agricole și a reprezentat temelia programului din punct de vedere strategic și economic. Relevanța modernizării producției agricole în România era evidentă, având în vedere nivelul tehnologic redus al fermelor.

Măsura 1.1 „Îmbunătățirea prelucrării și marketingului produselor agricole și piscicole” a reprezentat aproximativ 25% din volumul total al programului și a avut drept scop susținerea de acțiuni menite să îmbunătățească fluxurile de producție. Nevoia de restructurare și modernizare a sectorului de procesare era mare, iar modernizarea era necesară, având în vedere importanța sectorului alimentar pentru funcționarea societății. Marea majoritate a investițiilor din cadrul acestei măsuri au fost orientate către investiții în noi capacități de producție și îmbunătățirea procesării produselor agricole, dat fiind faptul că 90% din fondurile alocate au vizat aceste obiective. Numai câteva proiecte au vizat în mod explicit respectarea standardelor UE, pentru că

noile capacități de producție și depozitare presupuneau în mod automat respectarea standardelor UE.

Măsura 2.1 „Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale” a utilizat 45% din resursele totale planificate pentru intervenții de infrastructură pentru realizarea rețelelor stradale și îmbunătățirea drumurilor, rețelelor de alimentare cu apă și de canalizare, care erau situate în zonele rurale.

Toate cele trei măsuri au demonstrat o eficacitate a cheltuiirii ridicată, fiind peste media de 89% a Planului Financiar al Programului SAPARD (91% din alocarea financiară pentru M.3.1, 92% pentru M.1.1 și 90% pentru M.2.1). Mai mult, Măsura 2.1 a fost caracterizată de faptul că sumele disponibile la începutul perioadei de programare s-au demonstrat prea scăzute față de nevoile existente (în anul 2004 fiind deja aprobate proiecte în valoare de peste 70% din sumele alocate până în anul 2006), ceea ce a condus la diverse realocări financiare între măsurile Programului în favoarea măsurii 2.1. Se poate constata că numărul cererilor care depășea de trei ori resursele alocate, au confirmat nevoia de investiții în infrastructura rurală din România, accentuând relevanța măsurii, care a contribuit la asigurarea infrastructurii necesare pentru populația din mediul rural și fermieri, precum și pentru firmele din zonele rurale.

PNDR 2007-2013

În cadrul Axei 1 „Creșterea competitivității sectoarelor agricol și forestier” a Programului Național de Dezvoltare Rurală din perioada 2007-2013 s-au alocat fonduri importante exploatațiilor agricole (Măsura 121) și a unităților de procesare alimentară (Măsura 123), totalizând 3,3 miliarde euro, reprezentând aproape 70% din alocările Axei 1 și respectiv 30% din suma alocată întregului program (care cuprindea 4 axe).

De Măsura 121 „Modernizarea exploatațiilor agricole”, cu o alocare de 1,5 miliarde euro, au beneficiat 2 835 fermieri. Valoarea medie a unui proiect a fost de 540 mii euro și dat fiind specificul agriculturii la acea dată, majoritatea acestor sume s-au cheltuit pentru achiziția de mașini și utilaje agricole.

Măsura 123 „Creșterea valorii adăugate a produselor agricole și forestiere” a vizat susținerea de micro-întreprinderi și întreprinderi mici și mijlocii; alte întreprinderi care au mai puțin de 750 angajați sau cu o cifră de afaceri care nu depășește 200 milioane euro. Cele 935 proiecte finanțate prin Măsura 123 au avut o valoare medie de aproximativ 1,8 milioane euro (calculată prin raportarea volumului total al investițiilor la numărul de proiecte finalizate). Acest fapt demonstrează că majoritatea proiectelor au avut o valoare aproape maximă. Însă gradul de absorbție al fondurilor europene nu trebuie să fie un scop în sine, problema fiind câte proiecte au reușit să-și continue activitatea dincolo de perioada de monitorizare, acesta fiind un indicator al durabilității investițiilor în sectorul agricol și de procesare a alimentelor (deși greu de calculat).

Ținând cont de specificul structurii agrare din România, s-au alocat fonduri și pentru Măsura 141 „Sprijinirea exploatațiilor agricole de subzistență”, care a ținut fermierii încadrați în categoria de semi-subzistență, chiar și persoane fizice neautorizate (dacă se angajau să se autorizeze până la data încheierii contractului de finanțare). Au existat 52 768 beneficiari, la o alocare totală de 359 milioane euro.

Din cele 61 proiecte aferente Submăsurii 142 „Sprijin pentru înființarea grupurilor de producători”, trei proiecte se aflau în tranziție din SAPARD în PNDR 2007-2013, ceea ce înseamnă un număr real de 58 de beneficiari, demonstrând apetitul relativ scăzut al fermierilor pentru organizarea în grupuri de producători.

PNDR 2014 – 2020

Exercițiul 2014 - 2020 a continuat cu o structură similară celui anterior, din punct de vedere al măsurilor finanțate din fonduri europene. Elementul de noutate l-a reprezentat alocarea unor fonduri distincte pentru sectorul pomicol, atât la nivel de exploatație agricolă, cât și pentru sectorul de procesare. Conform tabelului 4.1, măsurile privind producția agricolă și alimentară au reprezentat aproape un sfert (22,81%) din bugetul total.

Tabelul 4.1 Stadiul implementării măsurilor privind producția agricolă și alimentară din PNDR 2014 – 2020 la data de 6 ianuarie 2022

Submăsura	Alocare publică PNDR 2014-2020 (euro)	% din total	Cereri de finanțare selectate		
			Număr	Valoarea alocării (euro)	Valoare medie (euro)
Submăsura 4.1 „Investiții în exploatații agricole”	1 601 904 552	13,34	1 886	1 051 912 167	557 748
Submăsura 4.1a „Investiții în exploatații pomicole”	419 384 301	3,49	564	310 817 806	551 095
Submăsura 4.2 „Sprijin pentru investiții în procesarea/ marketingul produselor agricole”	526 748 167	4,39	467	431 235 280	923 416
Submăsura 4.2 „Schemă de ajutor de stat GBER”	95 500 000	0,80	163	117 790 038	722 638
Submăsura 4.2a „Investiții în procesarea/ marketingul produselor din sectorul pomicol”	45 429 439	0,38	65	31 552 028	485 416

Sursa: Prelucrare după MADR, 2022a

Conform stadiului absorbției la data de 6 ianuarie 2022 (MADR, 2022a), pot fi menționate câteva repere cantitative privind PNDR 2014 – 2020:

- deși la nivel național exploatațiile pomicole au avut alocate fonduri mult mai mici decât exploatațiile agricole, dimensiunea medie a unui proiect este similară (circa 550 000 euro);
- pentru Submăsura 4.2 "Sprijin pentru investiții în procesarea/ marketingul produselor agricole", valoarea medie a unui proiect a fost de 923 mii euro, în timp ce în cadrul sectorului pomicol, valoarea medie a fost aproximativ la jumătate;
- deși are un buget mic, trebuie menționată și Submăsura 4.2 „Schemă de ajutor de stat GBER” (pâine și produse de panificație, bere proaspătă, înghețată), în cadrul căreia 173 proiecte au fost selectate, fiecare având o valoare de peste 700 mii euro.

Dincolo de aceste aspecte cantitative, sunt de menționat și aspecte calitative ale implementării PNDR 2014-2020. În concluziile evaluării impactului suprareglementării asupra implementării PNDR 2014-2020 (ACZ Consulting, 2019) se precizează că în cazul submăsurilor 4.1 „Sprijin pentru investiții în exploatații agricole” și 4.1a „Sprijin pentru investiții în exploatații pomicole” anumite documente solicitate a fi prezentate în etapa de depunere (documente având un caracter public) ar putea fi obținute direct de către AFIR în baza unor protocoale inter-instituționale. Această opțiune ar putea diminua povara administrativă resimțită de către solicitanți. Cu toate acestea, simplificările deja realizate și structura schemelor de finanțare au condus la o rată de accesare ridicată (și un număr redus de contracte reziliate).

În ceea ce privește grupurile de producători, s-au alocat 14 milioane euro pentru Submăsura 9.1 „Înființarea grupurilor de producători” și s-au finanțat 38 proiecte. În sectorul pomicol (Submăsura 9.1a) s-au alocat 2 milioane euro pentru 5 proiecte. Aceste cifre dovedesc faptul că asocierea în grupuri de producători era încă dificilă.

Măsura 10 „Agromediu și climă” și Măsura 14 „Bunăstarea animalelor” au avut alocări de aproximativ 1 miliard de euro fiecare, iar Măsura 11 „Agricultură ecologică” avea o alocare de 376 milioane euro. Aceste trei măsuri totalizau peste 20% din bugetul total alocat agriculturii și industriei alimentare. Dat fiind faptul că UE pune un accent tot mai mare pe impactul agriculturii și industriei alimentare asupra mediului și climei, o alocare generoasă în acest sens a fost stimulativă. Standardele consumatorilor sunt tot mai ridicate în ceea ce privește calitatea produselor consumate, înțelegând prin aceasta necesitatea asigurării unor standarde minime din punct de vedere sanitar-veterinar și de siguranța alimentelor.

PAC post 2020

Cum în cadrul negocierii reformei PAC, aprobarea regulamentelor a fost decuplată de alocarea financiară, Regulamentul de stabilire a normelor privind sprijinul pentru planurile strategice a fost aprobat abia în 2021, alocările au fost împărțite la două perioade: 2021-2022 și 2023-2027. Adică o perioadă de tranziție de doi ani și un exercițiu financiar scurtat la cinci ani pentru 2023-2027. În România, perioada de tranziție 2021-2022 s-a derulat sub umbrela și după regulile PNDR 2014-2020, adaptate prin modificările succesive (15 actualizări de la începutul programului în 2014 până la data de 16 septembrie 2022), astfel că au apărut modificări în *Ghidul solicitantului* pentru anumite măsuri de finanțare din alocările perioadei de tranziție.

Pentru perioada 2021-2027 erau alocați 21,65 miliarde euro, din care: 13,6 miliarde euro pentru Pilonul I (plăți directe), 364 milioane euro alocate măsurilor de piață (intervenții sectoriale) și 6,9 miliarde euro alocate pentru dezvoltare rurală, la care se adaugă facilitatea *Next Generation* în valoare de aproximativ 700 milioane euro. Pentru perioada de tranziție 2021-2022, s-a aprobat alocarea a 6,2 miliarde euro, din care: 3,258 miliarde euro pentru măsuri de dezvoltare rurală lansate în 2021. Diferența de 15,9 miliarde a rămas alocată PNS 2023-2027.

Tabelul 4.2 Situația alocărilor publice pentru perioada de tranziție și PNS 2023-2027 pentru măsurile privind producția agricolă și alimentară(euro)

Submăsura	2021-2027, din care:	Tranziție (2021-2022)	PNS (2023-2027)
Submăsura 4.1 „Investiții în exploatații agricole și pomicole”	1 611 448 472	882 700 000	728 748 472
Submăsura 4.2 „Sprijin pentru investiții în procesarea/ marketingul produselor agricole și pomicole”	450 000 000	150 000 000	300 000 000
Submăsura 9.1 „Înființarea grupurilor de producători”	20 000 000	5 000 000	15 000 000
Măsura 10 „Agromediu și climă”	833 492 700	288 760 000	544 732 700
Măsura 11 „Agricultură ecologică”	458 800 000	232 280 000	226 520 000
Măsura 14 „Bunăstarea animalelor”	1 009 850 628	273 600 000	736 250 628

Sursa: MADR, 2021

Deși propunerea PAC pentru perioada 2021-2027 a adus unele schimbări radicale în modul de programare și execuție a PAC, e important de menționat faptul că reforma PAC implementată prin PNS 2023-2027 permite continuarea majorității opțiunilor de politică agricolă din perioada 2014-2020, în vederea rezolvării problemelor și priorităților agriculturii românești. Alocările publice, aferente măsurilor din PNDR 2014 – 2020 au continuat și în perioada de tranziție, după cum reiese din tabelul 4.2.

Submăsurile 4.1 „Investiții în exploatații agricole și pomicole” și 4.2 „Sprijin pentru investiții în procesarea/marketingul produselor agricole și pomicole” beneficiază de o alocare consistentă de 42,5% din bugetul alocat submăsurilor (2 miliarde euro din 4,7 miliarde euro). Pentru perioada de tranziție 2021-2022, SM.4.1 beneficiază de aproximativ 50% din bugetul 2021-2027, în timp ce SM.4.2. beneficiază doar de o treime. Submăsura 9.1 „Înființarea grupurilor de producători” are o alocare de doar 20 milioane euro, din care, pentru perioada de tranziție, se pot consuma fonduri echivalente doar cu un sfert din buget.

Propunerile Comisiei Europene pentru depășirea dificultăților cu care se confrunta sectorul agro-alimentar în perioada pandemiei Covid-19, cu referire la finanțarea sectorului agricol, care au fost apreciate (Alexandri, 2020) ca având un impact mediu erau: flexibilitate în utilizarea instrumentelor financiare, datorită condițiilor avantajoase pentru împrumuturi, realocarea unor fonduri din programele de dezvoltare rurală, deoarece existau fonduri de dezvoltare rurală încă nealocate, precum și extinderea termenului de depunere a cererilor de plată, ca urmare a numărului mare de beneficiari de plăți directe (peste 800 mii). Propunerile care au avut un impact mare au fost: mărirea nivelului plăților primite în avans care au asigurat lichidități pentru campania de toamnă și sprijin financiar din fondurile programelor de dezvoltare rurală (pentru că existau resurse disponibile și implementarea era simplă).

Criza COVID-19 a demonstrat o dată în plus necesitatea extinderii digitalizării la agențiile din agricultură precum APIA, AFIR, ANIF, ANSVSA, ANZ, ANF și a realizării unei baze de date comune cu informațiile despre fermieri și ferme, care să poată fi actualizată în timp real și care va duce la simplificarea gestionării și transmiterii documentelor de către fermieri către autorități pentru primirea subvențiilor și obținerii actelor necesare pentru finanțări, tranzacții (limitarea expunerii persoanelor implicate).

4.2 Necesitățile de finanțare a sectorului agro-alimentar pentru 2023-2027

Obiectivele propuse de reforma PAC pentru planurile strategice naționale sunt: venituri echitabile pentru fermieri; creșterea competitivității; reechilibrarea lanțului alimentar; combaterea schimbărilor climatice; managementul durabil al resurselor; conservarea peisajelor și a biodiversității; sprijinirea reînnoirii generaționale; dezvoltarea zonelor rurale; siguranța alimentelor și bunăstarea animalelor. La aceste nouă obiective comune ale PAC se adaugă și un obiectiv transversal: promovarea cunoașterii, inovării și digitalizării în agricultură.

PNS 2023-2027

Spre deosebire de documentele de programare de dezvoltare rurală anterioare (de tipul PNDR), actualul Plan Național Strategic PAC 2023-2027 (PNS) cuprinde toate intervențiile finanțate din fonduri europene, adică plățile directe (atât cele decuplate, cât și cele cuplate) și intervențiile sectoriale (de exemplu, fructe și legume), finanțate din FEAGA, dar și intervențiile de dezvoltare rurală (în principal investiții), finanțate din FEADR, iar acolo unde este cazul chiar și intervenții finanțate din bugetul național (de exemplu, ajutorul național tranzitoriu).

Dacă plățile directe sunt de o importanță deosebită pentru fermieri, având ca principal efect diminuarea constrângerilor creditării pentru toți fermierii (mari și mici), sprijinul pentru investiții

vine în întâmpinarea nevoii de credite a antreprenorilor din sectorul agricol și alimentară, fiind decisiv pentru modernizarea exploatațiilor agricole și a întreprinderilor din industria alimentară. În tabelul 4.3 sunt prezentate primele 10 intervenții de dezvoltare rurală din PNS 2023-2027, ordonate după ponderea pe care o au alocările destinate acestora în totalul fondurilor FEADR. Lista completă a intervențiilor și alocărilor se regăsește în Anexa 7, aceasta incluzând noi intervenții, comparativ cu versiunea din februarie 2022 a PNS, dintre care unele sunt relevante pentru securitatea alimentară:

- o intervenție privind sprijinul pentru achiziția de utilaje (culturi de câmp);
- o intervenție distinctă pentru sprijinirea fermelor de mici dimensiuni;
- extinderea acțiunilor eligibile în cadrul intervențiilor în sectorul producției primare și la investiții în procesare (ca o componentă secundară);
- o intervenție nouă pentru investițiile realizate de fermieri privind procesarea la nivel de fermă (ca o componentă principală);
- o intervenție pentru sprijinirea investițiilor în asigurarea biosecurității fermelor de porcine (pentru combaterea pestei porcine africane).

Tabelul 4.3 Primele 10 intervenții de dezvoltare rurală din PNS 2023-2027

Rang	Intervenția	Alocare (milioane euro)	Pondere în Pilonul 2 (%)
1	Bunăstarea animalelor (porc și pasăre)	736,3	12,4%
2	LEADER (dezvoltarea locală comunitară)	500,0	8,4%
3	Agro-mediu și climă (pajiști, culturi verzi, rase locale)	492,3	8,3%
4	Zone afectate de constrângeri naturale semnificative	420,0	7,0%
5	Modernizarea infrastructurii de irigații	400,0	6,7%
6	Agricultură ecologică (conversie și menținerea certificării)	389,1	6,6%
7	Sprijin pentru instalarea tinerilor fermieri	250,7	4,8%
8	Zone afectate de constrângeri naturale - zona montană	240,0	4,1%
9	Investiții în sectorul zootehnic	224,6	3,8%
10	Investiții în condiționarea, depozitarea și procesarea produselor agricole în afara exploatației (industria alimentară)	210,3	3,6%

Sursa: Date extrase din *Planul Național Strategic PAC 2023-2027*, prezentare în cadrul Comitetului Consultativ tematic pentru PNS 2023-2027, 4 august 2022, MADR

Faptul că cea mai importantă alocare individuală pentru o intervenție este pentru bunăstarea animalelor – intervenția DR-06, așa cum este codificată în versiunea din octombrie a PNS (MADR, 2022d) – poate fi considerat un răspuns la nevoia de sprijin a sectoarelor de creștere a porcilor și a păsărilor, aflate sub o anumită presiune sanitară (pesta porcină africană, gripa aviară), dar și comercială (concurența importurilor de produse ieftine, dar de o calitate joasă). În acest context, cele două sectoare se vor putea transforma în producătoare de carne de calitate, venind astfel și în întâmpinarea consumatorilor interni, care apreciază aceste produse. Pentru mobilizarea consumatorilor în sprijinirea acestei tranziții este nevoie și de o promovare corespunzătoare a rezultatelor (carne de porc și de pasăre de calitate) obținute ca urmare a acestui efort financiar deosebit.

În ce privește intervenția LEADER (dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității) – codificată DR-36 în PNS – este de apreciat alocarea în creștere față de perioada anterioară, pe măsura experienței câpătate de grupurile de acțiune locală din toate regiunile țării.

Alocările importante pentru intervențiile de agromediu și climă – care sprijină trei domenii, respectiv pajiștile permanente (codul DR-01) pentru menținerea înaltelor valori naturale, terenurile arabile (DR-02) prin protejarea acestora cu culturi verzi și creșterea animalelor de fermă din rase locale (DR-03) pentru a evita abandonarea acestei activități – reprezintă un răspuns adecvat la cerințele de reducere a emisiilor, contribuind direct la combaterea schimbărilor climatice.

După cum și sprijinul pentru agricultura din zonele afectate de constrângeri naturale – prin intervenția pentru zonele cu constrângeri semnificative (DR-10) și cea pentru zona montană (DR-09) – contribuie la adaptarea practicilor agricole la schimbările climatice, dar efectul lor este mai amplu, asupra peisajelor și locuirii în aceste zone. De altfel, atenția în creștere de care are parte zona montană se reflectă și în alocările complementare de fonduri de la bugetul de stat.

Importanța intervenției pentru modernizarea infrastructurii de irigații secundare (DR-25), aflată pe locul 5 din 10 după fondurile alocate, este pe măsura interesului pe care MADR îl manifestă pentru sistemul de irigații (care mobilizează fonduri naționale pentru modernizarea infrastructurii principale) și a speranței că funcționarea acestuia va contribui la atenuarea efectelor schimbărilor climatice manifestate tot mai des în ultimii ani (în principal secetă).

O alocare importantă primește în cadrul Pilonului 2 și agricultura ecologică, prin intervenția DR-04 dedicată sprijinirii conversiei la agricultura ecologică și prin intervenția DR-05 dedicată menținerii certificării. Extinderea suprafeței agricole certificată ecologic va contribui la reducerea cantităților de produse de protecție a plantelor utilizate și la diminuarea fenomenelor climatice extreme, dar va avea și efecte benefice asupra calității apei și aerului și va contribui la fertilitatea solului și la conservarea biodiversității. Fiecare din cele două intervenții conține 6 pachete dedicate unor culturi diferite (și cu rate diferite ale plăților compensatorii), respectiv pentru culturi pe terenuri arabile (inclusiv plante de nutreț), legume (inclusiv cartofi), livezi, vii, plante medicinale și pajiști permanente.

Sprijinul pentru instalarea tinerilor fermieri (prin intervenția cu codul DR-30 din PNS) este acordat în vederea instalării acestora ca șefi ai exploatației agricole, cu scopul de a îmbunătăți structura de vârstă a fermierilor, contribuind la înlocuirea generațiilor și la consolidarea structurii socio-economice a zonelor rurale, dar prin încurajarea tinerilor care dețin un nivel de pregătire profesională și competențe adecvate se urmărește și adaptarea la o agricultură rezilientă și inovativă prin promovarea tehnologiilor și tehnicilor de producție moderne, cu impact redus asupra mediului. Intervenția este sprijinită și printr-o plată suplimentară, din categoria plăților directe (Pilonul 1), numită Sprijin complementar pentru venit pentru tinerii fermieri (codificată PD-03 în PNS), ceea ar putea duce la îndeplinirea țintei propuse în PNS de a ajunge la 36 mii de tineri instalați în perioada 2023-2027.

De asemenea, în primele 10 intervenții se regăsește și cea dedicată investițiilor în sectorul zootehnic (DR-20), care ar putea contribui la dezideratul de a stopa declinul producției animale din România, un obiectiv important menționat în mai multe strategii (Hera, 2016) și în majoritatea programelor de guvernare din ultimul deceniu.

Investițiile în condiționarea, depozitarea și procesarea produselor agricole și pomicole în afara exploatației (codul DR-22 în PNS), este o măsură care va consolida întreprinderile din industria alimentară (poate și ca urmare a recomandării CNSM din 2020), prin acordarea unui sprijin public nerambursabil pentru proiectele de investiții de modernizare de până la 3 milioane euro pe proiect (valoare care poate crește până la 7 milioane euro pentru proiectele de înființare de întreprinderi de procesare și chiar de 10 milioane euro pentru noile investiții în procesare pentru sectoarele legume-fructe, morărit, ulei și nutrețuri combinate).

Investițiile străine directe

Conform raportului BNR (2022) referitor la investițiile străine directe (ISD) în România, fluxul net de investiții străine directe în anul 2021 a fost direcționat într-o mică măsură în agricultură, silvicultură și pescuit (57 milioane euro), în raport cu industria (2572 milioane euro) sau comerțul (1732 milioane euro). Contribuția sectorului “agricultură, silvicultură și pescuit” la soldul total ISD la 31 decembrie 2021 este de doar 2,2%. Contribuția principalelor ramuri de activitate în soldul ISD înregistrat de industria prelucrătoare arată că ramura “alimente, băuturi și tutun” contribuie cu 10,7%. Este evident că industriile cu nivel tehnologic ridicat atrag ISD într-o mai mare măsură (conform clasificării industriilor prelucrătoare în funcție de intensitatea tehnologică, industria alimentară, fabricarea băuturilor și fabricarea produselor din tutun sunt considerate industrii cu nivel tehnologic redus).

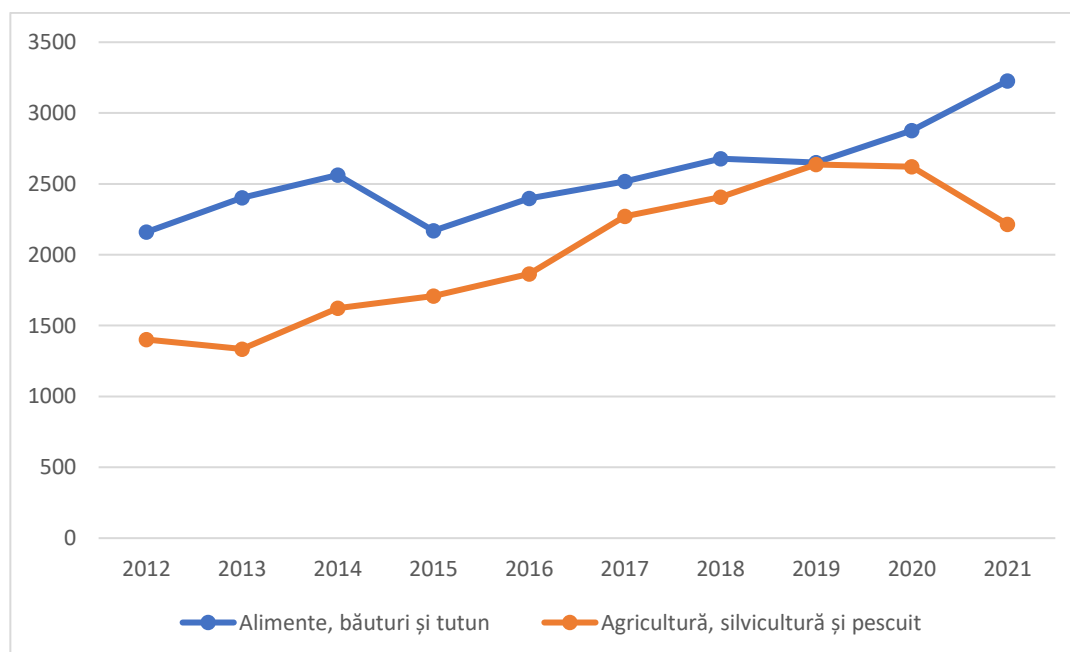
Tabelul 4.4 Fluxul net de ISD în anul 2021 și componentele acestuia pe domenii de activitate ale întreprinderilor ISD

Activitatea economică	Total	Flux net de ISD (mil euro)	
		Participații la capitalurile proprii*	Instrumente de natura datoriei, net
Industria prelucrătoare, ramura alimente, băuturi și tutun	217	150	68
Agricultură, silvicultură și pescuit	57	83	-26

Sursa: Prelucrare după BNR, 2022 - Investițiile străine directe în România în anul 2021

Pentru agricultură, silvicultură și pescuit se observă un trend descrescător al soldului ISD începând chiar din 2019, înainte de apariția pandemiei COVID-19.

Figura 4.1 Evoluția soldului ISD pentru agricultură și industria alimentară în perioada 2012-2021

Sursa: Prelucrare a autorilor pe baza datelor din *Investițiile străine directe în România în anul 2021*, BNR

4.3 Recomandări privind simplificarea și eficientizarea accesării surselor de finanțare

Cum PAC post 2020 evoluează de la conformitate și reguli către rezultate și performanță, ar merita discutate unele recomandări legate de accesarea finanțării agriculturii și industriei alimentare, ținând cont de sursa fondurilor disponibile, respectiv: fonduri UE; fonduri guvernamentale; fonduri oferite de bănci și instituții non-bancare.

Simplificarea accesării fondurilor UE

Prin PNS 2023-2027 se instituie un cadru de performanță, monitorizare și evaluare, cu scopul de a evalua impactul, eficacitatea, eficiența, relevanța, coerența și valoarea adăugată la nivelul UE a PAC, de a stabili obiective de etapă și ținte pentru obiectivele specifice, de a monitoriza progresele realizate, de a sprijini un proces comun de învățare. Din acest punct de vedere este recomandabil ca statele membre și UE, în general, să utilizeze în primul rând toate instrumentele și resursele aflate la dispoziție și care s-au dovedit eficiente în trecut.

Referitor la simplificarea accesării fondurilor UE, există deja un prim exemplu în acest sens, din anul 2020, respectiv documentul Consiliului UE „Necesitatea unei măsuri excepționale de sprijin temporar în cadrul FEADR, ca răspuns la criza fără precedent și la impactul acesteia asupra sistemelor de producție agricolă și a securității alimentare” - document comun, semnat de 13 state membre, printre care și România. Documentul solicita Comisiei măsuri de sprijin temporar de urgență cu caracter excepțional, proceduri simplificate de amendare a programelor de dezvoltare rurală, acceptarea de excepții privind eligibilitatea și pentru condițiile financiare, scurtarea duratei operațiunilor și completarea parțială a proiectelor ca urmare a unor circumstanțe neprevăzute, cauzate de situația de criză de la începutul pandemiei de Covid-19. În cazul României s-au alocat 182,5 milioane euro (1,52% din bugetul total) pentru Măsura 21 „Măsura specifică de acordare a unui sprijin temporar cu caracter excepțional în cadrul FEADR ca răspuns la epidemia COVID”. Sesiunea de depunere a cererilor de sprijin a fost deschisă în perioada 25 septembrie – 23 octombrie 2020 și s-au depus cereri de sprijin din partea a 122986 fermieri, fiind solicitată întreaga sumă alocată.

Pe de altă parte, România a fost una din primele țări în care a fost creat un instrument financiar finanțat prin PNDR 2014-2020, care conform condițiilor art. 38 din Regulamentul nr. 1303/2013 cu modificările și completările ulterioare, este un instrument financiar de creditare cu partajarea riscului la nivel de portofoliu finanțat din fondurile alocate prin PNDR. Creditarea preferențială se acordă beneficiarilor proiectelor de dezvoltare rurală cu condiția respectării intensității maxime prevăzute în PNDR, atât la nivelul investiției sprijinite prin grant, cât și la nivel agregat (al investiției sprijinite prin grant și al creditului de capital de lucru). Prin PNS 2023-2027 nu vor fi implementate instrumente financiare noi, ci vor fi utilizate resursele naționale, incluzând fondurile reîntoarse din instrumentele financiare derulate prin PNDR.

În schimb va fi înființat un instrument de sprijin al fermierilor afectați de pierderi ale producției agricole (codificat ca intervenția DR-32 în PNS), complementar sprijinului pentru plata primelor de asigurare (furnizat prin intervenția DR-31), care să ofere fermierilor o despăgubire pentru producția agricolă care intră sub incidența condițiilor de eligibilitate prevăzute în cadrul intervenției, prin crearea unui sistem integrat de acoperire a riscurilor împreună cu sistemul de asigurare din agricultură, vizând și degrevarea bugetului de stat plata pagubelor cauzate de fenomene meteorologice nefavorabile cu impact major asupra sectorului agricol. Introducerea acestui instrument presupune participarea obligatorie și automată a fermierilor la constituirea unui fond de gestionare a riscurilor, prin reținerea anuală a unui procent de 3% din plățile directe care urmează a fi plătite fiecărui fermier beneficiar de plăți directe, la care se va adăuga și o contribuție publică din FEADR și o cofinanțare de la bugetul de stat, pentru consolidarea acestui fond.

Simplificarea accesării fondurilor guvernamentale

În fișele informative SBA („Small Business Act”)³⁰, Comisia Europeană măsoară performanța fiecărei țări în ceea ce privește accesul IMM-urilor la finanțare, comparativ cu media UE. În aceste fișe informative, accesul IMM-urilor la finanțare se numără printre cele 10 domenii monitorizate. Acesta cuprinde următorii indicatori: investițiile de capital de risc, soliditatea drepturilor prevăzute de lege, calitatea informațiilor privind creditarea, numărul total de zile până la primirea finanțării, pierderile din creanțe neperformante, costurile de creditare pentru împrumuturile mici față de cele pentru împrumuturile mari, cererile de împrumuturi bancare care au fost refuzate și ofertele de împrumuturi ale căror condiții au fost considerate inacceptabile, accesul la sprijin financiar public, inclusiv la garanții, disponibilitatea băncilor de a acorda împrumuturi, finanțarea prin capitaluri proprii disponibilă pentru întreprinderile noi și aflate în plină dezvoltare, finanțarea acordată de investitori providențiali profesionali întreprinderilor noi și aflate în expansiune, finanțarea acordată de creditori privați (finanțare participativă). Cifrele din 2016 permit gruparea țărilor UE în trei categorii, în funcție de măsurile de politici menite să îmbunătățească accesul IMM-urilor la finanțare: a) în linii mari, în media UE: Luxemburg, Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Danemarca, Franța, Germania, Ungaria, Irlanda, Lituania, România, Slovacia și Slovenia; b) peste media UE: Belgia, Estonia, Finlanda, Letonia, Suedia și Regatul Unit; c) sub media UE: Austria, Cipru, Grecia, Italia, Țările de Jos, Polonia, Portugalia și Spania.

În ultimii 20 ani, agricultura și industria alimentară din România au dispus de fonduri FEAGA și FEADR, care însă au fost insuficiente pentru restructurarea și consolidarea într-o mai mare măsură a acestor sectoare. Majoritatea surselor de finanțare au inclus obligația de cofinanțare publică (20%, apoi 30%). Instrumente care se adaugă la cele anterioare sunt scheme de ajutor de stat, precum și instrumente financiare (fonduri de garantare, de creditare) cofinanțate din resurse publice și/ sau private atrase.

Statul poate ajuta colateral investițiile realizate din resurse proprii și/ sau atrase, atât în agricultură, cât și în industria de prelucrare alimentară. Firmele locale care derulează sau vor să demareze activități de cercetare-dezvoltare ar putea beneficia de o serie de facilități fiscale, inclusiv scutirea de la plata impozitului pe profit, în anumite situații, sau de la plata impozitului pe venit pentru angajații implicați în astfel de activități. Pentru dezvoltarea afacerilor, un rol important îl pot avea granturile de investiții, granturile pentru capital de lucru, microgranturile sau creditele de tip capital de lucru cu garanții subvenționate pentru microîntreprinderi și IMM.

Digitalizarea IMM-urilor prin PNRR este unul dintre obiectivele asumate de statul român, antreprenorii putând primi până la 100 000 de euro pentru digitalizarea afacerilor (suma poate fi și mai mare dacă este vorba despre crearea unor tehnologii avansate).

Recent guvernul a adoptat cadrul legal aferent schemelor de sprijin pentru sectorul agroalimentar, din fonduri europene, prin intermediul instituțiilor finanțatoare, respectiv aprobarea schemei de ajutor de stat IMM Invest Plus cu referire la Agro IMM Invest și Rural Invest (prin OUG 99/2022) și instituirea unor măsuri pentru stimularea investițiilor cu finanțare din fonduri externe nerambursabile în domeniul eficienței energetice (OUG 112/2022), dar Comisia Europeană a aprobat un pachet de sprijin pentru companiile din România, în valoare de aproape 20 de miliarde de lei (4 miliarde euro), care se va folosi pentru suplimentarea programului IMM Invest Plus.

³⁰ Comisia Europeană, SEMESTRUL EUROPEAN – FIȘĂ TEMATICĂ ACCESUL ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII LA FINANȚARE, 2017, a se vedea: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_small-medium-enterprises-access-finance_ro.pdf

Între instrumentele de finanțare se pot adăuga și garanțiile la credite acordate de către FGCR (Fondul de Garantare a Creditului Rural) și FNGCIMM (Fondul Național de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii), care au susținut fermierii și alți investitori, oferind garanții în numele acestora către băncile creditoare.

Cum în PNS 2023-2027 există o măsură dedicată sprijinirii investițiilor în infrastructura de irigații, complementar acesteia au fost prevăzute măsuri pentru dezvoltarea infrastructurii principale de irigații. Astfel, Legea privind dezvoltarea sistemului de irigații a adus în 2022 majorări bugetare și proceduri simplificate, bugetul alocat pentru reabilitarea infrastructurii a crescut la 1,5 miliarde de euro, iar fermierilor care folosesc infrastructura principală de irigații li se alătură acum și fermieri care își doresc să dezvolte micro sisteme de irigații. Procedurile sunt simplificate pentru beneficiari, deoarece fermierii care doresc înființarea unui sistem de irigații local depun o cerere la ANIF, iar ANIF se ocupă de întreaga documentație. Datorită complexității lucrărilor pe care le presupune, termenul de implementare a Programului național de reabilitare și/sau înființare a infrastructurii principale de irigații și infrastructurii de desecare și drenaj se prelungește până la anul 2027, corelându-se astfel și cu orizontul programatic al PNS 2023-2027, în care a fost inclusă și majorarea valorii maxime a sprijinului în cadrul intervenției în infrastructura secundară de irigații (la 1,5 milioane euro pe proiect).

Simplificarea accesării fondurilor oferite de bănci și instituții non-bancare

Conform rezultatelor unui sondaj realizat în 2016 de Comisia Europeană și Banca Centrală Europeană (EC, 2017), cele mai importante surse externe de finanțare relevante pentru IMM-uri sunt: linii de credit; împrumuturi bancare; leasing, credite financiare și finanțare prin capitaluri proprii. În 2019, existau 34 bănci și 5 instituții financiare non-bancare, dar oferta financiară pentru agricultură era dominată doar de câteva bănci (CEC Bank, Transilvania Bank, Raiffeisen Bank).

Conform unui studiu recent (Fi-compas, 2020), cererea nesatisfăcută pentru sectorul agricol românesc era estimată la 3 miliarde euro și viza în principal IMM-urile, deoarece marii fermieri ai României au acces la instrumente financiare bancare. Băncile finanțează marii fermieri, în timp ce instituțiile financiare non-bancare își oferă serviciile micilor fermieri. Investițiile în sectorul agricol au următorii determinanți: cererea pentru finanțe pe termen mediu și lung pentru mașini și echipamente agricole, sisteme de irigații sau agricultură în spații controlate (sere și solarii) impuse de schimbările climatice curente (regimul pluvial nu mai este ușor de anticipat), înființarea/îmbunătățirea de plantații (livezi, vii), achiziția de inputuri agricole (semințe, material de plantat, hrană pentru animale, îngrășăminte și combustibil), costurile cu forța de muncă. Având în vedere caracterul sezonier al anumitor determinanți, un aspect care trebuie menționat la capitolul recomandări este creșterea vitezei de reacție la nivelul instituțiilor bancare de credit agricol.

La rândul ei, conform aceluiași studiu (Fi-compas, 2020), cererea nesatisfăcută pentru sectorul de procesare/ alimentară se ridică la 594,6 milioane euro, ținând cont de următoarele constrângeri: un număr mare de unități procesatoare sunt descurajate să acceseze credite; băncile finanțează sectorul alimentară utilizând oferta proprie de standard business; instituțiile financiare nu au un know-how necesar evaluării celor mai mici procesatori; instituțiile financiare non-bancare se focalizează doar pe piața urbană.

Investițiile în sectorul alimentară au următorii determinanți: necesitatea de a se moderniza, prin investiții în mașini, echipamente și facilități de procesare. În unele subsectoare s-au făcut investiții pentru a crește capacitatea de producție și a înlocui mașinile și echipamentele vechi și uzate, în timp ce în altele s-a investit în creșterea capacităților de sortare, calibrare și ambalare. În literatura de specialitate se menționează adesea faptul că micii producători (PFA, IMM) apelează la împrumuturi în cadrul familiei.

În aceste condiții, se recomandă ca unitățile bancare să-și standardizeze oferta pe mai multe tipuri de investiții și să ofere alternative reale pentru microîntreprinderi și IMM-uri care doresc finanțare în sectorul de procesare alimentară. Pe de altă parte, recomandările pentru fermieri și procesatori erau de a crește eficiența investițiilor prin îmbinarea armonioasă a obiectivelor pe termen scurt cu cele pe termen mediu și utilizarea tuturor tipurilor de credite astfel încât să poată implementa rapid investițiile pe care și le propun (ex: linie de credit/ credit-punte, combinate cu credit pe termen mediu/ lung).

Concluzii

Examinarea stării actuale a securității alimentare a României și evidențierea acelor elemente de politici care duc la stimularea rezilienței în acest domeniu, tratată în **Capitolul 1 Starea securității alimentare a României**, a urmărit interpretarea valorilor unor indicatori recunoscuți la nivel internațional, calculați de *Economist Impact* și de FAO, analiza ofertei interne de produse alimentare, pe baza datelor din bilanțurile alimentare, și a cheltuielilor de consum alimentar, pe baza datelor din anchetele bugetelor de familie.

Starea securității alimentare a României, apreciată prin valoarea *Indicelui global al securității alimentare* GFSI (ediția 2022), primea calificativul „moderat”, cu un scor de 68,8 din 100 de puncte, analiza sugerând că pentru România vulnerabilitățile securității alimentare pot să apară dinspre oferta alimentară și dinspre condițiile de mediu. Scorurile defalcate pe indicatori arată mai detaliat punctele slabe: volatilitatea producției agricole și angajamentele politice privind accesul (adică absența unei strategii privind securitatea alimentară asumate oficial), respectiv faptul că politicile pentru combaterea efectelor climatice asupra resurselor naturale nu sunt asumate la nivelul necesar.

Analiza prin prisma indicatorilor furnizați de FAO reflectă o serie de deficiențe privind securitatea alimentară a populației, ponderea populației aflate în insecuritate severă și moderată fiind de aproape 14%, ca medie a perioadei 2018-2020, aproape dublă față de media zonei țărilor dezvoltate (America de Nord și Europa) și aproape de trei ori mai mari față de unele țări europene (Franța și Polonia). Astfel, problema accesului la hrană reprezintă un aspect nerezolvat pentru anumite categorii de gospodării din România, cele aparținând grupelor cu venituri scăzute.

Analiza ofertei interne de produse alimentare indică o volatilitate ridicată mai ales la produsele de origine vegetală, care sunt mai vulnerabile la fenomenele climatice extreme, dar și o dependență mare de importuri la o gamă largă de produse, atât de origine vegetală cât și animală. De exemplu, dependența de importuri a fost în perioada 2018-2020 de 26% la grâu și secară și produsele care le conțin și de 48% la carne de porcine și produsele din carne de porcine. Multe din produsele importate sunt produse procesate, iar acest lucru ridică problema eficienței lanțurilor de aprovizionare și a procesării din România.

Ponderea cheltuielilor de consum alimentar în cheltuielile totale de consum ale gospodăriilor din România a scăzut în ultimii ani – de la 41,7% în anul 2011 la 33,4 % în anul 2021 –, dar acest nivel încă este dintre cele mai ridicate din Uniunea Europeană, pentru țările dezvoltate valorile indicatorului situându-se în general între 10 și 15%. Spre deosebire de aceste state, care înregistrează fenomenul de saturare a cererii la unele produse alimentare (de exemplu, la carne), cererea alimentară din România este pe un trend de creștere la numeroase produse importante (cum ar fi carnea, legumele, fructele, peștele).

Identificarea provocărilor curente și viitoare la adresa securității alimentare a României, inclusiv din punct de vedere a implementării strategiilor europene ce vizează înverzirea agriculturii, tratată în **Capitolul 2 Provocările Pactului verde european asupra securității alimentare**, a avut la bază rezultatele unui studiu realizat de INRAE cu privire la efectele schimbărilor climatice asupra producției agricole, un studiu FAO referitor la reziliența sistemelor alimentare, care include indicatori calculați pentru România, dar și unele studii care estimează impactul implementării Țintelor strategiei „De la fermă la consumator” asupra producției agricole, prețurilor și comerțului internațional, în încercarea de a găsi o abordare care să aducă împreună decidenții politici și reprezentanții fermierilor în tranziția către sisteme alimentare durabile.

Cuantificarea efectelor schimbărilor climatice asupra producției agricole la nivel global și european a pus în evidență tendințe de extindere a suprafețelor cultivate la nivel mondial (în funcție de evoluția randamentelor), însemnând o creștere a suprafețelor cultivate în unele regiuni (de exemplu, în America Latină) și o diminuare a nevoii de terenuri cultivate în alte regiuni (de

exemplu, în zona ex-sovietică). Astfel de situații sunt întâlnite și în Europa, România aflându-se într-o regiune care va avea un „surplus de teren” (o diminuare a nevoii de terenuri cultivate), conform rezultatelor modelului din studiul INRAE.

În ce privește reziliența sistemelor agroalimentare naționale la șocuri și stres, estimată într-un raport FAO din 2021 cu ajutorul a două categorii de indici de flexibilitate, România înregistrează valori rezonabile pentru o țară europeană (comparabile cu a Franței și Poloniei), atât pentru *Indicele de flexibilitate a producției primare*, care reflectă capacitatea sectorului agricol de a absorbi șocurile, cât și pentru *Indicele de flexibilitate a aprovizionării cu alimente*, care evaluează rolul diversificării în producția internă, în stocuri și în importuri, astfel încât să fie asigurată disponibilitatea alimentelor care conduc spre o dietă sănătoasă.

Obiectivul central al strategiei „De la fermă la consumator”, adoptată de UE în 2020, îl reprezintă crearea unui lanț alimentar care să funcționeze pentru consumatori, producători, climă și mediu, iar pentru transformarea metodelor de producție agricolă sunt propuse anumite obiective specifice la nivel european, exprimate prin ținte cantitative pentru anul 2030: reducerea cu 50% a nivelului de utilizare a pesticidelor chimice, reducerea utilizării îngrășămintelor chimice cu cel puțin 20%, reducerea cu 50% a vânzărilor de substanțe antimicrobiene pentru animale, creșterea la cel puțin 25% a ponderii terenurilor agricole destinate agriculturii ecologice.

O estimare a impactului a acestor ținte, realizată de USDA în 2020, pentru trei scenarii de adoptare progresivă a obiectivelor *Pactului verde european*, a ajuns la concluzia că reducerile în utilizarea inputurilor propuse de strategia „De la fermă la consumator” afectează fermierii din UE prin reducerea producției agricole cu 7% până la 12% și conduce la reducerea competitivității acestora atât pe piețele interne cât și pe cele externe.

Rezultatele unor astfel de estimări, dar și primele propuneri de reglementare venite din partea Comisiei Europene, au condus la cristalizarea unor poziții destul de reținute ale reprezentanților fermierilor la nivel european și național. Totuși, pozițiile fermierilor români în privința acestei strategii sunt mai nuanțate, ceea ce lasă loc speranței că se poate identifica o combinație de măsuri care ar putea aduce la un numitor comun viziunile decidenților europeni și ale fermierilor români.

Strategia „De la fermă la consumator”, prin implicarea actorilor de pe întreg lanțul alimentar (fermieri, procesatori, comercianți, consumatori), reprezintă o oportunitate pentru decidenții din România și pentru toate părțile interesate în definirea unor obiective de politici pentru sistemul alimentar și durabilitatea acestuia. Planul Național Strategic PAC 2023-2027 joacă un rol important în acest proces, fără a avea pretenția de a rezolva toate problemele. De aceea rămâne importantă utilizarea unor instrumente de tipul evaluării impactului reglementărilor, pentru a reduce diferențele între percepția publică și dovezile științifice în ce privește sensul tranziției spre sisteme alimentare durabile și modalitățile practice de realizare a acestora.

Propunerea de recomandări privind dezvoltarea industriei alimentare și creșterea gradului de procesare a materiilor prime agricole în România, în acord cu obiectivele de mediu și de climă, abordată în **Capitolul 3 Rolul industriei alimentare în asigurarea securității alimentare**, este urmarea analizei schimburilor comerciale cu produse agro-alimentare, pe diferite niveluri de agregare, pentru identificarea sectoarelor și subsectoarelor cu balanțe comerciale negative în vederea găsirii unor posibile soluții pentru depășirea dificultăților întâmpinate de acestea, inclusiv în ce privește performanța economică a acestor sectoare.

Balanța comercială cu produse agro-alimentare a României a fost preponderent negativă în perioada 2010-2021, cu excepția unei scurte perioade (2013-2014), existând diferențe notabile între structura fluxurilor și balanței comerciale între destinațiile intra-UE și extra-UE. Analiza comerțului pe cele patru grupe de produse agro-alimentare arată că pentru *Secțiunea animale vii și produse animale* balanța este pozitivă pe relația extra-comunitară, însă este accentuat negativă pe

relația intra-comunitară (ca urmare a importurilor de carne, în special de porc), rezultând astfel pe total un deficit de aproximativ 1,6 miliarde euro în 2021. *Secțiunea produse vegetale* generează cel mai mare surplus, de aproximativ 2,3 miliarde euro în 2021, determinat de exporturile masive de cereale și oleaginoase către țări din afara UE. *Secțiunea grăsimi și uleiuri* prezintă, de asemenea, o balanță totală pozitivă, generată de exporturile de uleiuri vegetale. *Secțiunea produse alimentare, băuturi și tutun* generează cel mai mare deficit comercial, de aproximativ 1,7 miliarde euro în 2021, înregistrând deficit pe ambele relații (intra-UE și extra-UE) și ilustrând incapacitatea industriei alimentare românești de a acoperi cantitativ și calitativ cererea internă de produse alimentare prelucrate, pe o piață internă în care este puternic concurată de produsele importate.

Analiza clasamentului importurilor pe produse, coroborat cu clasamentul la nivelul grupelor Nomenclatorului Combinat și cu potențialul de producție agricolă al României a condus la selectarea a opt clase de produse (produse de morărit, pâine și produse de patiserie proaspete, biscuiți și produse conservate de patiserie, carne de porc, carne de pasăre, produse din carne, conserve de fructe și legume, produse lactate și brânzeturi) pentru care s-au analizat indicatorii economici ai întreprinderilor pentru perioada 2016-2019 și unele aspecte recente privind funcționarea subsectoarelor, pentru identificarea dificultăților cu care se confruntă și propunerea unor soluții de depășire a acestora.

Reducerea importurilor de carne de porc prin creșterea ofertei interne ar putea fi răspunsul la cea mai mare provocare pentru industria cărnii din România, asigurarea materiei prime, în principal a cărnii de porc, care în mare parte provine din import. Deși au fost făcute investiții în sectorul creșterii suinelor în ferme performante, ca urmare a apariției pestei porcine africane acestea nu și-au putut produce efectele pozitive asupra balanței comerciale. De aceea este necesară susținerea acestui sector prin orice mijloace posibile legal, dar și prin măsuri mai ferme de combatere a pestei porcine africane.

Diminuarea importurilor de lapte și produse lactate s-ar putea realiza prin stimularea investițiilor în ferme cu tehnologii moderne pentru vaci de lapte, pentru a putea crește producția medie de lapte pe cap de vacă furajată prin specializarea fermelor pe producția de lapte. Pe de altă parte, trebuie sprijiniți micii producători de lapte, prin implicarea autorităților locale în valorificarea producției de lapte din zonele montane cu tradiție și integrarea procesării locale, prin certificarea ca produs montan sau, unde este posibil, produs ecologic.

Efectele schimbărilor climatice pot conduce la imposibilitatea cultivării de legume în zone considerate până acum favorabile și de aceea este necesară o evaluare riguroasă a potențialului actual de cultivare a legumelor destinate industrializării, având în vedere temperaturile tot mai ridicate și precipitațiile tot mai reduse în arealurile consacrate pentru cultivarea legumelor. O astfel de analiză ar trebui realizată la nivel național prin implicarea procesatorilor din domeniu, urmând ca fermierii să fie consiliați pentru înființarea de ferme legumicole pilot cu tehnologii moderne, care să limiteze pe cât posibil dependența de forța de muncă sezonieră.

Reducerea importurilor de făină se poate realiza prin diversificarea sortimentală și continuarea investițiilor în morărit (pentru introducerea de tehnologii noi). Pentru reducerea importurilor de produse de panificație se impune continuarea investițiilor în tehnologii moderne destinate fabricării acestor produse, pentru a acoperi cât mai mult din cerere din producția internă. De asemenea, trebuie sprijinită prin investiții menținerea tendinței de creștere observată în producția internă de biscuiți și produse conservate de patiserie.

Propunerea de recomandări privind simplificarea și eficientizarea accesării surselor de finanțare existente la nivel comunitar și regional, cu aplicabilitate directă asupra securității alimentare, abordată în **Capitolul 4 Sursele de finanțare a sectorului agro-alimentar în perioada 2023-2027**, s-a făcut în principal pe baza analizei rapoartelor de evaluare ale programelor de dezvoltare rurală derulate în România, pentru investițiile sprijinite de măsurile și submăsurile

relevante pentru securitatea alimentară, completată cu analiza propunerilor de intervenții pentru perioada 2023-2027, având la dispoziție și o analiză detaliată a nevoilor de finanțare ale sectoarelor agricol și alimentar din România.

Principalii determinanți ai cererii de finanțare din sectorul agricol îi reprezintă nevoia de investiții pentru modernizarea producției (prin achiziționarea de mașini și utilaje agricole, dar și de echipamente de irigații), investițiile în active funciare (vii, livezi, sere) și capitalul de lucru (pentru cumpărarea de inputuri, în principal). În sectorul alimentar, principalii determinanți sunt nevoia de modernizare a întreprinderilor (prin investiții în mașini, și echipamente, dar și în facilități de sortare, calibrare și ambalare) și dezvoltarea de noi produse (pentru atragerea de noi clienți sau intrarea pe noi piețe). Luând în calcul cererea de finanțare nesatisfăcută, atât pentru sectorul agricol, cât pentru industria alimentară, recomandările pentru îmbunătățirea finanțării se îndreaptă spre proiectarea unor măsuri specifice orientate către fermele mici (iar în industria alimentară către întreprinderile mici și microîntreprinderi), dar și acordarea de sprijin tehnic pentru acești beneficiari, pentru a-și întări capacitatea de planificare a afacerilor și înțelegere a rigorilor de finanțare.

Referitor la rolul cheie pe care îl poate juca Planul Național Strategic PAC 2023-2027, se remarcă importanța acordată unor intervenții cu impact pozitiv asupra securității alimentare: „Bunăstarea animalelor”, „Modernizarea infrastructurii de irigații”, „Agricultură ecologică” („Conversie” și „Menținerea certificării”), „Investiții în sectorul zootehnic” și „Investiții în condiționarea, depozitarea și procesarea produselor agricole și pomicole” (industria alimentară).

Anexe

Anexa 1. Indicatorii care compun Indicele global al securității alimentare GFSI în 2022

Indicatorul/ dimensiunea	Motivația includerii	Scorul României (din 100)
1. Accesibilitatea		85,1
1.1 Modificarea costului mediu al alimentelor	Exprimă variațiile înregistrate de cheltuielile cu alimentele, evaluate pe baza indexului prețurilor de consum (IPC), care măsoară schimbările prețurilor pentru un coș de bunuri de consum, din 2015.	84,0
1.2 Proporția populației sub pragul sărăciei globale	Măsoară procentul populației care trăiește cu mai puțin de 3,20 dolari pe zi la paritatea puterii de cumpărare din 2011.	95,8
1.3 Indicele inegalității ajustate a veniturilor	Este măsurat pe baza Venitului Național Brut pe persoană, la paritatea puterii de cumpărare din 2011.	66,4
1.4 Comerțul agricol	Tarifele ridicate la importurile agricole pot constitui un factor agravant pentru securitatea alimentară pe termen scurt și mediu, în situația în care prețurile agricole internaționale cresc, iar nivelul de autosuficiență al țării respective face necesare importurile. Libertatea comerțului reprezintă o variabilă compozită, cuprinsă între 0-100, care evaluează în ce măsură barierele tarifare și netarifare afectează libertatea importurilor și a exporturilor.	76,0
1.5 Programele alimentare de tip plasă de siguranță	Acestea sunt ținute pe anumite categorii socio-demografice, reprezentând o formă de intervenție rapidă pentru îmbunătățirea alimentației unor grupuri de populație vulnerabile, fiind folosite în diferite țări ale lumii, inclusiv în Europa.	100
2. Disponibilitatea		60,6
2.1. Accesul la inputuri agricole	Este un indice compozit compus din mai multe variabile: accesul fermierilor la finanțare, accesul la servicii financiare, accesul fermierilor la servicii de extensie, prețurile agricole la poarta fermei, accesul fermierilor la organizații profesionale și cooperative, respectiv existența facilităților pentru acces la inputuri orientate către femeile fermier.	73,8
2.2. Cercetarea și dezvoltarea agricolă	Reprezintă un element pentru evaluarea inovării și a progresului tehnic în agricultură. Se exprimă ca procent al cheltuielilor de cercetare/dezvoltare în PIB-ul creat de agricultură. Acestea pot conduce la creșterea eficienței piețelor și a accesului pe piețe.	59,1
2.3. Infrastructura agricolă	Se evaluează infrastructura de depozitare a produselor agricole și facilitățile de acces către piețe, mai concret infrastructura rutieră, aeriană, portuară și feroviară. Un subindicator îl reprezintă existența facilităților adecvate de stocare pentru produsele agricole, în raport cu mărimea sectorului agricol și populația țării respective. În acest context se analizează și infrastructura de irigații.	71,8

2.4. Volatilitatea producției agricole	Se măsoară prin deviația standard a creșterii anuale a producției agricole (cereale și legume) pe o perioadă de cinci ani. Pandemia de COVID19 a provocat creșterea volatilității pe piețele internaționale de mărfuri, iar sectorul agricol s-a confruntat cu provocările legate de disponibilitatea cerealelor și a altor mărfuri agricole atât pentru hrană, cât și pentru furaje.	37,3
2.5. Risipa alimentară	Aceasta a devenit o preocupare tot mai importantă, în condițiile în care încă există țări care se confruntă cu foametea, fiind incluse în strategiile de securitate alimentară și măsuri de diminuare treptată și a risipei alimentare. Se măsoară prin procentul pe care îl au deșeurile alimentare în totalul ofertei interne.	92,9
2.6. Infrastructura lanțurilor de aprovizionare	Evaluează infrastructura națională de transport și logistică, respectiv infrastructura rutieră, portuară și feroviară.	53,4
2.7. Suficiența ofertei	Măsoară disponibilitatea ofertei în raport cu un necesar alimentar stabilit la nivel național, exprimat în kcalorii/persoană/zi, în calcularea acestui indicator luându-se în considerare și valorile ajutorului alimentar extern. În această direcție este evaluată de asemenea dependența țărilor de ajutorul alimentar extern și cronicizarea acestuia în anii anteriori (unde este cazul).	95,9
2.8. Barierele politice și sociale referitoare la acces	Evaluează riscurile care afectează securitatea alimentară în cazul existenței conflictelor armate, insecurității politice, corupției și inegalității de gen. Riscul stabilității politice evaluează dacă instabilitatea politică a afectat accesul la hrană.	68,0
2.9. Securitatea alimentară și angajamentele politice privind accesul	Pentru securitatea alimentară este utilă o strategie de securitate alimentară și o agenție guvernamentală pentru implementarea acestei strategii ³¹ .	0,0
3. Calitate și siguranță		77,9
3.1. Diversitatea dietei	Măsoară ponderea alimentelor care nu conțin carbohidrați ³² în consumul uman total exprimat în calorii, o pondere mai ridicată a alimentelor care conțin mai puțini carbohidrați fiind considerată o premiză a unei diversități mai mari a dietei.	61,4
3.2. Standardele nutriționale	Este un indicator calitativ care evaluează existența unor programe naționale de nutriție, existența unor recomandări nutriționale la nivel național și existența unui sistem de monitorizare a categoriilor de populație cu risc nutrițional.	61,3
3.3. Disponibilitatea micro-nutrienților	Este un indicator compozit care include trei subindicatori: disponibilitatea zilnică (grame) de vitamina A, cantitatea disponibilă de fier provenit din alimentele de origine animală și vegetală, precum și cantitatea disponibilă de	71,4

³¹ România, de exemplu, nu are o strategie privind securitatea alimentară asumată la nivel oficial, deși evenimentele din ultimii ani, accentuate de criza climatică și sanitară ar fi justificat poate un asemenea demers.

³² Alimentele furnizoare de carbohidrați sunt cerealele, rădăcinoasele și cartofii.

	zinc provenit din alimentele de origine animală și vegetală.	
3.4. Calitatea proteinelor	Măsoară cantitatea de proteină de calitate, în funcție de prezența a nouă aminoacizi esențiali.	99,6
3.5. Siguranța alimentelor	Este un indicator compozit care conține trei subindicatori: existența unei agenții guvernamentale pentru siguranța alimentelor, procentul de populație care are acces la apa potabilă și existența unor rețele formale pentru comercializarea produselor alimentare.	94,8
4. Sustenabilitate și adaptare		47,1
4.1. Expunerea	Se referă la expunerea la schimbări climatice, fiind un indicator care include analiza creșterilor de temperatură, a secetei și inundațiilor, precum și creșterea nivelului mărilor și oceanelor.	66,2
4.2. Apa	Este un indicator care măsoară existența resurselor curate de apă proaspătă și modul în care epuizarea acestora ar putea afecta sectorul agricol; cantitativ este ponderea tuturor cantităților de apă consumate în totalul cantității anuale disponibile, iar calitativ se referă la riscul de poluare a apei.	36,2
4.3. Terenuri	Este un indicator care reflectă sănătatea terenurilor și modul în care degradarea acestora ar afecta agricultura, incluzând trei dimensiuni: degradarea terenurilor, a pajiștilor și modificarea (scăderea) suprafețelor ocupate cu păduri.	74,0
4.4. Oceane, râuri și lacuri	Oceanele sunt importante din perspectiva faptului că sunt o sursă importantă de proteine pentru populație, iar sănătatea oceanelor fiind analizată prin intermediul a doi subindicatori: eutrofizarea (îmbogățirea cu materii organice și cu substanțe nutritive) și biodiversitatea marină (captura totală a unei țări, captură ce provine din stocuri supraexploatate sau în colaps).	6,4
4.5. Angajamentul politic pentru adaptare	Măsoară gradul în care o țară își creează sisteme și adoptă practici de management al riscurilor la care este expus sectorul agricol, incluzând patru subindicatori: măsuri de avertizare timpurie, agricultură inteligentă din punct de vedere climatic, angajamente privind managementul expunerii și politici naționale de adaptare a agriculturii.	44,7
4.6. Managementul riscului de dezastre	Indicatorul evaluează măsura în care țările coordonează managementul riscurilor și au strategii în cazul extinderii bolilor și dăunătorilor care pot afecta producția agricolă.	52,9

Sursa: Prelucrare după *Global Food Security Index 2022* (Economist Impact, 2022)

Anexa 2. Structura fermelor și a suprafețelor cultivate pe culturi și mărimi de ferme în 2016

Tabelul A2.1 Structura fermelor în care sunt cultivate principalele culturi, 2016 (număr ferme)

	Total ferme	sub 2 ha %	2- 4,9 ha %	5- 9,9 ha %	10-19,9 ha %	20-29,9 ha %	30-49,9 ha %	50- 9,9 ha %	100 ha și peste %
Suprafața agricolă utilizată	3342190	71,8	19,7	5,8	1,5	0,3	0,2	0,2	0,4
Cereale total, din care:	1860940	61,4	27,4	7,8	2,0	0,4	0,3	0,2	0,5
- <i>Grâu comun</i>	610290	39,5	40,4	13,1	3,6	0,9	0,7	0,6	1,3
- <i>Porumb</i>	1635360	61,5	27,4	7,8	1,9	0,4	0,3	0,2	0,4
Cartofi, inclusiv sămânță	605690	57,7	28,4	10,6	2,6	0,4	0,2	0,1	0,1
Legume proaspete, inclusiv pepeni și căpșuni	214260	61,6	25,7	9,2	2,3	0,4	0,3	0,2	0,2
Fructe, fructe de pădure și nuci	315330	56,8	29,7	10,1	2,4	0,4	0,2	0,1	0,2

Sursa: Eurostat, ef_lus_allcrops

Tabelul A2.2 Structura suprafețelor cultivate pe culturi și mărimi de ferme în 2016

	Total mii ha	sub 2 ha %	2- 4,9 ha %	5- 9,9 ha %	10- 19,9 ha %	20- 29,9 ha %	30- 49,9 ha %	50- 9,9 ha %	100 ha și peste %
Suprafața agricolă utilizată	12502,5	12,3	16,4	10,4	5,3	2,1	2,3	3,3	47,8
Cereale total, din care:	4894,4	14,9	17,7	8,5	3,9	1,7	2,0	3,1	48,2
- <i>Grâu comun</i>	2094,3	7,3	13,8	7,0	3,5	1,7	2,0	3,6	60,9
- <i>Porumb</i>	2181,3	24,9	21,6	9,2	4,0	1,7	1,9	2,7	34,1
Cartofi, inclusiv sămânță	102,8	38,3	30,8	15,7	5,9	1,6	1,2	1,6	4,9
Legume proaspete, pepeni și căpșuni	72,2	30,8	26,4	15,8	9,1	2,6	2,5	2,0	10,7
Fructe, fructe de pădure și nuci	150,5	27,8	31,2	16,6	6,3	2,0	2,1	2,6	11,3

Sursa: Eurostat, ef_lus_allcrops

Anexa 3. Indicele prețurilor pentru unele categorii de alimente la nivel european

Tabelul A3.1 Indicele prețurilor pentru alimente, băuturi și tutun, 2021 (UE=100)

	Alimente	Băuturi nealcoolice	Băuturi alcoolice	Tutun
Elveția	158,7	141,8	133,9	127,5
Islanda	141,6	128,2	285,8	169,6
Norvegia	148,9	155,4	260,8	230,1
Danemarca	118,3	138,5	144,8	125,1
Irlanda	117,4	137,2	200,8	245,3
Luxemburg	126,4	114,8	105,3	83,8
Suedia	116,1	131,1	162,0	116,2
Finlanda	111,7	129,7	219,4	142,0
Olanda	95,7	119,7	99,5	128,2
Belgia	104,9	110,9	116,2	114,3
Franța	112,2	98,5	101,1	180,3
Austria	107,8	101,8	84,0	89,3
Germania	105,4	99,2	86,4	106,1
Cehia	88,5	99,4	102,1	82,5
Letonia	94,5	127,3	127,7	70,5
Lituania	85,9	114,3	107,8	73,5
Croația	94,1	125,1	117,0	69,7
Ungaria	84,6	90,4	82,9	77,2
Polonia	70,7	89,5	90,6	59,0
Bulgaria	77,4	103,2	91,1	49,8
România	68,2	78,4	86,6	76,0

Sursa: Eurostat, prc_ppp_ind

Tabelul 1.29. Indicele prețurilor pentru patru categorii de alimente, 2021 (UE=100)

	Pâine și cereale	Carne	Pește	Lapte, brânză și ouă	Fructe, legume și cartofi
Elveția	166,0	244,5	180,7	153,8	132,9
Norvegia	135,6	144,0	110,7	164,6	155,8
Islanda	150,9	159,8	108,4	165,7	126,5
Luxemburg	123,3	139,7	112,4	128,3	125,9
Danemarca	145,0	94,9	122,0	119,0	110,3
Irlanda	120,4	109,3	97,4	125,3	114,3
Suedia	122,6	116,1	118,7	107,6	119,4
Malta	114,5	99,8	103,9	129,2	114,4
Finlanda	125,5	106,5	109,1	110,8	114,7
Franța	106,1	129,3	107,9	96,0	120,0
Cipru	117,4	88,4	105,6	138,3	98,9
Italia	114,9	115,7	97,6	108,7	104,6
Austria	113,7	118,5	116,2	98,3	101,9
Germania	104,9	115,5	120,3	97,7	110,7
Cehia	84,5	81,8	98,6	97,4	85,5
Lituania	88,4	71,4	81,7	99,0	82,0
Ungaria	79,7	69,6	85,1	94,1	90,3
Bulgaria	66,4	63,5	69,4	110,7	70,8
Polonia	70,3	61,2	83,5	74,4	72,6
România	59,4	61,7	76,0	97,8	58,6

Sursa: Eurostat, prc_ppp_ind

Anexa 4. Principalele elemente ale Poziției COPA-COGECA cu privire la strategia „De la fermă la consumator”

Obiectivele strategiei	Propuneri și observații ale COPA-COGECA
Reducerea utilizării pesticidelor	– Lipsa alternativelor durabile la substanțele evaluate negativ de EFSA – E nevoie de o combinație de soluții: biocontrol, practici agronomice, inovative, digitalizare, soiuri puternice – Aplicarea combaterii integrate a dăunătorilor, inclusiv rotația culturilor, în care pesticidele continuă să fie un element esențial
Reducerea utilizării fertilizatorilor	– Reducerea dependenței de fertilizatori nu ar trebui să aibă caracter obligatoriu – Obiectivul ar trebui să fie fertilizarea cât mai precisă cu puțință (agricultura de precizie) – Un instrument potrivit: utilizarea serviciilor de consultanță care vizează eficiența nutrienților la nivelul fermelor
Reducerea utilizării substanțelor antimicrobiene	– Necesitatea armonizării sistemelor de colectare și monitorizare a substanțelor antimicrobiene din statele membre – Supravegherea veterinară a animalelor și produselor este un instrument esențial și sigur – Chestionarele epidemiologice cu privire la sănătatea animalelor, potrivite pentru monitorizarea riscurilor
Bunăstarea animalelor	– Necesită investiții și angajamente serioase și pe termen lung din partea agricultorilor – Este crucial un cadru de stimulente pentru a asigura un mai mare angajament din partea agricultorilor – Reciprocitatea cu privire la standardele de bunăstare animală în negocierea unor acorduri comerciale
Nutriția, consumul și educația oamenilor	– Recomandă un consum crescut al produselor agricole, precum și al unor produse de înaltă calitate, nutritive, cu valoare adăugată – Educația este importantă și are impact asupra alegerilor și obiceiurilor alimentare – Standardele UE de marketing joacă un rol important în întărirea pieței interne
Etichetarea	– Interesul crescut al consumatorilor cu privire la originea alimentelor – Este de luat în considerare o etichetare obligatorie cu privire la origine, pentru sectoare specifice (carne de pasăre, fructe și legume procesate) – Agricultorii și cooperativele se opun sistemelor de codificare cromatică, fiindcă sunt limitative
Frauda alimentară în lanțul alimentar	– Definirea mai precisă la nivel UE a conceptelor „Fraudă/ Infracțiune agroalimentară” – Asigurarea aceleiași calități și frecvențe a controalelor pe tot cuprinsul UE
Politica Agricolă Comună	– Comisia trebuie să arate cum pot fi răsplătiți agricultorii pentru practicile ecologice – Costul implementării unei noi politici trebuie plătit de toți, de la agricultori și procesatori la distribuitori cu amănuntul și consumatori

Schimbările climatice	- Trebuie lansate măsuri de prevenție (irigarea/ drenarea, infrastructura de protecție împotriva înghețului și grindinei, drepturi privind apa etc.) - O piață a carbonului ar trebui să se numere printre instrumentele de stimulare pentru atingerea obiectivelor climatice
Cercetare și inovare	- Asimilarea inovațiilor se poate asigura doar prin implicarea fermierilor în activități de cercetare și inovare - Utilizarea unor tehnologii precum noile tehnici de selecție a animalelor și a plantelor (<i>new breeding techniques</i>), inteligența artificială și tehnologiile digitale
Biodiversitate	- Legislație de mediu care recunoaște eforturile agricultorilor și le oferă suficientă flexibilitate în utilizarea resurselor naturale - Plantele, genele animale și trăsăturile genetice naturale care se găsesc în natură sau se obțin prin mutagenезă nu pot face obiectul unui brevet
Economia circulară	- Instrumentele concrete (InvestEU, PAC, Horizon Europe) pot contribui la o utilizare mai bună a resurselor existente - Cadru legislativ coerent, sprijin economic adaptat și voință politică pentru a repoziționa agricultura în centrul economiei circulare
Agricultura ecologică	- Piața europeană de alimente ecologice și-a încetinit creșterea (în pofida investițiilor substanțiale din ultimii ani) - Dezvoltarea sectorului ecologic pe baza cererii consumatorilor, pentru a menține viabilitatea economică a agriculturii ecologice
Ameliorarea poziției agricultorilor în lanțul alimentar	- Cooperativele, prin concentrarea ofertei alimentare și ameliorarea puterii de negociere a agricultorilor, creează o economie de scară - Cooperarea trebuie sprijinită prin transformarea mai multor subsisteme în unele mai eficiente și mai durabile (sistemul de gestiune a deșeurilor, sistemul de inputuri etc.)

Sursa: Poziția COPA-COGECA cu privire la strategia „De la fermă la consumator”, Bruxelles, 16 martie 2020, <https://copa-cogeca.eu/Publications>

Anexa 5. Situația balanțelor comerciale la nivelul grupelor de produse (milioane euro)

NC	Denumire	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
10	Cereale	643,4	1463,5	1505,9	1511,4	1851,1	2186,5	1463,2	2983,1
24	Tutun și înlocuitori de tutun prelucrați	228,4	591,3	448,5	359,1	315,7	583,7	1021,5	1004,2
12	Semințe și fructe oleaginoase	309,2	546,8	826,6	899,1	780,9	685,7	494,6	993,7
01	Animale vii	99,7	159,4	208,0	244,8	195,8	252,2	221,3	306,6
15	Grăsimi și uleiuri	-52,9	39,9	4,7	18,9	52,0	50,7	-7,1	85,9
14	Alte produse de origine vegetală	-0,7	0,0	0,9	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	0,1
13	Lacuri, gume și rășini	-14,6	-24,3	-26,8	-28,6	-21,4	-26,9	-30,3	-30,3
05	Alte produse de origine animală	-23,1	-18,4	-26,3	-23,7	-28,5	-37,2	-39,2	-36,9
11	Produse ale industriei morăritului	-54,6	-81,6	-78,4	-84,8	-88,3	-96,7	-93,8	-104,5
16	Preparate din carne sau pește	-7,7	-16,3	-12,5	-43,5	-42,5	-66,8	-76,8	-112,4
06	Plante vii și produse de floricultură	-81,1	-93,1	-112,2	-125,9	-130,2	-150,9	-148,8	-195,6
03	Pește și crustacee	-96,2	-133,6	-155,3	-176,6	-186,2	-187,0	-175,7	-221,5
18	Cacao și produse din cacao	-94,1	-161,7	-190,5	-192,3	-211,5	-233,7	-226,7	-252,1
09	Cafea, ceai, condimente	-117,3	-192,7	-218,1	-222,1	-217,7	-225,0	-241,4	-268,6
17	Zahăr și produse zaharoase	-165,4	-195,7	-217,4	-231,1	-217,4	-262,1	-227,8	-298,6
20	Preparate din legume sau fructe	-99,0	-186,1	-224,7	-230,6	-265,5	-306,6	-311,8	-334,9
19	Produse de panificație și patiserie	-117,6	-210,6	-250,2	-280,4	-302,3	-328,8	-344,9	-394,5
23	Nutrețuri pentru animale	-196,7	-196,2	-213,1	-283,2	-285,8	-296,1	-341,9	-397,4
07	Legume	-84,3	-184,5	-278,5	-270,3	-327,0	-421,4	-390,8	-421,1
21	Preparate alimentare diverse	-179,7	-216,3	-240,1	-270,2	-325,8	-364,0	-359,2	-443,3
22	Băuturi, lichide alcoolice și oțeturi	-55,0	-149,4	-204,8	-226,1	-244,8	-329,8	-341,4	-477,0
04	Lapte și produse lactate; ouă; miere	-145,5	-155,5	-245,9	-308,2	-302,6	-377,0	-441,7	-526,9
08	Fructe	-116,7	-395,1	-509,6	-573,1	-572,9	-591,9	-625,2	-665,6
02	Carne și organe comestibile	-385,8	-324,2	-407,3	-479,0	-556,9	-702,6	-715,2	-737,1
	Total general	-807,6	-134,4	-617,2	-1016,4	-1132,2	-1246,0	-1939,7	-544,8
	Exporturi de produse cu balanța pozitivă (milioane euro)	2042,0	4343,6	4580,9	4612,3	4679,2	5276,3	4903,4	7350,1
	- pondere în total exporturi (%)	65,6	73,4	74,2	72,0	72,0	73,5	70,2	76,7
	Importuri de produse cu balanța negativă (milioane euro)	3156,8	4511,1	5202,7	5841,4	6150,7	6911,9	7226,5	8150,7
	- pondere în total importuri (%)	80,6	74,5	76,6	78,7	80,6	82,0	80,9	80,5

Notă: Capitolele 01-24 din Nomenclatorul Combinat, ordonate după valorile anului 2021

Sursa: Prelucrări date Eurostat

Anexa 6. Principalele produse și categorii de produse alimentare fabricate în România

Tabelul A5.1 Principalele produse alimentare fabricate în România în anul 2020

	Valoarea producției (milioane lei)
Bere din malț (excl. berea nealcoolică, bere conținând alcool $\leq 0,5\%$ din volum)	5 148,080
Pâine albă	2 202,267
Carne de porcine, proaspătă sau refrigerată, tranșată, inclusiv proaspătă ambalată cu sare pt. conservare temporară (excl. carcase și semicarcase, jamboane, spete și părți din acestea, nedezosate)	1 983,127
Ulei rafinat de semințe de floarea soarelui și sofrănel și fracțiunile sale (nemodificat chimic)	1 329,132
Carne de pasare tranșată, congelată (excl. curcan, găște, rațe și bibilici)	1 123,652
Brânzeturi rase, pudră sau cu mușcăi, alte tipuri de brânză, inclusiv telemea, cașcaval (excl. brânză proaspătă, din zer și cheag sau topita)	1 116,230
Prăjituri și produse de patiserie; alte produse de brutărie la care s-au adăugat îndulcitori	1 046,784
Cârnați, cârnăciori uscați și produse similare din carne (excl. produse din ficat)	1 029,925
Carne de porc sărată, în saramură, uscată sau afumată (inclusiv bacon), excl. jamboanele, spinările și părțile lor nedezosate, stomacul, etc.	812,227
Preparate utilizate la hrana animalelor de fermă (excl. nutrețurile combinate): pentru pasări	579,473

Sursa: Institutul Național de Statistică <https://insse.ro/cms/ro/content/seria-statistica-industriei-prodrom-3>

Tabelul A5.2 Principalele categorii de produse alimentare și băuturi fabricate în România în anul 2020

	Valoarea producției (milioane lei)
Producția de băuturi răcoritoare nealcoolice; producția de ape minerale și alte ape îmbuteliate	69 374,488
Fabricarea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre)	63 039,370
Fabricarea pâinii; fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie	59 927,388
Fabricarea berii	53 981,820
Producția și conservarea cărnii	43 493,961
Prelucrarea și conservarea cărnii de pasare	37 454,025
Fabricarea uleiurilor și a grăsimilor	28 623,530
Fabricarea de mâncăruri preparate	25 930,466
Fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor	25 309,413
Altele	176 778,335

Sursa: Institutul Național de Statistică <https://insse.ro/cms/ro/content/seria-statistica-industriei-prodrom-3>

Anexa 7. Intervențiile PNS 2023-2027 finanțate din FEADR

Intervenția	Alocare (milioane euro)	Pondere (%)
Agro-mediu și climă (Pajiști cu înaltă valoare naturală/ Culturi verzi/Creșterea animalelor de fermă din rase locale în pericol de abandon/Tranziție P7 și P10 M.10 PNDR 2014-2020)	492,3	8,3%
Agricultură ecologică (Conversie/Mentținerea certificării)	389,1	6,6%
Bunăstarea animalelor (Porc și Pasăre)	736,3	12,4%
Silvo-mediu și climă	84,8	1,4%
Împădurire - întreținere și îngrijire suprafețelor împădurite (Tranziție M.8 PNDR 2014-2020)	3,0	0,1%
Zone afectate de constrângeri naturale - zona montană	240,0	4,1%
Zone afectate de constrângeri naturale semnificative	420,0	7,0%
Zone afectate de constrângeri naturale specifice	25,2	0,4%
Investiții în consolidarea exploatațiilor tinerilor fermieri instalați și a fermierilor recent instalați	149,6	2,5%
Investiții în achiziții de utilaje agricole	100,0	1,7%
Investiții în ferme mici	108,0	1,8%
Investiții în exploatațiile pomicole	151,4	2,5%
Investiții în sectorul legume și/sau cartofi	101,4	1,7%
Investiții în sectoarele hamei și/sau struguri de masă	45,0	0,8%
Investiții în floricultură, plante medicinale și aromatice	5,0	0,1%
Investiții neproductive la nivel de fermă	11,8	0,2%
Investiții în sectorul zootehnic	224,6	3,8%
Investiții pentru prevenirea răspândirii pestei porcine africane (PPA)	10,0	0,2%
Investiții în condiționarea, depozitarea și procesarea produselor agricole și pomicole în cadrul exploatației	70,0	1,2%
Investiții în condiționarea, depozitarea și procesarea produselor agricole și pomicole în afara exploatației	210,3	3,6%
Investiții pentru procesarea și marketingul produselor agricole în vederea obținerii unor produse alimentare și produse transformate, altele decât cele prevăzute în Anexa 1 a Tratatului de Funcționare a UE	164,9	2,8%
Investiții în tehnologii forestiere care îmbunătățesc reziliența și valoarea de mediu a ecosistemelor forestiere	71,7	1,2%
Modernizarea infrastructurii de irigații	400,0	6,7%
Înființarea sistemelor de irigații	102,4	1,7%
Crearea/modernizarea infrastructurii de acces agricolă	100,0	1,7%
Crearea/modernizarea infrastructurii rutiere de bază din spațiul rural	201,0	3,4%
Investiții în crearea și dezvoltarea de activități neagricole	150,0	2,5%
Sprijin pentru instalarea tinerilor fermieri	250,7	4,8%
Contribuții financiare la plata primelor de asigurare	24,1	0,4%
Instrumentul național de sprijin al fermierilor afectați de pierderi ale producției agricole	73,8	1,2%
Înființarea grupurilor de producători în sectorul agricol/pomicol	15,4	0,2%
Cooperare și inovare în agricultură prin intermediul grupurilor operaționale PEI	20,0	0,3%
Dezvoltarea cooperării în cadrul lanțului valoric	20,2	0,3%

LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității	500,0	8,4%
Transfer de cunoștințe	6,0	0,1%
Consiliere în afaceri agricole	4,0	0,1%
Asistență tehnică	193,3	3,8%
TOTAL	5 875,3	100%

Sursa: *Planul Național Strategic PAC 2023-2027*, prezentare în cadrul Comitetului Consultativ tematic pentru PNS 2023-2027, 4 august 2022, MADR

Bibliografie

1. ACZ Consulting, 2017 - *Studiu de evaluare ex-post a Programului Național De Dezvoltare Rurală 2007-2013*, versiune finală <https://www.madr.ro/docs/dezvoltare-rurala/studii/Studiu-evaluare-ex-post-PNDR-2007-2013.pdf>
2. ACZ Consulting, 2019 - *Evaluarea impactului suprareglementării asupra implementării PNDR 2014-2020*, rezumat executiv <https://www.madr.ro/pndr-2014-2020/implementare-pndr-2014-2020/evaluare-pndr-2014-2020/studii-rapoarte-de-evaluare/studiul-de-evaluare-evaluarea-impactului-suprareglementarii-asupra-implementarii-pndr-2014-2020.html>
3. Agriculture Capital & Engineering, 2011 - *Evaluarea ex-post privind implementarea Programului SAPARD în România în perioada 2000-2008*, Raportul final de evaluare ex-post http://old.madr.ro/pages/dezvoltare_rurala/sapard/Raport-Final-Evaluare-ex-post-SAPARD.pdf
4. Agrotec, 2016 - *Actualizarea evaluării intermediare a Programului SAPARD în România în perioada 2000-2005*, Raport final http://old.madr.ro/pages/dezvoltare_rurala/versiune_romana.pdf
5. Alexandri, C., Păuna, B., Luca, L., 2015 – „Food Demand in Romania – Estimations of Expenditure Elasticities Based on Purchased Quantities vs. On Actual Consumption”, în *Proceedings of 147th EAAE Seminar ‘CAP Impact on Economic Growth and Sustainability of Agriculture and Rural Areas’*, Ed. Kaneva Krasmira, Sofia, Bulgaria
6. Alexandri, C. (coord.), 2020 - *Sectorul agricol și mediul rural în criza Covid-19: provocarea securității alimentare*, Academia Română https://acad.ro/SARS-CoV-2/doc/d17-Sectorul_agricol_mediul_rural.pdf
7. Barreiro-Hurle, J., Bogonos, M., Himics, M., Hristov, J., Pérez-Domínguez, I., Sahoo, A., Salputra, G., Weiss, F., Baldoni, E., Elleby, C., 2021 - *Modelling environmental and climate ambition in the agricultural sector with the CAPRI model*, JRC Technical Report <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121368>
8. Beckman, J., Ivanic, M., Jelliffe, J., Baquedano, F., Scott, S., 2020 - *Economic and Food Security Impacts of Agricultural Input Reduction Under the European Union Green Deal’s Farm to Fork and Biodiversity Strategies*, Economic Research Service USDA <https://www.ers.usda.gov/publications/pub-details/?pubid=99740>
9. Bergevoet, R., Hoste, R., Verweij-Novikova, I., Jongeneel, R., Gonzalez Martinez, A., Hennen, W., 2020 – „Viitorul sectorului de creștere a porcilor în România. Opțiuni pentru politica guvernamentală”, prezentare a raportului WER
10. Berkum, S., Ruben, R., 2021 – „Exploring a food system index for understanding food system transformation processes”, *Food Security* (2021) 13:1179–1191 <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s12571-021-01192-6.pdf>
11. Bremmer, J., Gonzalez-Martinez, A., Jongeneel, R., Huiting, H., Stokkers, R., Ruijs, M., 2021 - *Impact Assessment of EC 2030 Green Deal Targets for Sustainable Crop Production*, Wageningen Economic Research Report, <https://edepot.wur.nl/558517>
12. CESE, 2022 - *Avizul Securitatea alimentară și sistemele alimentare durabile* (aviz exploratoriu la solicitarea Președinției franceze) <https://webapi2016.eesc.europa.eu/v1/documents/EESC-2021-05472-00-01-AC-TRA-RO.docx/content>
13. Chereji, A.I., Fulgeanu, D.F., 2019 - „Criza și refondarea Uniunii Europene. Securitatea alimentară. Rolul PAC”, în *Tensiunea liberal-iliberal pe agenda globală: probleme fundamentale ale lumii contemporane*, Presa Universitară Clujeană <http://www.editura.ubbcluj.ro/bd/ebooks/pdf/2498.pdf>

14. Clay, E., 2003 - „Food Security: Concepts and Measurement”, în *Trade Reforms and Food Security: conceptualizing the linkages*. Rome: FAO, 2003
<http://www.fao.org/docrep/005/y4671e/y4671e06.htm>
15. CNSM, 2020 - *Analiza Grupului de lucru CNSM privind diminuarea vulnerabilităților provenind din creșterea deficitului balanței comerciale cu produse agroalimentare*, Comitetul Național pentru Supravegherea Macroprudențială
<https://www.cnsmro.ro/res/ups/AnalizaCNSM2020.pdf>
16. Dăianu, D. (coord.), 2022a - *Ieșirea din pandemie, dar intrarea într-un nou război rece*, România – Zona Euro Monitor, Nr. 9, An 4 <https://www.bnro.ro/Romania---Zona-Euro-MONITOR--22672.aspx>
17. Dăianu, D. (coord.), 2022b - *Uniunea sub asediul șocurilor*, România – Zona Euro Monitor, Nr. 10, An 4
<https://www.bnro.ro/Romania---Zona-Euro-MONITOR--22672.aspx>
18. Dury, S., Bendjebbar, P., Hainzelin, E., Giordano, T. and Bricas, N., eds., 2019 - *Food Systems at risk: new trends and challenges*, Rome, Montpellier, Brussels, FAO, CIRAD and European Commission
https://ec.europa.eu/newsroom/know4pol/document.cfm?doc_id=62654
19. EC, 2017 - *Semestrul European – Fișă Tematică Accesul Întreprinderilor Mici și Mijlocii la finanțare*, 2017 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-small-medium-enterprises-access-finance_ro.pdf
20. EC, 2020 - Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor – *O Strategie „De la fermă la consumator” - pentru un sistem alimentar echitabil, sănătos și ecologic*, 2020,
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0381&from=RO>
21. EC, 2022 - *Observations on the proposal by Romania for a CAP Strategic Plan 2023-2027*
https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/observation-letters_en
22. ECBN (2021), Centrul European de Prevenire și Control al Bolilor „Supravegherea și monitorizarea tuberculozei în Europa 2021”
23. EI, 2021 - *Global Food Security Index*, Economist Impact
<https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>
24. EIU, 2012 - *Global Food Security Index 2012: An assessment of food affordability, availability and quality*, Economist Intelligence Unit
25. Eurostat, 2021 - *Key figures on the European food chain - 2021 edition*
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-key-figures/-/ks-fk-21-001>
26. FAO, 2014 - *Food security and nutrition in the context of the global nutrition transition*, Rome
https://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/fsin/docs/resources/Ghattas-Food%20security%20and%20nutrition_13062014.pdf
27. FAO, 2021 - *The State of Food and Agriculture 2021. Making agrifood systems more resilient to shocks and stresses*, Rome, FAO
<https://www.fao.org/3/cb4476en/cb4476en.pdf>
28. Fi-compas, 2020 - *Financial needs in agriculture and agri-food sectors in Romania*, Study report,
<https://www.fi-compass.eu/publication/publications/financial-needs-agriculture-and-agri-food-sectors-romania>
29. Gavrilăscu, C., 2014 - „Agricultural commodities and processed products ratio in the Romanian international agrifood trade”, în volumul *Scientific papers “Agrarian Economy and Rural Development – Realities and perspectives for Romania”*, Volume 5, Issue 2014, ICEADR, Bucharest
30. Gavrilăscu, C., 2022 – „Romanian agri-food products competitiveness – an analysis using trade balances and unit values. Did the COVID-19 crisis influenced it?” , în volumul *The*

8th International Conference "Economic Scientific Research - Theoretical, Empirical and Practical Approaches" – ESPERA 2021 - The crisis after the crisis. When and how the New Normal will be", Editura Springer, in print

31. Grodea, M., 2021 – „Influence of coupled support on livestock farming sector development in Romania”, în *Agrarian Economy and Rural Development - Realities and Perspectives for Romania*. International Symposium. 12th Edition, ICEADR, Bucharest
32. Guvernul Irlandei, 2015 - *Food Wise 2025: Local Roots, Global Reach* <https://assets.gov.ie/109083/cf17ada8-e95a-4a10-b228-7743a8b68c44.pdf>
33. Guvernul Irlandei, 2021 - *Food Vision 2030: A World Leader in Sustainable Food Systems* <https://assets.gov.ie/179696/6c6b405e-7c06-4f23-82c0-9edaf7d70a8a.pdf>
34. Guvernul României, 2022 - *Ordonanță de urgență nr. 119 din 1 septembrie 2022 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 27/2022 privind măsurile aplicabile clienților finali din piața de energie electrică și gaze naturale în perioada 1 aprilie 2022-31 martie 2023, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul energiei*, Monitorul Oficial nr. 864 din 1 septembrie 2022
35. Hera, C. (coord.), 2017 – „Proiect 5. Securitate și siguranță alimentară”, în *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani*, Editura Academiei Române <https://acad.ro/bdar/strategiaAR/doc14/Strategia-Sinteza.pdf>
36. HLPE, 2019 - *Agroecological and other innovative approaches for sustainable agriculture and food systems that enhance food security and nutrition*. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome <https://www.fao.org/3/ca5602en/ca5602en.pdf>
37. IFPRI, 2022 - *Global food policy report: Climate change and food systems*, International Food Policy Research Institute, Washington, DC <https://doi.org/10.2499/9780896294257>
38. Ioniță, A., Barbu, A.M., 2022 - *Plan de urgență pentru garantarea aprovizionării cu alimente și a securității alimentare în vremuri de criză COM(2021)689*, Fișă de informare, Departamentul de studii parlamentare și politici UE, Direcția pentru Uniunea Europeană, Camera Deputaților http://www.cdep.ro/eu/AFACERI_EUROPENE2015.listdocsupl?tip=fi
39. IPCC, 2022 – „Summary for Policymakers”, în *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*, Working Group II Contribution to the IPCC Sixth Assessment Report <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-ii/>
40. Istudor, N., Luca, L., Stancu, A.M., Chereji, A.I. (autori), Vaș, E. (coordonator), 2022 - *Provocările agriculturii românești în contextul evoluțiilor europene*, Institutul European din România, Colecția Policy Briefs, nr. 11 http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/Policy-brief_agricultura_martie-2022_final.pdf
41. Jonasson, P., Board, E., Clemens, R., van der Wilden, E., & Voorspuij, J. (2020) - *Sustainable post-COVID-19 supply chain recovery through global data standards: Building a resilient supply chain through product identification and data sharing*, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP) <https://www.unescap.org/sites/default/files/113%20Final-Team%20Patrik%20Jonasson-GS1.pdf>
42. Jongeneel, R., Silvis, H., Gonzalez Martinez, A., Jager, J., 2021 - *Impact of the EU's Green Deal on the livestock sector*, Wageningen Economic Research Report <https://www.wur.nl/nl/show/Impact-of-the-EUs-Green-Deal-on-the-livestock-sector-1.htm>
43. Kalkuhl, M., Kornher, L., Kozicka, M., Boulanger P., Torero, M., 2013 - *Conceptual framework on price volatility and its impact on food and nutrition security in the short term*, Foodsecure Project https://www.wecr.wur.nl/WECRGeneral/FoodSecurePublications/15_Kalkuhl_conceptuaIFrameworkPriceVolatilityFNS.pdf

44. MADR, 2011 - *Raportul final privind punerea în aplicare a Programului SAPARD în România*, versiune consolidată http://old.madr.ro/pages/dezvoltare_rurala/sapard/raport-final-implementare-raport-sapard-ro.pdf
45. MADR, 2015a - *Strategia pentru dezvoltarea sectorului agroalimentar pe termen mediu și lung orizont 2020-2030*, Proiect <https://www.madr.ro/docs/agricultura/strategia-agroalimentara-2020-2030.pdf>
46. MADR, 2015b - *Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013*, versiunea 16 <https://www.madr.ro/pndr-2007-2013/programul-national-pentru-dezvoltare-rurala-2007-2013.html>
47. MADR, 2022a - *Stadiul implementării PNDR 2014-2020 la data de 06.01.2022* <https://www.madr.ro/pndr-2014-2020/implementare-pndr-2014-2020/situatia-proiectelor-depuse-2014-2020.html?start=40>
48. MADR, 2022b - *PNS_2023-2027_versiunea 1 - 28 februarie 2022* https://www.madr.ro/docs/dezvoltare-rurala/2022/PNS_2023-2027_vers-_1.0_sfc2021-2023RO06AFSP001.pdf
49. MADR, 2022c - *Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014-2020*, versiunea 15 <https://www.madr.ro/docs/dezvoltare-rurala/2022/Program-National-de-Dezvoltare-Rurala-2014-2020-v15.pdf>
50. MADR, 2022d - *PNS_2023-2027_versiunea 1.1 - 18 octombrie 2022* <https://www.madr.ro/planul-national-strategic-pac-post-2020/documente-de-programare.html>
51. OECD, 2021 - *Making Better Policies for Food Systems*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ddfba4de-en>
52. OECD, 2022 - *The impacts and policy implications of Russia's aggression against Ukraine on agricultural markets*, <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-impacts-and-policy-implications-of-russia-s-aggression-against-ukraine-on-agricultural-markets-0030a4cd/>
53. Pangaribowo, E.H., Gerber, N., Torero, M., 2013 - *Food and nutrition security indicators: A review*, Working Paper 108, ZEF Working Paper Series, Center for Development Research, University of Bonn https://www.zef.de/fileadmin/webfiles/downloads/zef_wp/wp108.pdf
54. Popa, A., Meiroșu, C., Popescu, R., 2021 - *Food Hub-ul: Model alternativ pentru dezvoltarea fermelor mici și mijlocii în România*, CRPE, https://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2021/12/20211207_Food-Hubs-Report.pdf
55. Pistrup, A., 2009 - „Food security: definition and Measurement”, *Food Security* (2009) 1:5-7, Springer
56. Rusali, M., 2021 – ”Resilience of agri-food system in the EU context - pandemic crisis lessons and sectoral overview”, în volumul *Scientific papers “Agrarian Economy and Rural Development – Realities and perspectives for Romania”*, Volume 12, Issue 2021, ICEADR, Bucharest
57. Stanciu, S., 2015 – „The Romanian Retail Food Market - Survival or Success for Domestic Companies”, *Procedia Economics and Finance*, Volume 23, 2015
58. Stoian. M., Aniței. M., 2019 - *Agricultura. Concepte și instrumente operaționale*. Caiet documentar 4. Editura Club România, București
59. Tibi, A., Forslund, A., Debaeke, P., Schmitt, B., Guyomard, H. et al., 2020 - *Place des agricultures européennes dans le monde à l'horizon 2050 : Entre enjeux climatiques et défis de la sécurité alimentaire mondiale*. Rapport de synthèse de l'étude. INRAE, <https://hal.inrae.fr/hal-02791523/document>
60. Toderiță, A., Popescu, R., 2020 - *Cum asigurăm securitatea alimentară a României pe timp de pandemie: Rolul fermelor mici și mijlocii*, CRPE Policy Brief nr. 44 https://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2020/04/CRPE_Policy-Brief-44.pdf

61. UE, 2021 - *Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a normelor privind sprijinul pentru planurile strategice care urmează a fi elaborate de statele membre în cadrul politicii agricole comune (planurile strategice PAC) și finanțate de Fondul european de garantare agricolă (FEGA) și de Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) și de abrogare a Regulamentelor (UE) nr. 1305/2013 și (UE) nr. 1307/2013 ale Parlamentului European și ale Consiliului*, Uniunea Europeană <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52018PC0392>
62. World Bank, 2015 - *RIA Pilot Project Report: Assessment on Food Integrity in Romania*, Advisory Services Agreement on Strengthening the Regulatory Impact Assessment Framework in Romania <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/07/RIA-Pilot-Project-Report-Food-Integrity-in-Romania.docx>

